

الْآنَ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لِأَخْوَفٍ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

عُدَّةُ الْمَقَامَاتِ

از تصنیف شیخ عمدة العرفاء کاملین زبدة العلماء الراغبین قدوة
اولیاء اللہ حضرت خواجہ حاجی محمد فضل اللہ قدس اللہ تعالیٰ سرہ
حسب الشاد فیض بنیاد سمش المعرفة والیقین بدر الملة والدين
حضرت خواجہ حاجی حافظ محمد حسن مدظلہم العالی

ارشاد: منبع الجود والعطاء مجمع المتقين وعلما مزين محافل الاصفیاء
نجم العرفان شایخ حضرت ضیاء المشایخ مجددی فاروقی، کابلی
رحمہ اللہ علیہ

بیت و اہتمام حاجی بہادر خان زکریا خان

مالکان ضعیف کتب خانہ بازار کتابی قشیری کابل

بجزیر فضیلت
 حضرت مولانا
 مولانا محمد امجدی صاحب
 دارالافتاء دارالحدیث
 کابل افغانستان
 ۱۳۹۷

هو الله بجناب فضیلت دستگاہ حلمی افندی صاحب
 اهداء گردید خانقاه مجددی کابل قلعه جواد محمد
 ابراهیم مجددی ابن عمر ۲۵ ربیع الثانی ۱۳۹۷

قد اعنتی بطبعه طبعة جديدة بالافت
 وقف الاخلاص

يطلب من مكتبة الحقيقة بشارع دار الشفقة بفتح ۵۷ استانبول - تركيا
 هجري قمري ۱۴۱۶
 هجري شمسي ۱۳۷۴
 ميلادي ۱۹۹۶

من اراد ان يطبع هذه الرسالة وحدها او يترجمها الى لغة اخرى فله من الله الاجر الجزيل و منا
 الشكر الجميل و كذلك جميع كتبنا كل مسلم مأذون بطبعها بشرط جودة الورق و التصحيح

HAKIKAT KİTÂBEVİ
 Darüşşefaka Cad. 57/A (P.K. 35)
 34 262 Fatih Tel: (0 212) 523 45 56
 İSTANBUL
 1996

الْاِنَّ اَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ

عُدَّةُ الْمَقَامَاتِ

از تصنیف مہیف عُدَّة العرفاء الکاملین بَدَّة العلامۃ الرائحین قُدُوَّة
 اولیاء اللہ حضرت خواجہ حاجی محمد فضل اللہ قدس اللہ تعالیٰ سرہ
 حسب ارشاد فیض بنیاد ستمش المعرفت وایقین بدر المملۃ والدین
 حضرت خواجہ حاجی حافظ محمد حسن مدظلہم العالی

ارشاد: منبع الجود والعطاء مجمع المتقین وعلما مزمین محافل الاصفیاء
 نجم العرفان شاخ حضرت ضیاء المشاخر مجددی فاروقی، کابلی
 رحمہ اللہ علیہ

سَعُوْا اِقْبَامَ حَاجِي هَمْدَانِي خَانِ زَكْرِيَّا جَانِ

مَالِكَانَ مَعْمَدِي كِتَابِيَةً اَزْ اَكْتَابِي وَشِي كَاتِبِي

امام ربانی مجدد الف ثانی شیخ احمد فاروقی
صیغہ
۱۰۳۴ھ — ۹۷۱ھ
۹۸۱۲۶

۴۵. عروۃ الوثقی محمد معصوم
۱۰۷۹ — ۱۰۰۷

۳۴۴ محمد صبغۃ اللہ قیوم زمان
۱۱۲۳ — ۱۰۳۳

۳۸. محمد اسلمعیل
۱۱۳۶ —

۳۹۶ معصوم ثانی غلام محمد معصوم
قطب الاقطاب
۱۱۶۱ — ۱۰۷۱

۴۲۳ غلام محمد قدوة الأولیاء
۱۱۷۷ —

۴۳۴ دریشاوراست
غلام حسین
۱۲۰۴ —

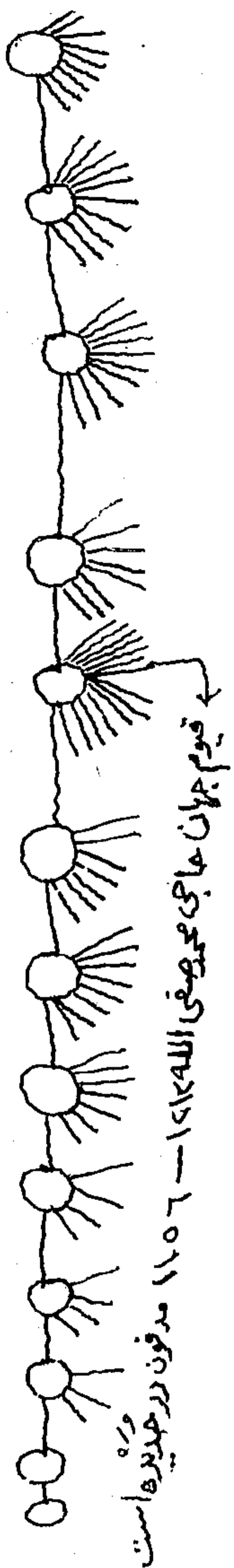
۴۳۸ غلام نبی زوج حضرت بی بی صاحبہ
۱۲۲۶ — ۱۱۷۰ درقندھاراست

محمد فضل اللہ حاجی محمد فضل اللہ
۱۲۳۸ — ۱۱۸۴ درقندھاراست

عبد القیوم

عبدالرحمن ۱۳۱۵

محمد حسن جان ۱۳۴۹ مؤلف الاصول الاربعۃ
فی تردید الوہابیہ
عبد اللہ

قیوم جان حاجی محمد صوفی اللہ ۱۲۱۴ — ۱۱۵۶ مدفون در حیدرہ است

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیش گفتار

الحمد لله رب العالمین و الصلوة والسلام علی خیر البشر و آله و اصحابه الکرام . کمال مسرت داریم و خدای بزرگ لایزال را شکر گذاریم با توفیق بخشید این کتاب پر از حسنات را بنام عمدة المقامات اثر محمد فضل الله سرسندی فاروقی را به مخلصان عرفان و محبان بزرگان و پیروان پاکان و نیکان تقدیم می کنیم .

صاحب نظران آگاه اند که از سالیان مدید باین سو نسخه های چاپی عمدة المقامات نایاب شده بود و آن ده هزار نسخه مطبوع را در طی زمان ، خوانندگان احسلاص کیش در سراسر این ناحیه جهان زینت کتابخانه ها و وسیله مطالعه و مرآتبه خود بنا ساختند چنانکه امروز هزاران شوقمند طلب قرأت صفحات گهر باین نایاب برآمد مقام و اهمیت این کتاب مبارک در شناسائی تاریخ عرفان ما و روشن کردن صفحات عمدة تاریخ فرهنگ افغانستان و کشورهای مجاور آن محل یقین است . در هر ورق و سطر آن مطلبی است که از آن اهل علم علاقمندان تاریخ، ارباب ادب و ثقافت و جویندگان احوال مردان راه حق از آن برخوردار شوند . از پروردگاری بجا جل و علی شانه التماس داریم ملت خدادوست افغانستان را در راه دوستی حق پایدار بدارد و خدمت مخلصان را بدرگانی نیازی خود مقبول کند . در موجب الدعوات

میرزا ۱۳۵۵ هجری شمسی . جلد پدید خلع و مکرر در جامع کتابخانه خانی قاسم شاکر
۱۳۹۷ هجری شمسی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة على محمد سيد
المرسلين وعلى آله وصحبه زجور الهدايت في الدين
وسلام على عباد الله الصالحين - رسال پيتر اور
پنجاب و پنج بحری قمری (۱۰۵۵) نظر جماعہ صاحب بصیرت عرفان
و دارای ذوقیات روحانی کتاب بنام عمدۃ المقامات رونق آرزو
مجامع علمی وثقافتی گردیده بود این اثر گرا بنیهای علم و ادب که تذکار
احوال رہنمایان بزرگ روحانیک سلسلہ خاصی تصوف را کہ بنام طریقت
نقشبندی و یا عبارت دلچسپ برگزیده عارف ربانی مولانا عبدالرحمن
الحاجی الہمدوی صاحبان سلسلہ الذہب می نامند مشتمل بودہ ادبکہ
عرفان بحیث یک وثیقہ مقدس معرفت مقام ارجمند را داراست کتاب
مذکور کہ بعد از اتمام دیباچہ از تذکار سیرت حضرت فخر کائینات
خاتم النبیین علیہ افضل الصلوات افتخار یافته و سپس بر حیات
حضرات خلفائے راشدین و اہل بیت طیبین و بعضی اصحاب طاہرین
علیہم الرضوان فی العالمین بطریق اختصار روشنی انداختہ کہ بیشتر
و خوانندہ را از صحت بیان و عبارت فصیح مخطوط نمودہ و بہ تجلیہ قلب
قالب مطالو کنندہ می افزاید اتقانی را کہ از طریق منقول عن
وارد است زیارہ بر زیارہ ارباب دانش را تسکین میدہد مؤلف
این مجموعہ کہ از علم و فضیلت تقوی و مخطوط روحانی پیرہ علمی و عملی
دارد از قلم توانای خویش بہ تذکار مشایخ نقشبندی پرداختہ احوال

متقدمین و متأخرین این سلسله عالیہ را از نقطہ نگاہ کیفیات معاشرتی
 و حیات علمی و اجتماعی و روحانی بہ بہترین اسلوب ثقافت تسرون و سوطی
 کہ در آنوقت بودہ در معرض بیان و تبیین آورده اند بلی :
 زہر یک نقطہ اش چون نافہ تر شمیم وصل جانان می زند سر
 تشنگان آب ذلال معرفت را سیراب و از روایح رایجہ ہای قدی عالم
 علوی قلوب و لطایف روحانی طایبان سلوک و جذبہ و صاحبان
 معارف سبحانی را تکلیف بخشیدہ و با اصباح صبح انوار جبروتی و علوتی
 منضج می نماید مؤلف دانشمند و توانا با جدیت تمام کیفیات معارف ہر یک
 از مشایخ را کہ بہ اصول علم تصوف تعلق دارد از قریحہ قبلم و از قلم بہ
 بقرطاس سپردہ عالم ربانی شیخ محمد فضل اللہ مجددی نقشبندی در این
 تألیف عمدہ و برگزیدہ خویش از مقامات عشرہ و از سیراربعہ و
 واردات اسمانی و شوناتی و صفاتی و از کیفیات فنا و بقا و عشق و توحید
 ہر کدام از مشایخ بچار سلسلہ نقشبندی مجددی بہ اساس کتب وحدت
 الشہود و کتب وحدت الوجود شرح و بسط عالمانہ و عارفانہ فرمودہ اند
 بلی ، « توانا بودہ کہ دانا بود »
 ناگفتہ ماند کہ شجرہ طیبہ تصوف کہ اہل آن بار آورندہ تہذیبات
 اخلاق بودہ و حافظہ کرامت آدمیت است ہم در حیات اجتماع ہم
 در زندگانی فردی و اہل این ادبکہ کہ مسلمین اخلاق اند تمثیل
 آثار علمیای مردمی را عقیدتاً و علماً و عملاً و ذوقاً میفرمایند بزرگترین
 شعبہ این علم حفظ نواعیس اخلاقی بودہ بقعیدہ من عالم انسانیت در
 ہمہ حال و تمام ازمنہ ہای گذشتہ و حال و آیندہ احتیاج بہ ہذب

اخلاق داشته هیچ گاه بشر نمی تواند بدون حفظ این عزیزه کرامت
زندگانی نماید صلح و امنیت عمومی توده و برقراری نوامیس حسنه اجتماع
و فردی بشر بدین عروت الوثقی برتر وابسته است. فطرت سلیم
بذات خود محتاج به اخلاق است بجاگفته شده :

آدمیت استرام آدمی باخبر شو از مقام آدمی

دانایان راز و باریافته گان معارف حضرت بی نیاز که از دستان معرفت
وحیاً و حالاً و ذوقاً علی حسب مراتبم پیروز گردیده اند همه حرکات زیبا
بشر در عالم سکون و تهذیب ظاهری و باطنی آورده اند معانی نیکو
استادان روحانی است. بشر گذشته و امروز و فردا مرهون احسان
همین طبقه روحانی و عرفانی بوده - پر واضح است که ذکرشان سبب
هدایت بی نوع هم در حیات معاد و هم در حیات معاش می باشد.

خویش را صافی کن از اوصاف خویش تا به بی زات پاک صاف خویش

ببینی اندر دل علوم انبیا میر کتاب و میر مفید و او ست

دین مسبین اسلام در همه جنبه های آدمیت پیروی تقوی و تهذیب لازم

میداند و اصول اساسی تصوف در اسلام همان است که از کلتور اسلام

و باطن مقدس سنجیده اسلام علیه افضل اسلام گرفته شده که مراد از آن

حقایق علوم تنزیلی است مقصد از تصوف تهذیب نفس و تصفیه آن از

کدورات و ظلمات و تخلیه از رزاین و صفات ناپسند و تخلیه آن باوصاف

جمیده و کمالات معنویه است پس پیروی از این مکتب روحانی از ضروریات

فطرت آمده

تا تئیری را منی صاحب دلی از کید گردون خاطر در این سرای شش جهت امین نگردد

صاحب کتاب عمدة المقدمات شیخ محمد فضل اللہ مجددی قندھاری
چنانچہ از جنبہ علمی بر حالات مشائخ عظام نقشبندی روشنی انداختہ و از
پہلوی کیفیات زیت باہمی این برگزیدگان ربانی بحث خوب و مبسوط و سزاوار
تجدید آموزہ کہ خوانندہ می تواند از حیات آنها و مسکن ایشان و مدفن
این ذوات قدسی و آثار گرانہای عسرفانی شان و خدمات عیبی آنها
در حصہ پیشرفت کلتور اسلامی واقف گردد۔ این کتاب کہ در سال ۱۳۵۵ ہجری
و قمری بتوجہ و ہمت صاحب فضیلت و دارای معرفت حضرت محمد حسن مجددی بطبع رسیدہ بود
و اہل ذوق و علم و حال باعث زاید الوصف کہ نایندہ غزایز حسنہ خاصان
علم و عسرفان است از ہر گوشہ و کنار ساحہ عسرفان با بولہ و ذوق و
محبت نامہ این درجہ علمی را بدست آورده بودند بار دیگر ضرورت طبع آن
محموس گردیدہ لہذا دستدار علم و محب اصحاب تقوی و معرفت حاجی بہادر خان
و فرزندش محمد ذکریا مالکان دارالکتب لغمانی دفعہ ثانی بطبع عمدت المقدمات
ہمت گماشتند جزاھا اللہ سبحانہ خیر الجزاء امید است کہ در طباعت
ثانوی توجہ نامہ بکار برند تا صحت اعلانی آن بطوریکہ شایان اصول تحریر است
برتب گردد و از بارگاہ خداوندہ توانا اجل و سلطانہ برای ناشر
این تذکار عمدہ روحانی پاداش نیک میخواہم

نیست در جنت ارباب حقیقت سبز حق

جنت اہل حقیقت بہ حقیقت اینست

والسلام علی من اتبع الهدی

محمد ابراہیم مجددی ابن عسرفانی عنہ

خانقاہ مجددی کابل

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمین والصلوة علی من هو رحمة للعالمین وعلیٰ آلہ واولیائہ اجمعین ۵

زلف حمد و نعت اولی است بزخاک ادب خفتن
سجودے میتواں کردن درودے میتواں گفتن

یہ ضمیر نیز ناظرین باتمکین واضح و لائح باد کہ کتابیکہ دریں وقت از انوار فیض آثار آن دیدار اول روشن

ہم رنگ گلشن درید کتابیت عزیز الوجود کہ مانند گنجینہ گران تاباں و لاز گوشہ استنار بر منصفہ نظار و شہو ز سید

بود و چونے ناگفتہ از راسراش را اٹھ بخش بوتان جہاں نگریڈ تیشہ کا باجر عم جان فر آب حیوشن ببادی طلب خشک

میبوند و شیفہ کان چال پری تمثالش پیوستہ در انظار رونما میصحف چہرہ دلربایش بقرار گشتند و فالحمد للہ و لمننتہ کہ

جناب حضرت قبلہ مدظلہم العالی با نیر طرز نگاشتن و مونت مصار کثیرہ طبع و کتابت بزورہ عالیہ پیش برداشتند۔

و فرماں اجب الاذعان بانصرایں امہمہم بالشان در داند پس توفیق الہی غراسمہ رقم اشم در اہتمام و تصحیح آثار نمود

و نا اینکہ شاہ مقصود رخ نمود و کمر ہمت کہ بر میاں جاں بستہ بود نکشود و افسوس اینکہ از رکتاز تحریف و تحیف کتاب

آنچنان گردے از اغلاط بر خا بود و بر آئینہ مجامعی عبار کتاب نشستہ کہ بے وقت نظر جاہدہ پیا این راہ دشوار گذار

گشتہ بود و گل حسنی این گزار ہمیشہ بہا از ہجوم خار ہا بشمار بیچ گل چینی نمیتوانست کرد از میلنے رنگین نامعانی

و لنتیش پیر نمیتوانست برود پس بکوشش طبع ہفت عدد نسخہ ما قلمی کہ جاہا متعددہ معلوم اشم جمع نمودم و مقالہ

و تصحیح پرو ختم حتی الوسع در این امر خطیرہ تفصیہ نوریزیم و حوالہ کتاب نمودم اما چہ قدر تا سرف خورم چون دیدم کہ

اویاز از بجمالت خویش اغلاط بیش از بیش کردہ و بنوک پیکان قلم و گما اہل نظر را ریش نمودہ۔ ناظرین عالی وقار

عیار بایہ علم و اعتبارش ازین دریابند کہ در خاتمہ جائیکہ نام خود نوشتہ بود وقت تصحیح دوم کتاب عزیز رقم اشم طہنہ

برال لفظ اسراسری تمیرا افزود۔ لطف اینکہ آرا از منشاے فطرت خویش ثبت فرمود و از بعضی تصحیحات ضروریہ

انماض نمود چنانچہ عنوانہا کہ بالاصحاحات مستند است ہم طبع زاد است کہ در بسا مواضع تعلق مضمون کتاب ندارد ناظرین

آرا لغوی پندارند از فرست و صحت تا شاملہ مضمون مطلوب آرنند و تصحیح کتاب کنند ممکن است کہ بعد از نیز اغلاط مانند یا

اما از آشوبت ششم بار سوم دیدنتوا لستم چون بلا ہور سیدم کتاب را مطبوع فہتم این تلخ نوائی اگر چہ ناموزون است اما

توان کرد کہ دل از دست لظاہل شان خونست بہر حال ۶ من بجز و قصور معتر فم۔

از صاحب دکان پاک نفس مامول آنکه خدمت را بپذیرد قبول خواهند دید و خط نسخ بر خود مایم خواهند کشید
از انفاس قدسیه ایشان همت میخواهم که دیگر ام از بیچاره دل حسرت دیدم از بیتی منور باشد و در این مردم از کلمات
ناگفته ای انضال الهی پر آنه عجیب قدر و بلا حیا حیدر۔

و دیگر اینکه احوال و خنده آل حضرت مصنف قدس سره الاقدس رفعت مرتبتشان چه در علو ظاهر و چه در کمال
و مقامات باطنیه خود از تصنیف لطیفان عیان است، چه حاجت به بیان است۔ بالجمله آنکه هیچ علمای زمان و ملاقا
اولیاد و در آن بود و فضل و کمان به مثال خویش گوئی سبقت برودند و به تذکار فیض آثار خویش نام بزرگان روشن فرمودند
لیعلم شود آب گنزام ابر فیضان سیرت پس اندازد علو شان سمو مکان حضرت ایشان خود محول بطبع سلیم نظر مستقیم ناظرین است
اما بنده از سوانح حیات زیاده لیبصیر از انسای الانجاب حضرت قبله مدظلهم العالی منقول است بعضی از غریبات عالیها
که از جاها مختلفه موصول گشته تحفظاً عن الاضاعه ایراد میبرد که این جواهر پارا از دست بر زمانه بر باد نرود
والسلام خیر ختام محمد هاشم مجددی کان الله
مورخ یازدهم رمضان المعظم ۱۲۵۵ هـ
لاهور

مخفی نماید که از جمله فرزندان حضرت غلام نبی قدس سره این دو برادر عینی یعنی حضرت محمد فضل الله و
حضرت محمد ضیاء الحق امتیاز کلی داشتند سبب امتیاز حقیقه مضمون کریمه ذلك فضل الله یوتیه من یشاء است
و نظام فرزندان حضرت بی بی عبا کلان قدس سره که بنت اخت حضرت قیوم جهاد قدس سره و دختر حضرت سید عطار الله شاه
بخاری است بیبا و حضرت بی بی حنا خلیفه عظیم و جانشین کرم حضرت قیوم جهاد بودند بسیار اشارات عالیها از زبان حق
تعالی حضرت قیوم جهاد حق حضرت بی بی حنا و از شده است عهد مذکور است سفر اخیرین حاجزین حضرت بی بی حنا بیعت فرزند خود هم کافیم جهاد
و همراه قافلہ بودند خیا و حضرت محمد قدس سره در عهد المقام احوال کشف کرد و نقل ایجاز نام از ایشان که حضرت قیوم جهاد بی بی صاحبیه
واده اند احوال سفر حرمین الشریفین جمع بزار برانوار حضرت صفدر کرار رضی الله بام حضرت سید ابابکر صلی الله علیه وسلم
و انتقال حضرت بی بی حنا در فرات شریف واقع ملک بلخ به تفصیل نوشته است حاصل بعد رحلت حضرت بی بی صاحبیه
مرد و برادر جمع بوطن افغانستان کردند حضرت شاه ضیاء الحق قدس سره در حدود کابل سکونت اختیار نمودند و حضرت
ایشان صاحب ترجمه در هند حجاز است نشین حضرت الله ماجه خود گردیدند توله حضرت ایشان در قندهار سال ۱۸۴۲ م واقع شد
بعد حصول علوم ظاهری برافزاد نسبت باموال و از خود جمع حضرت قیوم جهاد که در تاجیادشان سفر او حضرت در حضور

مرشد خود مانند و از حضرت ایشان اجازت نامه ارشاد که عطا شده است نقل آن در عمده مسطور است کتاب عمده القائن
 تصنیف حضرت ایشان است در سفر احرارین الشریعین گذر ایشان بر بلاد هند و بوجیست و افتاد و خلق الله کثیر از آنجا
 مبارک ایشان قضیایند که تا الیوم احفاد و خلفا را ایشان در این بلاد بجز از احصاء است حضرت ایشان در علوم ظاهر
 فرید و هر دو چیز بودند گامی که تو بهیمنی میفرمودند در غایت عزت و ادای میفرمودند آخر بجز نجاه و چهار سالگی تقریبا
 در حدود ۱۲۳۵ هجری بود و صدی هشت هم در قندهار رحلت فرمودند و در جنب والد محترم خود آسودند و در زندگانی خود
 انتہی

فہرہ کتاب عمدة المقامات

نمبر صفحہ	مضمون	نمبر صفحہ	مضمون
	ذکر امام جعفر صادق و امام موسیٰ کاظم		مقدمہ کتاب
۳۵	رضی اللہ عنہما	۳	حمد و نعت
۳۵	ذکر حضرت امام علی رضا رضی اللہ عنہ	۳	فضائل صحابہ کرام علیہم الرضوان
۳۶	ذکر حضرت امام محمد تقی و امام علی نقی رضی اللہ تعالیٰ عنہما	۴	مدح حضرت قسیم جہاں رقم
	ذکر حضرت امام حسن عسکری و امام محمد	۵	سبب تالیف کتاب
۳۶	بن الحسن رضی اللہ عنہما	۶ تا ۹	فہرہ منتخبات سبعہ
۳۸	بیان عقائد اہل سنت و الجماعت	۱۰ تا ۱۷	سیرت النبی علیہ الصلوٰۃ والسلام
۳۹	مناقب اہل صفہ رضی اللہ عنہم	۱۸ تا ۱۹	شمائل نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام
۴۰ تا ۴۵	ذکر بعض اصحاب کبار رضی اللہ عنہم	۲۰	معجزات نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام
	نسبت ثانیہ امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ	۲۱ تا ۲۲	صفات معنوی و اخلاق علیہ الصلوٰۃ والسلام
۴۱ تا ۴۵	نسبت طرق اربعہ	۲۳	اولاد امجاد و علی المدنیہ و سلم
۴۶	رسیدن نسبت شریفہ یا حضر بسطامی	۲۴	زوجات طاہرات او صلوات اللہ علیہم
۵۰ تا ۵۱	ذکر حضرت خواجہ ابوالحسن فرقانی رضی اللہ عنہ	۲۵ تا ۲۶	ذکر حضرت حدیق رقم
۵۲ تا ۵۳	ذکر حضرت ابوعلی فارمدی	۲۶	ذکر حضرت فاروق رضی اللہ عنہ
۵۴ تا ۵۶	ذکر حضرت خواجہ یوسف ہمدانی	۲۷	ذکر حضرت ذبی النورین رضی اللہ عنہ
۵۶ تا ۵۹	ذکر حضرت خواجہ عبدالخالق نجدوانی	۲۸ تا ۲۹	ذکر حضرت حیدر رضی اللہ عنہ
	ذکر حضرت خواجہ عارف ریوگری	۳۰	ذکر و افراد امام رضی اللہ عنہم
۵۹	و خواجہ محمود انجیر فغنوی رقم	۳۱	ذکر حضرت امام حسن رضی اللہ عنہ
	ذکر خواجہ محمد ساسی رقم	۳۲	ذکر حضرت امام حسین رضی اللہ عنہ
۶۰		۳۳	ذکر حضرت امام زین العابدین و امام یاقر رضی اللہ عنہما

نمبر صفحہ	مضمون	نمبر صفحہ	مضمون
۲۰۶ تا ۱۸۹	و خوارق عادات حضرت ایشان قدس سرہ	۶۱ تا ۶۲	ذکر حضرت امیر کمال
۲۰۶ تا ۲۰۶	در ذکر حلت مشہر امام بانی بغدادیین جوادانی قدس سرہ	۶۳ تا ۶۲	ذکر خواجہ خواجگان بہاؤ الدین رحمہ
۲۱۸ تا ۲۱۶	در ذکر اسما خلیقا حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ	۷۱	در ذکر خواجہ علاؤ الدین عطار رحمہ
۲۲۹ تا ۲۱۸	در ذکر حضرت شیخ محمد صادق قدس سرہ	۷۲ تا ۷۵	ذکر خواجہ محمد پارسا رحمۃ اللہ علیہ
	در ذکر حضرت خازن الرحمۃ خواجہ	۷۵ تا ۷۷	ذکر خواجہ یعقوب چرخمی رحمہ
۲۲۹ تا ۲۲۶	محمد سعید قدس سرہ	۷۷ تا ۸۲	ذکر خواجہ عبید اللہ احرار رحمہ
۲۲۹ تا ۲۲۸	در ذکر فرزندان حضرت خازن الرحمۃ	۸۲	ذکر خواجہ زاید وحشی رحمہ
	در ذکر حضرت عروۃ الوثقی خواجہ	۸۳	ذکر مولانا درویش محمد رحمہ
۲۲۹ تا ۲۲۰	محمد مصدوم قدس سرہ	۸۳	ذکر مولانا خواجہ اکنسگی رحمہ
۲۲۲ تا ۲۲۲	در ذکر باقی فرزندان حضرت مجدد الف ثانی	۸۴ تا ۹۷	ذکر حضرت خواجہ باقی یا اللہ رحمہ
۲۲۳ تا ۲۲۳	قدس سرہ	۹۷ تا ۹۸	ذکر حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رحمہ
۲۲۳ تا ۲۵۰	در ذکر حضرت شیخ عبد الاحد ولد حضرت خازن الرحمۃ قدس سرہ	۹۹ تا ۱۰۰	ذکر سلطان شہاب الدین فرخشاہ کابلی
۲۵۱ تا ۲۶۱	در ذکر تولد حضرت عروۃ الوثقی تارسیہ ایشان علوم ظاہری و فیوضات باطنی	۱۰۰ تا ۱۰۲	ذکر حضرت امام رفیع الدین رحمہ
۲۶۱ تا ۲۶۹	در ذکر بعضی عارض حضرت عروۃ الوثقی بخدمت حضرت امام ربانی قدس سرہ	۱۰۲ تا ۱۰۸	ذکر حضرت مخدوم عبد الاحد
۲۶۹ تا ۲۶۹	در ذکر بعضی معارف علیا از مکاتیب حضرت عروۃ الوثقی رضی	۱۰۸ تا ۱۱۰	ذکر حضرت شیخ عبد القدوس رحمہ
۲۶۹ تا ۲۶۹	مکتوب حضرت عروۃ الوثقی در رد جماعتی کہ ترک تعرض مذہب صوفیہ علیہ دانستہ اند و فضائل جہاد و فریضت امر معروف و نہی منکر	۱۱۰ تا ۱۱۱	ذکر حضرت شیخ رکن الدین
۲۶۹ تا ۲۶۹	مکتوب شصت و پنجم در شرح بعضی کلمات مصطلحہ این طریقہ علیہ	۱۱۱ تا ۱۱۲	ذکر شیخ جلال الدین تھانی سری
۳۱۳ تا ۳۲۶	در ذکر خوارق و تقرنات حضرت عروۃ الوثقی	۱۱۲ تا ۱۱۵	ذکر ملاقات حضرت مخدوم بہ شیخ کمال کبھی
۳۲۶ تا ۳۳۸	در ذکر احوال حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ عنہ	۱۱۵ تا ۱۲۲	ذکر سید علی قوام رحمہ
۳۳۹ تا ۳۳۹	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۲۲ تا ۱۲۸	ذکر حضرت مخدوم عبد الاحد رحمہ
		۱۲۸ تا ۱۲۶	ذکر ولادت صوری حضرت امام ربانی رحمہ
		۱۲۶ تا ۱۲۹	ذکر رفتن ایشان بدیرستان و کمال علوم عقلیہ و نقلیہ
		۱۲۹ تا ۱۳۳	در ذکر توجہ حضرت مجدد کبھی نسبت باطنی
		۱۳۳ تا ۱۳۷	در ذکر حضرت عبد القادر جیلانی رحمہ
		۱۳۷ تا ۱۴۱	اخذ طریقہ نقشبندیہ حضرت امام ربانی رحمہ
		۱۴۱ تا ۱۴۳	در ذکر بعضی حالات بلند کہ حضرت ایشان یاں مست از بودند
		۱۴۳ تا ۱۴۴	در ذکر بعضی عبادت تدبیری و لیلی حضرت امام ربانی قدس سرہ
		۱۴۴ تا ۱۴۵	در ذکر بعضی خلوق معارف و اسرار و کرامات

نمبر صفحہ	مضمون	نمبر صفحہ	مضمون
۲۱۲ تا ۲۲۳	در ذکر وفات حضرت قطب الاقطاب شاہ غلام محمد معصوم رضی	۳۲۳ تا ۳۵۱	در ذکر ولادت حضرت قیوم الزمان حضرت شیخ محمد صبغۃ اللہ و رسیدن ایشان بدرجہ کمال و اکمال
۲۲۳ تا ۲۲۸	در ذکر قیودۃ الاولیا حضرت شاہ غلام محمد رضی	۳۵۱ تا ۳۷۵	در ذکر فضائل و خصوصیات و تعریف و طرق عبادت حضرت قیوم الزمان شیخ محمد صبغۃ اللہ رضی
۲۲۸ تا ۲۳۳	شجرہ نقشبندیہ منظومہ از میر غیاث الدین خلیفہ حضرت شاہ غلام محمد رضی	۳۷۵ تا ۳۷۸	در ذکر ارتحال حضرت تاج الاولیا قیوم الزمان رضی
۲۳۳ تا ۲۳۳	در ذکر حضرت جیو شاہ غلام حسین صاحب و اولاد ایشان قدس سرہم	۳۷۸ تا ۳۷۹	در ذکر ہر چہ از فرزندان حضرت قیوم الزمان و سایر خلفائے ایشان
۲۳۳ تا ۲۳۳	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم	۳۷۹ تا ۳۸۵	در ذکر حضرت شیخ محمد اسماعیل رضی
۲۳۳ تا ۲۳۳	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم	۳۸۵ تا ۳۸۶	در ذکر حضرت شیخ اہل اللہ فرزند حضرت تاج الاولیا قیوم الزمان
۲۳۳ تا ۲۳۵	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم	۳۸۶ تا ۳۸۸	در ذکر حضرت نقشبند ثانی خواجہ محمد حجۃ اللہ فرزند حضرت عروۃ الوثقی
۲۳۵ تا ۲۳۵	در ذکر ولادت حضرت قیوم جہاں خواجہ محمد صفی اللہ رضی	۳۸۸ تا ۳۸۹	در ذکر حضرت عبید اللہ فرزند حضرت عروۃ الوثقی
۲۳۵ تا ۲۵۰	در ذکر کمالات و رسیدن حضرت قیوم جہاں بدرجات علیا و شجرہ منظوم	۳۸۹ تا ۳۹۱	در ذکر حضرت محمد اشرف فرزند حضرت عروۃ الوثقی
۲۵۰ تا ۲۵۹	در ذکر تصانیف و اشعار و تصرف و فرق عبادت بعضی عبادات حضرت قیوم جہاں رضی	۳۹۱ تا ۳۹۲	در ذکر حضرت خواجہ سیف الدین فرزند حضرت عروۃ الوثقی
۲۵۹ تا ۲۸۷	در ذکر ارتحال حضرت قیوم جہاں رضی	۳۹۲ تا ۳۹۴	در ذکر حضرت خواجہ محمد صدیق فرزند حضرت عروۃ الوثقی
۲۸۷ تا ۲۹۰	در ذکر فرزندان حضرت قیوم جہاں رضی	۳۹۴ تا ۳۹۶	در ذکر حضرت قطب الاقطاب شاہ غلام محمد معصوم رضی اللہ عنہ
۲۹۰ تا ۲۹۵	در ذکر خلفائے حضرت قیوم جہاں رضی	۳۹۶ تا ۳۹۷	در ذکر بعضی خصوصیات و طرق عبادت جناب قطب الاقطاب حضرت شاہ غلام محمد معصوم رضی
۲۹۵ تا ۵۱۱	در ذکر عارفہ بانہد و مقبولہ رسول اللہ حضرت بی بی صاحبہ رضی اللہ عنہا تکملہ در قصیدہ و غزلہا و حمد و نعت و منقبت حضرت کرام از حضرت قیوم جہاں رضی	۳۹۷ تا ۴۱۳	تتمت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَبِاللَّهِ تَعَالَى
 وَبِاللَّهِ تَعَالَى

أَحْمَدُ اللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ وَأُصَلِّي وَأُسَلِّمُ عَلَى رَسُولِهِ النَّبِيِّ الْكَرِيمِ
 وَعَلَى آلِهِ ذَوِي الْفَضَائِلِ الْجَسِيمِ وَخِبَارِ صَدْحِهِ بِالتَّخْصِصِ بِوَأَقْبِهِمْ
 بِالتَّعْمِيمِ عَمْرَهُ فَصَاحَتِ عِنْدِي لِبَابِ زَبَانٍ وَزَبْرَهُ بِلَاغَتِ طَوْحِي بِيَانِ سِيَّاسِ
 حَسْبِ تَأْتِشْ خَالِقِي اسْتِ كَمَا خَلَقْتَ الْإِنْسَانَ رَابِعًا كَلَّمْتَ خَلْقًا إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ
 خَلِيفَةً كَسَوْتِ الْأَنْبِيَاءَ بِشَانِيهِ مِنْ مَخْلُوقَاتِ بَشَرَاتِ إِذَا خَلَقْنَا
 الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ سَابِقًا لِقَدَمِ عِنَايَاتِ مِمَّا زَكَّرُوا نِيرُودَ

گریدن من زبان شود و هر موی
 یک شکر تو از هزار تو انم کرد

جَلُوهُ شَابِدُ قَصَبِ قَلَمٍ وَحَلِيهَ عَرُوسِ كَلْبِ رَقْمِ نَعْتِ سَيِّدِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَ
 قَائِلِ كُنْتُ نَبِيًّا وَأُدْمِرِينَ الْمَاءِ وَالطَّيْنِ اسْتِ كَمَا بَاعَثْتَ خَلْقًا اطْبَاقِ الْفَلَاحِ
 وَعَلَّتْ عَاظُهُارِ رُبُوبِيَّتِ پَاكِ وِي اسْتِ رَبَّاعِي -

بصورت تو نگار و گر شنیده شد
 ز کلک صنعت حق یا محفل عربی
 بقامت تو درین بارغ سر و پدید نشد
 مثال ذات شریف تو آفریده نشد

صَلَوَاتُ اللَّهِ تَعَالَى وَتَسْلِيمَاتُهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ وَعِزُّهُ الطَّاهِرِينَ
 وَخَلْفَاءِهِ الرَّاشِدِينَ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ - قَطَعَهُ

ابو بکر است چون عرش معظم
 نباشد کلک عثمان از قلم کم
 عمر با وسعت کرسی است بهمدم
 علی بر نسخ لوح هست اعلم

بین کاین چارتن ہستند یا ہم | یک جسم او یک روح و یک دم

مَا بَعُدَ سِوَاكَ بِضَعْفِ عِبَادِ اللَّهِ الْقَوِيُّ مُحَمَّدٌ الْمَلَقِبُ بِفَضْلِ اللَّهِ
السُّرْهَنْدِيُّ الْفَادِوَقِيُّ ابْنُ الْعَارِفِ الْوَلِيُّ شَاهُ غَلَامِ نَبِيِّ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ
وَلِوَالِدَيْهِ وَاحْسِنَ إِلَيْهِمَا وَإِلَيْهِ كَمَا إِنَّ مَخْتَصِرَاتِ نَافِعٍ وَتَجْهِيبَاتِ جَامِعٍ وَرَتَبَاتِ
أَحْوَالٍ وَآثَارِ كِبَارٍ وَأَقْوَالٍ وَأَطْوَارٍ أُولُو الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ كَمَا أَنَّ أَكَابِرِ دِينَ جُلَسَاءِ
مُسْتَدْقِينَ بِحَدِّثِ بَصِيرَتِ بِلِلسَانِ سَابِقَةٍ مَوْهَبَتِ وَجُودِ بَشَرِيَّتِ خُودِهَا رَابِخَةٌ بِوَجِبِ الْوُجُودِ
تَعَالَى وَتَقَدَّسَ وَرَسَاخَةٌ أَزْوَاجِ خُودِ مَنْسَلِحٍ شَدِيدَةٍ بِأَخْلَاقِ وَاجِبِي حَلِّ وَعَلَى مَخْلُوقِ
كَرُودِيهِ أَنْدُو أَوْلَادِ ثَانِيَةِ مَوْلُودِ وَبَانُو أَرْقَمِ مَشْهُورِ شَدِيدَةٍ أَنْدُكَرِ كَمِيرِ وَمَنْ كَانَ مَيْتَانَا
فَلْحَيِينَاةٍ وَجَعَلْنَا لَهُ نَوْمًا يَمْتَنِي بِهِ فِي النَّاسِ مَشْعُرًا زَانِهًا اسْتَلْهَذَا زَاوَجِ عَلِيٍّ
تَنْزِيلِ شَدِيدَةٍ بِحَضِيضِ أَدْنَى رَجُوعِ قَهْقَرِي نَمُودِهِ أَنْدُكَرِ كَمِيرِ وَمَنْ كَانَ مَيْتَانَا
يَمُودُ سِرْكَرِ وَانَانِ تِيهِ أَعْوَا سَائِقِ سَبِيلِ تَحْقِيقِ وَسَابِقِ جَاوِدَةِ تَوْفِيقِ شَدِيدَةٍ أَنْدُكَرِ كَمِيرِ

از آنکه در عالم چو ریشد و تربیت | نیست ممکن غیر جذب حسنیست

لَا جرم بوجود موهوب حقانی تحقیق یافته واسطه وصول خلافت گردیده اند و در این جزو
زمان چون کیسه ایام از این جوهر نفیسه خالی و عاری مگر خال خالی و آن هم در قباب
حضرت عنایت شوارسی لهذا متعظشان زلال وصال و متعلقان سلسله اتصال
تسکین خاطر بندگرا این اکابر می جویند و بالوف تا سف می گویند مثنوی

چونکه گل رفت و گلستان شد خراب | بوی گل را از که جوی از گلاب

از آن جمله کاتبین اوراق چونکه از صحبت کثیر البرکت حضرت قیوم جهان قطب
داوود زمین و زمان مجددمان تالث عشر همی ابوالبشر علی نبینا و
علیه الصلوٰة و التسلیمات ایات له و لف

آنکه سجود ملائک بشده همیش | نتوانم زاوب تا بلب آرم نامش

وانکہ محل بصر اہل صفا گرویدہ
عالمی راز خمار ابدی و اوستجات
خلعت قطبیت و عنایت و قیومی
فضل چون حال جان ستم نسیب و اوست
شده آدم صغی اللہ چون نام نامیش
منکر او شود از در گہ یزدان محروم

از سر عز و شرف خاک و اوست
جرعہ ساغر و ریای طہور آفتابش
از کمال کرم ایزد نمود انعامش
تا نیار و بزبان نیست بدل آرمش
گشتہ عالم ہمہ ملوز فیوض عامش
ہا چو ابلیس کہ شد از سبب ہم نامش

شعر. لا یدرک الوصف لطرخصائصہ؛ وان یک سابقا فی کل ما وصفنا

بقضیہ ارتحال آن قبلہ از باب کمال مجرور گرویدہ تسلی وہ خاطر حزین جز این ندید کہ
ظلمت بیابالی فراق را بیا و ایام وصال مشعلی از بیان احوال او مشتعل و بمشغلی از ذکر کمال
او مشتعل سازد۔ ایپات لحررہ :-

یا در آن صحبت کہ بودم از ادب
مخوشتہ از خود و بنیاد از خود
گر چه بودم در حضور ششم چشم
ملنطق گر چه ز بانم بد بکام
ز خیر از نیک و زشت و ز کار
بے خیر از بجزش بس ماہ و سال
وامی زین دم کہ از ان عالیجناب
و تنگ و دہر طرف بی پا و سر
راہ ناپیدا و منزل نہ عیان
فرستم بس تنگ دل بہ اضطراب
و مہدم با خود خیبالی میکنم

در جنابش مہر خاموشی بلب
مست از جام وصال یار خود
یک ستر اپا تامی گشتہ چشم
یک زاو کار دل بد در کلام
ز اثر از گردش لیل و نہار
می خرامیدم بہستان وصال
و در ماندم بادل و جان خراب
بیدلیل اندر طریق پر خط
اسپ نامہوار بگستہ عنان
و آنچه رفت از کف نمی یابم خوب
ببخود از خود صدر سولے میکنم

روز و شب مفتون فکر او شدم	لاجرم مشغول ذکر او شدم
فضل این چسبیده در این گفتگو	تا روز آرد شبی زین جستجو

متصل آن واقعه مسوده چند بر روی کار آورد فاقما بحکم کل امر مرهون باوقافها
در بیاض نیاید و معوق ماند در این ایام باز آن داعیه تازه شد و چنان بخاطر رحمت
که اگر از احوال متقدمین و متأخرین این سلسله علیه مرتب رساله جمع نمائی چه احوال این
اکابر سلسل من اوله الی آخره در یک جا مذکور نه گردید بل در کتب متعدد و متفرقت
هر آنکه کثیر المنفعت زاید البکت خواهد بود و رونق دیگر خواهد افزود و مصرع

فَالذُّرِّيَّةُ دُحُسْنَا وَهُوَ مَن تَطْمُرُ

هر چند در خود شائستگی و لیاقت این امر نمی یافت مَعْتَصِمًا بِحَبْلِ اللَّهِ
رشته امید قوی کرده شروع در جمع آوری آنها نمود فرد

قبولش گریساید در افادت

هم استعداد بخشید هم سعادت

رَبِّ يَسِّرْ وَلَا تَعْسِرْ وَأَيْنَ مَجْمُوعَةِ أَعْمَلَةِ الْمَقَامَاتِ

تا امید و شکر منتجیات سببه سوائی مقدمه و خاتمه هفت منتخب ترتیب داده و هر یکی به
چند تذکره مذکور شد و مقدمه را در سیر نبی علیه وآله الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ و
ذکر آل و اصحاب او و کیفیت اتصال طریقه علیه حضرات نقشبندیه بجناب
قدس اومع التحقیقات اللایقہ بها مقرر ساخت و خاتمه را در جمع قصاید
متفرقه حضرت مرشدی قیوم جهان قدس سره مخصوص گردانید
ملتزم از قاریان و سامعان آنکه چون وقت عزیز ایشان از مطالعین اوراق
خوش گرد و جامع را بدعائی خیر خاتمت حسن عاقبت یاد آور باشند فرد

ای آنکه بسا علی و دلشاد

می کن ز غریب و ز عمش تا واد

و آنچه از احوال احوال این اکابر که در بند رقم و قید قلم آمده همه باذعان قبول پیش

آیند و برود و انکار وقت خود را ملول نمایند و ہر آنچہ از وقت لفظ و علو معنی مستبعد نماید
علم آزا مفوض بر قائل آن دارند چہ این اکابر و راظہار این مباحث میان نہ اند مصدق
زبانے ز ما بود گوئیدہ او بزبان اینہا حکم شجرہ موسی علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ
والتسلیمات گرفتہ دوست حق پرست ایشان نشان از ید بیضا دادہ مثنوی

از تست طلسم این خزانہ	من هیچ نہ ام درین بیانہ
معنی تو وہی چسبین شکر خم	من جلد کتاب صوت و خم

انتخابین رسالہ را از کتب معتبرہ مثل نفحات و رشحات و زبدۃ المقامات
و حضرات القدس و نسیمات الانس و برکات معصومی و معدن الجواہر
و اشجار الخلد و اثمار الاشجار و مخزن الانوار صفی احمدی فی کشف
الاسرار المجددی نمونہ شد و فہرست منتخبات تذکرات آنرا بدین تفصیل مفصل گردید
منتخب اول از منتخبات سببہ شملہ پانزودہ تذکرہ تذکرہ اولی از منتخب اول در ذکر
حضرت سلطان العارفین بایزید بسطامی قدس سرہ العزیز تذکرہ
ثانیہ از منتخب اول در ذکر حضرت خواجہ ابوالحسن خرقانی قدس سرہ العزیز
تذکرہ ثالث از منتخب اول در ذکر شیخ ابوعلی فارمدی قدس اللہ سرہ
تذکرہ رابع از منتخب اول در ذکر خواجہ یوسف ہمدانی قدس اللہ سرہ
تذکرہ خامس از منتخب اول در ذکر خواجہ عبدالخالق عجمی وافی قدس اللہ سرہ
تذکرہ ششم از منتخب اول در ذکر خواجہ عارف بوگوری خواجہ محمود انجیر
و خواجہ علی رامیتنی قدس اللہ سرہ ہم تذکرہ سابع از منتخب اول در ذکر
خواجہ بابا محمد سماسی قدس اللہ سرہ تذکرہ ثامن از منتخب اول در ذکر
حضرت سید امیر کلال قدس اللہ سرہ تذکرہ ناسم از منتخب اول
در ذکر حضرت خواجہ خواجگان بہاؤ الدین بلاگروان قدس اللہ سرہ

تذکرہ عاشرہ از منتخب اول در ذکر خواجہ علاؤ الدین عطار قدس اللہ سرہ
 تذکرہ احدی عشر از منتخب اول در ذکر خواجہ محمد پارسا قدس اللہ سرہ
 تذکرہ اثنی عشر از منتخب اول در ذکر مولانا یعقوب چرخ قدس اللہ سرہ
 تذکرہ ثالث عشرہ از منتخب اول در ذکر خواجہ عبید اللہ احرار قدس اللہ سرہ
 تذکرہ رابع عشر از منتخب اول در ذکر مولانا زاہد و حشو قدس سرہ و مولانا
 درویش قدس سرہ و خواجہ امکن قدس سرہ تذکرہ خامس عشرہ از منتخب
 اول در ذکر حضرت خواجہ پیرنگ محمد بن الباقی رضی اللہ تعالیٰ عنہم
 منتخب ثانی از منتخبات سابعہ منقسم بر پیرودہ تذکرہ در احوال حضرت مجدد الفثانی
 و ذکر اجداد و نسب ایشان قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم تذکرہ اولی از منتخب ثانی در ذکر
 نسب حضرت مجدد الف ثانی تذکرہ ثانی در ذکر سلطان شہاب الدین علی
 ملقب بفرخشاہ کابلی و ذکر حضرت امام رفیع الدین قدس سرہما تذکرہ ثالثہ از منتخب
 ثانی در ذکر حضرت محمد معین اللہ با و ذکر شیوخ ایشان قدس سرہما تذکرہ رابعہ
 از منتخب ثانی در ذکر ولادت صورت حضرت مجدد الفثانی قدس سرہ العزیز تذکرہ خامسہ
 از منتخب ثانی در ذکر شدن بدبیرستان تعلیم تعلیم حضرت مجدد الفثانی قدس سرہ
 تذکرہ سادسہ از منتخب ثانی در ذکر توجہ ایشان بکشف باطنی از والد خود
 قدس سرہما تذکرہ سابعہ از منتخب ثانی در ذکر بعضی احوال حضرت شیخ
 ابن والانس سید عبد القادر الجیلانی قدس اللہ سرہ - تذکرہ
 ثامنہ از منتخب ثانی در ذکر دریافت حضرت مجدد الفثانی صحبت حضرت خواجہ پیرنگ
 قدس سرہما تذکرہ ناسعہ از منتخب ثانی در ذکر تجدید و غیرہ خصوصیات حضرت مجدد الفثانی
 قدس سرہما تذکرہ عاشرہ از منتخب ثانی در ذکر عبادات یومی و لیلی حضرت مجدد الفثانی
 تذکرہ ہدسہ از منتخب ثانی در ذکر بعضی علوم و معارف و تصوف و خوارق

حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ العزیز تذکرہ اثنی عشر از منتخب ثانی و در رحلت جناب
 حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ العزیز تذکرہ ثالث عشر از منتخب ثانی و ذکر
 اسامی خلفاء حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ و مرضی اللہ عنہم اجمعین۔
 منتخب ثالث از منتخبات سببہ متضمن بر شش تذکرہ و ذکر فرزندان حضرت
 مجدد الف ثانی و اولاد و احفاد ایشانان قدس سرہ اللہ تعالیٰ اسرارہم۔
 تذکرہ اولی از منتخب ثالث و ذکر حضرت شیخ محمد صادق قدس سرہ۔
 تذکرہ ثانیہ از منتخب ثالث و ذکر حضرت تاجن الرحمۃ خواجہ محمد سعید قدس سرہ۔
 تذکرہ ثالثہ از منتخب ثالث و ذکر فرزندان خواجہ محمد سعید قدس سرہ۔
 تذکرہ رابعہ از منتخب ثالث و ذکر حضرت عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم بطریق تالیف
 تذکرہ خامسہ از منتخب ثالث و ذکر فرزندان باقی حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ۔
 تذکرہ سادسہ از منتخب ثالث و ذکر حضرت حداد ولد شیخ محمد سعید قدس سرہ۔
 منتخب رابعہ از منتخبات سببہ منطبق بر شش تذکرہ و ذکر حضرت عروۃ الوثقی
 خواجہ محمد معصوم قدس سرہ بطریق تفصیل۔
 تذکرہ اولی از منتخب رابعہ و ذکر ولادت حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ تا
 رسیدن ایشان بدجات کمال و احوال تذکرہ ثانیہ از منتخب رابعہ و ذکر ایراد بعضی عرائض
 ایشان بوالد بزرگوار خود قدس سرہ تذکرہ ثانیہ از منتخب رابعہ و ذکر بعضی معارف
 خاصہ حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ تذکرہ رابعہ از منتخب ذکر تصرفات
 خرق عادت حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ تذکرہ خامسہ از منتخب
 رابعہ و ذکر احوال حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ تذکرہ سادسہ از منتخب
 رابعہ و ذکر اسامی خلفاء حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین
 منتخب خامسہ از منتخبات سببہ متضمنہ تذکرہ و احوال حضرت تاج الاولیاء

قیوم الزمان قدس سرہ تذکرہ بعد از منتخب خامس در ذکر وفات حضرت قیوم الزمان
 با ذکر اسما خلفای ایشان تذکرہ خاصہ از منتخب خامس در ذکر حضرت شیخ محمد اسماعیل
 و باقی فرزندان حضرت قیوم الزمان قدس سرہ العزیز تذکرہ سادہ از منتخب خامس
 در ذکر حجۃ اللہ محل نقش بند قدس سرہ العزیز تذکرہ سادہ از منتخب خامس در
 ذکر حضرت مروج الشریعہ محمد عبید اللہ قدس سرہ تذکرہ ثامنہ از منتخب
 خامس در ذکر حضرت شیخ محمد اشرف قدس سرہ تذکرہ ناسعہ از منتخب خامس
 در ذکر حضرت شیخ محمد سیف الدین قدس سرہ تذکرہ عاشقہ از منتخب خامس
 در ذکر حضرت شیخ محمد صدیق قدس سرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین منتخب سادس
 از منتخبات بیستم شامل برہفت تذکرہ در احوال حضرت قطب الاقطان شاہ غلام محمد معصوم قدس
 اللہ تعالیٰ سرہ و قدوۃ الاولیاء شاہ غلام محمد و فرزندان ایشان قدس اسرار ہم
 تذکرہ اولی از منتخب سادس در ذکر ولادت حضرت شاہ غلام محمد معصوم
 رسیدن ایشان بدرجات کمال و اکیان تذکرہ ثانیہ از منتخب سادس در ذکر خصوصیات
 و حواریات ایشان تذکرہ ثالثہ از منتخب سادس در ذکر وفات با ذکر
 خلفاء ایشان تذکرہ رابعہ از منتخب سادس در ذکر قدوۃ الاولیاء
 حضرت شاہ غلام محمد قدس سرہ تذکرہ خاصہ از منتخب سادس در ذکر حضرت
 شاہ غلام حسین قدس سرہ تذکرہ سادہ از منتخب سادس در ذکر حضرت
 غلام حسن قدس سرہ تذکرہ سابعہ از منتخب سادس در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و
 باقی فرزندان حضرت شاہ غلام محمد معصوم رضی اللہ عنہم منتخب سابعہ از منتخبات بیستم
 متضمن برہفت تذکرہ در احوال حضرت قیوم جہان حاجی محمد صفی اللہ و
 منتسبان ایشان قدس سرہ ہم تذکرہ اولی از منتخب سابعہ در ذکر ولادت حضرت
 قیوم جہان قدس سرہ تذکرہ ثانیہ از منتخب سابعہ در ذکر رسیدن ایشان بدرجات

کمال و اکمال خصوصاً ایشان تذکرہ ثالثہ از منتخب سابع در ذکر تصانیف اشعار و
 خوارق ایشان تذکرہ رابعہ از منتخب سابع در ذکر احوال ایشان بفرایین خوان
 تذکرہ خامسہ از منتخب سادسہ در ذکر فرزندان حضرت قیوم جہان
 قدس سرہ تذکرہ ششم از منتخب سابع در ذکر خلفا حضرت
 قیوم جہان قدس سرہ تذکرہ سابعہ از منتخب سابع در ذکر حضرت بی بی
 و منتسبات صالحات ایشان رحمہن اللہ تعالیٰ۔ و ماوہ تاریخ و ترتیب
 و ترکیب این مجموعہ اور حروف برضی اللہ عنک بہ و در مصرعہ این منظومہ داخل کردہ شد

آیات مؤلفہ

بس نقش و لپید بر روی فرو کشید خورشید خط بندہ گیش بر چین کشید ورزیر چرخ چشم کو اکب گردید بالید غنچہ و لم و پیب ہن درید جاوید باند فصل بہارش خزان بدید برضی اللہ عنک ہام ندر رسید لند و زجامعہ از ملک شنید من لطفک الرشید عن فضلك السعيد	نازم بگلک خامہ کہ سر تا پایا و دید زانوار شمع اش جو چہان گشت منجلی با اختصار منجلی مجتہد مع چوا و وار شوق گلرخان معانی این چین چون بوستان خلد مرتب شش جہت تاریخ افتتاح بگوش از سرش غیب جن بشر نہایت احسن فضل گفت واختتم لنا بقا فیتریا اللہنا
---	--

مقدمہ

فیہ رشحہ من سیر النبی المختار صلی اللہ علیہ وآلہ
 الامرار و صحبہ الکبار و المہاجرین و الانصاف و المعز من
 خصائص اہل بیت اطہار و الاخیر رضی اللہ عنہم

إلى يوم القدر بطريق الأيجاز والاختصار تبركاً
وتيمناً لافتتاح ذكر الصالحين الأختيار

خالی از نقش نگار ح حسن ثوبی مبارک | خالی از خط فکرت من معنی زبان

بدانکه ابتدائی خلقت و آفرینش نور نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بیان
مجمعی از نسب شریف مقدس او و حالات و غزوات و معجزات مبارک وی علیہ
و علی آلہ من الصلوات افضلها و من التحيات اكملها از جابر بن
عبد اللہ مر و لیست که اول چیزی که خدای تعالی آفرید نور حضرت
پیغمبر خاتم النبوة است صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پس آن نور را منقسم بدو
قسم ساخت قسمیکه در لطافت و صفای او موسوم بنور شد و از وارواح انبیا و اولیا و
ملائکه و اجرام علوی آفرید و قسم دیگر موسوم بنار شده از وجان بن البجان و اجسام مخلوقات
سفلے آفرید نسبت شریفش برین پنج است حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
بن عبد اللہ بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد المناف بن قصه بن کلاب بن مره
بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر بن مالک بن نضر بن کنانه بن خزيمه بن مدكره بن
الياس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان بن عد بن ادد بن حبل بن قيس
بن اسمعيل عليه السلام بن ابراهيم عليه السلام بن تادخر بن تاخوم بن اشجع بن ادم
بن عامر بن شالخ بن ارم فخشند بن سام بن نوح بن ملک بن متوشلخ بن اخنوخ
وهو ادريس عليه السلام بن سرد بن مهلا ثيل بن قينان بن انوش بن شيث بن
ادم عليه السلام و لادت مبارکش روز و شنبه و از دهم شب از ماه ربیع الاول
گذشته و پنجاه و پنج روز از سال قبل منقضي شده چهل سال از سلطنت نوح پیر و ان بسره آمده در
مکه معظمه بوقوع پیوسته پدرش عبد القدر و ایت اصح قبل تولد مبارکش وفات یافته مادد

آمنہ بنت ہب بنت عبد مناف و شش سالگی آنحضرت حلت نمونہ بعد از آن عمرش ابو طالب
در سن وازوہ سالگی بجانب شام بروہ و در بیست و پنج سالگی بمال خدیجہ رضی اللہ
تعالیٰ عنہا بتجارت بشام رفتہ و بعد از معاودت او را خواستہ و چون سنین عمرش پیش
پہل رسید روز ووشنبہ ہفتم شہر رمضان وقت چاشت در غار حرا می مکہ معظمہ حیرت
علیہ السلام بر آمد و پنج آیہ از سورہ اقرأ باسم ربک بر خواندہ بدعوت مامور شدہ و آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم سہ سال دعوت خفیہ بود پس از آن آشکارا شدہ و چون قریش از یزای مسلمانان
میکردند سان نجم بعثت بعضی از مسلمانان بامر آنحضرت بجانب حبشہ ہجرت نمودند و در سال ہفتم
ہمہ قریش با یکدیگر معاہدہ کردند کہ با نبی ہاشم مناکحہ معاملہ نکنند و در سال دو وازوہم قضیب
کثیر الالبہاج معراج روئداد و در سال ہشتم ہنقاد مردوسہ ن از اعیان مدینہ خیرکینہ
اسلام آوردند و ہمدین سال ہجرت ہمدینہ منورہ واقع شد سندانہ احسا از ہجرت بعد تا
سپس بنامی مسجد قبا و عمارت مسجد شریف مدینہ مکرمہ و استحکام عقد مواخات میان
ہماجرین و انصار بموجب حکم پروردگار مستعد قتل کفار گشت پس از یازدہ ماہ در ووم صفر
بغزوہ ابواکہ موضعے است قریب مدینہ طیبہ شصت تن در طلب کفار قریش بر آمدہ
نبی وقوع قتال ہمدینہ مراجعت فرمود در ہمین سال سریہ حمزہ بن عبد المطلب سریہ عبیدہ
بن الحارث بن عبد المطلب بود و در ہین سال عبد اللہ بن سلام و سلمان فارسی اسلام
آوردند و فاطمہ زہرا رضی اللہ تعالیٰ و دیگر بنات طیبات و سووہ و عائشہ رضی اللہ تعالیٰ
عنہن با عیال ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ از مکہ ہمدینہ منورہ آمدند و پیش از ہجرت
فرض نماز و رکعت بود و بعد یکماہ از ہجرت در حضر نماز چہارگانی فرض شد سنت بعد
از آن مشروع شد سندانہ اشقی از ہجرت در ماہ ربیع الاول بغزوہ ابواکہ رو دست
سہ روز راہ از مدینہ منورہ با و دست نفاذ صحابہ روان شد و در جادوی الاوان بغزوہ
حشرہ کہ نام مکانیست پیرنفت در ہر و غزوہ بے قتال مراجعت فرمود و در ہین سال غزوہ بدر

اولی شد که آنحضرت با هفتاد و کس از مهاجرین بطلب کربن جابر که بر مویشی مدینه غارت زده بود برآمد و او را نیافته رجوع فرمود و در شهر صفر یا رجب حضرت بنی بنی فاطمه زهرا رضی الله عنها با حضرت علی کرم الله وجهه الکریم تزویج فرمود و عمر شریف حضرت زهرا رضی الله عنها در آنوقت شانزده و عمر شریف حضرت مرتضی بیست و پنج سال بود و همدین سال قبله از بیت المقدس بجانب کعبه تحویل شد و بعد از شعبان آیه فرضیت صوم رمضان نزول کرد و صدقه فطر و جوب یافت و آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم در محصلی مدینه منوره نماز عید بگذار و همدین سال غزوه بدر کبری هفتم رمضان واقع شد و سبب گونساری کفر و باعث عزت اسلام گردید و آبی جهل العین و یحیر و وساک قریش هفتاد نفر قریش کشته شدند و هفتاد تن از آنها اسیر گشتند و عباس بن عبد المطلب و عقیل بن ابی طالب از اساری بودند و از مسلمانان هفت انصار و پنج مهاجر شهید شدند و ذوالفقار از غنائم این غزوه بنی سلیم و غزوه بنی قریظ در همین سال بود و در این سال نماز عید اضحی گذارد و در کوشش بدست مبارک خود قربان نمود **سنه ثلثه** در این سال غزوه سبوق غزوه پنجم و سمره زید بن حارث و سمریه محمد بن مسلمة و تزویج ام کلثوم رضی الله عنها با عثمان بن عفان و نکاح آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم با حفصه بنت عمر بن الخطاب رضی الله عنه و ولادت حسن بن علی رضی الله عنهما اتفاق افتاده و در شوال غزوه احد وقوع یافت که در آن دندان مبارک و شفته شریف مجروح شد و شهیدان شهیدان حمزه رضی الله عنه با هفتاد صحابی دیگر از مهاجر و انصار بشف شهاوت رسیدند **سنه** از بعد در این سال سریه پیر معونه بود که هفتاد جوان از انصار که ایشان را قرآمی گفتند شهید شدند و آنحضرت تا چهل صباح در قنوت فجر بر آن قبائل که آنها را کشته بودند دعائی بد نمودند و دیگر سریه بدیع بود که نام مو صنع است و در

غزوه

ربیع الاول غزوه بنی النضیر بود که قبیلہ ازیم بود است و در غزوه ذی قعدہ غزوه بدر غزوه
بود و آیت تحریم خمر نازل شد در ہجرت سال زینب بنت خزیمہ ام المؤمنین و قاطیہ بنت
اسد ام علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہ وفات یافتند سنہ ۵۸۵ خمسہ من الحجرة
در ماہ محرم غزوه ذات الرقاع بود و در وصلوة خوف مشروع شد و در ربیع الاول غزوه
دومہ ابجدل بود کہ نام جاہلیست و در شعبان غزوه مرسیج بود کہ نام آمیست و آنرا
غزوه بنی مصطلق نیز گویند و جویریہ بنت الحارث از اسار امی این غزوه است کہ آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم اورا اعتناق فرمودہ تزویج فرمود و نزول آیت تیمم در ہجرت سال بود
و در ذی قعدہ غزوه خندق بود کہ اورا احزاب نیز خوانند و درین غزوه سید ابرار
ذوالفقار را بر حیدر کرار بست و آنستہ سوار معرکہ کارزار عمر بن عبدود را کہ بانرا پہلو
برابرے افتاد بکشت و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در شان او فرمود و لمبادرۃ علی بن ابیطالب
یوم الحند و افضل من اعمال امتی الی یوم القیامۃ بعدہ غزوه بنی قریظہ
و مشروعیت صلوة خسوف شد و فرضیت حج نزول یافتہ سنہ ۵۸۵ غزوه
بنی النضیر و در ربیع الاول این سال بود و غزوه غابہ و صلوة استسقا و غزوه حدیبیہ
و تزویج آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جویریہ بنت الحارث را و قضیہ افک جناب ام
المؤمنین عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا و نزول آیات بیانات و برات ذات
الطہر و از اقوال مناققین مرضاء القلوب نیز در ہجرت سال بود و در ہجرت سال اتحاف
خاتم و بعث رسل مملوک آفاق و ہدایای مقوقس ملک اسکندریہ باریہ قطیبہ
و خواہش شیرین و حمار یعفور نام و بغلہ و لدل نام و کسوف آفتاب مشرق
صلوة کسوف واقع شد سنہ ۵۸۵ در این سال فتح خیبر بود کہ امیر المؤمنین
علی کریم اللہ و چہہ در او را کندہ سپہر خود نمودہ بود و تا فتح صلوات بست و از لشکر مسلم
پانزدہ نفر بشرف شہادت رسیدند و آتہ بود و نو و سہ کس مقتول شدند و صفیہ بنت حمزہ

غزوه

یکی از اہمات مؤمنین است از اولاد ہارون بن پیر علیہ السلام بود بحضرت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رسید و آنحضرت او را آزاد نمود و تزویج فرمود و قضیہ زیر کرون یہودیہ و طعام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم طلوع شمس بعد از غروب و در آن غزوہ از اکل حمار اہلی و ہرزی نابک سباع و بیع منانم قبل القسۃ و وطنی جواری پیش از ستمبر انہی کردند و ہمدین سال تحریم نکاح شد کہ در اوائل اسلام حلال بود و قضیہ بیتہ التعلیس و آنحضرت و اصحاب صلی اللہ علیہ وسلم وفات نماز صبح و قضای آن بازان و اقامت و جماعت و عمرہ قضیا واقع شد و ہم در این سال بخاشی ملک حبشہ ام حبیبہ بنت ابی سفیان را در حبشہ برای آنحضرت تزویج کرد و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم میبویہ بنت الحارث را نیز تزویج فرمود و سندانہ ثمانیہ در ذی الحجہ این سال از ماریہ قبطیہ ابراہیم علیہ التحیۃ ابن رسول اللہ علیہ السلام ولادت یافت و آن حضرت بشر اورا غلام بخشید و در این سال در مسجد شریف نبوی منبر راست کردند و ہم در این سال سر یہ موتہ بالفم کہ موضعے است بزین شام واقع شد و در این سر یہ زید بن الحارث و جعفر طیار و عبد اللہ بن رواحہ از پس یکدیگر رایت گرفتہ شہید شدند آخر الامر رایت را خالد بن الولید گرفت و فتح بروست او شد و جعفر بن ابی طالب از آنسرور صلی اللہ علیہ وسلم بلقب طیار و ذوالجناحین بلقب شد و خالد خطاب سیف اللہ یافت ہم در این سال سر یہ جنبہ بود کہ غزوہ سیف البحر ہم خوانند و در این سر یہ ماہی عنبر نام از دریائی برآمد کہ کاسہ چشم او پیروزہ مرد را جای بود و ناماہی یا نصف ماہی طعام عسکری بود از بقتہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہم تناول فرمود و در این سال فتح مکہ معظمہ شد و اسلام ابو سفیان و معاویہ و ہند و عکرمہ بن ابو جہل و ابو جحافہ پدر حضرت امیر المؤمنین ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ بعد فتح مکہ بود و غزوہ حنین نیز در این سال بود و در آن غزوہ غنائم بیشمار بدست افتاد کہ میان

اعراب

مؤلفۃ القلوب ویکر اصحاب قسمت شد و بعدہ غزوه طائف و عمرہ جو زمانہ شد کعب
 بن زہیر قصیدہ بانٹ سعاد و در خدمت مقدس آورده محفوظ امن و سلامت شدند
 سنہ ناسعہ در این سال بعث عیینہ بن حصین و نزول آیه کریمہ ان الذین
 ینادونک من وراء الحجرات اکثرہم لا یعقلون واقع شد و مدت یکماہ آن
 حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہجران نسا عصمت التمار ختمت یار کرد و در این سال
 آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بغزوه تبوک برآمد و امیر المؤمنین حضرت
 علی کرم اللہ وجہہ در مدینہ شریف بر اہل و عیال گذاشت و حاضر آورو
 صدیق تمام مال خود را رضی اللہ تعالیٰ عنہ و فاروق نصف مال خود را
 و پیغمبر ذی النورین جیش عسرت را در بہین غزوه بود و بے جنگ رجوع فرمودند
 و سمریہ خالد در بہین سال بود و مسجد ضرار را کہ منافقان بعثت حد اہل قبا
 جهت تقلیل جماعت آن مسجد کرده بودند بوجی الہی خراب فرمود و بسوخت بہین سال
 حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ را کج فرستاد و وہ آیت از او اہل سور
 بواۃ با و داو کہ بر مردم بخواند و چون روان شد علی کرم اللہ وجہہ را با و کہ
 فرستاد و در این سال نجاشی در حبشہ وفات یافت و آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 مدینہ برو نماز گزار و شافعیہ را اینجا و بیل است بر جواز نماز جنازہ بر غائب و حنفیہ
 گویند کہ آن مخصوص پیغمبر است علیہ الصلوٰۃ والسلام زیرا کہ جنازہ نجاشی را بر
 کشف کردند پس در حقیقت نماز بر حاضر گزار و در بہین سال اقر کلثوم ضر و ح
 عثمان رضی اللہ عنہما وفات یافت و درین سال بود کہ وفود عرب از
 جانب و ر و آ و ر و ند لهذا آنرا عام الوفود نامند سنہ ستمینہ در این سال
 و فد بنی حنیفہ بود کہ میان ایشان مسلمہ کذاب بود کہ مرتد شدہ و عہد نبوت کرد و کہ
 کہ آن حضرت مرا شریک خود ساخته و ہمدین سال قضیبہ بہا بلہ بانصار را ہجران کہ نام کی ہوا

یاد
مقدم
خوانند

و بعدہ جماعہ مسلمانان و در شب یا سحر چہار شنبہ دفن نمودند سنین عمر مبارک کنش بقول
اصح شصت و ست سال و لنعم ما قبل فی تاریخ وفاتہ صلی اللہ علیہ الہ وسلم فرمود

هو بود همیشه بر زبانش | تاریخ شدہ است ہوا ز این

فائدہ جلیلہ اہل سیر رحمتہ اللہ تعالیٰ علیہم اطلاق غزوہ کنند بر آن حربہ
کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ و اصحابہ وسلم بہ نفس نفیس خود در آن لشکر حاضر
بودہ باشند و انہا بیست ہفت اند و در نہ غزوہ ازان جملہ بہ نفس نفیس خود قتال فرمودند
اول بدر دوم احد سوم مدینہ چہار خندق پنجم قرظہ ششم خیبر
ہفتم فزکہ ہشتم طائف نهم حنین و قیل و در غزوہ بنی النضیر ہم
قتال نمود و سربہ بعثت آن فوجہ باشد کہ بر اعرابی دین فرستادہ بسر داری
یکے از اصحاب خود آن چہل و ہفت بود فائدہ بعضی گفتہ اند کہ آنحضرت صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم چون بدینہ تشریف فرمود امر بتاریخ کرد و آنرا از ہجرت نوشتند و بعضی
گویند وضع اولاً از عمر بن الخطاب بود رضی اللہ عنہ بر رای حضرت علی کرم اللہ
و جہہ و ہمہ اصحاب اتفاق نمودہ ابتدائی سال از ماہ محرم عتبار نمودند

بیان شمایل نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

روایت می کند امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ الکریم کہ جناب پیغمبر صلی
اللہ علیہ وآلہ وسلم بسیار باہمیت بود چنانکہ ہر کہ از دور دید بترسید و چون نزدیک
خوش شدی کشادہ رو بود و شنائی ازان ہیافت اگر دراز مرے با او ہمراہ رفتی
از دور تر نمودے کرد و سر بود و وجد موی و موی مبارک کنش تا بنا گوش استادہ بودے
و چون فرو کشید بترسید رسید و ہر گاہ بگذشتے باز بجای خود شدی فرار
پیشانی و کشادہ ابرو بود و در میان دو ابروی مبارک و سگے بود کہ چون در شش

بزیادتی لفظ مبارک

شدی پیدا آمدی باریک بینی و باریک لب بود کثاوه و ندان و گرد و و شیرین
 سخن و لطیف آواز و سیاہ موی و سفید عارض و خوب گردن و معتدل اندام
 و پشت مبارکش باشکم راست و فراخ بر بود و آواز سپینہ او تا ناف و خطی بود از
 موی خور و میدہ چنانکہ بقلم نگارند دراز ساعدین کف دراز و باریک انگشت
 بود و میان انگشتان کشاوگی و انگشت و دراز ناخن بود و نگرستن آواز و بنالہ چشم
 بود و بیشتر بزین نگریتے و آہستہ بود و نہ تندخوی کشاوہ پیشانی نہ ترش رو کخندہ
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تبسم بود و حکمش عدل و گفتارش حکمت و پیشہ اش
 سخاوت بود و بدی را مکافات نکرے و گناہ را عفو فرمودے و در میان دو کتف
 او خالی بود و سیاہ بزروی مائل از وینا کمتر بود و آن مہر نبوت بود و آزان بوے
 خوش آمدے مانند مشک صلوٰۃ تعالیٰ وسلا مہ علیہ و علی آلہ وصحبہ بدل

بیان معجزات تراکیات و صلوات اللہ علیہ وآلہ وسلم

بدان استعدک اللہ تعالیٰ کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم را معجزات بسیار
 و پیشما راست اما آنچه حق تعالیٰ اورا بر آن مخصوص کروایندہ آنست کہ اورا
 سید ہمہ پیغمبران کرواے و علیہم السلام و ہمہ در زیر علم او باشند و از آخرت
 و از ما در ناف بریدہ زاو و چون از ما در جہات شدہ سجدہ نہاد و انگشت بر کرو
 شہادت بر زبان آورد و ملائکہ اورا ختر کند و ہر گاہ کہ دایرہ مشغول کایے بود
 کہوارہ خود بیدار و انگشت خود بکیدی مزہ شیر و انگبین یافتی بول و غایط اورا
 ناید و احتلامش نیفتد و چشمش در خواب شدی و دش بیدار بودے و عقب
 ہچنان دیدے کہ از پیش ہرگز پیشہ و گس براونہ نشستے و ہر ستورے کہ سوار شدی
 گرچہ ضعیف بودے بر ہمہ ستوران سبقت بردے و موی زیر ناف او برینا مدے

و با هر کس که گشتی گرفته اگر چه قومی بودی او را بینداختی و سنگ پیزه بر دست او تسبیح
گفته و سنگ و کلوخ بر او سلام فرستادی و هر جا که آب زمین انداختی آنجا
خوشبوی گشته و ستون مسجد از جدایی او ناپیدی چون در کنار گرفتنی خاموش شد
درخت بفرمان او از جای خود پیش آمدی چون فرمود باز گشتی آبر بر سر او
سایه افکندی پریان با او سخن گفتند و ایمان آوردند و اندامیان انگشت او
چندان آب بر آمدی که همه شکر سیراب شدی در عرب بدر لشکر کفار را بیک مشت
خاک نهمیت او و از همه نهانیها خبر دانی حدیث غار باصا جشن و آنچه در
گذشت معروف است سو سمار و آهوب با او سخن گفتی و رفتن او بمعراج بر براق
دیدن او هفت آسمان و زمین و ملکوت و عرش و کرسی و جبابه ها و سدها و پشته
و درخت طوبی و قباب و قوسین او ادنی و رویت او جناب قدس خدا
را بچشم سر و گفتگو و برگشتن در یک ثلث شب مشهور است بتان کعبه و را سحر
کردی و بزغالہ بریان زهر آلوده با او سخن درآمد و سپینه او را بشکافت
و بستند و بعلم و حکمت و ایمان مملو ساختند باز بجای خود آوردند در شب لا و
او کنگرهای قصر کسری بپینا و بجزیره ساوه خشک شد و آتشکده فارس که
هزار سال نه مرده بود شمرند و ماه باشاره او شق و دو نیم شد و آفتاب بد عالم
بعد غروب خود نمود و گوگرد خور و در گوارا و پنجه بیکر او خبر داد و غلظت
معجزات قرآن عظیم کریم است که هیچ فصیحی از فصاحت عرب مانند کوتاه ترین
سوره ها و که سه آیه باشند پیاورده و همیشه بر صفر و زکار باقی ماند و تغییر تبدیل در راه

له قوله در یک ثلث شب یعنی معراج آنحضرت صلی الله علیه و سلم را در ثلث، اول شب یا دوم یا سوم علی

الروایات واقع شده نه آنکه مدت معراج ثلث شب بود که تقریباً چهار ساعت نجومی است که آن بطور قطعی

در یک لحظه سرانجام شد حلقه در جنبیدن و بالین گرم بودن او علیه السلام مشهور است ۱۲ و الله اعلم محمد حسن

و برہین مقدار برہجزات زکیات آن سرور کائنات علیہ افضل الصلوٰۃ
و اکمل التحیات بر سبیل ایجاز و اختصار اکتفا نمود :-

بِأَنصِفَامَعْتَوُا خَلَاَقًا قَدْ أَوَّاهُ اللَّهُ عَلَيْهِ صَلَواتُهُ

قال الله تعالى وَأَنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ حق سبحانہ و تعالیٰ خلق اور اعلیٰ فرمود
برای آنکہ مکارم اخلاق و وجود شریفش مجتمع بودہ منجبر بعزت استقامت
مکارم الاخلاق مشعر باین است از جناب بی بی عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا
و عن ابیہا مروی است کہ خلق آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قرآن بود یعنی
با امر و نواہی و آداب و اخلاق کہ از قرآن معلوم میشود عمل می فرمود و حسن خلق
آنسرور بر تہ بود کہ ہرگز ہچکس را از زمرہ یاران نبود و ہم از منقولست کہ
آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در خانہ خود چنان سلوک می کرد کہ یکی از احاد
الناس سلوک می کردی و بکارهای خانہ قیام می نمود و جاروب و او و جامہ خود
می دوخت و تعیلین را وصلہ میکرد و شتر را آب می داد و گو سفندان را می دو شید
و خادم را در کار ہا مدومی داد و با او طعام می خورد و بصناعت خود را از بازار بر میداشت
و خانہ می آورد ز ہذا آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بر تہ بود کہ دنیا را در نظر ہمت
او عرض کردند القات بآن نمودند و از دنیا بیرون رفت و زرہ او نیز وہی بود کہ ہر
بود و سہ روز قنایج و یادور و ز قنایج از نان جو سیر نشد و گاہ گاہی در خانہ
او یکماہ آتش فروختہ نمی گشت و باب خرمائی می گذاردند و گاہ شب گرسنہ
خواب کردی و روز روزہ دہشتہ نواضع آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بہت باہ
بود کہ زانو ہائی خود را از زانو ہائی ہم نشین نہ گذر ایندی و ہم کس کہ با او رسید سلام بر
آنکس کردی و آبت را بمصافحہ نمودی و پائی خود را در حضور اصحاب دراز نہ کردی و

جائی بر کسی تنگ نداشتی کسی که بروی در آمدی اور آنعظیم و اکرام نمودی چون کسی که حاجت داشتی و نزد او رفتی و در نماز بودی در نماز تخفیف کردی و حاجت او را بر آوردی و باز نماز مشغول شدی و بر روی زمین تکیه فرمودی و بخواب میرفت و دعوت بندہ نہ خریدہ را اجابت می فرمود چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بتغایبی بود که سائل را از درگاه خود محروم نگروا بیدری نوبتی صد ہزار درہم آوردند ہمہ ابر حسیب ریخت بر مردم قسمت فرمودہ چون برخواست یک درہم آسجانیمانندہ بود **حلم مبارک** آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نہایتی بود کہ ہر چند از اقارب و اجانب ایذا می کشید تکل می فرمود و در صد انتقام در نمی آمد بلکہ از ای آن دعا می خیر در شان ایشان بتقدیم رسانیدی و فایر وعدہ خود لازم می شمرد و ہر خلاف وعدہ از وی متحقق نشد شیخا عتس چنان بود کہ بچکس در دلاوری بان حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نمیرسید ہر گاہ در محاربتہ جمع از اعدا رسیدی اول کسی کہ بان جمع دست بر نمود او بود و حیا او بہتر نہ بود کہ گفتہ اند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم سخت جہانز بود از دشمن و دشمنہ در پرودہ خود و اگر از کسی مکر و ہوس و بد کردی و کتبی پیداشد لیکن بمواجہت باو نگفتی الا در حقوق اللہ و حقوق العباد حکمت و علم او بحریکہ ایزد سبحانہ علوم اولین و آخرین باو عطا فرمود عفتش آنکہ ہرگز بے مکت بہین و نکاح بستش نئے راز رسیدہ بود و کوشش بر خلاق مہربان و سینہ اش منشرح و از خوف خدا و انما گریان و مہمان دوست بود و قام با م خدا و جہتا و کنندہ در عبادت و طالب رضای مولا بود و بزرگان را تعظیم کردی بہت وقار ایشان خوردان را بخود نزدیک گروید و نعمت اشکر گفتی اگر چنانکہ بودی کم گوی و کم خندہ و بسیار تبسم و کف کشاود و تازہ روی و شیرین سخن اندک تنعم و در پیشتم و زود آشنایی و لطیف طبع و مجتنب از صرام و شبہ مستجمع جمیع صفات حمیدہ و دور از ہمہ صفات مہمہ بود و نہ بود زشت خوئی نہ عیب جوئی

آورده بود

آزاد

و نہ سنگین دل و نہ و شتام دہ نہ جامع مال و محکم و طمع حریص و نجیل منان و مکار و مناع خیر
و اکول و کسلان و عجوال قساص و ضار و متکبر و غدار و پیچ عادت بد نہ داشت چون استیفاء
این معافی ممکن نیست بر این مقدار تبرکات اختصار رفت و آنچه درین مجموعہ از سیر اطہر او
ایمانے رفتہ در جنب اوصاف بی پایان او صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ اقلام اہل سیرا
مشرف ساختہ است بدان ماند کہ پیرہ نئے بکلا و تازی خود را و صرف خریداران حضرت
یوسف صدیق علیہ الصلوٰۃ والسلام داخل ساخت و آزان علم خرمی فراخت بیت

ذکر اولاد حضرت

نہ محش می تو انم گفت و اقا

بمدا حیش خود را می ستایم

ذکر ذکوا و اولاد اہل بیت نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

و آنہا سہ بودند قاسم سن اولاد آنحضرت بود و بدین سبب آنحضرت کنی بابو القاسم
گشت و لاوش در مکہ معظمہ زندگانیش وہ سال عبد اللہ و سے نیز در مکہ معظمہ
بوجود آمدہ و طفولیت و فات کردہ ابراہیم در مدینہ منورہ سال ہشتم
از ہجرت متولد شدہ و یک نیم سالہ شدہ و فات یافت آفات چہاراند زینب کہ
بزرگترین بنات بودہ بقول اصح و لاوش در سال سی و یکم از واقعہ فیل و در
سال ہشتم ہجری و فات یافت رقیہ و لاوش در سال سی و سیوم از واقعہ
فیل بود آخر نکاح حضرت عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ آمد و سال
دوم ہجری متوفی شد امر کلثوم کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم بعد
از وفات رقیہ و خلاص وی از زوج اول او قبل از وفات نیز عثمان بن عفان
رضی اللہ عنہ و او وفاتش سال نہم ہجری حضرت بی بی فاطمہ الزہراء و رضی
اللہ تعالیٰ عنہا و لاوش از سال سی و پنجم بود واقعہ فیل بود و بقولے در سال چہل و
یکم و خور و ترین دختران آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود و حضرت علی کرم اللہ وجہہ الکریم

در سال اول یا دوم هجرت عقد بست و فاشش بیوم رمضان بعد فوت پیغمبر
علی اللہ علیہ وآلہ وسلم شش ماه یا چهل روز و مدت جیانش بیست و هشت سال

زَوْجَاتُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

اول خدیجه کبری رضی اللہ عنہا بنت خویلد اول کسی که از زنان
بشرف اسلام مشرف شد و تصدیق آنحضرت فرمود و بود و اول از دواج طهارت
که شرف فاشش مقدس یافت نیز وی بوده رضی اللہ تعالیٰ عنہا و مال خود را در رضا
وی صرف نموده اولاد آنحضرت از ذکور و آنات همه از وی بودند الا ابنا هیمیم
علیه التیمیه از ماریه قبطیه متولد شده و تا او در قید حیات بود آنحضرت از زن دیگر
نخواست و مدت بیست و پنج سال مصاحبه صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود و فاشش
سال دوم از بعثت عمر مبارکش شصت و پنج سال بود و کمر ستوده بنت
ذمعه در سال و هم از بعثت او را بخواست و فاشش در آخر خلافت عمر رضی
اللہ تعالیٰ عنہ نسیوم عاشته صدیق بن بنت صدیق النبی صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم
با او محبت و الفت بسیار شد و او بهترین مصاحبان او بود و او سع و اتقی و
از هر دو عالم بود با حکام شرعی و مرجع بود در امور دین از جمیع مؤمنین و صحاب
رای و اجتهاد و وضعت و محبت پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بی مثل و بی همتا بود
و فاشش مبارکش سنه خمیسین هجری از ننگ گانش شصت و شش سال
پنجاه و هفت صد بنت عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ در سال پنجم
هجری در سلک اہل بیت و داخل شد و فاشش مبارکش در سال چهل و پنج
یا پنجاه از هجرت از ننگ گانش بقرب شصت سال رضی اللہ تعالیٰ عنہا
پنجم زینب بنت جحیم در سال پنجم از هجرت شکاح آنحضرت مشرف شد

و بعد ہشت ماہ وفات یافت رضی اللہ عنہما ششم ام سلمہ بنت عائکہ بنت
عبد المطلب در سال چہارم ہجری در عقد آنحضرت اور آمد و در سال شصت و یک
ہجری فوت شد عمرش ہشتاد و چہار سال رضی اللہ تعالیٰ عنہا ہفتم زینب بنت
بجش اول اہل زید بن الحارثہ بود و بعد مفارقت در سال پنجم ہجری آنحضرت اورا
بخواست و فائش سان بیستم ہجری حیائش پنجہ و سہ سال ہشتم جوین پیر بنت
الحادث آنحضرت سال نچہم ہجری اورا بخواست و فائش سال پنجہ
و شش ہجری زندگانش شصت و پنج سال رضی اللہ تعالیٰ عنہا بود۔
نہم ام حبیبہ بنت ابی سفیان ہفتم ہجری اورا بخواست و فائش
سال چہل و چہارم رضی اللہ تعالیٰ عنہا دہم صفیہ بنت جیحی بعد عرب
نخبر اورا بخواست و فائش سال سی و شش ہجری رضی اللہ تعالیٰ عنہا یازدہم
میمونہ بنت الحارث سال ہفتم ہجری آنحضرت در آمد و فائش سال شصت و
سہ ہجری از این جملہ یازدہ ازواج مطہرات حضرت خدیجہ و زینب و رحین
حیات آنحضرت وفات یافتند و آنحضرت از نہ دیگر متوفی شد صلی
اللہ علیہ و آلہ و صحبہ وسلم و اہل بیت الطاہرین و الطاہرات۔

ذکر حضرت خلفاء الراشدین رضی اللہ عنہم اجمعین

ایشان چہار تن اند اول و افضل الصحابہ و اول ہم
بالتصدیق حضرت ابوبکر بن الصدیق رضی اللہ تعالیٰ

سببش با حضرت سید البشر و در مرہ بن کعب اتصال سے یا بدین تفصیل
ابوبکر بن ابی قحافہ بن عامر بن کعب بن سعد بن تیم بن مرہ بن کعب
مادرش ام النخیر بنت صخر بن عامر و لاؤش بعد سانچہ فیل بدو سال

وچهار ماہ نامش در جاہلیت عبت الکعبہ بود و در اسلام عبت اللہ سی و ہشت سالہ
 بود کہ اول از مسلمانان تصدیق رسالت آنحضرت آورد و بیچ دلیل محتاج
 نشد و لقب بصدیق کبر شد و اعظم و اکرم و احب خلق نزد پیغمبر علیہ الصلوٰۃ
 والسلام بود و لیاقت بخلعت خود او را فرمود و پیش قدم ہمہ اصحاب چه در
 حیات و چه در مات آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود بعد فوت پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 جمیع اصحاب بر خلافت و راضی شدند و او را بہترین بشر بعد الانبیاء میدانستند
 روز اول خواص و روز دوم عوام بیعت نمودند و حضرت علی کرم اللہ وجہہ نیروز
 دوم بیعت نمود و سبب تاخیر او گرفتاری بود در امور عزا آنحضرت بقول اصح نہ ہر
 و یحز و قیل سبب طلب نامودن او بمشورت کہ بسبب گرفتاری با مور عزا او را
 طلب نمودہ بودند نہ امر دیگر و او را خلیفہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و نقش نگین او
 نعم القاد باللہ و قیل العبد الذلیل للرب الجلیل در خلافت خود منصوب
 قضاب بن الخطاب تفویض فرمود رضی اللہ تعالیٰ عنہ و باچنین قبائل کہ بعد
 فوت پیغمبر مزند شدہ بودند مرا اسم جہاد بجا آورد و وفات مبارکش بیت و دو
 جاوی الاول سال سیزدہم ہجری آیام خلافتش دو سال و سہ ماہ و چند روز
 بود مدت حیات مبارکش بسنت نبوی شصت و سہ سال بود و چون زمان حلتش
 نزدیک رسید عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ را خلیفہ خود نمود :-

الثانی الناطق بالحق الصو و حضر عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ

تسبب ہشت واسطہ بحجب کہ از جملہ جہاد خیر العباد است اتصال بیاید بدین طر
 عمر بن الخطاب بن نفیل بن عبد العزی بن دباع بن عبد اللہ بن قرق
 بن ذراح بن عدی بن کعب ماورشش نخشم ربیت ہاشم بن مغیرہ

ولادتش بعد از سیزده سال واقعه فیل نقش فاروق اعظم کنیتش ابو الحفص و
 اورا امیر المؤمنین گفتندی و نقش نگینش کفی بالموت و اعطایا بعد از آسلاش
 سال ششم از بعثت و واسطه قوت اسلام و پستی مسلمانان و نگوناری بتان
 و بت پرستان در زمان خلافت او اسلام قوت و توسع پیدا نمود و در اطراف
 عالم منتشر شد کوفه و بصره در زمان او تمییز یافت و مصر و اسکندریه
 و روم و اکثر بلاد شام و عراق و آذربایجان و فارس و کرمان طبرستان
 و غیره مفتوح شد بیت

بعد پیغمبر با طواف کریم کرد فتح چارصد ششم عظیم

و در سال بیست و سیوم هجری ابولولو در سن شانزده صبح روز چهارشنبه بیت و
 هفتم و یکم و قیل غره محرم فاروق را چهار ضرب تیغ زد و در روز پنجشنبه
 آن فوت شد خلافتش ده سال عمر مبارکش پست نبوی شصت سال
 بود مدفن شریفش با پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و صدیق کبریا رضی
 الله تعالی عنه در یک حجره مبارکه رضی الله عنه

الثالث مع القرآن في النورين لهما زريق النبوة والجنان
 حضرت عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه

هو عثمان بن عفان بن ابی العاص بن امیة بن عبد الشمس بن عبد المطلب
 بن قصه چون ابولولو غلام مغیره بن شعبه فاروق را مجروح نمود فاروق رضی الله
 عنه فرمود که سزاوار خلافتش تن اند علی و عثمان و سعد بن ابی وقاص
 طلحه و زبیر و عبد الرحمن بن عوف باید که یکی از ایشان بعد من خلیفه
 باشد روز چهارم از فوت او رضی الله عنه جماعت مسلمین با عثمان بیعت نمودند و در

دوازده سال بر مسند خلافت کمال استقلال متکلم بود بعد جماعت از مصلیان
با محمد بن ابی بکر اتفاق نموده بر خروج نمودند شبی که فریاد آن شهرها رسید
پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم بخوابید که بوی بفرمود که فردا اخطار با ما خواهد کرد
پس احوان خود را از جنگ منع نمود و در سرای خود بچین تلاوت قرآن مجید
شہید شد رضی اللہ عنہ مدت جیانش هفتاد و دو سال و زمان خلافتش
دوازده سال و شهادتش نوزدهم شهر رجب حرام واقع شد رضی اللہ تعالیٰ عنہ

کلام

الرابع اسئل الله الغالب مطلوب كل طالب ما
المؤمنين حضر علي بن ابي طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ

ولادت باسما و ششم در سنه ثمان و ششم از واقعه فیل بود در خانه کعبه بیت

شدا و در بیت الحرام مدفون کسی را پیشتر این شرف

کنیتش ابوالحسن و ابوالحسین و ابوالسبطين و ابوالرهجانتین و ابونور
و القابش بیما و نقش خاتم مثل لملك لله و صغیرن اسلام آورد و بقول آنجناب
اول کسی است که اسلام آورد و بقول اصح آنکه اول مسلمات از زنان خدیجه و
از کلانان ابوبکر و از خوروان علی و در اکثر معارک و مواقف در ملازمت جناب
نبوت مآب شرائط شجاعت و جهاد و مرعی داشت بعد از مقدمه شهادت عثمان رضی
اللہ تعالیٰ عنہ جماعه مسلمین برضا و رغبت بوی بیعت نمودند و مسند خلافت را بوجوه
ذمی جو و شریفش آراست و عزل و نصب حکام ماضیه فرمود و جهت طلب قتلان
عثمان رضی اللہ عنہ و روی دیگر اصحاب اختلاف افتاد و مان بجدال و قتال انجامید
چون اصحاب پیغمبر صاحب را و اجتهاد بودند و خطایک از راه اجتهاد واقع شود
از ملامت و رسمت زبان بریدند و خیر ایشان نباید شود و سلامت خود را درین باید دید

مخالفت

چنانچہ وی فرمودہ اخواننا بغوا علینا لیسوا کفرة ولا فسقة لما لهم من التاویل ابن
عبات مبارک بقرینہ تاویل لب بخطائی باید کشود و فرمودہ امام شافعی رحمہ را و این مقام
نصب عین باید دید کہ فرمودہ تلاك دماء لهما لله تعالى عنها ایدینا فلنظما
عنها السنننا آخر الامر صلح واقع شد قضیہ حکیم وقوع یافت چون ایام صال
رسیدہ روز جمعہ ہفتم رمضان عبدالرحمن ابن بلجم رحیم شمشیر بر سر مبارک و زو
و نور و سیم یا بیسیم و یکم شہر مذکور بجوار رحمت غفور انتقال فرمود و سبطین شریفین
اورا غسل و اودہ تدفن مبارکش بموجب وصیت او از نظر خلق پنهان ساختند
لہذا چند جا قبر شریفش تعیین یافتہ آریاب مکاشفہ درجا ہا متعددہ نشان اودہ اند
منہا بہ نجف اشرف منہا مزار فیض آثار بلخ وغیرہ آقا در سفینۃ الاولیا
قول ثانی را ترقیح و اودہ اند ہر چند اول مشہور گشتہ و آریاب کشوف صاف و تہ نیز
در بلخ بسیار تعیین فرمودہ اند و العلم عند اللہ سبحانہ فزت حیاتش شصت
وسہ سال بہ سنت نبوی علیہ و علی الر و صحبہ الصلوۃ والسلام و خلافتش
چہار سال و نہ ماہ ازواجہ طاہراتش نہ اند اول آنها خاتون قیامت شافہ
امت سیدۃ نساء العالمین فاطمہ الزہراء رضی اللہ عنہا ما اوزندہ بو و
زن دیگر نخواست و در حیات او از زن دیگر ممنوع بود پس رانش پانزودہ
تن بودند حسن و حسین رضی اللہ عنہما محسن عبد اللہ عباس عثمان
جعفر یحییٰ عون محمد اکبر عمر محمد اصغر عبید اللہ ابوبکر بنات طاہراتش
ہفدہ اند زینب الکبریٰ ام کلثوم کبریٰ رقیہ آمنہ الکبریٰ امہا میمونہ
ام الحسنین ام کلثوم صغریٰ فاطمہ ام حدیثمہ ام الکواام ام سلام
حامر نفیسہ ام جعفر امامہ رضی اللہ عنہم و عنہن :-

تقدیر

اور ایسے منقول عنہا ہمارے ہاں منقول ہو دو اسم ہفتم تشریح شدہ واللہ اعلم فافہم المحررہ روح
سہ ہر دو منقول عنہا ہمارے ہاں منقول ہو دو اسم ہفتم تشریح شدہ واللہ اعلم فافہم المحررہ روح

ذکر ائمه مہدیین رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین

علی کریم اللہ و جہد امام اول من ائمتہ اثنا عشر رضی اللہ تعالیٰ عنہم
 و هو الذابج من الخلفاء الابرار الابرار رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین

اول و آخر ابرار توتنی مشرق و مغرب انوار توتنی

فقیر و رایامیکہ بزیا رت روضہ شریفش کہ در توابع بلخ واقع است
 مشرف شدم و حضوری لوفے وادہ بزبان شوق چند فروے بقافیثینوی
 معروض و شتم اینجا ایراد آن بخاطر قاتر زیبا نمود و نظر

یا علی باد شاہ کو بیخی
 اولیایا سو قرة العیخی

بولایت کسے قدم ززند
 در میں قلب زشت پر زنگم
 یک نگاہے نمودہ زرساز
 گرچہ من لائق نگاہے نیم
 یک رے گزار گر قدمے
 زان شرافت براج ماہ شوم
 شاہ گروم ولے کمین بندہ
 بر رسول کریم و صحابش
 نکم زوزور کہ کر مست

بولائے توتنا کہ و م ززند
 کہ ز قلا بیش لبی تنگم
 کارم از یک نگاہ در سار
 در رہت بہ ز خاک را نیم
 بہی برس میں ان ز کرے
 ز گدائی گذشتہ شاہ شوم
 بکلاب درت سر افکنده
 بہ ہل بیت و حبابش
 ای سرم خاک با و برت

فضل راجز جناب حضرت توتنی
 نیست روسے و سیدہ و بگر سوم

امانتان حضرت امام حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ

کنیتش ابو محمد و لقبش فخر و طیب و سید و لاوش روز شنبہ منصف
 رمضان المبارک سنہ اثنین او ثلاث من الهجرة در مدینہ منورہ و بعد از شہادت
 امیر المؤمنین حضرت علی کرم اللہ وجہہ الکریم مردم عراق پر نفاق بشرط جنگ اہل
 شام با وی ہجرت نمودند چون خدمت وی بجز م شام بہر اسب سید معاویہ نیز
 برومی عراق آورد و خدمت حضرت یوفانی لشکر خود دیدہ با وی صلح کرد و
 خلافت را بوی گذاشتہ مدینہ منورہ توطن فرمود و بالآخر منکوحہ اش بکرت یزید
 پلید الماس ہووہ بخور و نشو و اود مدت چہل روز بیمار بود و زہفتم صفر سنہ
 شش و اربعین بقولی او ایل ربیع الاول سنہ خمین انتقال فرمود و عمش
 چہل و ہفت سال بود اولوش ذکر و زید و حسن و محمد و قاسم
 و عبد اللہ و عبد الرحمن و حسین و اثم و طلحہ و اسحاق و اناث
 شش تن بودند جبرائیل اسم شریفش بر قطعہ حریر بہشت نوشتہ حسن بن علی
 نزد رسول علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام ہدیہ آوردہ و وی شبیہ
 ترین مردان بود بہ نبی علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام روزی امیر المؤمنین حضرت
 ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ امام حسن رضی اللہ عنہ را بروش گرفته بود و سوگند
 می خورد کہ این شبیہ نبی است علیہ الصلوٰۃ والسلام نہ شبیہ علی کرم اللہ وجہہ
 و علی رضی اللہ عنہ استادہ بود و تبسم می نمود از وی سے آمد کہ نسبت بہ نج ۲۵
 حج پیادہ گزاردہ و حال آنکہ بخا سببی را با وی میکشیدند رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔

امانتان حضرت امام حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ

کنیتش ابو عبد الله و لقبش سید و شهید و لاؤش در مدینه منوره روز شنبه
 چهارم شعبان سنه اربع هجری قیل آخر ربیع الاول سنه ثلث مدت حملش
 شش ماه و بیج فرزندی شش ماه نیامده مگر وی و کچی علیہ السلام چون
 نوبت امارت بیزید رسید قریب بیست هزار اهل عراق بارسوا و که مسلم بانست
 بیعت نمودند و او را طلب داشتند و این اثنا عجب را شدند زیاده بفرموده بیزید بپید
 از بصره بکوفه آمد چون خدمت امام از مکه معظمه بسمت عراق روان شد اهل عراق با عبد الله
 بن زیاد در قصد کشتن او اتفاق نموده بر او برآمدند جناب و را با هفتاد و دو تن
 و پاهشتاد و دو تن از اهل بیتش و ابناء عیش روز جمعه و لقبوله روز شنبه عاشور محرم
 سنه احد و ستین شهید ساختند عمر مبارکش پنجاه و شش سال و پنجاه و هشت روز
 اولادش ذکر بقول اصح علی اکبر علی اصغر جعفر عبد الله که در هنگام طفلی
 با پدر خویش همراه بودند و بغز شهادت رسیدند و اناث دوتن بودند رسول صلی
 الله علیه و آله و صحبه و سلم وی را حسین نام نهاد و وی را جمالی بود که چون در تاریکی
 نشسته مردم از بیاضن حسین او و بریق رخساره مبارکش بوی راه بردند و او
 از سینه تا پاهایها مشابه بود با رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم چنانکه امیر المؤمنین
 حسن از سینه تا فرق سر و رسول صلی الله علیه و آله و سلم فرموده است که حسین
 من است و من از حسین ام خدا دوست میدارم آن کس که حسین را در
 دوست دارد و حسین سبط است از سباط.

مَدِينَةُ كَرْبَلَاءَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 أَمَّا خَضْرَاءُ فَامِيرَةُ الْعَابِدِينَ وَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ وَ سَيِّدُ

کنیتش ابو محمد و ابوالحسن و لقبش سید العابدین و زین العابدین و سید
 و لاؤش روز شنبه پنجم شعبان سنه ثمان و ثلثین یا ثلث و ثلثین در زمان حیات

امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ در مدینہ منورہ واقع شد و او در روضہ واقعہ پذیرگوار
 خود مریض بود چون عمر عزیز پیش پانچ سال رسید بگفتہ ولید بن عبد الملک
 دو از دویم محرم سنہ خمس و تسعین اورا بزہر شہید ساختند اما منش سی و چہار
 سال و دو روز اولاد و زکورش محمد باقر زید عمر و عبد اللہ حسن حسین
 اکبر حسین اصغر عبد الرحمن سلمان علی محمد اکبر محمد اصغر
 و اناث چہار تن بود مادد امام زید العابدین شہید یافت و ختریزد جو و از اولاد
 نوشیروان عادل است و سبب تلقیب او زین العابدین آنکہ شبے در نماز تہجد بود
 و شیطان بصوت از وہائی خود را با و نمود و سے ہیچ ملتفت نشد آخر پائی مبارک
 اورا گزید و اورا در و ناک ساخت خدائی تعالیٰ بوے منکشف گردانید
 کہ این ابلیس است پس وے را و شنام داد و پیا پنخ ز و و گفت و و شو
 ای ملعون دور شد برخواست تا و رو خود ادا نماید ہاتف صد ادا و انت

زین العابدین سے بارگفت

اما خامس الامر محمد بن علی بن العابدین رضی اللہ عنہما

کنیتش ابو جعفر و لقبش باقر و سببی بذکرت بقبرہ فی العلم و توسع فیہ ما در شش
 امر عبد اللہ فاطمہ بنت الحسن بن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہما و لاوش
 در مدینہ منورہ روز جمعہ سیوم ماہ صفر یا غرہ رجب سنہ سبع و خمسین پیش از شہادت
 امیر المؤمنین حسین رضی اللہ عنہ بسہ سال و وفاتش سنہ اربع و عشر مائت
 و عمرش پنجاہ و ہفت سال و قبرش در بقیع نزدیک مدینہ و اما منش نوزوہ سال سے
 گفتہ است کہ بر جابر بن عبد اللہ در آمد و سلام کردم و چشم و پوشیدہ شدہ بود
 سلام مرا جواب داد و گفت کیستی گفتم محمد بن علی بن حسین گفت ای فرزند رسول نہ

پیش آئی پیشتر شدم دست مرا بوسید و از جانب سول سلام بر من خواند
و گفت پیغمبر علیہ السلام مرا گفت ای جابر شاید کہ با منی تا وقتیکہ ملاقات کنی
بایکی از فرزندان من کہ وی را محمد بن علی بن حسین گویند خدا
تعالی وے را نور و حکمت خواهد داد و وے را از من سلام برسان

امام حسن رضا امام جعفر و بن محمد باقر رضی اللہ عنہما

کنیتش ابو عبد الله و ابواسحاق عییل و له القاب اشهرها الصادق و درش
ام فروه بنت قاسم بن محمد بن ابی بکر بن الصدیق رضی اللہ تعالی عنہم
و مادر ام فروه اسما بنت عبد الرحمن بن ابی بکر رضی اللہ عنہما و لاؤش
در مدینہ منورہ ۳۳ شمس ثلث و ثمانین من الهجرة و قیل روز دوشنبہ ہفتم ربیع
الاول و فاش نیز در مدینہ منورہ روز دوشنبہ منتصف رجب ۴۵
ثمان و اربعین مائت مدت حیاتش شصت و پنج سال اما شش سی و چهار سال
و دو ماہ و قبرہ فی البقیع عند ابیہ و جدہ رضی اللہ تعالی عنہم
اولاد و کورش موسی کاظم اسحق محمد اسمعیل عبد اللہ عباس
علی انات سہ تن بودند از عظامی علمای و کبرامی مقتدا اولیا است اورا
فضائل و کمالات بسیار است و طریقہ اکابر نقشبندیہ بوسے اتصال وارد
چنانکہ در مجلس مذکور شد و انشاء اللہ تع

امام حسن رضا امام جعفر و بن محمد باقر رضی اللہ عنہما

کنیتش ابو الحسن و ابو ابراہیم و لقبش کاظم تا درش ام ولد بودہ
حمیلہ بن یزید و لاؤش در ابواب میان مکہ و مدینہ در روز شنبہ ہفتم صفر سنہ ثمان و عشرين مائت

وفاش در جس هارون الرشید در بغداد و ایام حیاتش پنجاه و پنج سال امامتش بیست
و پنج سال و سه ماه اولادش زکوری علی رضا زید ابراهیم عقیل هارون
حسن حسین عبد الله اکبر عبد الله اصغر اسمعیل محمد احمد جعفر یحیی اسحاق
عباس ابوالقاسم حمزه عبد الرحمن قاسم جعفر اکبر جعفر اصغر اناث
هزده تن بودند عابدترین و کریمترین اهل زمان خود بودند رضی الله تعالی عنهم اجمعین

ما شام حضرت امام علی رضا بن موسی کاظم رضی الله عنهما

گفتند ابو الحسن لقبی رضا و این کنیت و لقب پدرش بوی نهادند و هو
فی رضا الله سبحانه و مرضا رسول الله ما ورث سبینه نوبیه است لا تش
در مدینه منوره بوده روز پنجشنبه یازدهم ربیع الآخر ۳۵۳ هجرت و خمین مائت
و قاتش در ولایت طوس بود در قریه سناباد از رستاق توتان فی شهر رمضان
۲۰۸ شان و آتین و قبرش طرف قبله قبر بارون الرشید در قبه که در سری حمید
بن قحطبه طای است امامتش بیست و یک سال و پنج ماه و کسری ایام حیاتش
پنجاه و یک سال و کسری ماوراءش آمد بوده که بسپانانها دارد و منها نجره و ازان حمیده
بود ماوریکافرم رضی الله تعالی عنه شیخ مصطفی راضی الله علیه و آله و سلم جواب مید که فرمود
نجمه را بوسی بخش کند و باشد که از وی فرزندی وجود گیرد که بهترین اهل زمین بود و از
ام رضا رضی الله علیه و آله و آیت کند که گفت چون برضا حامله شد هم هرگز از خود نقل حمل
بر نیافتم و در خواب از شکم خود آواز شنیدم و آواز تسبیح تهلیل می شنیدم مول و همیت بر من غلبه میکرد
و چون بیدار میشدم هیچ آوازی آمد و در زمان ولادت و شهاب زمین نهادند و
با آسمان کرده لب مبارک خود را می جنبانید چنانکه کسی سخن گوید و مناجات کند اولاد
ذکورش محمد تقی ابو جعفر اکبر ابو جعفر اصغر ابو الحسن ابراهیم حسین اناث یک تن بوده

اما دای عشر حضرت امام عسکری علیهما السلام رضوان الله علیهما

کنیتش ابو محمد لقبش زکی و خالص سراج وی نیز چون پدرش شهوات بعسکری
 نامش ام ولد بود و سه سوسن نام و قیل غیر ذلک و لاوتش در مدینه روز
 دو شنبه چهارم ربیع الاول ۳۲۴ هجری اثنا و ثلاثین و مائتین و فاش در سرمن رای
 و سنه شین و مائتین قبرش پہلوی قبر پدرش است مدت چنانست بیست
 هفت سال و دو ماه و بیست روز و از آتش پنج سال و هفت ماه کسری از اولادش امام محمد

اما ثانی عشر حضرت امام محمد بن الحسن عسکری

کنیتش ابو القاسم لقبش عبداللہ و نزل و امامیه حجت و قائم و منتظر و مهدی
 و صاحب زمان و هو عندکم بر اخیر ائمتهم خاتم الاولیاء و الامام و اقامتم
 یزعمون انه دخل السرداب الذی بہر من رای و امته تنظر الیه
 فلم یخبر الیہا و ذلک فی سنۃ نحس و ستین و مائتین و قیل فی سنۃ
 ست و ستین مائتین فاختلف الی الذین علی ذعیمهم تاورش ام ولد بود
 نرحب نام و قیل غیر ذلک و لاوتش در سرمن رای در بیست و سوم رمضان ۳۵۸
 شان و خمیس و مائتین و یقال فی لیلة النصف من شعبان ۳۵۵
 خمس و خمیس و مائتین اما نزول کشف و باطن و علماء ظاهر اہل سنت
 و جماعت شکر اللہ تعالیٰ اسمیہم و منهم شیخ علا و الدوا لترسمانی میگوید کہ چون
 امام محمد بن حسن مختفی شد و زمره ابدال داخل شد و چون قطب آن وقت علی بن حسین
 بغدادی فوت شد امام محمد بن حسن بر و نماز گزار و بجای او بنشست و نوزده
 سال در مرتبه قطبیت بود تا فوت شد و در مکہ اینکہ مشورہ نمودن گردیدند

بیان اعتقاد اہل سنت جماعت شکر اللہ علیہم

در حق مہدی موعود و آنست که مہدی موعود کی از سادات حسینی است کہ در آخر الزمان در مدینہ مشرفہ متولد شود و نام او و نام پدر او موافق نام حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود و از مکہ مبارکہ وقت چہل سالگی ظہور کند و قبیل ہجرت او سوی بیت المقدس بود و در کتف او علامت بود چنانچہ در کتف آن سرور بود و در ماہ محرم روز عاشور بعد از سن بچہزار و دو صد الی ما اشار اللہ ظہور نماید و سہ صد و سیزده کس از اشراف قوم بعد و اہل بدر باو بیعت کند در میان رکن و مقام و با او بیرق حضرت رسالت پناہ و پیر امین و تیغ او باشد صلی اللہ علیہ وآلہ و صحبہ وسلم و خلق را بحق دعوت کند و تمامی عرب و عجم اطاعتش کنند بے جنگ و کرہ و در او اقرار یابم و می عیسی علیہ الصلوٰۃ والسلام از آسمان نازل شود و در پس او روز جمعہ نماز صبح کند و مدت بادشاہی و سہ اختلاف اقوال ہفت سال یا چہل سال بود و ہکذا یستفاد عن الاخبار و الآثار و العلم عند اللہ و تجارت شیعہ اکبر محی الدین ابن عربی قدس سرہ و در فتوحات مکیہ مطابق ہمین است۔

باشد

سہ قولہ ظہور کند الخ لے ظہور مہدی رحمۃ اللہ علیہ یعنی از زبان والد خود علیہ الرحمہ و الغفران شنیدہ ام کہ والد او شان ہادی الخلق الی الحق حضرت مولانا حاجی میان ضیاء الحق قدس سرہ سے فرمودند کہ فقیر را در مکہ معظمہ بابگی از دوستان خدا کہ مرا در منزلت غوثیت بود از ظہور مہدی در خدمت او شان سوال نمودم فرمودند کہ بعد از فوت تو دو چند از عمر تو بگذرد و ظہور مہدی خواهد شد تا سبج وفات او شان گلے در پیایغ و عمر او شان بشتت سہ سال سپیدہ بودند کہ در درہ فرخشاہ بدر بہ شہادت رسیدند رحمۃ اللہ علیہم

ابن عساکر شریفی از تہذیب حقیقہ شکر اللہ علیہم

۱۲

فصل در بیان مناقب اهل صفه رضی الله تعالی عنہم

بدانکه امت مجتمع اند بر آنکه پیغمبر را صلی الله علیه و آله وسلم گویند و می پندارند از اصحاب که در مسجد
و می ملازم بودند و مہیا مہیا عبادت را و دست به کلی از دنیا برداشته بودند و از کسب معاش
اعراض کرده و خدا تعالی از برای آنها پیغمبر خویش را فرموده قوله تعالی وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ
يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ فَقَرَاهُمْ هاجرین بودند که بول
بر خدا کرده رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم با مور بود صحبت ایشان قوله تعالی وَاصْبِرْ
نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ
عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الدُّنْيَا تَارِسُ بْنُ سُلَيْمٍ صلی الله علیه و آله وسلم
هر یکی از ایشان را ویدی گفته ما در و پدرم فدای آنها باد که خدای تعالی از برای آنها
بر من عتاب کرد و قرآن مجید در فضایل ایشان تا خلق است و پیغمبر را صلی الله علیه و سلم
اند در فضایل ایشان اخبار بسیار است ابن عباس روایت کرده که وقف
رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم علی اصحاب الصفة فرای فقر هم و جهد هم
و مع ذلك طیب قلوبهم فقال ابشر و ایا اصحاب الصفة فمن بقى من امتی
على النعت الذی انتم علیه داضیا بما فیہ فان من رفقاؤی فی الجنة معنی خبر
آنست که چون پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام بر اصحاب صفه گذشت و مرا ایشان را بیدید
و با پستاد و خورمی دل ایشان را در فقر و مجاهدت بدید فرمود که بشات با و مر
شمارا و آنها را که پس از شما پدید بر صفت شما و در فقر خوراضی باشند ایشان از رفیقان
من باشند اندر بهشت و آسمانی بعضی از ایشان نوشته می شود و منهم بلال بن رباح
و ابو عبد الله سلمان فارسی و ابو عبیده عامر بن عبد الله بن جراح و ابو الیقظان عمار
بن یاسر و ابو سعور و هنزلی و عتبیه بن مسعود و ویرادش مقرا و بن اسود

وعبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہ وخطاب بن ارت و صہیب بن سنان وعتبة بن غزوان
وزید بن خطاب و ابو کبشہ و ابو المرثد کنانہ بن حصین عدوی و حذیفہ بن الیمان
عکاشہ بن محسن و مسعود بن ببيع انصاری و ابو ذر جندب بن جنادہ غفاری و
صفوان بن بیضا و ابو الدرداء عویم بن عامر و ابو لبابة بن عبد المنذر و عبد اللہ
بن بدر الجہنی و غیر ہم رضی اللہ تعالیٰ و ارحمنا ربنا بحرمتهم امین و ادخلنا
فی ذمۃ اتباعهم یارب العلمین اما ابو ہریرہ و ثوبان و معاویہ بن الحارث
و سائب بن خلاد و ثابت بن و دیعہ و ابو عیسیٰ بن عویم بن ساعد و سالم بن عمر بن
ثابت ابو البشیر بن عمر و صہیب بن سنان عبد اللہ بن ائیس و حجاج بن عمر و الہمی
رضی اللہ تعالیٰ عنہم نیز از جمله ایشانند و در ان درجہ بودند گاہی بسبب تعلق کردند

کذا وجدت في المكتوب

و ذکر بعضی صحاب کبار کہ مرتما صلی اللہ علیہ و آلہ و صحبہ

الالف۔ ابو ذر غفاری ابو عبیدہ بن الحارث بن عبد المطلب ابی بن کعب انصاری
ابان بن سعید ابو ہریرہ عبد الرحمن بن صخر الاویسی اسامہ بن زید حارثہ قضاعی
اشجع منذر بن عامر العبداء ابو اللاحم خلف بن عبد الملک انصاری اشعث محمد
بن قیس ابو محسن عکاشہ اسدی اوس بن ثابت برادر حسان انس بن نصر ابو حمزہ
انس بن مالک اسعد بن زرارة انصاری ابو امامہ باہلی ابو بردہ بن قیس بن عامر
ابو موسیٰ اشعری عبد اللہ بن قیس ابو ہریرہ عبد اللہ بن نسلہ انصاری ابو بکر
تبع بن حارث ابو حذیفہ بن یاشم بن عتبہ بن عبد شمس بن عبد مناف ابو جابر
ساک بن حرثہ الانصاری ابو الدرداء بن عویم بن عامر الانصاری ابو البقیع
بن تہیان الانصاری ابو طلحہ زید ابو عثمیرہ اسہان حارثہ بن سعید الہمی اسد بن سمر

ضمیر ابو العاص بن بیدع زوج زینب رضی اللہ عنہا اسد بن عروہ اکال بن نعمان انصار
 ابو کبشہ سلیم ابو محذورہ سلمی بن سلمة ابو مسعود غنیمہ ابو ایوب خالد بن زید انصار ابو
 سعید بن زید عدوی ابو نافع ابو قتادہ الانصاری ابو سید مالک بن ربیعہ الانصار
 ابو البشر کعب بن عمر الانصاری ابو قتادہ انصاری بن نعمان ابو سعید خدری بن سعید
 بن مالک انصاری ابو الطفیل عامر بن وائلہ لیشی آخرین اصحاب بحسب وفات
 الباء بلال بن رباح حبشی مؤذن بجلی بن منبہ بجلی بن ثقیف برادر بن عازب
 انصاری برادر بن مالک برادر بن معرور سلمی بریدہ بن حصیب سلمی بشر بن رطائ
 قرشی بشر بن سعد انصار بلال بن حارث التاء تمیم بن اوس وارانہ تمیم
 بن سولی بن خراش الخزرجی تمیم بن یعارن الخزرجی التاء ثابت بن قیس الانصار
 خطیب ثابت بن ضحاک الانصاری ثعلبہ بن غنم بن عدی الانصاری ثوبان حکمی
 ثابت بن ہزال انصاری اکحیم جعفر طیار برادر جید رکار رضی اللہ تعالیٰ عنہما
 جریر بن عبد اللہ بجلی جابر بن عبد اللہ انصار جبار بن سعید غفاری جابر بن صخر
 بن امیر انصاری جعفر بن ابی سقیان جابر بن مرہ عامری جنادہ بن امیہ الاوی
 جنادہ ووسی الحاء حمزہ بن عبد المطلب سید الشہداء و عم النبی علیہ علی آلہ الصلوٰۃ
 والسلام و اخیر من الرضاع حارث بن ہشام خزیمہ بن ثابت ذو الشہادین
 حارث بن خزیمہ انصاری حکیم بن حرام قرشی حسان بن ثابت انصار کثاع مداح پیغمبر
 علیہ الصلوٰۃ والسلام حارث بن نوفل حارثہ بن سراقہ انصار حارثہ بن عمر انصار
 حارثہ بن نعمان انصاری حمز بن عدی حنظلہ بن مالک خدیجہ بن مالک غفاری
 خدیجہ بن الیمان صاحب سرہ علیہ السلام حصین بن حارث بن عبد المطلب حکم
 بن سعید بن عاص بن امیہ حویطب بن عبد العزی حارثہ بن ابی حازم اصمیر
 الحاء خالد بن ولید قرشی مخزومی خفاف بن بدیع خیاب بن الارث خوات بن الجحیر

الدال وجیہ بن خلیفۃ الذال ذوالبجاہ بن عبد اللہ بن عبد السہم ذوالشمالین عمیر بن
 عبد بن عمرو کہ اور ذوالیدین ہم گوئید ذرعہ بن عامر اسلمی رضی اللہ عنہم ربیعہ بن اکثم
 بن شجرۃ ربیعہ بن کعب بن مالک رافع بن خدیج انصاری رفاعۃ بن مالک بن عجلان
 انصاری رفاعۃ بن عمر بن نوفل انصاری رکانۃ بن عبد یزید بن ہاشم بن
 عبد المطلب زویف بن ثابت بن سکن الزاء زید بن حارثہ زید بن ثابت
 انصاری زید بن یحییٰ بن زہیر بن عجرۃ زہقان بن حصین بن بدر زہیر بن قیس
 انسلوی زہرۃ بن خونہ بن عبد اللہ زید بن صفوان زید بن ارقم بن زید زید بن حاب
 زید بن بہل انصاری السبین سلمان فارسی سعد بن معاویہ سہیل رومی سہیل
 بن عدی سہیل بن قیس سلمۃ بن ثابت سعد بن سوید سلیم انصاری سہیل بن
 سعد سمرہ بن جندب سکران بن عمرو سنان بن ابی سنان سلمۃ بن عبد اللہ
 سلمۃ بن اسلم سعید بن عاص بن امیہ سعید بن ثابت سعید بن ربیع سلمۃ بن عمرو
 سلمۃ بن مسعود سعید بن عدی سہیل بن جہان سوید بن سعد سعد بن عبادۃ سوید بن
 نعمان سہیل بن بیضا سہیل بن حنیف النشبین شیبۃ بن عثمان شرجیل بن
 حسنہ شراویہ بن اوس انصاری الصاد صفوان بن امیہ صہیب بن سنان
 صلیہ بن اشعث الضاد ضارم بن مقرون مزنی تمام بن ثعلبۃ سفدی الطاء طایف
 بن شہاب طفیل بن حارث طفیل بن عمرو وطلحہ بن عقبۃ انصاری طلحہ بن اسحاق -
 الظاء ظہیر بن رافع بن اسحاق العین عباس بن عبد المطلب عم النبی صلی
 اللہ علیہ وآلہ وسلم عمار بن یاسر عیسیٰ عبد اللہ بن ام مکتوم عمرو بن امیہ ضمیر عامر
 بن فہیر عبادہ بن خثعاش عبد اللہ بن عمرو انصاری بدری عبد اللہ بن ریح
 عبد اللہ بن جبیر عمارۃ بن مخلد عمرو بن جموح عمر بن حمام بن جموح عقیبہ بن ربیع عبید
 معالی عبید بن یہان عبد اللہ بن سائبہ عباس بن عبادۃ عبد اللہ بن رواحہ عبادۃ

الشموی

عمر

بن صامت عمرو بن مسعود ثقفی علاء حضرتی عبد اللہ بن مسعود و ہزلی عبد اللہ بن زید
 انصاری عکاشہ بن محسن اسدی عمرو بن الحق عباد بن لیمان عبد بن امیہ بن وہب عبد
 بن ہبل عبد اللہ بن صدصعة عمارة بن حقیة عمرو بن اوس عمر بن محمد یکر ب عمرو عاص
 عبادہ بن بشیر عبادہ بن الحارث عامر بن ثابت عائد بن معویة عبد الرحمن قطی عناب المدنی
 سعید علی بن عاص عبد اللہ بن انس عبد اللہ بن ثابت عبد اللہ بن سعید عبد بن مالک
 عبد اللہ بن عتیک عامر بن اوس عامر بن حزم عمرو بن طفیل بن عمرو عبد الرحمن بن عبد
 عبد الرحمن بن خیل عبد اللہ بن بدیل عبد الرحمن بن خالد بن ولید عبد الرحمن بن ربیعہ
 عبد الرحمن بن ہماک عبد الرحمن بن عایذ عبد اللہ بن نسیس عثمان بن خصین
 عبد اللہ بن عباس سعید اللہ بن عباس عبد اللہ بن مغفل مزی عبد اللہ بن عمرو بن العاص سہمی عبد
 بن قوط ازوی عثمان بن عامر قرشی پدر حضرت ابو بکر صدیق کنیتش ابو قحافہ رضی اللہ عنہا عبد
 بن جدر و عثمان بن ابی العاص عثمان بن طلحہ عقبہ بن عبید عرابض بن ساریة عبید بن زید
 عقیل بن ابی طالب اخ مرثضہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا عبد اللہ بن جعفر بن ابی طالب عدس
 بن حاتم طائی عمیر عرف بن مالک عدی بن عمیرہ عثمان بن مظعون عبد اللہ بن قیس عبید بن
 خلف قرشی عبد اللہ بن حارث عبد اللہ بن عمر بن خطاب وقد مضی اسمہ فی ذکر
 اسماء اصحاب الصفاة ورضی اللہ تعالیٰ عنہم عبد اللہ بن زبیر عبد اللہ ہبل عمارة بن
 عمارة بن عقبہ مکرہ بن ابی جہل عبد اللہ بن ابی اوفی الفہاء فضیل بن عباس فیروز
 و یحییٰ فضالہ بن عبید اللہ بن سعد انصاری قبیصہ بن زویب قتادہ
 بن نعمان قثم بن عباس بن عبد المطلب الکاف کعب بن عجرہ کلثوم الاوسی اللہ
 لبید علمری شاعر الیم محمد بن ابی بکر الصدیق مصعب بن عمیر معاویہ بن جبل انصاری
 مقداد بن الاسود محمد بن سلمہ معاویہ بن ابی سفیان سوزن مخزومہ مقدام بن محمد یکر ب
 مغیرہ بن شعبہ مغیرہ بن سعد النون نوفل بن حارث نوفل بن معویة نعمان بن مقرن

نعم بن اوس الرافی الواعظ والذکر بن اسقع وید بن عقیقۃ الہارثی ثم بن عبثۃ الیاءویار

ذکر الستہ الباقیہ من العشرۃ المبشرۃ

طلحہ بن عبد اللہ زبیر بن عوام سعد بن ابی قاص سعید بن زید عبد الرحمن بن عوف ابو عبیدہ بن
ابجرح رضی اللہ تعالیٰ عنہم وعن سائر الصحابة اجمعین **تنبیہ** مخفی زمانہ کہ
نسبت سلسلہ علیہ حضرات طیفویہ نقشبندیہ مجریہ معصومیہ صبغویہ صفویہ از حضرت خواجہ

کائنات مفخر موجودات رحمتہ للعالمین شفیع المذنبین خلاصہ موجودات

اشرف مخلوقات حبیب رب العالمین سید ولد آدم اجمعین احمد

مجتبیٰ حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وصحبہ افضل

الصلوٰۃ واکمل التحیات بخلیفہ اول وپیر وپیش مقتدا وکبار ثانی اثین

اذہب فی الغار مقدم جادہ تحقیق حضرت ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ

وامیر المؤمنین امام الاعدالین واقف اسرار تزیل محدث کلام الجلیل جناب

فیض اب خلیفہ مکرم فاروق اعظم صاحب لدتہ والاحتساب حضرت عمر بن الخطاب

رضی اللہ عنہ وامیر المؤمنین امیر الاورعین الذی استخیت منہ ملائکہ الرحمن

رفیق النبی فی الجناد فی النورین والبرہان جامع آیات القرآن کمثل الترتیب لوجہ

الرحمن حضرت عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ وامیر المؤمنین امیر الاشجعین

مولیٰ العرب والعجم صاحب فضل والکرم مظهر العجائب والغرائب حضرت علی بن

ابی طالب رضی اللہ عنہ سیدہ وفضلہم ومن الصدیق التقی بحضرت سلمان فارسی

رضی اللہ عنہ فائز گرویدہ چہ خدمت ورضی اللہ عنہ باوجود یافت صحبت حضرت خیر البریہ

وبیت خلفا دار برہہ کمالات صدیقیت شدہ واز خدمت حضرت سلمان

فارسی رضی اللہ عنہ این نسبت علیہ بحضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر رضی اللہ عنہم رسیدہ

و از ایشان با امام همام واجب لتعظیم والتکریم مقتداً خلافت حضرت امام جعفر صادق
منتقل شده و نیز خدمت حضرت قاسم مذکور جداوری امام مذکور است رضی الله عنهما
لهذا خدمت امام فرموده ولد فی ابوبکر مرتین چه مراد از تولد مرتین که ذکر یافته
یکی ولادت صوری است که نسبت والده باورسیده وثانی ولادت مسنومی است
که بانساب لایت او فاضل گردیده رضی الله عنهما و این نسبت بجبارت از ولایت
متممترج بکمالات نبوت است و معبر بولایت صدیقیه

بیان نسبت شانیه امام الخلیف جعفر الصادق علیه السلام که بواسطه
آبائی کرام خود در عنوان اللدیه هم چنین مشرف شده اند بدین تفصیل

که حضرت ورا از والد ماجد خویش امام همام پیشوای اکابر حضرت محمد بن ابی بکر رضی الله
عنه ایشان از ماجد خود حضرت زین العبا امام سجاد رضی الله تعالی عنه و ایشان از والد ماجد
خویش قره عین ثبول و ولی و وارث نسبت نبی محبتی ثقلین حضرت امام حسین رضی الله
و ایشان را از امام المؤمنین امام الاشجعین اسد الله الغالب حضرت علی بن
ابی طالب کرم الله وجهه الکریم و حضرت ویراز جناب فیضآب رسالت انتساب
صلی الله علیه و علی اله الکرام و صحبه العظام و این نسبت کنایه از ولایت
خاصه خلاصه غیر متمترجاست و در ماوه امام این سر و نسبت متمیز بوده اند
کمثل مدبر البحرین یلتقیان بینهما بد زخ لا یبغیان و وی رضی
الله تعالی عنه جامع ولایتین و مرجع طریقین گردیده و از این جهت این
طریقه را تفوق بر سایر طرق اکابر ثابته و پیش طاق این بزرگواران
مرتفع گردیده مجمع البحرین آمده **فرد**

از این اینون که ساقی در می فکند | حریفان رانه سرمانده دستار

و بعضی این نسبت ثانیه را اول گفته و اولی را ثانی قرار داده اند چنانچه در شجره منظومه خود
 حسین که از خلفاء مرشد امام حضرت قیوم جهان قدس العزیز است
 محقق نماز که چون عاشیه حضرت مرشدی ام قیوم جهان قدس العزیز است در
 رساله منظومه خود که در بیان کیفیت نسبت اکابر طریقه اربعه مسمی چهار جوی نموده اند قسماً
 طرق اربعه را بجناب فیضآب اسد اللہ الغالب داده اند و جمله طرق را از ایشان جاری
 و اثبات کرده اند و تحقیقات واضح فرموده و فرجه چند از آن نوشته می شود و هذا هو

چون بیان کیفیت نسبت باطنی جناب حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 نموده شد و معلوم گردید که مقتدای اکابر این سلسله علیہ وجود شریف و لیت
 و عروۃ الوثقی این طریقه جلیله ذات علیا صفات او است پس ختم مقدمه اینجا قرار داد
 بتفصیل ذکر مناقب و آثار و ندرت چه فضائل او اظهر من الشمس است که هر صغیر و
 کبیر بر ناز و پیر از خصو صیات او با خبر اند و تکرار ذکر آن تحصیل حاصل بیت

در مکرر بضمون یکنین لطیفیت

کرم و در رنگ کسی بنزد جنا کشته را

شرع در منتخبات نموده شد و احوال منتسبان و به بیان آمد که از انعکاس باطنی و

بهره ورشده چون کواکب هدایت نشان شبستان جهان از شعشعان انوارشان با فروخته
 و سلسله ذہبیه را بنحانه آفتاب رسانیده فرد

این سلسله از طلا رناب است

اینچنانہ تمام آفتاب است

منتخب اول ذکر رسیدن این نسبت شریفه بحضرت سلطان العارفین
 پایزید بطامی قدس و مسمی شدن بطریق و این منتخبات با تیره و تکرار است

تذکرہ اولیٰ از منتخب اول

مخفی نہ اند کہ خدمت سلطان العارفین ابن نسبت شریف را از روحانیت سید الخلائق
حضرت امام جعفر الصادق رضی اللہ عنہ یافتہ و مستفید گردیدہ و نام ایشان طیفون
عیسیٰ است لہذا این طریقہ را مقدمین طیفوریہ نامند و ایشان مقتدرائے اہل تصوف
و پیشوائی ارباب توحید اند ایشان را در سائر صوفیہ شان عظیم است لہذا لقب
سلطان العارفین اند و تفصیل احوال ایشان تطویل سے طلب مختصر آنکہ صاحب جذب
قوی بودہ اند و کلام مبارک ایشان سکر آمیز است فاقماً یعنی سخنان را کہ نسبت
بایشان سے نمایند اقتر است چنانچہ در نفحات خدمت مولوی جامی علیہ الرحمۃ در
ذکر ایشان سے نوید کہ شیخ الاسلام قدسہ گفت بایزید فراوان دروغها
بسته اند می گویند کہ چون خدمت ایشان نازمی کردند قعقہ از استخوان سینہ
پیرن می آمدے و شنیدہ سے شدے از نسبت حق و تعظیم شریعت و رحمت
رحلت فرمودہ اند الھی ما ذکرک الامن غفلة و ما خذ منک الامن فترة
ہرگز یاد نہ کردم ترا مگر از سر غفلت و ہرگز ترا نہ پرستیدم مگر از ہر فترت این گفتند
و جان بجان سپردند رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان را بعد از مرگ بخواب بند
گفتند حال تو چیست فرمود کہ مرا گفتند ای پیر چہ آوردی گفتم درویشی بدرگاہ
ہلک شود ویرانہ گویند چہ آوردی گویند چہ خواہی و نیز در نفحات می آرد کہ در پیشاپوش
مخوزہ بود عراقیہ نام از در ہا سوال کردے از دنیا رفت بخوابش دیدند گفتند حال
تو چیست گفت گفتند چہ آوردی گفتم آہ ہمہ عمر را بدین در حوالہ می گردند کہ خدا دہا و کون
می گویند چہ آوردی فرمودند راست می گوید از و باز شویید این قطعہ شعر از کلام
حضرت سلطان بایزید بسطامی است قدس سرہ السامی شعر

مِنَ الْحَسَنَاتِ وَالْقَلْبِ السَّلِيمِ
اِذَا كَانَ الْوَفْوَدُ إِلَى الْكَرِيمِ

وَقَدْتُ إِلَى الْكَرِيمِ بَغِيرِ زَادٍ
وَحَمَلُ الزَّادِ أَقْبَرُ كُلِّ شَيْءٍ

و بعضی این شعر را بر کفن میت می نویسند و در مدفن مبارک ایشان اختلاف است
و در جاها متعدد و تعیین نمی نمایند و از آنها در بسطام که ولایت ایشان بوده مشهور و
معروف است و فقیر در موضعی قریب عسک من توالج بلخ زیارت مزار ایشان متعدد
گردیدم و فیوض و برکات و بهیت و رقت بسیار آنجا مشاهده نمودم آن
موضع را لقب سلطان العارفين می نمایند و بر تلمه مدوکی مرتفع صورت
تبر مبارک ایشان را ساخته اند یزار و یسبرک به رحمة الله علیه
و علی سائر السالکین

تذکره ثانی از منتخب اول روضه سلطان المشایخ حضرت خواجہ ابوالحسن خرقانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ

نام مبارک ایشان علی بن جعفر است یگانہ عصر و غوث و وقت خویش بودند
و کسب کمال از روحانیت حضرت سلطان العارفين نمودند و اندر چه نسبت لایت
این مرد و بزرگوار بعد از رحلت متبوع خود با به شہوت پیوسته و خدمت سلطان
العارفين در فراست باطنی و ارث نسبت معنوی خود ایشان را معلوم نمود
بشارت داده اند چنانچه خدمت مولوی رومی در مثنوی معنوی آن
بشارت را بنظم کشیده تصریح فرموده اند **مثنوی**

میزند بر آسماها خرقی
از من او اندر مقام افزون بود
حلیه اش و گفت ابر و وزن

بعد چندین سال می زاند شمع
رویش از گلزار حق گلگون بود
چسبش نامش گفت نامش بوالحسن

قد مت علی الکریم بغیر زاد من الاعمالی والقلب السلیم
و حاصل الزاد اقبر کل شیء
اذا کان القندوم الی الکریم
در پیمانه و در مرتفعه
تا بیخ

<p>یک بیک واگفت از گیسوی او از صفات و از طریق جامی بود دل بر آن کم نہ کہ آن جیسا عت است</p>	<p>قد و ہم رنگ او ہم شکل او علیہ ہائے روح او را ہم نمود علیہ تن ہجوتن عاریت است</p>
---	---

است

روئے باصحاب خود فرمودند کہ چہ چیز بہتر بود اصحاب گفتند شیخا ہم تو بگوئی گفت
وے کہ در وہمہ یاد کردگار بود از وے پرسیدند کہ صوفی کیست گفت بمرقع
و سجادہ صوفی نبود و بر سوم دعاوات صوفی نبود و صوفی آن بود کہ نبود پر سیدند کہ
اخلاص چسیت گفت ہر چہ برای حق کنی اخلاص است و ہر چہ برای خلق کنی ریاہ است و
فرمودند ہرگز با کسی صحبت مدارید کہ شما گوید خدا و او گوید چیزی دیگر و ہم وے گفتہ کہ اندوہ
طلب کن تا آب چشمت پیدا آید کہ حق سبحانہ و تعالیٰ گریہ بندگان را دوست میدارد و
و ہم وے فرمودہ کہ اگر سر و دے بگوید و بان حق را خواهد بہتر از ان بود کہ قرآن
بخواند و بدان حق را خواهد و ہم وے گفتہ کہ وارث رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
آن کس بود کہ بفعل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اقتدا نماید نہ آن بود کہ
روے کاغذ سیاہ کند نزد وے گفتند کہ شبلی گفت آن خواہم کہ نخواہم
فرمود کہ این ہم خواستی است کہ وے گفتہ امروز چہل سال است کہ تا در یک
وقت حق بدلمے نگر دو و بجز خود را نمی بیند **شعر**

ما بقی فی غیر اللہ شئ ولا فی صدري لغیرہ قرأ

فرمود کہ چہل سال است کہ تا نفسم یک شربت آب سرد خواهد یا شربت دوغ خوش
می خواهد تا ہنوز وے را ندادہ ام و وے گفتہ کہ روشنترین دلہا آن بود
کہ در ان راہ خلق را نبود و بہترین کار ہا آن بود کہ در ان اندیشہ مخلوق نبود و
ظلال ترین نعمتہا آن بود کہ بجز تو نبود و بہترین رفیقان آن بود کہ زندگانش
با حق بود و وفات ایشان شب شبہ عاشوراء ۱۰ محرم ۱۰۰۰ ہجری قمری واقع شدہ

رحمۃ اللہ علیہ

تذکرہ ثالثہ از منتخب اول ذکر حضرت شیخ ابوعلی فارمدی و قدس سرہ العزیز

از جناب حضرت خواجہ ابو الحسن خرقانی این نسبت شریف بحضرت شیخ ابوعلی
فارمدی قدس سرہا رسیدہ و ایشان نیز بحضرت خواجہ ابو القاسم کرکانی صحبت
دشتمه مستفیض شده اند و از اینجا طریقه کبرویہ بالقشبند جمع میشود رضی اللہ
عنہما ابوالیمان نام ایشان فضل اللہ بن محمد است شیخ لشیوخ خراسان بوده اند و مقرو
بطریقه خاصہ خود و در تذکرہ و معظمت شاگرد امام ابو القاسم قشیری است انتساب او
چنانچہ ذکر شد بدو طرف است ہم شیخ بزرگوار ابو القاسم کرکانی و ہم بشیخ عالی مقدار
خواجہ ابو الحسن خرقانی است کہ پیشوائی مشایخ و قطب وقت خویش بوده است ابوعلی میفرماید
کہ در ابتدائی جوانی در نیشاپور بودم بطلب علم مشغول شدم کہ ابو سعید ابو خیر از حمنہ آمدہ
است مجلس میگوید بر فتم تا ویراہہ بنیم چون چشم من بر جمال وی افتاد عاشق وی گشتم و محبت
این طائفہ در دل من بیشتر شد یک روز در مدرسہ در خانہ خود نشسته بودم آرزوی
دیدار شیخ در دل من پیدا آمد وقت آن نبود کہ شیخ بیرون آید خواستم کہ صبر کنم تا بیرون
بر خواستم و بیرون آمدم چون بر سر چار سو رسیدم شیخ را دیدم با جمع انبوه می رفت
من ہم بر اثر ایشان میرفتم بے خویشی شیخ بجائی در رفت جمع ہم در رفت من نیز
در رفتم و در گوشہ شدم چنانکہ شیخ مرا نمی دید چون بسماع مشغول شدند شیخ را وقت
خوش شد و وجد بروی ظاهر شد جامه شوق کرد چون فارغ شدند از سماع شیخ جامہ بیرون
کرد و در پیش وے جامہ را پارہ مے کردند برای خود بہر کس قطعہ شیخ از آن می گرفت
یک استین با تریز از ہم جدا کرد و بہنا دو آواز داد کہ ای ابوعلی طوسی بجائی من خوب
بازندادم مرا نمی بیند و نمی داند مگر از مریدان شیخ کسے دیگر ابوعلی طوسی نام وار و

شیخ باز آواز داد جواب نداوم سیوم بار باز آواز داد جمعی گفتند که شیخ ترا می خواهد
پیش شیخ رفتم آن استین تریزین داو و گفت قمارا چون استین و تریزی انجامه
بشدم و خدمت کردم و جای عزیز بنهاوم و پیوسته بنخدمت شیخ می آمدم و مرا فائده و
روشنی با از خدمت شیخ پیدا آمد و حالها را و نمود چون شیخ از نیشاپور برفت من پیش استاد ابوالقاسم
قشیری می آمدم و حالیکه پدای می آمد باوی می گفتم و او میگفت برو ای سپهر علم آموختن مشغول باش
روز بروز آن روشنائی زیاده میشد و سه سال دیگر به تحصیل علم مشغول بودم تا
یک روز قلم از محجزة بر کشیدم سفید برآمد در خواستم و پیش استاد امام رفتم و حال با
وی بگفتم استاد امام گفت چون علم دست از تو برداشت تو نیز دست از وی بردار
کار را باش و بمعامله مشغول گرد و برفتم و رختها از مدرسه به خانقاه آوردم و بنخدمت استاد
امام مشغول بشدم روزی استاد امام در گریه رفتن بود و تنها من برفتم و دو کوسه چند
آب در گریه ریختم چون استاد امام برآمد و نماز بگذار و گفت این که بود که آب
در گریه ریخت من باخو و گفتم بجزوی کردم خاموش گردم و دیگر بار هم بگفت جواب
نداوم چون سه بار گفت گفتم من بودم استاد امام گفت هر چه ابوالقاسم بنفست است
بیافت تو بیک لوب یافتی پس مدت بیجا هر چه پیش استاد امام بنفست است
روز حالتی بر من افتاد و در آن حالت گم شدم و آن واقعه با استاد امام بگفتم گفت
بوسلی روش من از اینجا فراتر نیست هر چه از این فراتر بود راه فرزان ندانم
من باخو و گفتم مرا بیک کرباستی که مرا از این مقام بالا تریز و آن حالت
زیادت میشد من نام شین ابوالقاسم گرگانی شنیده بودم و روی بطوس
نهادم جائیگاه و کس نهی داشتم چون شهر رسیدم جائی او پرسیدم نشان
دادند رفتم با جماعتی از مریدان خویش در مسجد نشسته بودم و دو رکعت نماز
تحت المسجد بگذاردم و پیش وی در آمدم وی سر در پیش من نشست سر بر آورد

آدم

ن
بردار

بودم

وگفت بیایم بوسلی تا چه داری من سلام کردم و نشستم و واقفها خویش بگفتم شیخ
 ابوالقاسم کرکافی گفت آری ابتداءت مبارک باو هنوز بدرجه نرسیده اما چون تربیت
 بیانی بدجه برسی باخود گفتم که پیر من اینست پیش او مقام کردم بعد از آنکه مراد تے دراز
 با انواع ریاضیات و مجاہدات فرموده بود بر من اقبال فرموده عقد مجلس نمود فرزند
 خویش را بحکم من کرد و پیش از آنکه شیخ ابوالقاسم عقد مجلس فرماید شیخ ابوسعید از
 مہنہ بطوس آمدہ بود و بخدمت وی رفتم گفتم ای بوسلی زود باشد کہ چون طریقت
 در سخن آرندهی بر نیامد کہ شیخ مرا عقد مجلس فرمود و سخن بر من کشاوه گشت و نسبت
 علیہ نقشبندیہ را از خدمت خواجہ ابوالحسن اخذ نموده کما مراد حمد اللہ علیہ۔

تذکرہ رابعہ از منتخب اول در ذکر خواجہ امام حقانی حضرت ابویقوب یوسف ہمدانی رضی اللہ عنہ

از جناب حضرت شیخ ابوسلی فارمدی رضی اللہ عنہ این نسبت عالیہ بحضرت خواجہ
 یوسف ہمدانی رسید و او از اولاد حضرت امام الائمہ ابوحنیفہ کوفی اندر رضی اللہ
 عنہما کہ ایشان پسر خواجہ یعقوب بن خواجہ عبد الاحد بن عبد الباسط بن طسطم بن قالمور
 بن محمد عیسیٰ بن امام اعظم معظم صوفی صافی ابوحنیفہ کوفی رضی اللہ عنہ از اینجا نسبت
 امام الائمہ کہ از خدمت مقتدر اخللاق حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ حاصل نموده چنانکہ فرمودہ اند لَوْلَا السَّنَتَانِ لَهَلَكَ النُّعْمَانُ وَوَسَّالَ كَامِلٌ
 تَرَكَ شُغْلَ ظَاهِرٍ نَمُوْدَةٌ بِتَعْمِيْرِ بَاطِنٍ وَرِخْدَمَتِ اِمَامٍ مَشْغُوْلٍ شَدْنَدٌ وَظَاهِرٍ رَا
 بِبَاطِنٍ جَمْعٌ نَمُوْدَةٌ اَز اِيْنَجَا بِالنَّسْبِ نَقْشِبَنْدِيَّةٌ جَمْعٌ يَشُوْدُ وِلَاوَتِ خَوَاجَةِ يُوْسُفِ
 رُوْزِ وِشْتَبِيْنِہِ وَوَيْمِ صَفَرِ سَنَةِ ۳۳۰ کَہ چہا صدی بود و در ایام طفولیت رو بخدا آورده اند
 و علوم ظاہری را تحصیل نموده بخدمت حضرت شیخ بوسلی فارمدی متافقتا نمود و از آنجا

عبد الوہاب

سلوک طریقت نموده اند و بزیرت خواجہ ابو الحسن خرقانی رضی و در صغر سن مشرف شدند
 و سی و هفت حج پیاده نموده اند و هزاران ختم قرآن کرده اند و در هر رکعتی از نماز شب
 یک پیاره قرآن می خوانند و هفت صد جزو کتاب التفسیر و حدیث و فقه
 و اصول و فروع در حفظ داشتند و دولت و سیزده شیخ کامل را ملاقات
 کرده اند و مستفا و شده اند و هفت هزار بیت پرست مسلمان نموده اند و بر آن
 وقت خود و هفتانی یا کسب با دیگر بوقت حاجت میکرد و در هر سال چهل روز حساب
 عوام می فرمودند تا سن هفتاد و پنج سال متاهل شدند و اکثر عمر شریف را در
 مسافرت گذراندند و آخر از بهمان بهم فرزند و تزویج نمودند و هر ماه نو اهل
 و عیال بهم فرزند را دعوت می کردند و مباحثه علم شریعت می نمودند و اکثر با حضرت
 صحبت میداشتند و نیز خوب می انداختند و برای در و با و زخم چشم دار و داوند و خط خوب
 مینوشتند و تعمیر و تملیک گاهی نیز داشتند و برای نیت امثال آن تعویذ می نوشتند و سخته
 یا از نیمی خورند و عامه کلان و آستین کوتاه و فراخ می داشتند و در حجره شریف غیر از بویا
 و کدو و ترغند و دو بالش و ابرلق چیز کمی گذاشتند و تدریس میفرمودند و نوافل نماز
 و روزه بسیار و امیکر و حکایات مشایخ باصحاب خود نقل میفرمودند و خدمت
 مولوی جامی در تفحات مینویسند که او از در مری و ساکن شدند و از آنجا بهرات آمدند
 و چند گاه اقامت کردند و بعد از آن اهل مری و از ایشان التماس مراجعت نمودند و مری
 آمدند و باز بهرات رفتند و بعد از آن عزیمت مراجعت مری کردند و در راه
 فوت شدند و هم آنجا که فوت شده بودند دفن کردند و بعد از چند گاه مری و نقل
 شدند و قات ایشان روز بیست هشتم محرم پاران را فرمود که آب گرم کنید و وضو
 نمودند و ضعیفه سیوم خود را که سلطان احمد سیومی باشند را مری خواندن بسوخته فاطمه
 و النازعات و کسب کردند و این بیت بزبان مبارک می آوردند هر

کردند

در کوی تو عاشقان جان بجا بند
کابجا ملک الموت گنجد هرگز

و حضرت خضر و الیاس با جمعی از ابدال و اولیا و اقطاب حاضر شدند و فرمودند که غوث وقت را که حاضر است به پهلوی من و فن کنسید بعد از تمام وصایا روح مبارک عروج فرمود و غوث مومی الیه نیز جان بداد و کان ذلك فی شهر ۵۳۵ ۸۸ خمس و ثلثین و خمس مائة و عاشر فی الدینا خمس و تسعین سنه مزار فیض آثار ایشان در مروج ظاهر و مشهور است یزار و تیسرک به رحمة الله علیه از جمله یاران صاحب کمال ایشان چهار بزرگوار اختلاف آنحضرت ممتاز بودند بدین ترتیب خواجہ عبدالشکر قاسمی خواجہ حسن اندا قی خواجہ احمد سیوی خواجہ جهان خواجہ عبد الخالق عجمی وانی رضی الله تعالی عنہم و سوائے این چهار اصحاب با کمال حضرت بسیار بودند از ان جمله خواجہ شاه عاتق قری شیخ نظام الدین مازیدی خواجہ محمد خواجہ گادرونی کلابادی خواجہ محمد شوخی خواجہ حلیم ملغان قری ابوموسی و امام بیگی و خواجہ اسحاق و امام سلمان عارف ترک و خواجہ مہملہ و خواجہ قریش و خواجہ آدم سادواری و خواجہ زباط و غیره و چهار خلیفہ مذکور فوق بعد رحلت آنحضرت چنانکہ وصیت بود ارشاد و خلائق نمودند و از زمان این بزرگواران این سلسلہ طریقہ خواجگان ملقب شد و ایشان بنواجہ اولیا لقب بودند بطریقہ کبریہ و نیز مجاز بودند و از خلفاء اربعہ ایشان طرق جاری ماند و طریقہ ما نحن فیہ از جناب خلیفہ چہارم خواجہ جهان خواجہ عبد الخالق عجمی وانی کہ رئیس طریقہ خواجگان اند مانده و رحمة الله علیہم اجمعین

این اصحاب چهار صاحب کمال
نیز

تذکرہ خوار خجبت اول ذکر جناب خواجہ جهان خواجہ
عبد الخالق عجمی وانی رضی الله تعالی عنہ

از جناب خواجہ اولیا این نسبت مبارک بنواجہ جهان حضرت خواجہ عبد الخالق

محمد وانی رسید و ایشان از اولاد حضرت امام مالک اند که در فی الشیخا و از طرف ما در باب ایشان فرمود
 ملاطیبه بودند و اسم والد ایشان خواجہ عبد الحمید است و ایشان در سن بیست و دو سالگی
 بطلب خدا مشغول شدند و در ایشان در طریقت حجت است و مقبول همه فرمود علی السلام
 و در راه صدق و صفا و متابعت سنت مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و محاببت و مخالفت
 از بدعت و هوا کوشیده اند و روش پاک خود را از نظر اغیار پوشیده اند ایشان سابق ذکر
 و ان رجوانی از حضرت خضر علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام بوده و بران سابق مواظبت نموده
 اند و خواجہ خضر ایشان را بفرزندی قبول کرده و فرموده اند که در حوض آب در انی
 و غوطه خور و بدل بجوی لا اِلهَ اِلاَّ اللهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللهِ چنان کردند این
 سبق را گرفتند و بکار مشغول شدند و کثرت یافتند از اول حال تا آخر روزگار ایشان
 بنزدیک همه خلق محمود و مقبول بوده بعد از ان بخدمت شیخ الشیوخ عالم ربانی عارف
 سبحانی خواجہ امام ابی یعقوب یوسف ہمدانی قدس اللہ روحہ بہ بخارا آمدند و خواجہ عبد الخالق
 صحبت ایشان را در یافتند و معلوم کردند کہ ایشان را ہم ذکر اول بوده در صحبت ایشان
 می بودند تا مدتی کہ بخارا بودند گفتند کہ خواجہ خضر علیہ السلام پیر سبق ایشانند خواجہ
 یوسف پیر صحبت و خرقہ بعد از خواجہ ابو یوسف خواجہ عبد الخالق بر ریاضت مشغول
 شدند و احوال خود را پوشیده میداشتند و لایق ایشان چنان شد کہ در یک وقت
 نماز بکعبہ می رفتند و می آمدند و در شام ایشان را مردیانی بسیار پیدا آمد و خانقاه و
 آستانہ پیدا شد و وزی در ایام عاشورا جمعی انبوه بخدمت خواجہ نشسته بودند و
 ایشان در معرفت سخن میگفتند تا گاہ جوانی در آمد بصوت زاهدان خرقہ در بر سجاده
 بر کتف در گوشہ نشست حضرت خواجہ در وی نظر کردند بعد از ساعتی آن جوان
 برخاست و گفت حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرموده است کہ
 اتقوا فراسة المؤمن فانہ ینظر بنور اللہ عزوجل سرائین حدیث چہیت

در اینجا

خواجہ رحمۃ اللہ علیہ فرمودند کہ سر این حدیث آن است کہ زنا ببری و ایمان آری جوان
 گفت نمود و باشد منہا کہ مر از زنا باشد خواجہ با خادم اشارہ فرمود و خادم برخاست
 و خرقہ از سر جوان برکشید و زیر خرقہ زنا ببری پیدا شد آن جوان فی الحال آن
 را برید و ایمان آورد و حضرت خواجہ فرمودند بیایید ای یاران بیایید تا ما نیز بمقتضای
 این جوان تو عهد زنا را قطع کنیم و ایمان آری چنانچہ و سے زنا ظاهری پدیدمان
 زنا باطنی کہ عبارت از پندار است بریم تا چنانکہ و سے آمرزیدہ شد ما نیز آم
 شویم حالت عجیب بر یاران ظاهر شد و ورقہ ہائے خواجہ می افتادند و تجر
 تو بومی کردند روزے در پیشے پیش خواجہ می گفت اگر خدائے تعالیٰ مرا
 گرداند میان بہشت و دوزخ من و دوزخ را اختیار کنم چہ من در ہمہ عمر بر او نفس
 بنوہ ام و راحال بہشت مر او نفس من بود و دوزخ مر او خدای تعالیٰ خواجہ این
 سخن را رو کرد و فرمودند کہ بندہ را با مردی کار ہر کجا گویند و رویم و ہر کجا گو
 باشم بشیم بندگی اینست نہ آنکہ تو بیگونی آن رویش گفت کہ شیطان را بر روندگان
 پیچ و تترن باشد خواجہ فرمودند ہر روندہ کہ لبہ حد فنا و نفس رسیدہ باشد چون رستم شمشیر
 شیطان بر دست یابد اما آن روندہ کہ بفنا و نفس رسیدہ باشد و پراختم نباشد
 بود و ہر کجا غیرت بود و شیطان بگریزد و این چنین صفت آنکس را مسلم باشد کہ
 برا حق وارد و خدا را عزوجل بدست راست گیرد و دست سول اللہ صلی اللہ علیہ
 بدست چپ گیرد و در میان این دو روشنائی راہ را سلوک کند و تری مسا
 از راہ دور بخدمت خواجہ آمدہ بود ناگاہ چو آنے خوب صوت بخدمت خواجہ در آ
 و طلب دعا کرد و خواجہ دعا فرمود آن جوان را پیدا شد آن مسافر پرسید کہ این
 چہ کس بود و خواجہ فرمودند کہ فرستہ بود کہ مقام او در چہارم آسمان بود بسبب تقص
 از مقام خود و راقداہ بود با آسمان و تیا آمدہ با تو سنگان دیگر گفت چہ کار کنی کہ حق تعالیٰ

بہمان مقام رساند فرشتگان و کرا اینچانشان داوند و وعاد و خواست کریم باجابت مقرو
شد بمقام خوب باز رسید آن مسافر گفت خواجہ مارا بدعای ایمان مدد کنید باشد کہ از این
وام گاہے شیطان جان بسلامت بریم خواجہ فرمودند کہ وعدہ آن است کہ بعد از
ادای فرض ہر کس کہ دعا کند مستجاب شود و بر کار پاشش مارا بدعا خیر یاد کن بعد از فرض نماز ترا
یا تویم باشد کہ در این میان اثر ابرایت ظاہر شود ہم در حق تویم و حق من و باللہ التوفیق :-

تذکرہ سادہ از خرافات و ذکر جناب حضرت عارف ریوگری خواجہ
محمود انجیر فتنوی خواجہ علی رامینتی رضی اللہ تعالیٰ عنہم جمعاً

و از حضرت خواجہ جهان این نسبت بحضرت خواجہ عارف ریوگری رحمۃ اللہ رسیدہ ہر چند
سوائی ایشان دیگر خلفا نیز داشتند خواجہ ولیا کلان و خواجہ احمد صدیق و خواجہ
سلمان کبیر و اقدم و اعظم خلفا ایشان خواجہ عارف رحمۃ اللہ علیہم جمعاً بودند
نسبت ارادت و سائط حضرت خواجگان لقب نمودی از این جماعت بحضرت خواجہ عارف
ریوگری است رضی اللہ تعالیٰ عنہم جمعاً و از ایشان این نسبت علیہ بحضرت مولانا
خواجہ محمود انجیر فتنوی رسیدہ و ایشان صاحب حالات بلند و معاملات ارجمند
اند رحمۃ اللہ علیہ و از حضرت مولانا محمود فتنوی این نسبت علیہ بحضرت
مولانا خواجہ علی رامینتی رسیدہ و لقب ایشان حضرت عزیزان است و
ایشان را مقامات عالیہ و کرامات ظاہرہ بسیار بودند و مزار مبارک ایشان
در خوارزم مشہور است بزار و تبرک بہ رحمتہ اللہ تعالیٰ علیہ
رحمتہ واسعتر و ذکر این ہر سہ اکابر در یک تذکرہ مذکور گردید
و ہر یکی از ایشان در وقت خود مرجع و مقت رانی عالمیان بودند :-
رحمتہ اللہ تعالیٰ علیہم جمعاً

کتاب

تذکرہ شہداء از جناب اولاد ذکر حضرت خواجہ بابا محمد سماسی رح علیہ السلام

و از جناب حضرت عزیزان این نسبت شریف بحضرت خواجہ بابا محمد سماسی رح علیہ السلام
 علیہ سیدہ است ایشان و چند عصر و فرید و مزو و ند و خدمت حضرت خواجہ
 بہا و الدین را نظر قبول بفرزندی از ایشان بوده و ایشان اند کہ بار بار قصر مند و آن گذشتند
 و میفرمودند کہ از این خاک بومی مرے می آید زود باشد کہ قصر مند و آن قصر عارفان شود
 تا روزی از منزل حضرت سید امیر کلال کہ از خلفای ایشانند بطرف قصر عارفان متوجه
 و فرمودند کہ آن بومی زیادت شدہ است ہمانا کہ آن مرد متولد شدہ است چون نزول
 فرمودند از ولادت خواجہ سماسی روز گذشتہ بود و جد ایشان معالہ بر سپینہ ایشان گذشتہ
 بہ نیاز تمام بخد مت خواجہ محمد بابا بر و ند فرمودند کہ او فرزند ما است ما او را قبول کردیم
 و توجہ با صاحب کردہ فرمودند کہ این آن مرد است کہ ما بومی او شنیدہ بودیم مقتدر
 روزگار شود و با میر کلال فرمودند کہ در حق فرزندم بہا و الدین تربیت و شفقت و بیخندار
 و ترا محل نکم اگر تقصیری کنی امیر فرمودند مرد نباشم اگر در وصیت خواجہ تقصیر کنم
 و حضرت خواجہ بہا و الدین سے فرمودند کہ چون خواستیم کہ متاہل شویم جد من مرا
 بحضرت خواجہ محمد فرستاد و بساماسی کہ برکت قدم ایشان منازل برسد
 چون بلقائے ایشان مشرف شدم اول کرامتے کہ مشاہدہ کردم آن بود کہ
 در آن شب در من نیاز و تضرع پیدا شدہ بود و در خواجہ استم و در مسجد ایشان
 درآمد و دو رکعت نماز گزارم و سبز سجده نہادم و تضرع و نیاز تمام نمودم
 در آن میان بر زبان من گذشت کہ الہی قوت کشیدن بار بلا خود و تحمل محنت
 و محبت خود مرا کرامت فرما چون باداد بحضرت خواجہ رسیدم فرمودند کہ
 ای فرزند در دعا چنین سے باید گفت الہی آنچه ضامی تو دوران است این بندہ ضعیف

مشاہدہ

رقم

را بران وارفصل خود و اگر خداوند تعالیٰ حکمت خود بدوستی بلا فرستد بعنائت خود
آن دوست را قوت آن بار دهد و حکمت آن بر و ظاهر گرداند با اختیار طلب بلا
و شوار است گستاخی نباید کرد و بعد از آن طعام حاضر شد چون بخوردیم قرصی بمن دادند
در خاطر من گذشت که اینجا سیر خودیم و همین ساعت بمنزل خواهیم رسید این نان مارا بچم کار آید
چون روان گشتند من در رکاب ایشان به نیاز تمام می رفتم و اگر تفرقه در باطن پیدا میشد
می فرمودند که خاطر را نگاه می باید داشت و در راه بمنزل یکی از مجبان رسیدند به پشت
و نیاز تمام پیش آمد چون نزول فرمودند در آن فقیر اثر اضطرار می مشاهده نمودند
گفتند حقیقت حال چیست برستی باز نمائی گفت شیره شتر حاضر است ولی نان
نیست خواجه توجه بمن کردند فرمودند که آن قرص بیار که عاقبت بکار آمد و مرا بشاگرد
آن احوال یقین بحضرت ایشان زیادت شد رحمة اللہ علیہ و علی سائر السالکین ۴

تذکره نامنه از خب ان ذکر حضرت امیر کلال رحمة اللہ علیہ

و از خدمت حضرت خواجه بابا محمد ساسی این نسبت علیه بحضرت سید امیر کلال رضی اللہ عنہما
رسید و خدمت خواجه بها و الدین را نسبت صحبت و تعلم آداب سلوک طریقت تلقین
ذکر از ایشان است روزی مجمع عظیم بود خدمت امیر خواجه را طلبیدند رو بایشان کردند
و گفتند که فرزندم بها و الدین نقش حضرت خواجه محمد بابا ساسی را قدس سره در حق شما نام
بجا آوردم که گفته بودند آنچه تربیت در حق تو کردم فرزندم بها و الدین بجا آور
و در بیخ نداری و اشاره بسینه خود کردند و گفتند که پستان را برای شما خشک کردم
در مغز روحانیت شما از بیضه بشریت بیرون آمد اما مرغ همت شما بلند پرواز افتاده
است اکنون اجازت است هر کجا که بوی بهشام شما میرسد از ترک تاجیک طلبید و طلبکار
به موجب همت تقصیر کنید و چنان آرند از حضرت خواجه که چون این نفس از خدمت میر

ظاہر شدن اسطہ ابتلا شد اگر بہمان صوت بہتاعت امیر بیچوم از ابتلا دور تر و سلامت نزدیکتر
 مے بودم روزی حضرت امیر حضرت خواجہ گفتند چون استنا و شاگرد را تربیت کنند ہر آئینہ
 خواہد کہ اثر تربیت خود را در شاگرد و مشاہدہ کند تا ویرا اعتماد شود ہر آنکہ تربیت من
 و روسے جایگیر افتاد است و اگر خطی در کا شاگرد بیند آن خلل را با صلاح نماید نگاہ فرمودند
 کہ فرزند من امیر بہمان حاضر است و بیچکس دست تصرف بر او نہادہ است تربیت
 معنوی کردہ است و نظر من تربیت و مشغول شوید تا اثر آنرا مطالعہ نمایدیم و مرابری صفت
 شما اعتماد شود حضرت خواجہ بمراقبہ شستہ بودند متوجہ خدمت سید امیر شدہ از فایز عادت
 ادب و مثال آن امر متوقف گشتہ خدمت امیر فرمودند توقف نمی باید کرد حضرت خواجہ
 امتثال امر ایشان کردند متوجہ باطن امیر بہمان شدند و تبصرہ در باطن وی مشغول شدند
 و در حال آنرا آن تصرف در باطن و ظاہر امیر بہمان پیدا گشت و طالعے بزرگ شد و پیدا
 و اثر سکر حقیقے ظاہر شد و فرزندان ایشان بسیار اند خدمت امیر بہمان و امیر شاہ و امیر حمزہ
 اما خلفای ایشان حضرت مولانا عارف و بیک گرانی و مولانا جمال الدین کبیشی مولانا
 جمال الدین ہستانی و خواجہ یادگار و خواجہ شیخ و راز و بی و شیخ شمس الدین کمال
 مولانا طاہر و مولانا محمد خلیفہ و مولانا بہا و الدین طوسی و پہلوان محمود علان معرفت
 و شیخ بدر الدین برہانی و خواجہ محمود اسکندی و شیخ امین شاہ کرینکی و اعظم و اقدم ہر
 ایشان خدمت حضرت خواجہ خواجگان بہا و الدین نقش بند بلاگردان رضوان اللہ علیہم
 علیہم اجمعین و نستغفر اللہ ہم لہ و للؤمنین امین برحمتک یا ارحم الراحمین

خواجہ

تذکرہ تاسعہ از منتخب ذکر خواجگان پیران حضرت
 خواجہ بہا و الدین نقش بند بلاگردان رضی اللہ تعالیٰ

از خدمت حضرت سید امیر کلال نسبت خاصہ شریفہ بہ خدمت حضرت خواجہ بہا و الدین نقش بند

و نام مبارک ایشان محمد بن محمد بن محمد البخاری است ابن سید محمد ابن سید جلال الدین ابن سید
 برهان الدین خالی بن سید زین العابدین ابن سید قاسم ابن سید سفیان ابن سید برهان ابن
 سید قلیج ابن سید محمود ابن سید ایلال ابن سید تقی ابن سید صواب ابن سید محی الدین ابن سید علی اکبر ابن امام عالی مقام
 حضرت حسن عسکری علیہ السلام ابانہ الکرام التیجہ والرضوان و لآدوت با سعادت آنحضرت
 در شصت و ہفت ہجرت و جرحہ بود و قبیل نوزوہ و ایشان را نظر قبولیت بفرزند از خدمت
 خواجہ بابا محمد ساسی است حتمہ القد علیہ و تعلیم او اب طریقت بحسب صورت از سید امیر
 کلال نمودہ اند چنانکہ گذشت و بعد از ان با حضرت سید کما تر صحبت بہ قثم شیخ و خلیس
 اتناکہ ہر دو از مشائخ ترک بودند نیز نمودہ اند و استفیہ شدہ و بہولت ما عارف دیگر
 کرانی کہ خلیفہ حضرت سید امیر و ہم پیرہ ایشان اند در سفر و حضر صحبت ہا نمودند چنانکہ
 می فرمایند کہ ہفت سال با مولانا عارف رنگت بودم کہ از اہل آگاہی یا ہم و
 سہ بار بسفر حجاز رفتم اگر مثل مولانا صیہ لانا می یافتم ہرگز بر نمی گشتم اما بحسب حقیقت
 ایشان اویسی بودہ اند و تربیت از روحانیت حضرت خواجہ عبدالخالق غجدوانی رح
 یافتہ اند چنانکہ می فرمودند کہ شبہ در مبادی احوال و غلیبات جذبا بر سر مزار تبرک ز مزارات
 بخارا رسیدم بہر مزار چرانغی دیدم افروختہ و در چراغدان روغن تمام و فتیلہ یافتہ اتمتلم
 اندک حرکتی بانست و اوتا از روغن بڑن آید و بتازگی برافروز و در مزار آخرین متوجہ
 قبیلہ ششم و ران توجہ بیتی افتاد و مشاہدہ کردم کہ دیوار قبیلہ شوق شد و تختے بزرگ پیرشد
 و پودہ سبز و پیشا و کشیدہ و گرداگرد آن تخت جماعتی اند خواجہ بابا را و در میان ایشان
 شناختم و دانستم کہ ایشان از گذشتگان اند از ان جماعت یکی مرآفت بر تخت خود
 عبدالخالق اند و ان جماعت خلفائے ایشانند و بہر یک اشارت کرد خواجہ احمد صدیق
 خواجہ اولیا کلال و خواجہ عارف یوگری خواجہ محمود انجیر فغنوی و خواجہ علی ربیثی
 قدس اشعار و جہم و چون بخواجہ محمد بابا سی رسید گفتم ایشان را در حال حیات یافتن شیخ

ایلان

یشیہ

تواند و ترا کلاہ سے داوہ اند و ترا کر است کردہ اند کہ بلائی نازل شدہ از برکت تو دفع شود و نگاہ
 آن جماعت گفتند گوش دار و نیک شو کہ حضرت خواجہ بزرگ سخنان خوانند فرمود کہ در سلوک راہ
 حق سبجائے تعالیٰ از ان چارہ نباشد از آن جماعت و خودستم کہ بر حضرت خواجہ سلام کنم و بجال مبارک
 ایشان مشرف شوم پردہ از پیش بر گرفتند پیرے دیدم نورانی سلام کردم جواب دادند نگاہ
 سخنانیکہ مبدا سلوک و وسط و نہایت تعلق دار و بہن در میان آور و ند و گفتند
 آن چراغہا کہ بآن کیفیت با تو نمودند اشارت بشارت است ترا با استعداد و قابلیت این راہ
 اما فتنیکہ استعداد و در حرکت با یاد آور و تار و شن شود و اسرار ظہو کند و دیگر فرمودند و بہا لغہ
 نمودند کہ در ہمہ احوال قدم بر جادہ امر و نہی و عمل بعزیمت سنت بجا آر می از خدمت
 و بدعتہا دور باشی و اما احادیث مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و رو خود سازی و متفحص و
 متجسس اخبار و آثار رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و صحابہ کرام و رضی اللہ عنہم باشی و بعد ازین
 سخنان آن جماعت مرگفتند شاہد صدق حال تو آنست کہ فردا علی صبح فلان جا برو
 و فلان کار کنی و تفصیل آن در مقامات ایشان مذکور است و گفتند بعد از ان متوجہ نسف شو بخدمت
 سید امیر کلال قدس سرہ چون بموجب فرمودہ ایشان بنسف قدم و بخدمت سید امیر کلال قدس سرہ
 رسیدم خدمت امیر الطاف فرمودند و التفاتہا نمودند و ہمراہ مقبیل ذکر کردند و بطریق نفی و اثبات
 بطریق خفیہ مشغول ساختند و چون در واقعہ ما مور بودیم بعمل عزیمت بد کہ علانیہ عمل نکردیم کسی ایشان
 سوال کرد کہ در ویشی شمارہ امور وئی است یا مکتبہ ایشان فرمودند یکم چند بتہ مزجد با حق
 تو از عمل الثقلاء باین سعادت مشرف گشتیم و از ایشان پرسیدند کہ طریقہ شاہ ذکر چہرہ خلوت و
 سماع عیباشد فرمودند کہ نمیباشد پس گفتند کہ بنا علی طریقہ شاہ رحیمیت فرمودند کہ خلوت و راجحین
 با خلق باطن با حق سبحانہ و تعالیٰ - فرد

از درون شو آشتا و از بردن پیکانہ دش

آنچہ حق سبحانہ و تعالیٰ می فرماید کہ و جلال لا تلمہم تجارتہ ولا بیعہ عن ذکر اللہ اشارت

بہیچام است گویند کہ حضرت خواجہ را ہرگز غلام و کینزک نبوده است ایشان را از این سخن سوال
 کردند فرمودند کہ بندگی با خواجگی راست نمی آید کسی از ایشان پرسید کہ سلسلہ حضرت
 شاہ بچا میرسد گفتند کہ از سلسلہ کسی بچا نمی رسد و می فرمودند کہ نفسہا خود را ہمت
 بہید کہ ہر کہ بعنایت حق سبحانہ و تعالی نفس خود را بہدی شناختہ باشد و مگر و کسید
 اورا دستہ نزد او این عمل سہل است از روندگان این راہ بسیار بودند کہ گناہ و بگیری را
 بر خود نہاودہ اند و ہار آن کشیدہ و می فرمودند کہ قوله تعالی يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
 بِاللَّهِ اشَارَاتِ بَانَ اسْتِ کہ در ہر طرفۃ العین نفی این وجود طبیعی سے باید کرد و اثبات
 معبود حقیقی سے باید نمود و شیخ جنید قدس سرہ میفرمودند کہ شصت سال است کہ ایمان
 آورده ام و در ایمان تازہ کردن ام و میفرمودند کہ نفی وجود نزدیک ما اقرب طرقت
 لیکن جز تبرک اختیار و دید قصور اعمال حاصل نمی شود و می فرمودند کہ تعلق با سومی
 روندہ این راہ را حجاب بزرگ است فرد

بانیست

بانیست ۱۲ یا اگر ایمان بہاؤ الدین سے تعلق حاصل ہو تو

تعلق حجاب است بہاؤ صلی | چوپوند با بگسلی و صلی

اہل حقیقت ایمان را چنین تعریف کردہ اند کہ الْإِيمَانُ عَقْدُ الْقَلْبِ بِنَفْيِ جَمِيعِ مَا تَوَكَّلْتَ
 انْقَلُوبِ إِلَيْهِ مِنَ الْمَنَافِعِ وَالْمَضَارِ سِوَى اللَّهِ تَعَالَى وَمِيفَرْمُودُنْدُكُ طَرِيقَةُ صِحَّتِ اسْتِ
 و در خلوت شمر تست و در شہرت آفت است نیزت جمعیت است جمعیت بہت لطیفی بودن در یکدگر و
 آنچه آن بزرگ فرمودہ است کہ تَعَالَى يُؤْمِنُ سَاعَةً اشَارَاتِ بَانَ اسْتِ کہ اگر جمعی از طالبان
 از طالبان این راہ کہ با یکدیگر صحبت دارند در آن خیر و برکت بسیار است امید است کہ ہر دوست
 و ملازمت بہ آن منتہی بہ ایمان حقیقی شود و می فرمودند کہ طریقتہ ماعر وہ وثقی است و چنگ ذیل
 متابعت مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم زدنست و اقتدا بہ آثار صحابہ کرام رضی اللہ عنہم کردنت
 و درین طریقتہ بانکہ عمل فتوح بسیار است اما رعایت متابعت سنت کاری بزرگ است
 و ہر کہ از این طریقتہ مارومی بگرداند خطر دین دارد و می فرمودند کہ طالب می باید کہ در زمانی با دوستی

تواند و ترا کلاہے و اوہ اند و ترا کراست کردہ اند کہ بلائی نازل شدہ از برکت تو دفع شود و گاہ
 آن جماعت گفتند گوش وار و نیک شنو کہ حضرت خواجہ بزرگ سخنان خوانہند فرمود کہ در سلوک راہ
 حق سبحانہ تعالیٰ از ان چارہ نباشد از انجماعت در خواستہم کہ بر حضرت خواجہ سلام کنم و بجال مبارک
 ایشان مشرف شوم پردہ از پیش برگرفتہ پیرے دیدم نورانی سلام کردم جواب دادند گاہ
 سخنانیکہ پیدا سلوک و وسط و نہایت تعلق وار و بہن در میان آور و ند و گفتند
 آن چراغہا کہ بآن کیفیت باتو نمودند اشارت بشارت است ترا با استعداد و قابلیت این راہ
 اما فتنیکہ استعداد و حرکت پایدار و تار و شن شود و اسرار ظہور کند و دیگر فرمودند و بہا لغہ
 نمودند کہ در ہمہ احوال قدم بر جادہ امر و نہی و عمل بعزیمت سنت بجا آر می از خدمت
 و بدعتہا دور باشی و انما احادیث مصطفیٰ راصلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و روح و سازمی و متفحص و
 متجسس اخبار آثار رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و صحابہ کرام رضی اللہ عنہم باشی و بعد ازین
 سخنان آن جماعت مرگفتند شاہد صدق حال تو آنست کہ فردا علی اصباح فلان جا برو
 و فلان کار کنی و تفصیل آن در مقامات ایشان مذکور است و گفتند بعد از ان متوجہ نسف شو بخدمت
 سید امیر کلال قدس سرہ چون بموجب فرمودہ ایشان بنسب فتم و بخدمت سید امیر کلال قدس سرہ
 رسیدم خدمت امیر الطاف فرمودند و التفاتہا نمودند و ہمراہ مقبیل ذکر کردند و بطریق نفی و اثبات
 بطریق خفیہ مشغول ساختند و چون در واقعہ ما مور بودم بعمل غزیمت بلکہ علانیہ عمل نکردم کسی ایشان
 سوال کرد کہ در ویشی شمار امور وئی است یا مکتبہ ایشان فرمودند بچکہ چند بہر مزاج باقی
 توازی عمل الثقلان باین سعادت مشرف گشتیم و از ایشان پرسیدند کہ طریقہ شاذ ذکر بہر تہ خلوت و
 سماع عیاشی شد فرمودند کہ نمیباشد پس گفتند کہ بنا علی طریقہ شاذ چہیت فرمودند کہ خلوت در انجمن
 با خلق باطن با حق سبحانہ و تعالیٰ - فرد

از درون شوا نشنا و از بردن بیگانہ نش

آنچہ حق سبحانہ و تعالیٰ می فرماید کہ و جال لا تلہیہم تجارۃ ولا بیعہ عن ذکر اللہ اشارت

پایہ مقام است گویند کہ حضرت خواجہ بہاؤ الدین غلام و کینزک نبود و ہست ایشان را از این سخن سوال
 کردند فرمودند کہ بزدگی با خواجگی راست نہی آید کسی از ایشان پرسید کہ سلسلہ حضرت
 شاہ بچا میرسد گفتند کہ از سلسلہ کسی بچا نہ میرسد و مے فرمودند کہ نفسہا خود را ہمت
 بہید کہ ہر کہ بعنایت حق سبحانہ و تعالیٰ نفس خود را بہدی شناختہ باشد و بکر وید
 اورا دستہ نزد او این عمل سہل است از روندگان این راہ بسیار بودند کہ گناہ دیگر
 بر خود نہاودہ اند و ہا ر آن کشیدہ و می فرمودند کہ قولہ تعالیٰ **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا**
يَا ذَلِكِ الْإِسْرَارُ بآن است کہ در ہر طرفہ العین نفی این وجود طبیعی مے باید کرد و اثبات
 معبود حقیقی مے باید نمود شیخ جنید قدس سرہ مے فرمودند کہ شصت سال است کہ ایمان
 آورده ام و در ایمان تازہ کردن ام و مے فرمودند کہ نفی وجود نزدیک ما قرب طرقت
 لیکن بزرگ اختیار و دید تصور اعمال حاصل نہی شود و مے فرمودند کہ تعلق با سوسی
 روندہ این راہ را حجاب بزرگ است فرد

بانیست
 ۱۲
 یا اگر ایمان بیان یک ساعت
 ۱۳
 صلہ قول حدیثہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ یعنی یا اگر ایمان بیان یک ساعت

تعلق حجاب است بجا صلی

چو پیوند با بگسلی و اسلی

اہل حقیقت ایمان را چنین تعریف کردہ اند کہ **الْإِيمَانُ عَقْدُ الْقَلْبِ بِنَفْيِ جَمِيعِ مَا تَوَكَّلْتِ**
الْقُلُوبُ إِلَيْهِ مِنَ الْمَنَافِعِ وَالْمَضَارِ سِوَى اللَّهِ تَعَالَى و مے فرمودند کہ طریقہ ہجرت است
 و در خلوت شہرت و در شہرت آفت است خیرت جمعیت است جمعیت در صحت و در صحت
 آپنچہ آن بزرگ فرمودہ است کہ **تَعَالَى نُؤْمِنُ سَاعَةً** اشارت بآنست کہ اگر جمعی از طالبان
 از طالبان این راہ کہ با یکدیگر صحبت دارند در آن خیر و برکت بسیار است امید است کہ مداومت
 و ملازمت بر آن منتہی بہ ایمان حقیقی شود و می فرمودند کہ طریقہ ماعر وہ وثقی است و چنگ ذیل
 متابعت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم زونست و اقتدا با آثار صحابہ کرام رضی اللہ عنہم کردہ است
 و درین طریقہ بانکہ عمل فتوح بسیار است اما رعایت متابعت سنت کاری بزرگ است
 و ہر کہ از این طریقہ مارومی بگرداند خطر دین دارد و می فرمودند کہ طالب می باید کہ در زمانی با دوستے

بہاؤ الدین از متاخران مشائخ رحمہم اللہ تعالیٰ بطریقہ کہ مناسبت دارد فرمودند کہ سخن از متقدمان گوید و ویست سال زیادت است کہ تا این قسم ظهور آثار ولایت کہ بر خدمت خواجہ بہاؤ الدین بعنایت الہی ظاہر شدہ است بر ہیچکس از مشائخ طریقت از متاخران نشدہ است خدمت مولوی جامی میفرماید کہ شیخ قطب الدین نام پیرے از اصحاب خواجہ در زمان شریف شریف آورده بود و وے گفت کہ من خورد و سال بودم حضرت خواجہ مرا فرمودند کہ بفلان کبوترخانہ رو و بچہ کبوتر بیار چون کبوتر بچگان می آورد مرا خاطر بان میل کرد کہ یک کبوتر بچہ نگاہ دہشتم و بخصو^ت آویا و روم چون کبوتر بچگان را بچکنند و بر حاضران قسمت کردند مراند و ندو گفتند کہ فلان کس نصیب خود را زندہ گرفته است و بہت ایشان تمامی مصروف در ترویج شریعت و تخریب بدعت و عمل بعزیمت بود و توجہ مبارک بامور معاش بقدر ضرورت و مہم داشتن عمل و نیت چنانکہ این رباعی ایشان مشعر بر آن است رباعی -

گر طاعت خود نقش کتم بر نانے	و آن نان بنجم پیش سگے ناوانے
و آن سگ سال گرسنہ در کمدانی	از رنگ بر آن نان نهد و ندانے

وقوت نسبت و کشتن و کوشش و اتباع سنت اجتناب بدعت بنوعیکہ مافوق آن متصور نباشد حضرت خواجہ پیرنگ قدس سرہ در ثنوی مبارک خود در مدح ایشان می فرماید - **مثنوی**

ابو الوقت دو عالم قطب ارشاد	بہاؤ الدین کہ شد دین از و آباد
ز سنت و جنید افکن آ شوب	بجذبہ با نبردش آستان روب
پئے تسکین مشتاقان دیدار	جمال مصطفی را آئینہ وار
دران آئینہ می بیند محقق	سوا و من رانی قد دای الحق
فنائی اللہ خواجہ بس بلند است	بکن تاویل خواجہ نقشبند است
خلیفہ بود حق را در زمانہ	نمودش بر زخی وان در میانہ

از اتباع سنت هیچ امری نامرعی نمیگذشتند و آنچه از اعمال مصطفوی می یافتند مبارک دین می نمودند

حتیٰ کہ روزے مسنونع ایشان شد کہ جناب سالت مآب باجماعت اصحاب خود رضی اللہ تعالیٰ عنہم
 نان می بچند و ہر یکی نان خود بر تنوری می بست بدست خود آنسر و صلی اللہ علیہ وسلم نان مبارک
 خود بدست مقدس بہ تنوع بست نان تمامی جماعت یاران بچنتہ شد رضی اللہ عنہم و نان مبارک
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خام ماند چہ بمسوس مقدس او صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آتش اترنداشت
 خدمت حضرت خواجہ ابتاعاً عالسنۃ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم باصحاب خود ہمیں روش
 نانہا بچنتہ نان ہا ہمہ یاران بچنتہ شدند و نان حضرت خواجہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ نا بچنتہ ماند
 مرتبہ اتبع کہ تا کجا یک جہتی می آرد خدمت حضرت مجد و الف ثانی رضی اللہ عنہ می فرمایند
 کہ تابع کامل را از جمیع کمالات متبوع نصیب و افراسست و این مقدمہ دلالت بر انتہائی کمالت
 متابعت ایشان مینماید مر آنسر و ر را صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و شکیری بکیسان پیشہ عام ایشان
 و مشکل کشائی در ماندگان خاصہ آن استنان عالی شان در این معنی خواجہ عظیم کشمیری
 قصیدہ در شجرات الخلد بنظم کشیدہ چند فرودے ایرادے رود **مثنوی**۔

میسر موند

ہمت

ز حال سالکے مو فوراً یقان
 و شش روشن ز سر ار خدا بود
 بدشت محشرش بر و ند بی تاب
 ہمہ محشر بغوغا کے نہ ہمت
 بدوزخ خلق و بگر بے سرو پا
 اہمی بر و ند با صد محنت و غم
 ز کار دین و دولت نامرادے
 پی تخلص خود بس باجر کرد
 شدہ کفرش ز دار الخلد حائل
 بگفتا بائن زار و دل و او

رقم ز وسیدی از اہل عرفان
 کہ نام پاک او خواجہ ضیا بود
 کہ یکیش بود سر گرم شکر خواب
 چو دید آشوب صحرائے قیامت
 روان جمعی سوی فر دوس علی
 ہمہ کفار را سوئے جہنم
 در آن اشوب یک ہند تر ازے
 ز رفتن جانب و مزخ ابا کرد
 گرہ نکشود از کارش و سائل
 در آن حالت ز جوش آید بفریاد

غم و رنجی

کفیل خواجہ مشکل کشا بود
 رسیدے او بفریاد ہمیشہ
 ز بس حاجت روائیها و تدقیق
 پناہ من بہائی ملک و دین است
 کہ شد ہر چند عمرش در تباہی
 براہ نقشبندی بس سترگے
 تعجب نیست از شان الہی
 نمودند از تاسف دست بر سر
 ز ما ہر یک غلام خواجہ سے بود
 کہ او مشکل کشا و کار بستہ است

بدیناگر غمے سنجے مرا بود
 نیاز خواجہ سے داوم ہمیشہ
 قبول بود دین او بتحقیق
 مرانارش در این محشر بہین است
 ندا آمد نہ در گاہے الہی
 چو از خاصان من نام بزرگے
 شفیع آورد او ہمیش ہائی
 از این حالت بسی از اہل محشر
 کہ ای کاش اندر آن نیامی مرود
 بلے این نقش در ول خوش نشست

خدمت ایشان عنایت میکردند کہ مسلمانان و انقیاد احکام و رعایت عمل بجز نیت و دور بودن
 از رخصتہا بقدر ضرورت ہمہ نور ہا و صفایا و رحمت است و واسطہ وصول بدرجات لایت است
 بمنازل و مقامات اولیاء اللہ از پرورش این صفتہا میسرند و این ہمہ دور افتادگیہائی از آن است
 کہ خود را دور میدارند و اختیار بر خود زیادہ می کنند و گرنہ تصور در فیض الہی چل شانہ نیست
 از سید امیر کلال رحمۃ اللہ علیہ ذکر کردند کہ ایشان تمثیل میدہند کہ تا تم تعلقات دور نشود کوزہ
 وجود نشاستہ آن نگرود کہ او را در خمدان تصرف در آورند و باز چون کوزہ ہارا در خمدان در آورند
 بعضی از آن درست می آید و بعضی در آن خمدان شکستہ این نسبت ظہور ارادت ازلی است بانہم
 از آنکہ شکستہ بیرون آمدہ است فی الجملہ امید است کہ دیگر بارہ او را آرد و مانند و با کلی دیگر یار کنند
 و بار دیگر با خمدان بزند تا باشد کہ این بار درست بیرون آید و فرمودہ اند کہ حضرت سید امیر و
 آنحضرات سہ شبانہ روزی بقبیلہ متوجہ بودند و با کسی سخن نمی گفتند بعد از آن سخن آمدند و شکوہ گفتند
 و فرمودند کہ مقصود از این توجہ آن بود کہ شناختہ شود کہ این در را قبول باز کنند یا بر و آنشد

یافتہ اند بعضی از کلمات قدسیہ ایشان در قید کتابت می رود و منہا سابقہ عنایت از لی الکی را
می باید دید و از امید واری بآن عنایت بعیلت و طلب آن عنایت لحظه غافل نمی باید
بود و از استغنا خود را نگاه می باید داشت و اندک غضب حق را سجانہ بزرگ می باید
شمرد و ترسان و لرزان می باید بود و از ظہور استغنائی حقیقی تعالی شانہ منہا خاموشی از
سہ صفت باید کہ خالی نبود و یا نگاہداشت خطرات یا مطالعہ ذکر دل کہ گویا کشتہ باشد
یا شاہدہ احوال کہ بر دل بگذرد و منہا خطرات مانع نبود و خرازا از ان و شوار باشد
اختیار طبعی کہ مدت بیست سال در نفی آن بودیم ناگاہ بہ نسبت خطرہ گذشت
اما قرار نیافت خطرات منع کردن کار قوی است و بعضی بر آنند کہ خطرات را
اعتبار نیست اما بنا بد گذاشت کہ متکمن گرد و کہ تمکین آن سُدہ در مجاری فیض
پدید آید بنا بر آن دائم منتفخص احوال باطن باید بود و خود را بہ نفس زدن تہی کردن دل
ظاہراً با مرشد در حضور یا در غیبت برای نفی خطرات است کہ تمکن یافته است
در باطن و سبب آنست کہ ہر معنی در لباس صورت بود ہر وقت خود را بہ نفس زدن
از خطرات موانعی کہ تمکن یافتہ تہی می باید کردن منہا در خود رفتن است از خود رفتن
و اصل در راہ معتبر این است و علامت در خود رفتن از خود رفتن است غیبت از خود حضور با حق سبحانہ
و تعالی بقدر عشق است و نتیجہ محبت مفرط است حسن ہر کہ بیشتر غیبت از خود و حضور با عشق
بیشتر و چون ملک و ملکوت بر طالب پوشیدہ شود و فراموشش گردد فنا است و چون مستی
سالک ہم ہر سالک پوشیدہ شود و فنا بر او منہا بعد از ہر نماز از پنجوقت
نماز و بعد از ذکر علم بیست بار کلمہ استغفار را گفتن مدواست و سعی و توجہ کہ ذکر
کرود شد منہا صیقل بر روی آئینہ باید بدستہ آئینہ یا بر پہلو یا بر پشت فائدہ
نہد و در این زمان بندہ کہ خفیہ کہ مشغول اند بعد و میگویند نہ بدل مقصود بسیار گفتن نیست
در یک نفس سہ کرت گویند لا الہ الا اللہ طرف راست آغاز کند و بر دل فرود آرد

و محمد رسول الله از جانب پیرون آرد بی مجاہدہ نیشو و پیش از صبح و بعد شام
در خلوت و فراغت از خلوت شیخ عطار میگوید رحمة الله علیه فرد

صد ہزاران قطرہ خون از دل چکید

تا نشان قطرہ زان یافتیم

یا در یک نفس تہ کرت گوید یا بجدہ اگر نتیجہ ندمد از سر گیر و مہما حضرت خواجہ نقشبند
می فرمودند طریقہ مراقبہ از طریقہ نفی و اثبات اعلی و اقرب است بجدہ و از طریقہ مراقبہ
بر تہ وزارت و تصرف در ملک ملکوت میتوان رسید و اشرف بر خواطر و نظر مہبت
نظر کردن و باطن را منور گردانیدن از دوام مراقبہ است از مراقبہ ملکہ دوام جمعیت
خاطر و دوام قبول و لہا حاصل است و این معنوی جامع و قبول می نامند و فاق حضرت
ایشان بعد از نماز نفلت شب چہار شنبہ و از وہم رجب سنہ اشین و ثمان بابہ
بودہ است و روضہ مبارک ایشان در ویہ چغانیان است نور تہ تعالی با نوارہ
و شرفنازیار تہ و خدمت شیخ مولانا نظام الدین خاموش از خلفای ایشانند

تذکرہ احمد عشر از عجب اول ذکر حضرت محمد رحمتہ تعالی

نام مبارک ایشان محمد بن محمود الحافظ البخاری است ایشان نیز از کبار خلفای
حضرت خواجہ بزرگ ندقدس سرہ حضرت خواجہ بزرگ در حق ایشان فرمودہ اند با حضور صحاب
خود بایشان خطاب کردہ اند کہ حق و امانتہ کہ از خلفاء خاندان خواجگان قدس سرہم باین ضعیف
رسیدہ است و آنچه در این راہ کسب کردہ است آن امانت را بشما می سپریم چنانکہ بر اور وینی ہولانا
عارف با سپرد و قبول می باید کرد و این امانت را بخلق حق سبحانہ می باید رساند ایشان تو وضع
کردند و قبول نمودند و در مرض اخیر و غیبت ایشان در حضور اصحاب و اجاب حق
ایشان فرمودند کہ مقصود از ظہور ما جوہر است و را بہر دو طریق جذبہ و سلوک
تزییت کردم اگر مشغول میشود جهانی از و منور میشود و در محلی دیگر صفت بترخ بنظر مہبت

عس بنوع باہم باہم و سکون را از اہل و خانہ و شیخ اسود بندہ در فریہ در زمان بوسی علیہ السلام اہم اجاب

اور اگر امت کرده اند و قصہ بزرگ رخ رخصت و کتاب توت القلوب مذکور است و در محل دیگر
 اور آن نظر مویبت نفسی بخشیدہ اند تا ہر چه گوید آن شود و در محل دیگر فرمودہ اند ہر چه آدمی
 گوید حق تعالیٰ آن کند بحکم حدیث صحیح این من عباد اللہ من لوائقسم علی اللہ
 سبحانہ لا یؤہ میگویم کہ بگو او نمیگوید و در محل دیگر ایشان را تلقین ذکر خفیه
 فرمودند و ایشانرا اجازت دادند بمن موجب آنچه داند از وقایع و حقائق آداب
 طریقت و تعلیم آن الغنی عن الملک من اللشرفیات التي لا تعد ولا تحصى ششہ اشین و
 عشرين و ثمان بایۃ بہ نیت طواف بیت اللہ الحرام و زیارۃ نبیہ علیہ الصلوۃ و السلام
 از بخارا بیرون آمدند از راہ نسف بصغایان و ترمذ و بلخ و ہرات بقصد زیارات
 مزارات متبرکہ روان شدند ہمہ جا ساوات و مشائخ و علماء مقدم شریف ایشانرا متعظم نمودند
 و باعزاز و اکرام تمام تلقی نمودند خدمت مولوی جامی علیہ الرحمۃ و روضات اطہار نمایند
 کہ چون از ولایت جام میگذشتند پدرا ایشان با جمعی از نیازمندان خدمت
 مولوی را کہ ہنوز عمر شریف ایشان پنج سال تمام شدہ بود بروش برو ششہ
 بقصد زیارت بیرون شدند چون بخدمت ایشان رسیدیم یکی از نیازمندان مرا با مرد بروش
 گرفتہ پیش محفہ محفوف ایشان داشت و ایشان التفات نمودند و یکسیر نبات کرمانی عنایت
 فرمودند امر وز از ان شصت سال گذشتہ است ہنوز صفائی طلعت منور ایشان در چشم من است
 ولذت بیدار مبارک ایشان در دل من ہماناکہ رابطہ اخلاص و اعتقاد کہ ابن فقیر را نسبت
 بخاندان خواجگان قدس اللہ تعالیٰ اسرار ہم واقع است برکت نظر ایشان بودہ باشد و امید
 میدارم کہ بمن ہمین رابطہ در زمرہ مجاہد و مخلصان ایشان محشور شوم بمنہ و جوہ بر اصل سخن
 می آمدند کہ چون ہمیشہ پور رسیدند بواسطہ حرارت ہوا و خوف راہ در میان اصحاب سخن میگذشت
 فی الجملہ فتویہ بجزیمت ہا راہ یافت دیوان مولانا جلال الدین رومی قدس سرہ را
 بتفاوت گشتا و نداین ابیات بر آمد **فردیانت**

بجغاینا

رویدای عاشقانِ حق باقبالِ ابدلِ حق
مبارک باد تا این راه بتوفیقِ امان اللہ

روان باشید همچون مہ بسوی برجِ مسوی
بہر شہری و ہر جای بہر شتی کہ پیوی

از اینجا این مکتوب بخارا فرستاده بودند **ہذا مکتوب الشریف** باسمہ سبحانہ
نوشتہ شد این مکتوب در روزی کہ بیرون آندہ شدہ بود و از نیشاپور صافا لہا اللہ و جمع
بلاد المسلمین عن الافات والمخافات وآن روز یازوم بود از جادی الآخر
۲۲ ۱۰۰۰ اشین و عشرين وثمان مایہ در حال صحت سلامت رفاهیت و شوق تمام
بفضل و کرم البی جل ذکرہ و قوت قلب و قوت یقین فیض فضل نانتناہی حکم اشارات
و بشارات کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول ولا یطیر و قال رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لکم بعدی من النبوة الا المبتشرات یومھا
المؤمن اوتری لہ و ہذا حدیث متفق علی صحیحین یا نبی الہدی حدیثک
غوثی و اعتصامی بیابک و التجائی و التھابی و چون در کف صحت و سلامت
بکہ محترمہ رسیدند و ارکان حج تمام کردند ایشان را مرضی عارض شد چنانکہ طواف
و داع در عماری کردند و از اینجا متوجہ مدینہ شدند و در راہ اصحاب را طلبیدند
و الملائمہ بودند کہ یسیم اللہ الرحمن الرحیم جاء فی سید الطائفة جنید
قد سر فی ضحوة یوم السبت التاسع عشر من ذی الحجۃ سنہ اشین و عشرين
و ثمان مائت عند انصرافنا من مکة المبارکة زادها اللہ تکریمًا و بركاتًا و نحن
نسیر مع الרכب و انابین النوم و الیقظة فقال رحمة اللہ علیہ فی زیارۃ و بشارۃ
القصد مقبول و حفظت ہذا الکلمۃ و سردت بها ثم استیقظت من الحال الوقت
بین النوم و الیقظة الحمد للہ علی ذلک بعد ان کلمات و کیریم لعیارت عزلی الملائمہ
فرمودند کہ ترجمہ آن این شود کہ این کلمہ واحدہ کہ سید الطائفہ واقع شد کلمہ البیت جامع
تمامہ و بشارتہ است شاملہ عامہ مارا و اولاد مارا و اصحاب اجاب حاضر و غائب زیرا کہ قصداً

ورین مشاعر عظام و ادعیه کہ کرده شد بہر موقف و مقام مصالح دینی و دنیوی ہمہ آن بود
 و آن قصد بمقتضای این بشارت مقرون بقبول و الحمد لله سبحانہ خدایا
 مبارک و یوافی نعمہ و یکافی مزید کردہ روز چہار شنبہ بیست بیوم ذالحجہ
 مدینہ رسیدند و آنحضرت سالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بشارتہا یافته آن مسوہ
 الامار اطلبیدند تا بر آن زیادت کنند چون مطالعہ کردند فرمودند کہ ہمین ہا است زیادت
 نوشتہ اند و در روز چہار شنبہ بحوار رحمت حق سبحانہ و تعالی پیوستند مولانا شمس الدین
 دومی و اول مدینہ و قافلہ بر ایشان نماز گزاردند و شب جمعہ در آن منزل نزول فرمودند
 در جوار قبہ شریفہ امیر المؤمنین عباس رضی اللہ عنہ و شیخ زین الدین خوانی رحمۃ اللہ علیہ از مصر
 سنگ سفید تراشیدہ آورده است و لوح مزار ایشان ساختہ و آن از ساز قبور ممتاز
 است فقیر لاقم گوید کہ مرتبہ اول این فقیر در سنہ مائتین و اثنا عشر بعد الف کہ زیارت
 حریم الشریفین مستعد شدہ بودم زیارت ایشان رسیدم آن سنگ موجود بود
 چون بار دیگر در سنہ الف و مائتین و خمس و عشرین باز مشرف شدم آن سنگ را ندیدم
 ہماناکہ وہابیہ کہ مسلط شدہ بودند بر دہشتہ باشند ہی آرند کہ خدمت خواجہ ابونصر پارسا
 چنین می فرمایند کہ وقتیکہ والد من فوت می شد بمالین ایشان حاضر بودم چون حاضر
 شدم روی مبارک ایشان کشادم تا نظری کنم چشم بکشادند و تبسم نمودند و قلق و
 اضطراب من زیادت شد بہ پایان پائے ایشان آدم و روی خود بر کف پا ایشان
 نهادم پائی خود بالا کشیدند و تاریخ وفات ایشان سنہ اثنین و عشرین ثمانمائتہ
 یوم الخمیس و اربع و عشرین من شہر ذیحجہ الحرام کما مر رضی اللہ تعالی عنہ۔

مذہبی

تذکرہ اشرفی عشرت محبت ذکر حضرت خواجہ یعقوب چرخى رحمۃ اللہ علیہ

نسبت ریافت بنت ہند یہ حضرت خواجہ بزرگ سحر مولانا یعقوب چرخى رسیدہ ہماناکہ موجب

فرموده حضرت خواجہ بزرگ بایشان کہ ای یعقوب کہ آنچه از من بپرسیدی است بزم برسان شعرا
 از این نسبت علیہ با و بعد از وفا حضرت خواجہ بزرگ صحبت حضرت خواجہ علاء الدین عطار
 رسیدہ اند و صحبتہا نموده و از وی سے آردند کہ می فرمودند اول بار کہ بہ صحبت خواجہ بزرگ
 قدس رسیدم فرمودند کہ ما بخود کالے نیکم خدمت مولانا فرمودہ اند کہ ہرگز شبے بر من
 از ان سخت تر نگذشتہ بود کہ در فکر آن بودم کہ این در بر من بہ قبول بکشایند یا رد کنند
 چون با مد او پیش ایشان رفتم فرمودند کہ قبول کروند اما توبہ صحبت خواجہ علاء الدین
 خواہی بود بعد از ان من بولایت بدخشان افتادم و خدمت خواجہ علاء الدین بعد از وفا
 خواجہ بزرگ چغانیان آردند و متوطن شدند پس کسی پیش من فرستادند کہ حضرت خواجہ
 فرمودند کہ در صحبت ما خواہی بود پیش ایشان رفتم و ماوام حیات ایشان در صحبت
 ایشان بودم خدمت مولوی جامی علیہ الرحمۃ از زبان الہام ترجمان حضرت خواجہ
 عبید اللہ احرار قدس سرہ در تفحات چنان ذکر می نماید کہ فرمودند کہ در ہرات بودم
 کہ مراد اعمیہ خدمت مولانا یعقوب پیدا شدہ متوجہ ولایت چغانیان خدمت بہ محنت
 و مشقت بسیار آنجا رسیدم ہمانا کہ آن راہ اکثر پیادہ رفتہ بودند چون بہ صحبت ایشان
 مشرف شدم بروئی مبارک ایشان اندک بیاضی کہ موجب نفرت طبیعت می باشد
 بود با من در لباس سیاست و درشت گوئی ظاہر شدند و چندان سیاست نمودند
 و درشت گفتند کہ نزدیک بود کہ باطن ما از ایشان منقطع شود و مرا یاس تمام
 حاصل کرد و بسیار محزون و مہموم شدم ہاں دیگر کہ بجلس ایشان رسیدم بر من
 صفت محبوبی چنان ظاہر شدند کہ ہرگز بیچس را چنان محبوب ندیدہ بودم و
 من لطف بسیار نمودند و خدمت مولوی مینویسند کہ در حینیکہ خواجہ احرار این نقل
 می فرمودند در نظر فقیر بصورت عزیزی در آمدند کہ مرار رابطہ و ارادت و محبت
 تمام بآن عزیز بود و چند گاہ بود کہ از دنیا رفتہ بود فی الحال غلغلہ آن صورت کردم

تصوّر آن شد که شاید که آن بہین در خیال من بودہ باشد بعد از ان از بعضی ہمراہان شنیدم کہ وی ہم آن را مشاہدہ کردہ بود و عقیدہ فقیر آنست آن خلع و کبس صورت بشعور اختیار ایشان بودہ اثبات این معنی را کہ از خدمت حضرت مولانا یعقوب نقل کردند خدمت حضرت مولانا یعقوب می فرمودند کہ طالبی کہ بہ صحبت عزیز می آید چون خواجہ عبید اللہ می باید آمد چراغ ہمتی ساختہ و دروغن و فتنہ اما وہ کردہ بہین کہ کو کردی بان می باید داشت خدمت خواجہ عبید اللہ فرمود کہ خدمت مولانا یعقوب و شیخ زین الدین خوانی رحمہما اللہ تعالیٰ پیش مولانا شہاب الدین شبروانی ہم سبق بودند روزی حضرت خواجہ عبید اللہ قدس سرہ از حضرت مولوی جامی رحمہ پر سیدند کہ شیخ زین الدین مذکور بختل و قانع و تعبیر منامات مشغولی می نمایند و درین باب اہتمام تمام دارند گفتند آری چنان است حضرت خواجہ ساعتی از خود غائب شدند و طریقہ ایشان چنان بود کہ ساعتی فضاہت از خود غائب می شدند چون حاضر شدند این بیت را خوانند

چو غلام آفتابم ہمہ ز آفتاب گویم | نشستم نشیب پرستم کہ حدیث خواب گویم

این رباعی از مقولہ مبارک ایشان است رباعی

دو سلیخ عشق جز نگور انکشتند	لاغر صفتان ز رشت خور انکشتند
گر عاشق عداوتی از کشتن مگر بیز	مردار بود ہر آنچه اور انکشتند

و این فرد نیز از مقولات مبارک ایشان است بیت

ای بندہ بمن گریز خود را بید کن	گر شاہ بہمان نگر وی انگہ گل کن
--------------------------------	--------------------------------

تذکرہ شہادت از غزوات اول در ذکر حشر بجا رہے اعلی اللہ عنہ

این نسبت علیہ نقشبندیہ از حضرت مولانا یعقوب چرخي بحضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس سرہ معنی نماید کہ اکثر آباء و اجداد و اقربای پیدر و مادرے حضرت ایشان ارباب علم و عرفان و صحاب ذوق وجد بودند و شیخ عمر باغستانم جد اعلیٰ مادری ایشانند و شیخ عمر مذکور بشا نژادہ و اسطہ بہ عبید اللہ بن عمر بن خطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہما میرسد ۱۲ رشحات القدس

نہم از

«نہم از»
«نہم از»
«نہم از»

رسیدہ و خدمت خواجہ احرار از آبائی کرام فاروقی اند و والدہ ماجدہ ایشان از سادات
 حسینی است از اصحاب شیخ فاضل و نوراند و شیخ عمر باغستانی ہم نسبت دارند
 ایشان بعد از اتمام تحصیل علوم در ریاضات ثنائیہ و حصول بعضی کمالات اخذ طریقہ علیہ
 از خدمت مولانا یعقوب کریم اندکما اشارہ بدو باعلی مرتبہ کمال و اکمال رسیدہ اند و
 ترویج و تکمیل طریقہ علیہ بسیار فرمودہ اند و ارشاد ایشان اتم و اکمل آمد و عالم عالم
 تشنہ لبان بوادی ناکامی از بحر مومن ج فیوض و برکات ایشان کامیاب و
 سیراب شدند و خدمت ایشان در اول عمر فقر صغیری بکمال داشتند و آزان حفظ
 و افر برداشتنہ واسطہ و او اضر مظهر اسم الغنی شدند و مثل ایشان کم کسی درین طریقہ بغنا
 ظاہری رسیدہ باشد و جوہ شریف ایشان سر چشمہ فیوض ظاہری و باطنی ربانی بودہ چنانکہ برکات
 باطنی ایشان عالمی را منور ساختہ احسانہای ظاہری ایشان نیز اہل عالم را ممنون گردانیدہ
 جوہہای آب کہ از انہار بر آوردہ اند در اکثر بلاد ماوراء النہر و خراسان امید است کہ تا ما
 قیامت کشت ظاہری اہل عالم را سیراب آرد و فیوض باطنی ایشان کذلک اہل یوم بقیام
 ارباب باطن را نشاد آب و منور گردانیدہ از زوال و غل محفوظ باشند بیان فیاضی ظاہری و
 باطنی ایشان از قید تقیر و احاطہ تحریر بیرون است **فرد**

چند کجی قسمت یک وزہ

بکر اگر آوری در کوزہ

از موقوفات ایشان است بر خورداری از حیوۃ کسیر است کہ ولش از دنیا سر باشد
 و بد کہ حق سبحانہ و تعالی گرم حرارت قلبش نگذارد کہ محبت دنیا گرد و حریم دل گردد
 تا چنان گردد کہ اندیشہ اش جز حق سبحانہ و تعالی از بیچ چیز نباشد فیض نخستین را مظاہر
 کثیر است ہرچہ موجود است اورا از تجلی ذاتی نصیب است کہ آنرا خاص میگویند
 این وجہ را انجذاب بحق سبحانہ و تعالی و لقم است بحسب و ام تو جبہ اگر بتاثر اسم الہام
 از تصرف اسم افضل نجات یابد بدو ام انجذابش بذات مقدس از خود بکلی نیست

جملے کہ بندہ را حاصل شدہ است بواسطہ انتقاش صور کونہ است و ردول و ورین
 انتقاش اثبات غیر او است و نفی حق پس قرب حاصل نشود بی رفع حجاب و آن آنست
 کہ اثبات حق و نفی غیر او چنانکہ مفہوم شد بکنند پس اگر مبتدی خواهد کہ مشغول شو و باید کہ باین
 عمل راہ کوتاہ کند و حصر کند حیوۃ خود را بر نفسی کہ وی و رآن است و ورین نفس کہ ویرا
 آخر انفاس خود داشته است بذکر لا الہ الا اللہ بدین طریق مشغول شو کہ در لا الہ
 ہر چه غیر او است از دل و ور کند و در الا اللہ حق جل و علا را بہ محبوبی و معبودی ملا حظہ
 کند چنانکہ ہر بار کہ کلمہ لا الہ الا اللہ را گوید بدل گوید کہ نیست هیچ معبودی مگر اللہ باید کہ
 چنان مشغول شود کہ بیچ وقت ترک نکند و در ہمہ حال باین مشغول باشد اگر ناگاہ غافل شود
 چنان شو کہ مردی دُرمی با قیمت کم کند ناگاہ یادش آید کہ چہ حال شود او را نیز ہمان حال
 شود و شدن این حال دلیل است بر متاثر شدن دل او از ذکر و چون بدان مداومت
 کند بدرجہ رسد وصال ایشان بیست و نہم شہر ربیع الاول سنہ ہشتصد و
 نو و چہار بود و فرزندان گرامی ایشان خواجہ عبداللہ و خواجہ محمد سجینی و خدمت خواجہ
 عبداللہ ہفت پسر داشتند خواجہ عبدالہادی و خواجہ شہاب الدین محمود و خواجہ
 عبدالحق و خواجہ عبد العظیم و خواجہ عبدالشہید و خواجہ ابو الفیض و خواجہ محمد یوسف
 و این ہر ہفت بزرگوار صاحب کمال و تکمیل بودہ اند و فرزندان ایشان نسلاً بعد نسل بر
 مسندار شاد و متکی بودند و فرزند دوم حضرت خواجہ احرار کہ خواجہ محمد سجینی اندسہ پسر داشتند
 خواجہ ذکریا و خواجہ عبدالباتی کہ ہر دو بوالد بزرگوار خود شہید شدند و خواجہ امین کہ فرزند
 سیوم خواجہ سجینی شہید اند حضرت ظہیر الدین بابر بادشاہ از سمرقند ہراہ خود بکابل و ہند
 آورده اند الی الیوم اولاد ایشان در کوہستان کابل اند خلفای خواجہ احرار قدس سرہ سہ
 فرزندان مبارک ایشان چہل کس اند بیست کس از ایشان را صاحب شجاعت ذکر کردہ و
 بیست باقی را صاحب نسہات مذکور نمودہ و در بیجا بذر آسامی آن بزرگواران اکتفا میرود

خدمت مولانا سید حسین مولانا قاسم مولانا میر عبد الاول مولانا جعفر مولانا برہا الدین
 ختلانی مولانا لطف اللہ ختلانی مولانا شیخ مولانا ابوسعید اوبہی مولانا محمد قاضی مولانا خواجہ علی تاشکندی
 شیخ حبیب بخاری تاشکندی مولانا نور الدین تاشکندی مولانا زاوہ انزائی ہندی مولانا
 خواجہ ترکستانی مولانا اسماعیل فرنگی مولانا اسماعیل شاماسی مولانا اسماعیل ثالث بیت
 بزرگ راکہ صاحب نسوات مذکور ساختہ است بدین تفصیل انداول خدمت مولانا فخر الدین
 علی کہ مصنف رشحات است و شیخ عبد اللہ اوبہی سپہلی و مولانا سید عمادی و حاجی لال الدین
 و خدمت حضرت مولانا زاہد حسنی و خواجہ تاج الدین کاشغری امیر عبد اللہ مینشی شیخ عیاش
 کازرونی مولانا اسماعیل شیروانی و خواجہ خراسانی و سید بابا و خواجہ امیر مولی بلخاری مولانا
 عبد الوہاب سمرقندی عم زاوہ مولانا عبد اللہ سرپلی ندوڑ و خواجہ مصطفیٰ مولانا نجم الدین و
 مولانا موسیٰ مولانا میر قباد ہروی مولانا درویش سرپلی و ہر کدامی را از این خلفای فرزندان
 و خلفای صاحب کمال مانده ذکر آنها بطویل سے انجام ختم این تذکرہ بسیار ترقی کہ خدمت
 مولوی جامی در آخر ذکر ایشان در نفحات الملائمہ اند کردہ می آید میفرمایند کہ از ذکر
 احوال و اقوال خوانوادہ خواجگان و بیان روش و طریقہ ایشان بہ تخصیص خدمت
 خواجہ بہاؤ الدین نقشبند و خلفای و اصحاب ایشان قدس اللہ اسرارہ معلوم شد
 کہ طریقہ ایشان اعتقاد اہل سنت و جماعت است و اطاعت احکام شریعت و
 اتباع سنن سید المرسلین صلی اللہ علیہ وآلہ و صحبہ وسلم و دوام عبودیت کہ عبارت
 است از دوام آگاہی بجناب حق سبحانہ و تعالیٰ ہمراہت شعور بوجہ و غیرہ پس
 گروہی کہ نفی این عزیزان کنند بواسطہ آن تواند بود کہ ظلمت بدعت ظاہرمان
 انہار آفر و گرفتہ است و رند حسد و عصبیت دیدہ بصیرت انہاراکو رساختہ لاجرم
 از اہدایت و آثار ولایت ایشان را نہ بیند و این نابینائی خود را بہ جھو و انکار آن انوار
 و آثار کہ از مشرق تا مغرب گرفتہ است اظہار کنند ہیئات ہیئات نظم

ن
عیون

نہ
طائفہ

نقشبندیہ عجب قافلہ سالار آئند
از دل سالک ہ جا ذبیہ صحبت شان
قاصری گرزند این طائفہ طعن قصور
ہمہ شیران جهان بست این سلسلہ آئند

کہ برنداز رہ پنهان بحرم قافلہ را
میبر و سوسہ خلوت و فکر چلہ را
حاش بشد کہ بر آرم بزبان اینکلمہ را
رو بہ از چیلہ چہان بگسلد این سلسلہ را

تم انقاسہ الشریف رحمة الله تعالى

تذکرہ رابع عشرہ از منتخب اول در ذکر جناب مولانا
زاہد وحشی رحمۃ اللہ علیہ ذکر مولانا درویش کہ خلیفہ
ایشان و خواہر زاوہ ایشان است و ذکر حضرت خواجہ
اکملہ ذکر این سہ بزرگوار در یک کمرہ نموده شد عنہم

و نسبت علیہ حضرت نقشبندیہ از حضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس سرہ بحضرت
مولانا زاہد وحشی رسیدہ است و خدمت ایشان از وحش اند و وحش موطنی است از
توابع حصار و ایشان از اقارب مولانا یعقوب چرخمی اند و قبل از وصول خدمت
حضرت خواجہ احرار تعالیم بعضی اذکار و اخذ بعضی فیوضات از دیگر خلفائی حضرت مولانا مستفاد
شده بودند اما مسکن اضطراب ایشان نمیشد تا بعنایت اللہ سبحانہ بخدمت حضرت خواجہ
بندگان احرار رسیدند و اخذ نسبت علیہ نمودند و ایشان بہ علاقہ قرابت مولانا یعقوب چرخمی
قدس سرہ تا بیرن شہر سمرقند صافہا عنہم الا فاستقبال نمودند و با کرام اعزاز تمام بانو و بشہر آوردند
و خدمت مولانا نامہ تہا در خدمت حضرت خواجہ احرار ماندند و از ایشان بحال علیہ و بتہا شریف
شدند و تصرفاً و جذبا جناب ایشان بین الانام مشہور است بعد از ایشان این نسبت علیہ
در سایر خلفائی و اقربای حضرت مولانا در ویل کہ خواہر زاوہ ایشان بودند

ذکر مولانا درویش محمد رحمۃ اللہ علیہ خدمت مولانا محمد درویش در علوم
ظاہر پاپہ مولویت و شہند و جامع بودند و جمیع علوم عقلیہ و نقلیہ در احادیث بسیار مثل
ایشان بود و تمام عمر مبارک را در تدریس احادیث بسر بردند و بعد از حال عالی مقدار
خود قایم مقام ایشان شدند و نسبت نقشبندیہ احرار یہ را اجرا نمودند و اکثر عمر را در
خمول و عزلت بسر بردند ذکر تصرفات و خرق عادات ایشان زیاد از تحریر است
و در نسمات و غیرہ کتب برخی از ان مکتوب خلفائی ایشان بسیار انداز آنجملہ خواجہ
بزرگ کمند سبزی و خواجہ محمد رضا و مولانا شیخ محمد خلوتی و ذکر غیرہ منتسبان ایشان
بتطویل می انجامد لہذا بہ ذکر فرزند حق پسند ایشان کہ اقدم و عظیم ہمہ اندا گفتار رفت
ذکر جناب مولانا خواجہ امکنگی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ و از جناب حضرت
درویش محمد این نسبت عزیز بفرزند ایشان حضرت خواجہ امکنگی فاضل شد و
ایشان مظهر آیات بیانات مصدر فیوض و برکات اند و تمامی عمر مبارک را بذکر احادیث
نبوی و نشر اخلاق مصطفوی بسر بردند و تقدر احوال صناد و وارومی نمودند و در
آخر اکثر این قطعہ بزبان مبارک میگذاشت قطعہ

زمان تا زمان یاد مرگ آیدم	ندانم کنون تا چه پیش آیدم
جدائی میا و امرا از خدا	و گر هر چه پیش آیدم شایدم

و بعد مبارک شان از حد و تسعین گذشتند در سالہ ہزار و ہشت و قیل
وہ رحلت نمودند و بوصول این دوستان مشرف شدند فرزند ایشان حضرت خواجہ
ابوالقاسم است کہ صاحب کمالات و مزج بریات بودند و در مکاتیب سی آیات
حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بخدمت ایشان مکتوبی مرسل
شدہ مشتملہ نصائح ضروریہ این راہ و خلفائی حضرت خواجہ امکنگی بمعہ فرزندان ایشان
وہ نفر اند و ذکر اسماء ایشان نمودہ می آید خدمت خواجہ ہاشم کہ ولد خواجہ بزرگ کمند سبزی است

وخواجہ محمد یحیی ولد خواجہ محمد صابر وخواجہ احمد مشهور بن خواجہ عماد مولانا محمد سعید صاحب عبد الغفرین
 و حاجی خیر الدین و مولانا صوفی علی آبادی وخواجہ لطیف کند بادامی و عظیم و اقدم همه مستند آراء
 نقشبندی مشعل افروز مجددی خدمت حضرت محمد باقی قدس الله تعالی اسرارهم و نورنا بانوارهم

تذکرہ خاص ۱۵ عشر از محبت اول ذکر محی الدین خواجہ باقی لقب خواجہ بزرگ رضی اللہ عنہ

قبلة انفسی و افاقی	بزم خاص شہود و اساقی
خضر جان بخش راه مشتاقی	خواجہ ما محمد ہ الباقی

این نسبت علیہ از خدمت حضرت مولانا خواجگی امکنگی قدس سرہ بخدمت خواجہ محمد علیا
 رسیده ولادت کثیر السعادت ابن حضرت در بلده فاخره کابل صاغا اللہ تعالی
 عن الافات والتزلزل و شہور ۹۱۰ ہ احدی و سبعین و تسعمایہ و چون خدمت
 ایشان بجد تعلیم رسیدند تحصیل علوم از خدمت مولانا صادق حلوانی کہ از اکابر مدققین
 آن عصر بودند نمودند و بمصاحبت ایشان سفر ماوراء النہر فرمودند در آن سفر با وجود صغر
 سن ذوق درویشی ہم رسانیدند و صحبت اکثر درویشان دریافتند و بملازمت
 ہر یک بقدر استفادہ ماندند و از ہر جا فوائدی حاصل روزگار ایشان آمد اما از علو
 استعداد و مسکن اضطراب ایشان نمی شد منہا مدتی بخدمت خواجہ عبد اللہ کہ خلیفہ
 مولانا لطف اللہ بودند بسر بردند و باز بملازمت افتخار شیخ یسوی رسیدند باز کمال
 از جناب امیر عبد اللہ بلخی نمودند لیکن تسلی تمام نمی یافتند و در اضطراب می بودند تا
 معاملہ بشرف زیارت حضرت خواجہ بزرگ رضی اللہ عنہ مشرف شدند و تلقین از
 آن حضرت یافتند و کذلک نیز از روحانیت خواجہ عبید اللہ احرار قدس سرہ اعانتہا یافتند و ابواب
 فتوح بلخی نصیب گوا ایشان شد و در تقیید او کاوا فکا طریقہ علیہ شدند و در ہین ماہین کثیر
 را بقدم مبارک خود رشک فرودس برین نمودند و چندی آہنجا بنجا مقام

وقت را
نگہ داشت

شیخ بابا والی کہ مجاز از طریقہ خواجگان عالی بودی بودند باز بہند وستان تشریف فرما
 شدند در آنجا شوق از ویاد فواید برایشان غلبہ کر رہ و ہاشارہ ارواح طیبہ خواجگان
 ولایت ماوراء النہر رسیدند و در این مرتبہ غنیمت امید ایشان از مہبت صال و زیدہ رجات
 کمال ہالیدن آغاز کرد و گلبن دل مبارک ایشان چون بہستان جان صفا کیشان کل
 کل شکفت بیعت از این نسیم کہ از فیض صبح گاہ وزیدہ ہزار غنچہ شکفت و بہر کلا و رسید
 بہت توفیق ایشان بہت سفر بہ منزل خواجگان نہاد یعنی بہت صحبت مولانا عظیم
 مظہر کمالات اتم خواجگی اہلنگے مشرف شدند از کمالات جدیدہ و تصحیح معاملات قدیمہ
 فرمودند و دیدند آنچه دیدند و رسیدند بجائیکہ رسیدند و بانکہ فرصت بہ نسبت
 خاصہ نقشبندیہ مشرف شدند و آن خدمت ایشان مجاز گردید چنانکہ اصحاب خدمت
 مولانا خواجگی از سرعت کمال و اکمال ایشان متحیر ماندند و عرق غیرت بجنبانیدند کہ
 مایان را عمر ہا است کہ در این آستان بانواع ریاضیات و خدمات مشغول ایم اما ہنقد
 فیاضی کہ بانکہ مدت با ایشان نمودند بجمہر با نصیب روزگار مانشد حضرت مولانا انون
 کنکاش با خبر شدند و فرمودند کار ایشان را تمام نمودہ برای تصحیح نزد ما آورده بودند
 ہر کہ بچنان آید چنین رو و خدمت مولانا شہان زوزلیلا و نہارا در خلوت با ایشان صحبت
 و نشستند و بر بعضی از فواید زوائد اطلاع دادہ فرمودند کہ کار شما بعبایت اللہ سبحانہ
 و تربیت روحانیت اکابر با شجام رسیدہ و شمار باز بہند وستان باید شد کہ سلسلہ
 علیہ را در آنجا رونق عظیم پدید آرند و مستفیدان عالی مقدار از زمین تربیت شما
 بروی کار آیند پس حضرت خواجہ بامر مبارک حضرت مولانا و اشارہ ارواح
 طیبہ اکابر لال آسا بکام لبشنگان بیداد ہند وستان افتادند و زمانہ ہزاران
 زبان مترجم این مقال گشت بیعت

شیر نمودن

با خبر گردیدہ
چنان

زین قند پارسی کہ بہ بگالہ میرود

شکر شکن شوند ہمہ طوطیان ہند

چون بہند وستان رسیدند سالی در بلدہ فاضلہ لاہور پانڈند و بسا علماء و فضلاء آن بلدہ شریف
از ایشان مستفاد شدند و آزان بامتنوجہ دہلی گرویدند و رقلعہ فیروز آباد کہ بس منزلی است
عالی بنعایت دلکشانی و مشرف بدرہای مشتعل و رہنہایت لطافت و صفائی سکونت
اختیار نمودند و تا زمان ارتحال ازین دارممال بجائی دیگر انتقال نمودند بیت

زہے طالب بقعہ با صفا کہ در وی سکونت کند اولیا

شیوہ مرضیہ آنحضرت قدس سرہ کی ستر احوال و اخفا کما و خمول انزو او تو بع و اتقا بوند
و از غایت انکسار و وید قصور اعمال و انہام نیات کہ ایشان داشتند چہ بیان نماید و
و تعظیم و تکریم سادات و علمای مبہالغہ می نمودند و در جزوی و کلی عملیات بفقہائے
متوسع رجوع می فرمودند چون طالبی بہ آستان ایشان مشرف میشد از غایت انکسار ہما
اکنہ خود را دور میداشتند و عذر ہا می نمودند اگر آن طالب صادق بودی و بیچ وجہ ایشان
و اگر نشدی مصداق این مقالہ قطع

از این در نہ داریم روی گذر
بیان نہک ہای این می کسار
اگر چہ از دو عالم گذر کردہ ایم
حوالہ بریش جگر کردہ ایم

و چون رسوخ طلب دیدند لاچار حکم اذ آیت لی طالباً فکن لہ خادمًا و آغوش
عنایت و کف تربیتش میکشیدند گویند جوانی از خراسان غریب شدہ مدتها در مزار فاضل
الانوار خواجہ قطب الدین بختیار قدس سرہ بسری برد و از روحانیت ایشان طلب شاہ
بوجود راہ نمائی کامل میگردد بعد از رسیدن خواجہ بدہلی مبارک آن جوان را در واقعہ نمود
کہ بزرگے از طریقہ علیہ نقشبندیہ اکنون بدصلی رسیدہ خدمت او را لازم باش حسب
بخدمت ایشان رسید و واقعہ را معروض داشت فرمودند کہ این مسکین خود را شاہان آن
دیگرے خواهد بود آن برنا براویہ خود بازگشت شب دیگر ویرا گفتند کہ آن بزرگے ہاں است
کہ بخدمتش رسید و انکسار او دیدے فروش آن جوان چنان آمد کہ بازگشت و بہ

بندی بیند

قبول مشرف شد طویلی کہ از خدمت خواجہ حسام الدین احمدی آرند کہ چون
آنحضرت الحاح نمودند و با جماعت یاران فرمودند کہ با طرف تر و و کنند مگر کسی را یابند کہ شایان
خدمت باشند و این فقیر را نیز اعلام کنند کہ بخدمت او مشتایم باشد کہ زخم خود را مرہی
یابم چون تو کید بسیار نمودی توقف را دور از اوب دانستہ متوجہ آگرہ شدم و بعد از
رسیدن آن شہر حیران و سراسیمہ بودم کہ چه چارہ سازم با خودی گفتم کہ باستان ایشان
رفتہ معروض دارم کہ انتقال امر نمودم چنان کہ سبکہ میفرمودند نیافتہم در این حین برہے
می گذشتم کہ از سرای سرود لر بامی بگوش ہوشم رسید چون نیک استماع نمودم قوال
این بیت سعید سعدی شیرازی قدس سرہ می خواند۔ بیت۔

|| تو خواہی آستین افشان خواجہ حسن اندر کش || مگس ہرگز نخواہد رفت از دکان حلوانی ||

سماع این بیت و امان برا حکرم زد و سر از پانٹناختہ بخدمت ایشان رسیدم و گفتم آنچه
دیدم و شنیدم تفصیل فروتنی و انگسار ایشان را در کتاب نسیمات الاغوش ذبذبة المقامات
باید دید این منتخب گنجایش آن ندارد و طریقہ مضید آنحضرت آن بود کہ ہر کرا
سے پذیرفتند سخت توبہ اش میداوند اگر عشق آن طالب را بخود مشاہدہ می نمودند
بطریق رابطہ نگہداشت صورت مبارک خود بہ حقیقت جامعہ اش امر میکردند و بسیار
کشانش از این احضار و نگاہداشت صورت شریف پدیدار می گشت آورده ہند
کہ خواجہ برہان نام بزرگے از خواجہ ہامی دہ بیدی کہ از اکابر خود نسبت فیوض داشت
چون بخدمت ایشان ارادت آورد طلب افادہ و بہ استفادہ نمود ایشان ویرا
نگاہداشت صورت مبارک اشارت فرمودند او بہ تعجب شد و با محرمان خود
گفت این شغل مناسب جمعی است کہ اول قدم در این راہ ہنما وہ باشند مرا ایشان
کرم نموده بہراقبہ عالی تراوان اشارہ نمایند و مستانش گفتند انتقال امر باید نمود چون
عقیدت داشت لاچار بنگاہداشت صورت مبارک پرواخت دوروزی نرفتنہ بود

نشان

کہ آن صورت اور فرو گرفت و نسبت عظیم بروی استیلا نمود تا غلبہ سکرش بجای رسید
کہ با وجود تکین و کبر بین مقدار و ذراع از زمین بیجست و ہر سوی خود را بدیوار و شجار
میزد تا آنکہ چندی از جوانان او را گرفته بودند قوت ایشان بتکاہداشت او وفا نیکرد
تا دید آنچه ویدیا پیشتر طالبا نرا بند کردل بطریق مقرر اکابر و لالت می نمودند و جمعی را
بذکر نفی و اثبات و بعضی را بند کر اسم ذات غراسمہ از غایت سر بیان نسبت آنحضرت جمعی
بمجد و دیدن ایشان بہوش میشدند و مجذوب و مغلوب میگرددیدند گویند کہ یکبار خطیب
بر منبر بودہ نظرش بر جمال ایشان کشت و صبحہ زو و از منبر بزیرافقاد آورده اند کہ شبہ
از شبہای ماہ مبارک رمضان حضرت محمد و الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بدست
خادمی فلادہ برای ایشان فرستادند آن خادم از ساوہ دلی بدروازہ خاص رفتہ حلقہ بد
حضرت خواجہ خود بدروزہ مبارک تشریف آوردند طرف را از دست او گرفته فرمودند کہ
از کجائی گفت خادم شیخ احمد فرمودند کہ چون خادم شیخ احمد گابامانی بمجد و مراجعت آن خادم
را جذبہ فرو گرفت قریادکنان افتان و خیزان خود را بخدمت حضرت ایشان رسانید
آنحضرت فرمودند حال چیست بشورش تمام گفت کہ ہمہ جا چہ در حجر و چہ در شجر و زمین
آسمان نیسے بی کیف و پیرنگ بی غایت و بی نہایت می بینم کہ بیان آن نمی توانم کرد
حضرت ایشان فرمودند البت حضرت خواجہ مقابل بن بیچارہ شدہ اند فروش بحضرت
خواجہ رسانیدند تبسم فرمودند بدیست

روز شش شہیدان چون بہا طلبند	تبسم کن و خاموش کن زبان ہمہ
-----------------------------	-----------------------------

گویند کہ عسکری بخدمت ایشان آمدہ بود ایشان بتقریب طہارت از مسجد بیرون شدند
خادم آن سپاہی عنان اسپ را گرفته ایستادہ بود و چین تنخس استبراز نظر کہ میباشند
خادم افتاد چون ایشان بہ مسجد رسیدند خبر آوردند کہ خادم عسکری را جذبہ و بیخودی بخ
آگندہ و میان اسپان چون گوی ہر طرف غلطان است از قبل شام تا پاسی از شب

اضطراب بود بناگاه بشورید روی بیازار نهاد و همچنان بصحرای بیرون رفت و دیگر هیچ کس
از وی خبر نیافت تا همدو هفتاد و هشتاد و نوبوی تا بعد می بود که در مجلس شریف
ایشان سخن از امور و نبوی نمیکند شت بعضی تو نگران که از اهل ارادت بودند التماس نمودند
که کفافی برای پومیه فقرای معین نمایند ایشان در حق جمعی که نسبت معنوی بایشان درست
کرده بودند رضا نمیدادند و با او و نایشان مجوز می داشتند از غایت تنفر که ایشان را
از این مکر بود بوقتیکه عزم سفر حجاز کرد و در عبد الرحیم خان مخاطب بخان خانان که از
مجتبان ایشان بود چون خبر یافت لک روپیہ که عبارت از صد هزار روپیہ باشد جهت
خریج راه از زاد و راحله دور ایشان ایشان فرستاده عرض نمود که بقبول آن بر من نیست
نہید خدمت ایشان روی در ہم کشیدند و فرمودند که کج رفتن چون منی گو ارامی آن
نیکند که آن همه سیم و زر مسلمان را صرف خود کنم نپذیرفتند و باز بگردانیدند و بی تقیدی
ایشان از مسکن و ملبوس و ماکول تا بعد می بود که اگر یک طعام غیر مرغوب را چندین
روز پی در پی بخد مت ایشان حاضر میکردند نمیفرمودند که طعام دیگر نرسد و کز لک
اگر جامه چندی در بدن مبارک بودی که چرکین شدی طلب و سگه جامه نمیداشتند
و نیز هر چند در خانه تنگ و تیره می بودند یا آن مسکن کهنه شدی یا از خاک خاشاک
پرگشتی از آن جا که غرق لجه تسلیم و رضا بودند اظهار تنظیف و تنویر و تعمیر آن نمی نمود
یام ایشان با وضو و صرف عبادت و تکثیر طاعت میگذشت و شبها که بعد از ادا
نماز عشاء سجده شریف فرمایند و مراقب می نشستند چون ضعف اعضا
علیه میکرد و برخواستہ تجدید وضوی نمودند و دو گانه او کرده با می نشستند با چون
ضعفا بدر و ضعف می آمد چنان می کردند اکثری شب بر این می گذشت احتیاط در رقمه تا بعد
بود که بدید که میرسد بحکم حدیث من لا نزل الهدیہ روی کردند اما آنرا خرج نمیکردند
بل از محل اطیب قرص حسنی گرفتند و در بدل آن آنرا میدادند که بحکم فقہا آن درجه دیگر بود

حلیت پیدائی کند و تاکید تمام می فرمودند که پزند و طعام بوضو باشند از باب حضور و صفا باشد
 و هنگام طبخ با حرف نیاومی نپردازد و می فرمودند از لقمه که بچسورد و احتیاط خورده شود
 دودی می خیزد که مجاری فیض را می بندد و از واح طیبیه که وسیله فیض اند مقابل قلب شونده
 و همه مریدان را برین احتیاط ترغیب می نمودند و گذشت که در همه امور عمل ایشان بقرینت اولی
 بود و از اینجا که در کتب حدیث بقراءت فاتحه خلف امام توکید رفته چند روز بر آن آمدند
 که فاتحه خلف امام قراءت نمایند و بر این اثنا امام الامتد سراج الاصل ابو حنیفه کوفی
 را در معامله دیده اند که قصیده غزاء در مدح خود می خوانند که از ان این مضمون مستفاد
 می کرد و که چندین اولیا کبار در مذہب من بوده اند بعد از این واقعه ترک آن نموده
 علو همت ایشان آن بود که از هدایت احوال تا نهایت کمال به هیچ یک از احوالات بلند
 و مکاشفات از چند سر همت ایشان فرو نمی آمد در عین بحریافت و مازنایافت
 خشک لب می بودند و این رباعی شریف ایشان نیز دلالت برین مدعا می کند و با معنی

در راه خدا جمله ادب باید بود	تا جان باقی است در طلب باید بود
دریا و دریا اگر به کامت ریزند	کم باید کرد خشک لب باید بود

شیخ تاج که از خلفای ایشان بوده فرموده که روزی در حجره خاص ایشان بودم ایشان
 را بغایت مغلوب و مستهلک دیدم در حکایت شدم اما آثار شعور بکلام خود و ایشان نیناف
 بیشتر گفت و گو سوال در میان آوردم تا بعد از ساعتی چند تبکلم آمدند بعد از آن فرمود
 که فلان کس امروز عجب سیدی که کلینبی یا حسیب اماشدی که در حیرت نیستی و در
 عجب فته بودم هم از این غلبه تفرید ایشان بود که سریشنی و صحبت در نمیدارند ایام تو
 ایشان تزیینت در ایشان بدو سال نگشید چون حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی
 بکمال و کمال رسیدند ایشان خود را از صحبت و تعلیم ارباب راوت باز کشیدند و بار
 حواله ایشان نمودند چنانچه تفصیل آن در احوال حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی

گزینند

و خود انزو و آگوشند بشیوہ قطب آفاق ابو علی دقاق قدس سرہ بدر و واند و ہ سر
بگریبان نبی کشیدند و خبر نماز بجماعت بمسجد حاضر نمی شدند ہر کہ ایشان را میدید
از حدیث من اذاد ان ینظر الی مکتب یمینتی علی و جہ الارض فلینظر
الی این آئی تحافزا و میگرد مع ذلک از ہیبت و دہشت دیدار ایشان ہر کہ ہر کجا می بود

یواریت ہیبت حق است این از خلق نیست

بمگردیدن ایشان بمصداق خبر اذ او ذکر و اللہ بظہور می رسید تا روزیکہ عبور

ایشان یکی از قرائی کہ سکنہ آن ہنود بود و ند بود وقوع پیوست بگردی کہ نظر آن جماعت بر

ایشان افتاد و باہر می گفتند کہ این عجب مرویست کہ از دیدن او خدا بیا و ما آمدہ

و با این ہیبت گاہ گاہ از جوش قلق و اضطراب تنہا در کوچہ و بازار میگذشتند و در

سایہ دیواری بجاک می نشستند با اینہمہ نبی ہائی و حیرت سرسوی در امور شرعیہ

و التزام عزیمت فتوری نمی رفت و سماع و رقص را در آنجا چہ بار و وجد و تواجد

را کجا مجال تا حدیکہ روزی در حضور ایشان یکی از رویشان بچہ اللہ گفت

فرمودند با او بگوئید کہ ادب مجلس دانستہ بہ مجلس با بیاید مصرعہ

ای تو جسوعہ خوبی ز کدامت گویم

شاہد عظیم بر علو ہیبت و حال ایشان ہمین بس است کہ در مدت دو سال کہ برسند شیخے

بودہ اند و در این فرصت قلیلہ چہ مردم کہ از خوان دولت ایشان روزمیںد گردیدہ اند

و چہ آثار برکات و رکشور ہندوستان از ایشان انبساط گرفت و این سلسلہ

شریفہ نقش بندہ کہ در ان دیار غریب بود ترویج تمام یافت خدمت مولانا

ہاشم و رضابدۃ المقامات در ذکر ایشان مینویسد کہ فاضلہ باین حقیر گفت

کہ بعضے شیخان بزرگ صاحب حال و قال ہنقا دو سال در ہند شیخے کردند معلوم است

کہ از ایشان چہ ماند و کہ ماند شاہد بزرگے خواجہ شہا ہمین است کہ بسن چہل ساگی رفتند

مرتبند

خاصی

و دو سالی شیخی نمودند و عالمی را بهره ور گردانیدند امید است که تا ما و ام قیام ساعت
فیوض و برکات ایشان پائنده و باقی باشد اشاره که با ویسی بودن ایشان بالا رفته
در اوائل و اواسط آنحضرت مستغرق بکرتوجید وجود بودند هر چند در او اخر
از ان مقام ترقی نموده بوحده شهود و پیوسته اند اما از رباعیات ایشان معنی
و حدت وجود ستیلا میشود بعضی رباعیات ایشان را خدمت حضرت
محمد الف ثانی رضی الله تعالی عنده شرح نموده از توحید وجود وی صرف
نموده بتوحید شهودی برده و بعضی رباعیات که بطرز رساله اللانموده اند وی مسلسله
الاحرار کرده اند تبرکات چند رباعی را زینت این اوراق می نمایم **رباعی**

چون ظاهر علم پرده مقصود است از نقش و می بسوی بی نقش بود	دین مشت خیال سر بسزنا بود است وانگه نظر ره کن که حق موجود است
هر بس لونه بریت ز انهار نقوش بر خیز جمال نقشبندی بطلب	شد ظاهر و باطن تو در کار نقوش کارسان شودت شکست زان نقوش
چون نقش نهاده روی بی نقش آری نوسه پیرنگ ز جانش کرد	زان لوح وجود نسخ برداری ز زهار که دل تبر جانش پای
آن پیرنگی چو پر تو اند از شود هر جانور نسبت بر کشد جمله بخود	بس راز نهفته را که غماز شود وانگاه بی انکشاف هر راز شود
گویند که چون سد دل بحال چشم از هر سو سر مه مازاع کشد	گرد دل و جان ز جهان با غیب گوش از هر جانب شنود بانگ تعال
ای گشته پیر نموده بهیوده گرو درست نمونه که بس بی طیرت	این است مقام کنت سمع و لب بنشین بر طرف مرد و زنک و دو
یک لخطه سر به جیب هستی در کش گر مرد می بنام رادی تو کن	حرفی آنا گوی را خطه در بر کش یعنی که نگار نیستی در بر کش
دین سکه بمن که بنام فقر است بر خیز ره خواهی احرا مرا بگیر	این روشنی از نور تمام فقر است کان راه ز سر حد مقام فقر است

در ابتدای از حیوای کلام ایشان بطرف وحدت وجود میل معلوم می شود در آخر تنزه
 نام نموده اند و فرمودند که از برکت صحبت شیخ احمد معلوم شد که توحید کویچه تنگ است
 شاہراہ دیگر است فرمود کمال طفل نمرتد زینت پدر است || شود ز آب گهر نام ابرنسیان سپهر
 والد ماجد ایشان از ساوا حسینی انداز قانتات نساہ ہموارہ بہ نیاز و شکستگی البتہ
 و ہمیشہ مشغوف خدمت فقرا چنانچہ خدمت طبع خانقاہ معلی حضرت خواجہ خود میکردند
 مخفی نمایند کہ بعد از حضرت خواجہ بزرگ این سہ اشخاص درین طریقہ علیہ عدیم الامثال
 بودہ اند ہمانا کہ اشارہ حضرت خواجہ ثنوی مبارک خود باینہر عامودہ اند چنانکہ میفرمایند مشغوف

بووی چو حیات آشکارا
 ز نقش نہ نقش بند می بود
 این مشت خیال را فروین
 جان سر بہمان زمین نہاد است
 من نیز بخاری ام بر قنار
 من صید تو ام کند پیش آر
 آن نیست کہ آورد من رو
 بالاشہ خرچہ کا دارد
 در حلقہ آن کند فانی است
 در پیش آن کند آسود
 سر و زخم این کند نہاد
 من خود سگ این سہ یار غارم
 قصر اوب استوار گردو
 آید بہ کمال خود درین عصر
 خوانندم ختم می فروشان

ز این پیش بخط بخارا
 آیینہ از بند می بود
 امروز در این خرابہ نشین
 اینجا تم ارچہ اوقتا و است
 دارم بہمان زمین سرو کار
 ساقی می نقش بند پیش آر
 ہر چند کند عنس کبر بو می
 آہوی ختن شکار دارد
 عطار کہ نقش بند تا نیست
 آن رشتہ کہ پار سالقب بود
 آن خواجہ بندگان آزاد
 من چون ہوسی چنین نیارم
 خوش آنکہ سہ یار چار گرد
 خستہ گردم کہ این نکو قصر
 در بزم زلال باوہ نوشتان

چون عمر شریف ایشان از حد و واربعین متجاوز شد قرین بان مبشر برقع
علاقه جسمانی شدند شوق وصل عریانی و منگیر ایشان شده ترک اختلاط مردم می
نمودند دست مبارک از کارخانه شیخی کشیدند و مقدمه ارشاد فیض شاد را با سر حاکم
حضرت محمد الف ثانی رضی الله عنه گذاشتند مستعد بقادر الله و منتظر بر فوق اعلی
نشستند مانا که این رباعی در آن آوان بزبان مبارک ایشان گذاشته در باغی

صحرا شین زریل جذر کن که آسین

تر میکنم بگریه و افشرده می روم

آن گلبنم ز باغ تو کز یک نسیم لطف

نشکفته ام هنوز که پژمرده می روم

مقدمه

ذکر وصال آن حضرت روز شنبه بیستم جمادی الثانی ۱۲۱۲ هجری کبیر او و او از ده که
سن مبارک از چهل متجاوز شده مشرف بقادر الله شدند و مجسمان عقیدت سرت سرت
اسیر دام حسرت و حیرانی گذاشته تاسیح وصال ایشان را با پای از جمان در قطع نظم آورده

زانکه که بدوست بود باقی

و از خود همه فانی الصفت بود

بر خالق خویش جلگی عشق

بر خلق تمام عاطفت بود

وی تشنه لب بسال صلیش

خوش گفت که بحر معرفت بود

نظم

بحر معرفت

و نیز از حروف نقش بند وقت یافته شده و روضه سیر که ایشان در وی گفته
جو از قدم رسول علی صاجبه الصلوة والسلام والتخیرة واقع شده مانا که در کلام خود شای
باین نموده اند جای که میفرمایند مشنوی

نقشبند وقت

۱۰۱۲

در دیده کشم قبول خود را

خاک قدم رسول خود را

ای خاک مدینه در کجائی

در دیده من سپرد اینیائی

ای مردم چشم دور بینا

وی چشم چراغ نور بینا

در باب غم اشیا نه را

بنوا از سپاه خانه را

فرزندان گرامی ایشان دو اند خدمت خواجہ عبید الله و خواجہ عبد الله از ایشان در رسم
رضایع مانده بودند بحسن خدمت خواجہ حسام الدین احمد که متکفل ایشان شده بود
چون بمرتبه تدریس رسیدند از علوم معقوله و منقوله بهره کامل یافتند چنانچه پایه علمیت
ایشان از عرض که بخدایت حضرت محمد الف ثانی رضی الله تعالی عنه نوشته

معلوم است کہ بعبارت تازی در کمال بلاغت الما فرموده اند و بعضی از انہا را خود مت مولانا
 ہاشم قدس سرہ در زبدۃ المقامات درج نموده نزد ذکر والد ایشان فی الجملہ بعد از فراغ
 علوم ظاہری بطلب معالہ باطنی بحسب وصیت والد بزرگوار خود بخد مت سراسر
 سعادت حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ مشرف شدند و کسب طریقہ
 علیہ والد خود نموده بدرجات علیا فایز شدند و خدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی
 رعایت ایشانان در ہر امور زاید التخریر میفرمودہ اند از خلفای جناب حضرت خواجہ
 بیرنگ بدون جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ خدمت حضرت
 شیخ تاج و شیخ الہ داو و خواجہ حسام الدین احمد این سہ بزرگوار بہ نسبتی کہ خدمت
 خواجہ بیرنگ قدس سرہ حاصل نموده بودند اکتفا فرمودہ و باقی خلفای مبارک ایشان
 بموجب امر مرشد خود بل بسابقہ موہبت با پنجم حاصل روزگار ایشان بود و مکتفا شدہ
 بسع از وی و بخد مت حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ متناقص و یافتند
 آنچه یافتند و معاملہ خود را از اینامی جنس بالا بردند پیش طاق ایشانان مرتفع گردیدند

هنیئاً لہم باب النعم نعیہما || وللعاشق المسکین بالینجوع

انشاء اللہ تعالیٰ ذکر سہار انہار اور منتخب متن ثانی بزرگ اسما خلفا حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہم خواہد نمود۔

منتخب فی از منتخبات سبعمہ منقسم بر سیرۃ تذکرہ احوال جناب
 محبوب بجانی قطب بانی غوث بزوانی قیوم رحمانی
 کاشف اسرار سبع المثانی واقف بر مقتضات فرمائی
 و منتشایہات قرآنی حضرت مجدد الف ثانی لازال اسمہ
 کالاسم المبارک الذی بشرہ عیسیٰ علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ

والسلام الشيخ احمد بن الشيخ عبد الاحد الفاروقى الكابلى السمرقندى
 رضى الله تعالى عنه وذكر آباء واجداد ونسب ايشان قدس الله
 تعالى سرارهم تذكره اولى رتبه ثبانه در ذكر نسب حضرت
 امام ربانى مجدد الف ثانى رضى الله تعالى عنه

مخفى نماند که نسب مبارک حضرت مجدد الف ثانی رضى الله تعالى عنه بخليفة تاج ايرالمؤمنين و
 امام الاعمالين الناطق بالحق والصواب حضرت عمر بن الخطاب رضى الله عنه
 پير بدین ترتیب که اسم مبارک ايشان شيخ احمد ابن شيخ عبد الاحد
 ايشان ولد شيخ زين العابدين ايشان ولد شيخ عبد الحق ايشان ولد شيخ محمد ايشان و
 شيخ جيب الله ايشان ولد شيخ قطب الاقطاب غوث العالين حضرت امام فيج الله
 ايشان ولد شيخ نصير الدين ايشان ولد شيخ سليمان ايشان ولد شيخ يوسف ايشان
 ولد شيخ اسحاق ايشان ولد شيخ عبد الله ايشان ولد شيخ شعيب ايشان ولد شيخ احمد
 ايشان ولد شيخ يوسف ايشان ولد شيخ سلطان شهاب الدين على المعروف بفرخ شاه كابل
 الفاروقى ايشان له خواجه نصير الدين ايشان له خواجه محمود ايشان له خواجه سليمان ايشان ولد
 مسعود ايشان ولد خواجه عبد الله الواعظ الاصفهاني ايشان ولد خواجه عبد الله الواعظ
 ايشان ولد خواجه ابوالفتح ايشان ولد خواجه اسحاق ايشان ولد خواجه ابراهيم ايشان
 ولد خواجه ناصر الدين ايشان ولد حضرت عبد الله رضى الله تعالى عنه ايشان و

مخفى نماند که تمام نسب مبارک تاج ايرالمؤمنين خرازى انتخاب سى و دو نفر ميشوند ليکن رايه نجا پسر حضرت عبد الله
 ناصر نام مقرر نموده اند و اين تعيين را از زبدة المقامات مولانا هاشم كشتى نقل کرده آيا مولانا بدر الدين سرمندى و
 القدس بجا ناصر سالم نام اين حضرت عبد الله ابن عمر فرزند زوجه و همين اسم سالم را در كتب حديث در اولاد
 حضرت عبد الله يافته شد پس از اين تقرير معلوم شد كه آنچه مولانا بدر الدين قدس سره نوشته اند برهه ابواب خواهر
 ناصر نام در اولاد ايشان ظاهر يافته شده بلكه اينكه احتمال لقب دارد كه همان سالم مطلق بن ناصر باشند بلكه

طريق الرشاد مسلك نقل از دستخط بهارک حضرت قیوم زمان غوث دوران خواجه قند هاد قدس سره ۱۱۰۰ هجری
 صغیرى نایب و الله تعالى اعلم و علمه حکم خردرة الفقیر الضعیف خویبد مر اهل الله تعالى انشاء الله تم بفضلہ وجودہ المسکین عبد القیوم قیوم الله بفضلہ علی السدی و دو اصدد بعینیه

حضرت امیر المؤمنین عمویں الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین :-

تذکرہ شاہ از منتخب ثانی در ذکر سلطان شہاب الدین فرخشاہ
 فاروقی کہ از جہاد و مبارک حضرت مجد الف ثانی اند و در تذکرہ او
 این منتخب ہم مبارک ایشان نوشتہ شدہ و ذکر امام رفیع الدین
 کابلی و در ذکر حضرت امام رفیع الدین قدس تعالیٰ سرار ہم و غیر

اما بعد محققانند کہ از جہاد و مبارک حضرت مجد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 بعد از جناب حضرت عبداللہ بن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما این دو بزرگوار یعنی حضرت
 سلطان شہاب الدین علی و حضرت امام رفیع الدین قدس سرہما از جہاد اولیا مکملین اند
 حضرت سلطان شہاب الدین علی لقب ایشان فرخشاہ است و خدمت ایشان قبل از
 سلوک صوفیہ والی کابل بودہ اند از قبل سلاطین غزنویہ و قبل بعد از زوال سلطنت
 غزنوی ایشان از کابل خروج نمودہ اند و سلطنت بایشان مقرر شدہ و خدمت ایشان
 مرازاہندوستان با عساکر و افواج قاہرہ جہت جہاد و ترویج اسلام و توہین
 اصنام تشریف فرما شدہ اند و بار فتح و فیروزی بغنایم بسیار بکابل مراجعت نمودہ اند
 آخر الامر عنایات الہی شامل حال و قرین احوال ایشانان شدہ توجہ ایشان را از امور
 سلطنت گردانیدہ شوق و ذوق خود را نصیب روزگار ایشان نمودہ قبلہ توجہ
 ایشان را بسلوک طریقہ علیہ حضرت چشتیہ مصروف داشتہ و آنرا کابرا آن طریقہ عالی
 مستفید گردیدند و بدرجات کمال و اکمال مشرف شدند و عالمی از سرچشمہ فیض ایشان
 سیراب و کامیاب گردیدند ایشان بعد از ترک سلطنت و قبول فقر در کومہستان
 کابل سکونت تخت پیار فرمودہ و اوام حیات بہ فیاضی خلق مشغول بودند و بعد از رحلت

میان

در همان سرزمین آسودند امروز آن موضع بدره فرخ شاه معروف و مشهور است قبر مبارک
رازیارت گاه عالی ساخته اند قبله توجه آن نواحی مزار ایشان است یزار و مینبرک به
الحال برادر این راقم حروف شاه ضیاء الحق سلمه اللہ تعالیٰ ابقاه و اوصلہ الی غایۃ
ما یتیمنا تعبیر مزار فیض آثار ایشان نموده و مسجد و خانقاه عالی را معمور ساخته خود
بترتیب طلب آن نواحی در آن خانقاه مبارک مشغولست و سکونت خود را در
آنجا مقرر نموده اینر و تعالیٰ باین برکات ایشان اورا باعلی مراتب کمال اکمال ممتاز و آرد

ناله وقت کوثر

این دعوت را بجای تهنیت آمین آمین کناد جبیریل

و نسب عارف اکبر حضرت شیخ فرید گنج شکر قدس سره الانوار نیز بایشان نصال مییابد
ذکر امام رفیع الدین رحمۃ اللہ علیہ جد ششم حضرت مجدد الف ثانی اند
و خدمت ایشان جامع بودند در علوم ظاہری و باطنی و اقتباس انوار کمال از شمع صحبت حضرت
جلال الدین بخاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ که ملقب بسید مخدوم چایپان بودند نموده اند و خدمت
امام رفیع الدین و آما و امام نماز و خلیفه ایشان بوده اند آورده اند که چون حضرت
مخدوم چایپان از ولایت بخارا بکابل تشریف فرما شدند و حضرت امام رفیع الدین
از آنجا راهمراه خود بپند و ستان آورده اند چون خدمت ایشان بقریه براس که پنج
کرده است از سهند رسیدند مردم آن قریه از خدمت ایشان التماس آن داشتند
که چون خدمت ایشان بدلی برسند به پادشاه وقت که مرید ایشان است بفرمایند
که همیشه سهند را شهری آباد نماید که آن پیشه مویش و مسکن شیر و سباع است
رعایای اطراف آن سرزمین برسانیدن مایه سلطان ببلده سامانه که بعد مسافت
عسیر تمام می کشند خدمت ایشان قبول است دعا نمودند و متوجه دار الخلافه شد

له جد بزرگوارش مشهور بفرخ شاه زمام حکومت کابل در کف داشت و پدر والا گهر شیخ موسوم بکمال
سلطان محمد شهاب الدین غوری از کابل به لنگر آمده قضا قصبه گهوٹوال که نزدیک بلتان است یافت نقل من تا

و چون بکنور که دو منزل است از دہلی رسیدند سلطان فیروز شاہ کہ از سلاطین افغانہ بودہ است استقبال ایشان نمودہ بقریب مذکور آمدہ بشرف ملاقات ایشان مستعد گردید خدمت ایشان مسؤل آنجماعہ سلطان رسانیدند و سلطان فرمودہ ایشان را سعادت خود دانستہ قبول نمود و حکم فرمود کہ در آن سرزمین شہر بنا کنند خواجہ فتح اللہ را کہ برادر حضرت امام رفیع الدین بودند و از مقربان سلطان تعیین نمود کہ با دو ہزار سوار رفتہ در آن سرزمین باشند و بانصرام آن ہم اقدام نماید چون خواجہ فتح اللہ آمدہ شروع در تعمیر آن قلعہ کرد و روز ہائیکہ تمام آن پنجہ بنامی یافت و شب منہدم می شد علی الصبح باز تعمیر می نمودند بدستور سابق منہدم می یافتند چون این مقدمہ را بعضی سلطان رسانیدند خلیفہ علاج آن را بحضرت مخدوم چہا پناہ خواہ نمود خدمت ایشان امام رفیع الدین را فرمودند کہ شمارفتہ متوجہ احوال کیفیت این واقعہ شوید چنانچہ برادر شما از طرف سلطان مامور بتعمیر است از جانب شما آمدہ و خشتی از دست مبارک خود با ایشان دادند و فرمودند کہ بدست خود و ربا قلعہ گذارید چون خدمت ایشان با مرشد خود بدان سرزمین رسیدند و خشت را در بنامی قلعہ گذاشتند و متوجہ کیفیت آن حال شدند معلوم نمودند کہ خدمت شیخ شرف الدین بوعلی قلندر قدس سرہ را از نادانستگی بہ بیگاری گرفتہ بودند چہ ایشان خود را پوشیدہ بودند و کسی ایشان را نمی شناخت و از غیرت باطنی بنامی قلعہ را ہر شب منہدم می ساخت خدمت امام رفیع الدین شیخ مذکور را در یافتہ عند تقصیر برادر خود خواست شیخ فرمود کہ رفیع الدین با سخا ط تو این شہر چند روز آباد باشد و الا نہ تا قیام قیامت آبادی این را نمیگذشتیم بعد از این چون قلعہ مذکور بانصرام رسید سلطان فرمود کہ این قلعہ بشرف حضرت امام رفیع الدین آباد شدہ است خدمت ایشان آنجا سکونت نمایند و محصولات آنرا صرف فقرا خود کنند از آنروز سکونت حضرات اسلاف مجددیہ

غلیجانی

کس

در آن بلده سپهرند مقرر شد خدمت ایشان مدت چیات خود آنجا بودند و بعد رحلت
 تربت شریف ایشان بیرون شهر نمودند هر چند الحال قبر مبارک ایشان در اندرون شهر
 شد از کثرت آبادی خدمت مولانا هاشم در زبده المقامات می نویسد حضرت امام ربانی
 مجد و الف تالی رضی اللہ تعالی عنہ فرخنده شبی زیارت تربت حضرت امام رفیع الدین شدند
 و مدت تمام محاذی صدر امام بر پائی مراقب ماندند بعضی مخلصان معروض داشتند که اگر
 بنشینند خوب باشد ایشان به شستن توجه نمودند و زمانه به تربت والده معصوم خویش
 رحمها اللہ تعالی که در آن مقبره منوره است نیز خاموش ایستاده اند فرمائی آن شب خدمت
 خدمت مخدوم زاوه مستحکم بر جاوه مخزن الاسرار و العلوم خواجہ محمد معصوم
 ستری شکر ف ز زیارت شب بیان نمودند مجمل آن اینست که حضرت بعد از مراجعت
 فرمودند که چون محاذی روضه امام ایستادم از حق سبحانه و تعالی ملتس آن شدم که
 الهی از جمیع این گورستان عذاب را مرتفع کن آواز رسید که هفتہ عذاب از ایشان
 بر و ارنده باز ملتجی شدم که رحمت ترانه ای بیست در مغفرت باقرای حکم شد که ماهی عذاب
 مرفوع گرد و باز بیش نضرع نمودم بکرم خاص نوازش فرمودند و به کلی بخشیدند فرمودند
 آن روز بمقبره که والده و جد ایشان مدفون اند رفتند بخاطر مبارک آن حضرت مضمون حدیث
 معروف گذشت که چون عالمی مقبره بگذرد تا چهل روز عذاب آن مقبره را بر و ارنده بخرد
 خطور لهم شدند که بقدر و م تو تا قیامت عذاب این مقبره بر و اشتهم بدیست

الانوار

نمودند

بدین خوبی و رعنائی نواز هر در که باز آئی | دری باشد که از رحمت بروی خلق بگشا

تذکره نایب التخت فی ذکر والده جید حضرت مجد و الف تالی رضی اللہ تعالی عنہ
 مخدوم عبد الاحد قادری پستی با ذکر شیوخ ایشان قدس سرہ

لقب ایشان حضرت مخدوم است و خدمت ایشان را در عنفوان جوانی و اوان تحصیل علم

ظاہری بنا گاہ دست شوق این راہ گویان گیرد ل شده بخدیت مطہر النفوس شیخ عبدالقدوس
 قدس سرہ برد و آنجا بکند ارادت او و برآمدہ تلقین او کار فر گرفت چون از خدمت شیخ
 التماس سکونت خود بر آن آستان خواست و طلب مصاحبت بدان درویشان کرد شیخ
 فرمود قدم عزیمت بر تحصیل علوم دین و شریعت نہادہ بعد از تحصیل اینجامراجعت نمائی و
 تحصیل معادلہ کمر بستہ بہ بند کہ درویش بعلم را چندان تمکین نیست و چون حضرت مخدوم
 این شنود و ملاحظہ کبر سن شیخ نمود زبان مسکت بکشد و گفت ترسم کہ اگر پس از انصراف
 و اتمام علوم بدین عقبہ علیہ شتابم این گرامی صحبت در نیام شیخ فرمود چون مرانیابی
 بفرزندم رکن الدین شو و از و بخوا پنجمی جوئی حسب الامر شریف باز بر تحصیل علوم مرا
 فرمود قضا را پیش از تمامی تحصیل او عمر گرامی شریف شیخ وی رخت تمامی کشید
 مصر عد آن نامہ سوزول با تمام رسید پیش حضرت مخدوم بعد از فرسغ
 اکتساب فنون علوم از منقول و معقول و سیر و سیاحت بعضی بلاد بحکم اشارت آن
 بشارت بخدیت شیخ رکن الدین قدس سرہ شد و خدمت او فرمودہ و وصیت والد
 ماجد خود و ملاحظہ علو استعداد و طریق شغقت و عنایت پیشتر نمودہ و نظرات تربیت را
 در بارہ ایشان وسیع نداشت و چون از موافقہ فواید خویش بہرہ در کرد و خر و خلافت
 از و طریقہ مبارکہ قادری و چشتی قدس اللہ تعالی اسرار الیہا پوشاید و بتلقین
 و تربیت طلباب امر فرمود و آجازت نامہ بغایت عالی در بلاغت معانی و فصاحت
 الفاظ نوشت و آن نامہ گرامی را کہ نگارش نمود این است **بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ**

و کوب المجد فی الافق الاعلی	و فد الخیر والاقبال موعدا
ایجاز و عدہ کرو نقابے زرخ کشود	بشکر ترا کہ دولت داین رو نمود
نوسے ازان بتافت اندر جهان نمود	در آسمان رفعت شمسی بر آمدہ

الحمد لله الذي خلق الادم على صورته وكرمه بخلافه واجرمها تلك النسب بين

انبیائے و اولیائے - و قد ما احسانه على متته - و آخر شکره على نعمته - وهو الاول -
 والاخر - والظاهر والباطن لا مؤخر لما قدم - ولا مقدم لما اخر - ولا معن لما ابطن -
 ولا مخفی لما اظهر - وتمت بهم اولیائهم عن الركون - الى الاكوان عار - واعتلقت الجنان
 باراديات عليهم بكرة وعشيرة كاس المحبة من كوثر محبوبهم دارا كلها جن
 عليهم اللیل جعل قلوبهم من شوق لقاء الخلیل نارا - وتفيض اعينهم
 من الدمع مدد ارباب ليل وفار - ويشتغلون بذكره سرا وجهادا - و
 يتمتعون بمناجات المحبوب اعلا لا واسرارا - ويطوفون حول سرادقات
 الوحدة افكارا - لا يزال منهم في كل زمان من يعرف في وجهه رضادة
 العرفان وهو عطشان وحبيران له في فضاء العشق والوله طيران
 غاية مطلوب لقاء الرحمان - ونهاية مقصوده رضاه المتان فينظر
 في اقطار الارض اثاره ويظهر في الافاق انواره - لسانه فاطن بالحق
 وهو داع الى الرب للمخلق لينخرجهم من الظلمات الى النور - ويقربهم في حبيبتهم
 الى الله العفور والصلوة والسلام على من هو خير خلقه واحبائه
 وخاتم انبيائه - واصفيائه وهو رسول الرحمة وصاحب الشريعة
 الغراء والطريقة الزهراء والحنيفية البيضاء وعلى اله وخلفائه
 الاربعة واصحاب الكرام البررة **اما بعد** فان الدعوى الى
 الله العلام من اوثق دعائم الاسلام والايمان واكرم مناهج العمل
 والاحسان على ما ورد في الخبر عند علي الصلوة والسلام والذي
 نفس محمد بيده صلى الله عليه وآله وسلم ان احب عبدا لله الى الله
 الذين يحبون الله الى عبادة ويحبون عبادة الله الى الله ويمشون
 في الارض بالوعظ والنصيحة كما قال الله تعالى قل هذبة سبيل

الفضل

يحبون الله الى عبادة ويحبون
 الله الى الله ١٢

ادعو الى الله على بصيرة انا ومن اتبعني انما يكون برعاية اقواله وافعاله واحواله
 ثمان الاخ الاعز الرضى والصاحب المرضى المتوجه الى رحمة رب العلمين
 المتوكل الى مالك يوم الدين اخانا العالم الشيخ عبد الاحد بن
 زين العابدين لما صح قصده وليس الخرقه منا وتفقهه بالعلم واشتغل
 بالذكر والفكر شغلاً كاملاً اجزأه باللباس الخرقه للطالبين
 كما اجاز لنا شيخنا وابونا شيخ الاسلام قطب الاقطاب الشيخ عبد ^{القدس}
 قدس الله سره العزيز وهو من شيوخ الاسلام الشيخ محمد عارف
 وهو من شيوخ وابيه الشيخ احمد عبد الحق وهو من شيوخ الشيخ جلال
 پانی پتی وهو من شيوخ الشيخ شمس الدين ترك پانی پتی وهو من شيوخه
 الشيخ علاء الدين على احمد صابر وهو من شيوخ الشيخ فريد الحق
 والدين مسعود هني من شيوخ قطب الحق والملة والدين خواجہ قطب الدين
 اختيارا وشوه من شيوخ خواجہ معين الدين سبزی هو من شيوخ الشيخ عثمان الهامر وهو من
 شيوخ والده السيد السادة محي الدين بن نصر وهو من شيوخ والده سيد الحكيم النسب
 اصکار وهو من شيوخ حاجي شريف زندي هو من شيوخ الشيخ مودود چشتی وهو من شيوخ الشيخ ^{سب}
 چشتی وهو من شيوخ ابي محمد چشتی وهو من شيوخ ابواسحاق شاقی
 وهو من شيوخ الشيخ على الدينوري وهو من شيوخ الشيخ هبيرة البصر
 وهو من شيوخ الشيخ سلطان البلخ ابراهيم الادهم وهو من شيوخ فضيل
 بن عياض وهو من شيوخ الشيخ عبد الواحد بن زيد وهو من شيوخ الشيخ
 حسن البصری وهو من شيوخ الشيخ امير المؤمنين وامام المسلمين علي المرتضى
 كرم الله وجهه وهو من حضرت الرسالة الرفيعة القدسية محمد رسول الله
 صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وهو من الله تعالى عز وجل وايضا خبر له

دامت بركاته وزيدت درجاته بالباس الخوقرة المباركة القادرية المحمدية
 لمن يطلبها ويراه اهلا ومستحقا لها كما اجازنا بالباس الخوقرة للطالبين
 استاذ علماء المشرق والمغرب علامته الوصري علم الهدى المحقق المدقق
 الكامل المكمل سيّد السادات امير سيد ابراهيم معين الحسيني الحسيني
 الايرجى القادري وهو من شيوخ الشيخ بها والدين الانصاري الحسيني
 الحسيني القادري وهو من السيد السند الشيخ احمد الحلبي القادري
 وهو من شيوخ والده سيد السادات سيد موسى القادري وهو
 من شيوخ والده سيد عبد القادر وهو من شيوخ والده سيد السادات
 سيد حسن وهو من شيوخ والده سيد السادات محي الملة والدين في نصر
 وهو من شيوخ والده سيد الحسب والنسب سيد السادات ابي صالح وهو
 من والده السيد كجيد السند المستند عبد الرزاق وهو من والده
 سيد السادات قبله ارباب الكرامات قطب الكونين غوث الثقلين
 محي الحق والشرعية والطريقين والحقيقة ابي محمد عبد القادر الحسيني
 الحسيني الجيلاني رضي الله تعالى عنه وقدس الله تعالى روحه وهو
 من شيوخ الشيخ ابي سعيد الخزومي وهو من شيوخ شيخ الاسلام
 ابي الحسن القرشي الهنكاري وهو من شيوخ شيخ الاسلام ابي فرج
 يوسف الطرسوسي وهو من شيوخ شيخ الاسلام عبد الواحد بن
 عبد العزيز اليماني وهو من شيوخ شيخ الاسلام ابي بكر الشبلي وهو
 من شيخ الاسلام سيد الطائفة الصوفية جنيد البغدادي وهو من
 شيوخ شيخ الاسلام سري المفسر السقطي وهو من شيوخ شيخ الاسلام
 معروف الكرخي وهو من شيوخ شيخ الاسلام ابي سليمان داود الطائي

وهو من امام علي موسى رضا وهو من ابيه الامام جعفر الصادق
 وهو من ابيه الامام محمد الباقر وهو من ابيه الامام زين العابدين
 وهو من ابيه الامام السعيد الشهيد حسين وهو من ابيه امام المسلمين
 وامير المؤمنين اسد الله الغالب علي بن ابي طالب رضي الله عنهم
 عنه وعن اولاده واحفاده وانصاره وهو عن سيد المرسلين
 امام المتقين خاتم النبيين المبعوث رحمة للعالمين محمد بن
 النبي الامي الامين صلى الله تعالى عليه وبارك عليه والارطيبين
 الطاهرين وَوَصَّيْنَا لَهُ دَامَتْ بَرَكَاتُهُ ان يشتغل بالعلوم
 الصوفية وآو مراد المشائخ واعمالهم اعيان حقوق الشرع
 من الاصل والفرع ممتثلان وامر الله تعالى ومجتنبان
 لنواهيهم ومتأديان اداب الصوفية حق الادب وان لا يتردد لارباب
 الدنيا واصحابها وان لا يحضر في مجلسهم لطلب الدنيا وان يجب
 اولاد الشيخ واقربائه ويراعى حقوق اهلهم كما قال الله تعالى
 كحبيب صلى الله عليه وآله وصحبه وسلم قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
 أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ وَإِنْ يَشْتغَلِ بِاللَّهِ اشْتَغَالًا بِاطْنًا مَعْرُضًا
 عن غير الله كما قال الله تعالى كحبيب صلى الله عليه وآله وسلم وأذكر
 اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا زَاهِدًا فِي الدُّنْيَا رَاغِبًا إِلَى الْعَاقِبَةِ
 ثَابِتًا عَلَى السَّعَادَةِ وَالسَّخَاوَةِ مِنْ غَيْرِ اللَّتْفَاتِ إِلَى رِسْمِ رَاهِلِ
 الْبَطَالَةِ وَإِنْ يَجْعَلِ الْوَحْدَةَ وَالْعَزْلَةَ رَأْسَ مَالِهِ فَانَهَا مَتَمِّسُكَ أَرْبَابِ
 الصَّدَقِ وَالصِّفَاقِ أَنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَسْتَمِرَّ أَوْقَاتَهُ عَلَى مَلَا زِمَتِهِ
 بِالْخَلْوَةِ فَهُوَ أَوْلَىٰ وَأَحْرَىٰ وَأَنْ لَمْ يَتيسَّرْ لَهُ ذَلِكَ فَيَجْعَلْ لِنَفْسِهِ نَصِيبًا

منہا و ینبغی ان لا یكون سنتہ خالیتہ عن خلوة او خلوتین فان کان ہذا ہذا
العزیز نائب عن یدنا و بین الناس خلیفتنا فی رحم اللہ من اکرم و عظم
من اکرمناہ و عظمتناہ و اهان اللہ من اهانہ فاسئل اللہ العظیم لمنان
ان یكون الاخ المشار الیہ مرضیا عند اللہ و محبوبا عند الناس اللهم بلغہ
الی منتهی مطالب الصدیقین و اوصلہ الی اعلی درجات العارفين الکاملین
المکملین بحرمۃ النبی و آلہ و صلی اللہ علی حضرتہ خیر خلقہ و آلہ و صحبہ
اجمعین من الفقیر الحقیر المجیز المرخص دکن الدین بن عبد القدوس
اسمعیل الحنفی کتبہ و حررہ فی سنۃ تسع و سبعین و تسعمائة و اہلہ
علی من اتبع الہدی انتہی :-

ذکر اکابر کے کہ حضرت مخدوم از صحبت انہما مستفید شدہ اند
اول خدمت شیخ عبد القدوس قدس سرہ لغزیز

و ایشان از اکابر شیوخ ہندوستان انداز فرزندان شیخ صفی الدین کہ در
اصول و فروع علوم از فحول محققین بود و صاحب تصانیف مفیدہ سکر و شوش
قوی داشت و جد و سماع کثیر با وجود کثرت جذبات و وفور غلبات و راتباع سنت
سینہ بغایت متیقن و در التزام عزایم امور سخت ممکن آور کتابے است مسمی
بہ النوار العیون مرتب علی شبعۃ فنون کہ در بہر فن اسرار عالی بر صحائف
املا آورده و اورا مکاتیب است بس حلاوت بخش و در مکتوبے سے نویسد کہ شیخ
سید محمد گیسو و راز زبان و راز کرد و از چیرانی و گفت کہ او سبحانہ و تعالی و راء
الوراء است اگر چہ این سخن نیز باشد اما جویندہ راجان نیز باشد کہ در طلب او
طالب از ہمہ و راء الوراء باید شد محققان گفته اند کہ نہایت رجوع بسوی بدایت

است چون بدایت ابدایت نیست نہایت را نہایت نہ بود کہ خداے را جل شانہ نہایت
 نہ بود و طالب نہایت بی نہایت باید تا در نہایت رجوع بسوی ہدایت آید مومنان
 خدای عزوجل را در بہشت بینند نہ آنکہ خدا در بہشت باشد تعالی اللہ عزذلت
 علوا کبیرا اما طالب را در بہشت باید شد و از بہشت باید شد چون ما فی الجنة
 سوی اللہ روئے نماید و راہ الوراہت تحت الثریے یک جا آید چہ جای و راہ الوراہت
 است و اکثر مکاتیبش از انکسار و افتقار و خوف خاتمہ می نویسند صحیحات
 صحیحات تا عقبہ ابہام فرایق فی الجنة و فرایق فی السعیر و پیش
 است کجا خواب و خورد و گرا قرار و آرام در کیش است بیست

کس می ندید نشان ز آب و گل من	حل می نشود در این جہان مشکل من
از بہت این دو راہ خون شد دل من	تا خود بکدام راہ بود منزل من

جائے دیگرے نگار و فرد

در کوئی تہان رفت ہمہ عمر درینجا	چون برہمن پیر بہتخا نہ باندم
---------------------------------	------------------------------

عمر باخر سید مرگ و سفر عاقبت در پیش آمد ز او آن کہ علم و عمل بر متابعت
 سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم است بہت بیامد و خوف و حیرت آن گرفت کہ
 امام مسلمانان ابو حنیفہ کوفی رضی اللہ تعالی عنہ می فرماید اکثر ما یسلبنا لایمان
 عند النزاع ہدائم دران وقت و شواری و زمان بقراری چہ پیش آید جائے در
 تصحیح فرزند نخست خود شیمہ حمید الدین نوشتہ اندای فرزند فرصت عزیزا
 و روز و شب تحصیل علوم بجد و جہد کوشش بلیغ نامی کہ وقت تحصیل علوم ہین است
 و دوام طہارت و ادائی فرایض و سنن با تعدیل ارکان با خضوع و خشوع بر
 وجہے کہ صاحب شریع خیر کردہ است لازم گیر کہ استقامت این کار سعادت و وجہانی
 و دولت دو جہانی و برکات و رحمت بی شمار است بدانکہ مقصود از علم عمل است

آفت
 روز

که فرو از عمل پسند نه از بسیاری علم و مقصود و از عمل خلاص و محبت حق تعالی است
 لیست الصادقین عن صدقهم کما شئنا خواص و عوام است و مقصود از اخلاص محبت
 محبوب است که معبود بر حق است و موجود مطلق ان صلواتی و نسکی و محیای و ممانی
 لله رب العالمین انتهی کلماته الشریفه خدمت شیخ از این دار پر ملال انتقال
 بان سال نموده که شیخ اجل مبین آنست رحمة الله تعالی علیه :- ۹۴۴

تتمت بی بی ایچ ان کتب
 در کتب مطبوعه و غیره

ذکر شیخ خواجه رکن الدین - قدس سره الغریب

فرزند دویم و خلیفه اول حضرت شیخ عبدالقدوس اند بعد از والد خود بر جاده ارشاد
 بنشست با وجودیکه از والد خود با علی درجات کمال رسیده بود و از خدمت سید ابراهیم
 الایزجی القادری نیز طریقہ علیہ قادریه را اخذ نمود چنانکه در ارشاد نامه حضرت مخدوم
 ذکر نموده و خدمت او صاحب سرار و احوال عالیه بوده و تصانیف شایسته دارو
 از آن جمله است صریح البحرین محتوی بر اسرار علوم دینی و یقینی و نیز او را مکتوبات
 کثیر البرکات است در یکی از مکاتیب خود یکی از محرمان راز نوشته و آقا بنحمت
 رَبِّكَ فَحَدِّثْ ثَلَاثُ ثَلَاثُ الْحَمْدِ وَالْمِنَّةُ كَمَا دُرٌّ وَبِدَهُ مَشْهُودِي نَهَانْدَهُ بِحَرْفِ خَدَامَتِهِمْ اَجْرًا فَكَلِمَاتُ
 و عجز بیش نه و خیر حیرت و در ماندگی گیش نه بیست

فتشنه از دریا جدائی مے کنم || بر سر گنجی گدائی مے کنم ||

شیخ رکن الدین را بر حل بعضی کلمات سکریه و الذخیرش تحقیقات است از آنجمله
 است که والد ماجدش روزی در اثنای سماع در زبان راندند که خداوند ما کجا بیج
 باز فرموده اگر گوی خداوند شاید شیخ رکن الدین می نویسد ترا و از علم الهی تعین علمی
 اجمالی یا تفصیله که بوحدهت و واحدیت مبراند شیخ در آنوقت فوق تعین علمی بوده
 شیخ رکن الدین علیه الرحمة در سنه ثلث و ثمانین و تسعمایه از این جهان رفت

۹۴۴

مضجع او با سایر انجوش در جنب ولد بزرگوار است الا شیخ احمد ولد شیخ عبدالنبی
شہید صاحب کتاب سن الہدی کہ در شاہ آبا و آسودہ و انتقال او در سنہ اثنین و سبعین
و تسع مایۃ رحمۃ اللہ علیہ رحمتہ واسعہ۔

۹۷۲

ذکر شیخ جلال لدین تہا شری از اعظم خلفای شیخ عبدالقدوس
اند و خدمت حضرت مخدوم رابعلاقہ ہم پیرہ گی بایشان صحبت ہای شایستہ مجلس
شگرف بودہ و از علم ظاہری بہرہ تام داشت و استغراق و استہلاک تمام تا گویند
کہ بسا بودے کہ برائے اولے نماز مرید اللہ آمدہ برائے افاقت شیخ با و از بلند
حق حق می گفتند تا از سکر بھومی آمد عمر در زیارت بعد از نو و پنج سالگی در سنہ
تسع و ثمانین تسع مایۃ باخرت شتافت و ربلدہ خود مضجع یافت رحمۃ اللہ علیہ و
خدمت و در ارسال مفید است و مکاتیب شگرف۔

۹۷۹

ذکر ملاقات حضرت مخدوم علیہ الرحمہ بحضرت شیخ کمال دین تہا شری

حضرت مخدوم را در آوان مجالست حضرت شیخ جلال ملاقات بحضرت شاہ کمال و پیدا
روزی حضرت مخدوم با شیخ جلال صحبت داشت کہ مرے بصورت اہل سپاہ
بان خانقاہ درآمد بحضرت شیخ معانقہ نمود و در انجمن بنشست شیخ اورا از سپاہ دانستہ
از احوال شاہ و سپاہ پرسید وی از این پرسش در شورش درآمد و گفت
شیخا اگر میکنے از مسکینان این راہ جہت اقتباس النوار اللہ باین خانقاہ آید شمارا
لائق نیست از احوال شاہ و سپاہ پرسیدن اگر خواہش این اخبار وارید بر راہ گذر
بنشینید و از روندگان بگویند شیخ از غایت بردباری طریق معذرت پیش
گرفت حضرت مخدوم آثار جذبہ از وفہمیدہ چون او از محفل شیخ بیرون شد و عقب
اوشدند با و اظہار محبت و اخلاص نمودند از منزل مسکن او پرسیدند آن عزیز نیز

بالفت بشارت پیش آید اظہار احوال خود و منزل و ماوای ہا از نمود و فرمود سکونت
 فقیر پیشتر بقصبہ پایل است و پایل از توابع سہرند است حضرت مخدوم بعد از چند
 آنجا شدند و خدمت شیخ کمال ذوی الاکمال را آنجا یافتند و صحبت بامی گرم ہم رسید
 و فیما بین این دو بزرگوار الفت بسیار روندا و تا بحمدے کہ شاہ کمال مذکور مع عیال
 و المال بہ منزل جنت مشاکل حضرت مخدوم می آمد و چندی گذرانیدہ باز بہ سکن خود
 مراجعت نمودی فی الجملہ فوائد بسیار از مجالست و مصاحبت شاہ کمال نصیب
 وقت ایشان شد و غرائب معاملات و عجائب خرقعات از او مشاہدہ نمودند
 خدمت شاہ کمال با وجودیکہ ایسی بودند نسبت ظاہری شیخ فضیل داشت کہ بہ نہ و سطر
 بشخص ابن و الاسن جناب شاہ عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 میرسید بدین تفضیل آراوت شیخ فضیل بیدگد رحمان ثانی بود اورا بید شمس الدین
 عارف و اورا بیدگد رحمان اول و اورا بید ابو الحسن و اورا بید شمس الدین
 صحرانی و اورا بید عقیل و اورا بید برمان الدین و اورا بید عبد الوہاب
 و اورا بید شرف الدین و اورا بید عبد الرزاق و اورا بوالد ماجد خود امام لفتین
 غوث الثقلین رضی اللہ تعالیٰ عنہ و قدس اللہ سرہ الا قدس و شاہ کمال اکثر از شوریدہ
 سرے و آشفتہ حالی بجزائر و مفاوز بسر بردے و دران بوادی چون احتیاج
 طعاش شدی بنا گاہ دران بیداشہری پیدا شدی و ساکنان آن شہر اورا
 ہرچہ تمام تر باغزاز و اکرام بمنازل خویش برودندے و ضیافت نمودندے و شیخ از
 طعام و شراب آہناتنا ول کردے و شب بمصداق ابیت عند ربی با ممکنہ
 ایشان غنودی بامدادان کہ شیخ بیدار شدی نہ ازان شہر نامی دیدی و نہ نشانے یافتی و خدمت
 حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ازوالہ خود خود و نقل نمود و اند کہ خدمت
 شاہ کمال چون در بیان معارف و تبیین اسرار می درآمد و قائق در میان مے آور کہ باوجود

وقت علمیت مستمعان کمال احوال را بعد از تامل و تفکر بسیار بر و ایام بفهم می در آمد بیت

ارباب نمازنده بجای دیگر اند | بیرون زد و کون در جهان دیگر اند

و خدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه فرموده اند که چون نظر کشفی سر داده می شود بعد از حضرت غوث الثقلین کریم الطرفین از مشایخ علییه قاوریه چون شیخ کمال اقل قلیل بنظری در آید چون عمر مبارکش از ثمانین تجاوز نموده در ناسع^{۱۹} عشر از جمادی الآخر^{۹۸۱} احدی و ثمانین و تسع مایه راه وصل بر فوق اعلی یافت و در قصبه کھتل از قره تابه سر رسید است خواب گاه یافت رحمة الله سبحانه علیه رحمة واسعة - بعد از وی خدمت شاه سکندر نواسه او و وارث نسبت او شد صاحب حالات بلند و معارف رجمند بود حضرت مجدد الف ثانی رضی فرمایند که جانب کتاب میتوان بفراغت نظر کردن اما بر دل شاه سکندر از غلبه نور نظر را راه نیست شاه مذکور در سال^{۲۳} ثلث و عشرین بعد الف از جهان رفت رحمة الله سبحانه بیت

چمن را تر و تازه آرستند | چو شب نم نشستند برخواستند

خدمت حضرت مجدد و مباحث بسیار نموده اند و بسیار بزرگان را یافته اند و مستفاد شده و ایشان در این سیر و سیاحت عهد نموده بودند که در هیچ جا از علمیت خود و پیا از نسبت خود اظهار ننمایند و همه را طالب باشند نه مطلوب و از هر که آنگاه بدعت بینند با و صحبت ندارند و راسفاز خود بسی علمای عال و عرفاء کمال در یافته اند از آنها چیزی بیان شود و منهای چون گذر ایشان بر شهرهای افتاده شیخ الهداد مروه بود بغایت مرموز و عزیز صحبت با می عزیزان یافتند او را آنجا یافتند با و صحبت نمودند و فرموده هر راه را نهایت نیست الا راه حق را عزوجل که آنرا نهایت است و خدمت ایشان از آن کلام بغایت متعجب می بودند و در معنی آن متفکر چه خلاف صریح و کجیم مشایخ که منازل الوصول ایقظم ابد الابدین

برویناک
رهناس

خدمت حضرت مجدد و الف ثانی رضی میفرمایند کہ کل این معنی آن چنان بخاطر می آید
 کہ هیچ چیز را ذات نیست چه حقائق همه اشیا جز وجود و اعتبارات نیست
 و نه اندو وجود و اعتبارات را غایت نیست بخلاف راه وصول
 با و سبحانہ کہ منتہی بذات اقدس او گرد و زیرا کہ چون عارف را سیر محبوبی و
 اجمالی بعض عنایات از سیر صفات و شیونات بگذرانند آنجا همه وجود و اعتبارات
 منقو و گرد و سیر او بذات بخت منتہی گرد و بعد از آن سیر در راه ماند و دست
 او را که از زمان آن کوتاہ پس آن سیر لا ینقطع ابد الابدین گفته اند سیر اسما
 و صفات است کہ سیر تفصیلی است و غایت ندارد و خدمت حضرت مجدد و الف ثانی
 از والد ماجد خود نقل می فرمودند کہ روزی در مجلسی ذکر ازہ بر می کشید شیخ الہدای
 مذکور حاضر بود و بعد از فراغ آن مر اصحاب ذکر زامی فرمود کہ ذکر برائے تصفیہ دل
 و انجلائے آنست کہ دل نیست مگر آئینہ کہ زنگی برنشسته است اورا صیقل
 باید کرد تا روشنی پذیرد و آن خود بد کہ خفیہ میر است نہ آنست کہ دل آہنی باشد
 کہ مارا بہ تپک برو باید زد و یعنی بر این ضربت و شدت ذکر نباید کرد حضرت مخدوم
 می فرمودند کہ در سیاحت خویش بہلا و بنگالہ بشہرے رسیدم کہ در آنجا درویشی
 بود شیخ برہان نام داشت و در یکی از مساجد با جیائے یالی بسیر و شبھا
 از فرط بے قراری بگریہ و زاری می بود و داو و مہربانی بمن اظہار کردی و گفتم
 یہاں تا چند گاہ با ہم بگذرانیم اما از جهت آنکہ امرے از امور بدعت را ترکب بودم
 پذیرائی صحبت او نہ گشت و آن درویش اکثر شعرے از شعرهای ہندی ہی خواندے
 و اشک خزان از دیدگان فشانے مضمون آن شعر این بود کہ حیرت دارم از
 لطافت معشوق کہ اگر گوی از بس نزاکتش موی را آنجا گنجانی نیست شاید و اگر
 از بسے انبساط و اتساع او گوی عالمها در و کم است نیز درست آید بیت

گویند

مکدانی بتسکی چون دل مور

نمک چندان کہ در عالم فتنه

ذکر سیدی قوام علیہ السلام الی یوم لقیام

و ہم خدمت مخدوم را گذاری بشهر جو پور فتنه آواجا فواد صحبت سیدی علی قوام اور پاشته
 قدس سرها و آویز گے بود صاحب کرم و وجد و سماع و خوارق ظاہرہ و کرامات باہرہ
 ذوالنور و التبتل و الاقطاع در سلسلہ خواجہ معین الدین سنہری
 مرید مشیخ بھسا والدین جو پوری کہ بستہ واسطہ شیخ نصیر الدین محمد میر سید رحمۃ اللہ
 سبحانہ از وی می آرد کہ سید الانام را صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم در منام دید
 کہ فرمود علی دھل بر در خود می زنی و آواز خلق جبری نمی گیری گفت یا رسول اللہ اگر اہل دل
 است از آن تست و اگر دور است ہم از آن تست علی بیچارہ در میان کیست فرمود
 برای خلق دعا کن کہ دعائی تو برای ایشان مقبول است تو فی رحمۃ اللہ علیہ سنہ ۹۵۰ھ
 حسین و تسماویۃ با بچہ حضرت مخدوم صحبت بسیاری از اہل معرفت و علوم را دریافت
 از اسفار عنان مراجعت بوطن بر تافت تا زمان انتقال از این دار پر لال در بلدہ
 بہار کہ سر مہند بود و ہوارہ شہار بہ گریہ وزاری و طاعات و عبادات بسر برد و روز ما
 برستفیدان کتب متداولہ از معقول و منقول بی تعطیل و فتور بر سبیل تحقیق و تدقیق
 بیان می فرمودند و در جمیع علوم علامہ شہیر بود و چنانچہ علماء عصر و فضلائی وقت
 ایشان را با ستاوی قبول داشتند و از سحاب افاضہ اش سیراب و شاداب بودند
 مے فرمودند کہ چون در وقایق بزودی غور نموده می آید بحسب مے گرد و کہ در جذب
 اجتہاد و وقت استنباط و سراج الامتہ امام الامتہ سائر مجتہدین کالتلامیذ اند و نیز
 بمصداق خبر لان یھدی اللہ بک رجلا واحدا خیر لک من الدنیا و ما فیہا
 در باب لوک باطنی از خدمت کثیر البکرت ایشان بدرجات کمال و اکمال میر سیدند شاکر و

در سن بیان کتب صوفیہ علیہ را چون تعرف و عوارف المعارف و فصوص الحکم وغیرہ
 در غایۃ حلوتی افراشت با ارباب شوق و اصحاب ذوق کہ بقبر ات
 و استماع این کتب و خدمت عالی او از روز و روز دیگر فہم بستند و از سبب افتادہ او
 بمقاصد پیوستند و قوت المشائخ خائب شیخ میر کہ در بلدہ لاہور گذشتہ است
 از بلائہ و مجازان ایشان است حضرت او از آگاہی و اسرار ارباب توحید و جود می
 علیا داشت و در حل و قائل شیخ اکبر محی الدین ابن العزلی رضی از فطرت علم و غلبہ حال طویلی
 داشت و بر مشرب او بود بانکہ مقتضیات نجوم این علوم و حالات بیشتر سکریات
 و شطیجیات است اما از علوفطرت و فطرتکین و بلندی ہمت بن محض صیانت
 حضرت عز اسمہ و جل ذکرہ بطریق کلام ثمرۃ الالہام شیخ ربانی ابوسلیمان دارانی
 کہ رہما یقع فی قلبی النکتۃ من نکتۃ القوم ایا ما فلما قبل منہ
 الا بشاہدین عدلین الکتاب والسنتہ و طایکہ مخالف کتاب
 سنت بود و خواہ از خویش یافتہ خواہ از غیر شنیدہ بر آن اعتبار نہا و
 واعتماد و فرمودے ہذا علم صحۃ الاخوال و صد اقر الاقوال و خلوص
 الاعمال رحم اللہ تعالی اربابہا رحمتہ واسعہ و مرحم عبد قال
 امینا اخذت حضرت بجد دالف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ منقولست
 کہ از والد خود رحمۃ اللہ علیہ نقل میفرمودند کہ ایشان مدتی جویان بودند ملاقات
 شیخ عبد الغنی را کہ در ویشے بود در شہر سونیتہ بس عمر و بزرگ
 بچہ استماع رازے کہ از او بایشان رسیدہ بود کہ پیرا کہ جد ماوری او بودہ
 قریب ہنگام احتضار او را یکی از درویشان شوریدہ کار بتزد خویش خواند تا ال
 نسبتی نماید و اعطائے نعمتی فرماید چون بخد متش حاضر شدند سربے از حقیقتہ
 این محالہ بزبان راند کہ بجز دستماع آن سرآن در ویش شوریدہ است

از جان بشت و شیخ عبدالغنی هم چنان حیران و سرسیمه جان بر جای ماند خدمت مولانا
حاشم علیه الرحمۃ فی فرماید بیت

چه راز بود که شب تو بر زبان بگذشت	که روز عمر با مان تر جان بگذشت
بگویش صید ندانم زبان تیغ گفت	که در سماع در اقامت هر ران بگذشت

ارادة اللہ سبحانہ خدمت شیخ عبدالغنی را بہ جہت مہمی از سر بند عبور فرایستش آمد
در کار و ان سلسلے نزول نمودند و حضرت مخدوم از قدوم مہمیت از دم مطلع
شدند بدان کار و ان سلسلے شدند و خدمت شیخ را یافتند بعد از موانست و مجالست
خلوتی در خوشتند و التماس اظهار و ابراز آنرا نمودند و آن سرسبز از انشان جستند
فرمودند کہ مہین مسئلہ کہ ما بر انیم حال و مشرب ما است ایما از انکہ این مہمہ می نماید و حد
حقیقہ است کہ بعنوان کثرت نمودار گشته لیکن چون آن در ویش را الوحی بود
ساده و این راز مفاجا بگویشش رسید تحمل آنرا بر نتافتہ و براہ لاکت شتافت
شیخ عبدالغنی چون ال آن و صاحب تمکین بود بر جای ماند حضرت مخدوم فرمودند
گاہ باشد کہ پیش از ظہور حقیقت توجیب کما ہو بعضی مبتدیان و متوسطان
را از استیلائی محبت کہ از اقتضای آن استیلائی آن است کہ غیر محبوب انیز در
نظر محب محبوب بیدارند کثرت موہومہ متیقنہ را بکسوت وحدت ہویدا میگردد
چنانکہ در شہر بر لبے پیشدم در ویش را ویدیم کہ از حال خود میگفت کہ وقتی در
شہر بودم و برای میرستم ناگاہ نظر م بر یکی از ساجد جمیلہ افتاد کہ بطرف نام
خویش خرامش مے نمود و بگردیدن او از خود شدم و او خود مخفی و مستور گشت من
در ان حالت چون در خود بگویم لباس او را بہمان رنگ و صورت و کلیت کیفیت
بر خویش یافتم چنانکہ از نظارہ گیان شرم گین گشتم و خویش را کنارہ جستم مصرا
در عشق چینین بو العجبی با باشد خدمت ایشان فرمودند چگونہ اشیبای متعدہ متکثرہ

نہتہ

بر

عین و احدی تحقیقی بود که کثرت موهوم است یعنی حضرت حق سبحانه ظلال اسماء و صفات خود را از مرتبه
 رحمت و وهم بقدرت کامله نمودی و البقاعی بخشیده عالم نامیده اما در خارج بحقیقت موجودی نیست
 جز ذات و صفات حقیقت او سبحانه و موهوم چگونه عین موجود حقیقی بود تحقیق این بحث در
 مکتوبات قدسی آیات حضرت مجد و الف ثانی رضی الله تعالی عنه در مواضع متعدده
 بتدقیقات عالیه و تمیلات و ضحک نگارش یافته من اراد الاطلاع علیها تفصیلاً
 واجمالاً فلیرجع الیهما علماً و حالاً با جمله خدمت حضرت مخدوم ابام حسان
 خود را با تمام سرور کائنات علیه افضل الصلوة و التسلیمات بسرمی بر و ند که سنتی از سنن
 عادیه را هم ترک نمی نمودند تا بجای که مهاکن از ارنگت کردندی و نعلین ذوقین
 در پای آوری و ونده لباس مبارک را از کتب تحقیق نموده متابعت فرمودندی
 پس از طاعات مسنونه و دعوات ماثوره بعضی وظائف او را و بعضی مشایخ قدس را
 او اهم را نیز از دست نداوندی چون منافی عزیمت نمیدانستند و خدمت حضرت
 مجد و الف ثانی رضی الله تعالی عنه می فرمودند این در و پیش را توفیق عبادت
 نافله از والد بزرگوار خود است چنانچه تفصیل آن مذکور گرد و انشاء الله تعالی
 هر چند سلوک از سلاسل دیگر نموده بودند و آنبرکات آن طرق مستفید گشته
 اما غایت شتیاق و نهایت اخلاص بسلسله علیه حضرت نقشبندیه اظهار می نمودند
 و خدمت حضرت مجد و الف ثانی از زبان والد خود می فرمایند که چنان معلوم
 ما گردیده که مرکز این دایره و شاه راه این باویه بدست طائفه علیه نقشبندیه افتاد
 و نسبت اینها فوق همه نسبت با ظاهر میگردد و می فرمودند که با وجودیکه از رسائل
 کتب اینمیرقیه بر او صنایع و اطوار و اسرار ایشان طلاع دست داده است و
 حفظها و آفر گرفته ایم و از نسبت شریفه بهره نایافته اما همواره خدایان آنیم که یکی از
 کارشناسان و راه نمایان این سلسله را حق سبحانه بدیاری رساند یا ما را بدیاری آنها

شده

فرا

بروتنا از برکات صحبت اقتباس النوار این اکابر نایم خدمت حضرت مجتبیٰ و الفانی
میفرمایند که چون من بشرف صحبت خواجہ یعنی خواجہ بزرگ مشرف شدم و از فرط محبت
و آرزو مندی که حضرت مجدد و م را بود صحبت اکابر نقش بندیه معروضه شستم فرمودند
که ما را نیز شوق دیدن ایشان بسیار بوده چون بسرزہ رسیدیم خبر از ایشان
گرفتیم ما ناگه یکی از قرائی آن حد و تشریف برده بودند و خدمت حضرت مجدد و م را در
علوم و مینی کتب شائسته و در اسرار یقینی رسال نجسته اندازا انجما کتاب (کنون الحقائق)
و رساله اسرار التتهد که بسا نکات عالیہ را در آن بقلم بیان آورده اند نفع الله
سبباً فی الطالبین بها بر شناسندگان جوهر سخن هویدا است که آن همه مفاض
از حضرت و اہم العطیات است و جناب او با مور بدان نگارش و املا است
چنانکہ خود در عنوان آن رسالہ شریف این معنی را نگارش می نمایند آنجا کہ میفرمایند
هذه اسرار التتهد فی معارج النبی صلی الله علیہ و آلہ و سلم افاض
الله سبحانہ علینا بفیضہ القدیم و فضلہ العظیم فابو منقہا امتثالا
لامر المفیض الحکیم ہر چند این رسالہ بزبان تازی است اما خدمت مولانا
ماشم علیہ الرحمۃ و زیدۃ المقامات بر نے از آن ترجمہ نموده بزبان پارسی اینجا
نیز آن ترجمہ قدسے ایراد میر و و طلب معراج کہ متضمن رویت است بہ لسان استعدا
آنحضرت است علیہ الصلوٰۃ والسلام از غیر سوال بلفظے زیر آنکہ و ما بہ لسان استعدا و الرحم
و اتم است مراستجابت را ہذا موسی علیہ السلام ممنوع گشت از رویت با سوال
لفظی زیر آنکہ پیش از استعدا و آن طلب نمود در معنی التحیات و رہین مقالہ میفرمایند
التحیات لله و الصلوات و الطیبات فی اظہار الکمال بصفات
الجمال و نعوت الجلال لجمیع الانواع و جمیع الاعتبارات للذات
المستجمع لجمیع الکمال المنزہ عن النقص و الزوال فانہ باعتبار

ن
چنانچہ
فرمایند

قولى وفعلى وحالى اما القولى فكما ظهر الالسان عظمت الحق سبحانه
وكماله باللسان واما الفعلى فكما مثال الاوامر واجتناب النهى باتيان
الاعمال لبدنى والافعال الحسنى من العبادات انواع الخيرات واستعمال
كل عضو فيما خلق له ابتغاء لوجه الله تعالى واما الحالى فكما شتغال القلب و
الروح بكسب الكمالات العلمية والعملية والتخلق باخلاق الالهية فان
الانسان ما مور به ليصير الكمالات ملكة نفسه كما ورد في الحديث
تخلقوا باخلاق الله هذا بالنسبة الى مقام الفرق واما بالنسبة
الى مقام الجمع فالقولى كذكرة سبحانه تعريفات ذاته بكما لا صفاته
في ضمن الحروف والكلمات في الكتب المنزلة والفعلى فكما ظهر اجماله و
جلاله من الغيب الى الشهادة ومن الباطن الى الظاهر ومن العلم الى
العين والحالى كتجليته سبحانه وظهوره على نفسه بالفيض لمقدس
او باعتبار الذاتى والصفاتى والافعالى فالذاتى كذكر الحق سبحانه
بصفة وجوب الوجود وانه منزلة عن الكل وسائر في الكل بالكل
اى بحد ية جمع جميع كمالاته واسماؤه وصفاته بحيث لا
مفاصلة في الاشياء كلها اعلاها واسفلها من هذه الكيفية
اصلا والصفاتى كذكرة سبحانه بصفة العلم او بصفة القدرة الالهي
كتعظيم سبحانه باللسان او بالحنان بصفة الخالق والرزق
او غير ذلك من الاسماء والصفات الفعلية والمعتبر عند لعرفاء
المحققين الشاء الذاتى فانه شامل بجميع وجوه التعظيم واصناف
الكمال بخلاف الشاء لاسماء الوصفية الفعلية فانه يوجب التحديد
والتقييد كرشوق علوم ايشان وبنگير شويين ورسالة مبارکه رجوع نامى و اين مختصر

حائل کل آن نتوان شد و نیز در موضعی از موضع این کتاب سلمی مینمایند که سر آنست که این
 ثناء النجیات لله الخیر و از آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بر قرب ریاض محمود ایم
 که حق سبحنا فاعل بود و بنده آلت نه بر قرب نوافل که بنده فاعل بود و حق تعالی
 آلت لانه لما تم فقره علیہ الصلوٰۃ والسلام و ارتفع من البین استحال
 ان یستند الیہ شیء فما یظهر منه فانما هو من اللہ سبحانہ کما لہ
 کقولہ علیہ الصلوٰۃ والسلام لا احصى ثناء علیک الخ وان الحق ینطق
 بلسان عمر و یمکن ان یجعل من قرب لنوافل بتنزلہ الیہ و ارضا
 لہ نفسہ فی البین انکسار الہ و اظہار العجز بید

تمام اینجا کسی دان کر تمامی | کذب خواجگی کار غلامی

او یجعل وجود الموهوب لہ من الحق سبحانہ بدل وجوده و وجوده
 مضافا الیہ و ان کان من الحق سبحانہ مبالغہ فی تنزید او باعتبار مقام
 الدوران فی المقامات الثلثہ من قرب النوافل و الفرائض و الجمع
 بینہما من غیر تقیید بواحد منہما و ہذا المقام او ادنی المختصر بنہینا
 محمد صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ و سلم و در خاتمہ این رسالہ شریفہ بقدم مبارک آورده اند کہ
 ما برول بعون اللہ تعالیٰ چنان می آید کہ امر بقراءت تشهد در آخر نماز تذکیر و ایدان
 است بر آنکہ نماز معراج مؤمنین است پس سزاوار آن است کہ معراج مؤمنان نیز
 در وقت منضم باشد چیزے را کہ در معراج او صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بطہور پیوستہ اند
 احوال عظیمہ و شرفیات علیہ و فرقتنا اللہ سبحانہ و تعالیٰ جو عجز من کاسہ
 صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم بلطفہ و امر بصلوٰۃ بعد از تشهد بر آن سر سید
 البشر اعلام است بر آنکہ معراج مؤمنین بتتابع است صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و ادای حق
 نماز است کہ رسیدہ مسلمین را بین ہدایت و متابعت او صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تنبیه است

بر نبی

بر آنکه چون آنحضرت شرکت بخشید امت را به تشریفات معراج فینبغی لهم لصلوة علیه فی
معراجهم و نیز ایما است بر آنکه اگر چه در کمال امت بنهایت مرتبه اکمال عروج نماید بیرون نمی
رود از رتبه متابعت او علیه الصلوة و السلام و میرسد نهایت ایشان بحدایت مقام او و سر
ایشانست تحت اقدام او فرد

از این تفکر اگر سر بفرودین کشم || کم است گرفتار منم سرم باید جای

ایضا اشارتست الی ان منتهی معراجهم الی الله علیه الصلوة و السلام و منتهی معراجهم صلوة الله علیه و السلام
الله سبحانه و تعالی ذوالعظیم الاتر من ان علیه الصلوة و السلام انشی علی الله سبحانه فی الابتداء
بقوله التحیت لله الخ و المؤمنون امر و بالصلوة علیه علیه التحیات و التسلیجات
فی منتهیها هم بعضی فواید که حضرت مجدد الف ثانی از والد خود حضرت
مخدوم رضی الله تعالی عنه بیان نموده اند تحریر می یابد از زبان والد می فرمودند که یک
شیخ جلال الدین پیشین رکن الدین رفته بود و خدایت شیخ رکن الدین آن کلام صاحب
تعرف را که عارف از رویت و مشاهده او سبجانه و رین نشاء بچشم سر و چه بچشم سر
جز ایقان بهره ندارد و در میان نهاد شیخ جلال الدین گفت این سخن بنی بر ستر اسرار
است اما این توجیه شیخ رکن الدین را خاطر نشین نشد حضرت مجدد الف ثانی رضی الله
عنه می فرمودند که من از خدمت والد پرسیدم که آخر شما و شیخ رکن الدین آنرا چگونه توفیق
دادید و بر چه تفرقه نهادید فرمودند سالها بسیار گذشتت بنحاطر نمانده اما آنچه الحال بر دل
می آید آنست که در مقام اتحاد همین یقین است پس چنانکه هر کس را بخود می باشد
چه بود اثبیت می طلبد و مشاهده مناسرت می خواهد منتهی حضرت مجدد
الف ثانی رضی الله تعالی عنه در مکتوبی از مکاتیب قدسی آیات خویش نگارش فرمود
اند که از والد بزرگوار خود رحمة الله علیه شنیدم که اکثر از گروههای مقتاد و
ملت که بصلوات رفته اند و راه راست گم کرده نشاء آن دخول در طریق صوفیه است

فرمایند

تبعین

کہ کار را با انجام نارسا نیندہ غلطیها کرده اند و بفضلاست رفته منہا ہم حضرت مخدوم
 الف ثانی در مکتوبہ بقلم مبارک می آید کہ حضرت والد بزرگوار قدس سرہ فرمودند
 کہ در علم سلوک سالہ ویدہ ام کہ آنجا نوشتہ کہ در ماکولات مراعات اعتدال
 نمودن وحد وسط نگاه داشتن در وصول مطلوب کافی است و با این مراعات ہم احتیاج
 بذکر و فکر نیست خدمت مولانا ہاشم قدس سرہ در کتاب خود می نویسند کہ فقیر خود
 از زبان حضرت مخدوم زاویہ امی عالی وعین بزرگوار ایشان شنیدہ ام کہ روزی یکی
 از مخلصان حضرت مخدوم مگر ہ افول و زاویہ خمبول ایشان در آمدہ می بیند کہ آن
 جناب مقتول و مقطوع افتادہ اند آن مخلص نوحہ کنان و خاک بر سر ریزان بیرون بر آمد
 دیگران را خبر کردہ چون آن ہر دو یار بان حجرہ شدند خدمت ایشان را حی و سالم دیدند
 و جالس و مراقب یافتند چیران شدہ سرور قدم مبارک ایشان گذاشتند پس
 حضرت مخدوم با آنها فرمودند کہ تا بسیمات اینجہاں با شیم افشائی نہ کنسید یاران
 از سر آن پرسیدند فرمودند کہ بیان را در پیرامون آن راہ نیست ولیکن بزبان
 حال این ابیات عارف رومی قدس سرہ العزیز مترجم ساختند عنہ

غرق دریا بیمار موج دریا می کشد
 عاشقان دست ہم عشق مومی کشد
 خفیہ صد جان میدہد دلدار پید میکند
 زانکہ منکر خویش از چشم صفرا می کشد

و دشمن خویشیم ای یاران کہ مارا می کشد
 نیست عزرائیل را بر عاشقان اورا
 لشکان نعرہ زنان یا لیت قومی یعلون
 بس کہم چون من بگویم سر اقل عاشقان

چون زبان قلم بحرف شہادت کبری گویشد اکنون جامی آن است کہ بیان ذکر
 موت صفرا ناہیم چون حضرت مخدوم رحمۃ اللہ علیہ حمازہ حیات را بدر واژہ سنین
 ثمانین رسانیدہ و بزبان نبوی صلی اللہ علیہ وسلم ابنا آن عتقا اللہ اند نفس نفیس
 ایشان ندای ارجی را شنیدہ اجابت فرمود کہ ان ذلک فی السابع عشر و

۱۰۰۷
سبع بعد الالف رضی اللہ تعالیٰ عنہ در پیرون شہر سرمنہ لاقول گروہی از شہر مذکور
تعال آسوند تاریخ وصال ایشان را چنین یافته نظم نموده اند رباعی

آن شیخ کہ بود اعلم اندر ہر فن	علم	جانش گہری سرازل رامون
چون شیخ زمانہ بود در علم و عمل	انما	تاریخ وصال آن بگو شیخ ز من

از خدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ می آرند کہ ایشان فرمودند کہ زمان احتضار
والد بزرگوار خود حاضر بودم در آن سكرات ناگاہ بزبان مبارک راندند کہ سخن بہان است
کہ شیخ بزرگوار فرمود و گمانم آن شد کہ مراد ایشان حضرت شیخ محی الدین بن عربی
باشد باستفہام معروض داشتیم کہ شیخ این عربی فرمودند نہ شیخ ماشیہ عبد القدوس
گفتم آن کلام کدام است فرمودند آن سخن اینست کہ گفت حقیقت او سبحانہ استی مطلق
است اما کسوت کونی خاک در چشم محبوبان می افکند و دور و محبوب میدار و بعد از آن معروض
داشتیم کہ مرابامری دلالت نمایند و وصیت فرمایند کہ بران باشم فرمودند کہ ترا بر همین سخن
میکنم و ہم از خدمت ایشان می آرند کہ چون بارہا والد ما را بزبان مبارک می گذشت کہ
محبت اہل بیت حضرت خاتمت علیہم الصلوٰۃ والتحیۃ را در حرز ایمان و حسن خاتمہ مدخلی
عظیم است ہنگام نزع ایشان من آن را فریاد ایشان دادم فرمودند الحمد للہ
والمنتدہ کہ سرشار آن محبت ایم و غرق آن دریائے نعمت فرد

الہی بحق بنی فاطمہ	کہ بر قول ایمان کنی خاتمہ
--------------------	---------------------------

خدمت حضرت مخدوم مطابق شیخ خود حضرت شیخ عبد القدوس گنگوہی رحم
ہفت پسر داشتند و خدمت حضرت مجدد الف ثانی فرزند چہارم اند
مرکز آن دائرہ خدمت حضرت مولانا ہاشم علیہ الرحمۃ در اینجا رمز بیان فرمود
اند کہ آن حضرت رابع آمد کہ در مراتب حساب مرتبہ رابع مرتبہ الف است و
خدمت آن حضرت (مجدد الف) اند و آنحضرت آفتاب فلک ولایت اند و نور

شمس کہ از انوار دیگر کو اکب اعظم والنور است جائی او فلک رابعہ آمد و براوران
ایشان ہمہ فاضل و صلح و بالنسبت بودند یکی از انخوان حضرت مجدد الف
ثانی شیخ شاہ محمد نوزده سال با ایشان بزرگتر بود و تربیت از والد ماجد تحصیل
یافتہ از علم ظاہر و نسبت باطن پدر بزرگوار حفظ وافر گرفته و از زبان حضرت مجدد
الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ می آرنند کہ از زبان والد خود قدس سرہ شنیدم کہ بارہا
فرمودی کہ شاہ محمد درقال و حال تمیز رشید ما است خدمت و در عنفوان
جوانی در حیات والد شریف خود رحلت نمود رحمہ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ
و از حضرت مجدد الف ثانی روح اللہ روحہ الغریزی آرنند کہ فرمودند کہ در وقت
اختصار این برادر حاضر بودند ناگاہ تبسمی کرد و موجب آن پرسیدم گفت حقیقہ
محمد علیہ و علیٰ لہ الصلوٰۃ والسلام بر من منکشف شد و مشاہد آنم
الحمد لله على الاحسان و بجز از برادران ایشان شیخ محمد مسعود
بود کہ بعد از والد تلقین ذکر از خدمت حضرت خواجہ بزرگ نیر یافته و مستفیض گردیدہ
و بجز از برادران ایشان شیخ غلام محمد و دیگر شیخ مود و دکہ در مکاتیب
قدسی آیات بنام مومی ایہا مکاتیب متعددہ وارد شدہ از ان جملہ این مکتوب
بشیخ مود و نوشتہ اند در آن وقت کہ بجهت تحصیل مایحتاج دنیوی بارہا غنا
رجوع نمود مکتوب شریف ای برادر وفقنا اللہ سبحانہ وایاک
فرصت حیات بسیار قلیل و عذاب ابدی متفرع بر آن حیث باشد اگر کسی
این فرصت را در تحصیل امور لا طائل صرف نماید و ملتزم آلام مخلد گردد و آس
برادر مردم از اطراف و جوانب در رنگ مور و بلخ میریزند و شما قدر دولت
خانگی را ناشناختہ در طلب دنیا می دینید و لذت و بشوق خواہان
حصول آیند الحیاء شعبۃ من الایمان حدیث نبوی است علیہ

من الصلوة افضلها ومن التسليمات اكملها اى برادرين نوع اجتماع
 اهل اللہ و این قسم جمعیت اللہ و فی اللہ کہ امروز در سر ہند میسر است اگر گو عالم گوید
 معلوم نیست کہ عشر عشر این دولت پیدا آرید و ششم از ان ماجرا حاصل کنید و شما
 اینچنین دولت رامنت از دست داوید و از جوہر نفیس بجوز و مویر در رنگ
 طفلان اکتفا نمودید صریحاً شریعت باوا ہزار شریعت باوا ہوا اى برادر تا وقت
 دیگر شاید فرصت نہ ہند و اگر دہند این اجتماع بر پانگزارند آن زمان علاج صیت
 و تدارک آن بچہ بود تلافی بچہ چیز حاصل آید غلط کردہ آید و خطا ہمیدہ آید بچہ ہا
 چرب شیرین مفتون نشوید و یلیاس ہا می نفیس و فریب فریب نخورید کہ تاج آن
 غیر از حسرت و تدارک چہ در دنیا و چہ در آخرت ہیچ نیست بواسطہ رضای اہل
 و عیال خود را در بلا انداختن و خستیا عذاب اخروی نمودن از عقل و روانی
 و و راست حق سبحانہ و تعالی عقل و ہا و متنبہ کناد اى برادر و دنیا کہ در
 بیوفای مثل است و اہل دنیا کہ در ذنات و حسرت مشہور حریف باشد کہ کسی عمر
 گرامی خود را در پے بی وفا و خیس صرف نماید و مَا عَلَيَّ الرِّسَالُ اِلَّا الْبَلَاغُ

تذکرہ اہل بیت زکریا و صومی جناب حضرت محمد الفاضل رضی اللہ عنہ

منقول است کہ حضرت مخدوم علیہ الرحمۃ کہ والد ایشان اند چون ہوارہ
 سیاحت و انقطع میل و شتند و بہا جرت بیگزارانیدند اکثر در بلدان و
 بقاع غربت بسر می بردند چنانکہ در ذکر ایشان رمزی از ان گذشتہ چند گاہ
 در سکندرہ کہ قریب پاتاواہ است از قصبات مشہورہ ہندوستان بطریق
 نشر معلوم شرعی و ادائی عبادات سنیہ اقامت داشتند چون انوار صلاح
 و آثار معرفت و ذکا بر جمین مبین ایشان لائح و لامع بود روزی عورتی از

آن بلده شریفه از اماکن مشهوره بلدان هندوستان است و مرکز آن کشور بکرت نشان
 و رایام طفولیت هر که ایشان را می دید (کریمه) یگاد زیتها یضیی و لوکم تمسنه
 نادر زبان حال قال می کشور خدمت شاه کمال قادری که ذکر شریفش گذشت انطا خاصه
 در حق ایشان مرعی میداشتند گویند که در ایام کودکی خدمت ایشان را ضعف قوی رو
 داده و معالجه بیأس کشید چنانکه والد ماجد ایشان از غایت بی آرامی ایشان بر کنار کشید خدمت
 شاه کمال برده التماس عامی صحت ایشان نمود خدمت شاه بجزیه شورش تمام بزبان مبارک اندک خاطر
 جمع و آرید که این طفل عمر و راز خواهد یافت عالم و عامل عارف کامل خواهد شد نیز بکرات آن شیخ بزرگوار بولد
 ایشان ح انفاست بشارت اساس در حق ایشان فرموده خدمت ایشان در سن هفت
 هشت ساله بودند که بشیخ کمال از این جهان انتقال نموده و علیه مبارک
 شیخ را گماهی و بدو هشتاد مشهور است که روزی در ایام طفولیت اند ماجد ایشان
 حضرت شاه کمال را همان داشتند ایشان را برداشته بخدمت شیخ آوردند تا شیخ
 التفات و عا در حق ایشان نماید حضرت شیخ ایشان را در بغل خود گرفته انگشت مبارک
 در میان ایشان گذاشتند ایشان در گریه شدند حضرت شیخ بدست چپ و داشتند
 در آن آثار بدعت بود حضرت شیخ تبسم فرموده آن شیخ را از دست مبارک دور کردند
 فی الحال ایشان انگشت را پوشیدند خدمت شیخ فرمودند که با بایس قدم برای اولاد
 ما گذار و روی بحضرت مخدوم کرده فرمودند که این طفل تو بسیار تشریح و ملتزم سنت
 خواهد بود و سخن حق را هرگز و آنگذار نخواهد شد ویدی که ما را نیز ولالت بانداختن آن شیخ
 بدعت نموده جزا از الله سبحانه عنایه و الجزاء نسبت ما را تمام کشید الله
 برای اولاد ما گذاشت

لله مراد از شیخی که بدست مبارک شیخ کمال موصوف بود انگشتی طلا بود که در شرع بایس آن ممنوع

است بکنایه الرسائل المشتملة علی مناقب الجده و تیه ۱۲ عه پوشیدن در لنت کلمات بلوچی بکیدن را گویند ۱۲

تذکرہ خامسہ در تذکرہ ایشان بدیرستان و رسیدن
ایشان بکمال علوم عقلیہ و نقلیہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ

باجملہ چون سن مبارک ایشان لائق بدرس شد والد ماجد ایشان اول خدمت
ایشان را بحفظ قرآن شریف مشغول نمودند و در اندک مدت از حفظ فارغ شدہ
پہ تحصیل علوم پر و اخذند از خدمت والد ماجد خود اکثر علوم را حاصل نمودند بوجہ چند
روزے فتنے کلی و ملکہ شنافی بایشان رویداد چنانچہ عبارات دقیقہ را حلہا
و تحقیق سے فرمودند و بر بعضی مواضع کتب دقیقہ عبارات دلکش کشا و مشکلات
را تحریر سے نمودند و بعضی علوم را از نزد علمای کبار آن روزگار نیز حاصل نمودند
بعدہ بیال کوٹ رفتہ بنزد محقق مدق مولانا کمال کشمیری رحمۃ اللہ علیہ کہ از
فحول دانش و ران متوسع بودہ و از باطن نیز صاحب نسبت قومی و استاد مولانا
عبدالحکیم سیالکوٹی علیہ الرحمۃ بودہ بعضی کتب متداولہ معقول را خواندند
و بعضی کتب احادیث بتدریج یعقوب کشمیری علیہ الرحمۃ گذارانیدہ و خدا مست شیخ
یعقوب از خلفای بزرگ شیخ معظمہ قطب مکر و شیخ حسین خوارزمی
کیروی قدس سرہا بودہ و در حریم شریفین زادہما اللہ شرفا و تعظیما
در نزد کبار محدثین آنجا تصحیح حدیث نمودہ بود و نیز خدمت ایشان بعد از جلوس مسند
ارشاد و اجازت تفسیر و آحادی را با جمیع مؤلفاتش چون بسط و وسیط و اسباب نزول
و نیز تفسیر قاضی بیضاوی را با جمیع مصنفاتش چون ثلاثیات و منہاج الاصول و غایتہ
القصوی و غیرہما و صحیح امام بخاری با جمیع مؤلفاتش چون ثلاثیات و آداب مفردہ
و افعال العباد و تالیف و غیر ذلک و مشکوٰۃ تبریزی و شمایل ترمذی و جامع صغیر سیوطی
و قصیدہ برودہ شیخ بوسید بوسیری و نیز روایت حدیث مسلسل را کہ ذکر شود مع الاسناد از

قال حدثنا به ابو الحامد احمد البزار وهو اول حديث سمعته منه قال حدثنا
 به عبد الرحمن بن بشر بن الحكم العبدري وهو اول حديث سمعته منه
 قال حدثنا به سفيان عمرو بن دينار عن ابي قابوس مولى عبد الله بن عمر
 بن العاص عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضى الله تعالى عنهما ان رسول
 الله صلى الله عليه وسلم قال الراحمون يرحمهم الرحمن تبارك وتعالى
 ارحموا من في الارض يرحمكم من في السماء واما اسناد مشكوة المصانح
 كه كتابيت نسبت بدگر كتب مسطوره متداول و مشهور و باجابت و اسناد محتاج
 تراز و دگر كتب و حديث و وسائط اسناد و بولفسش كتر از وسائط كتب و دگر اين است
 كه ذكر مي يابد از حضرت مجدد الف ثاني قدس سره تاشيخه عزيز الدين رح
 بن فهد همان سند است كه در حديث گذشته محرر گشت ليكن شايخه عزيز الدين
 بن فهد مشكوة را هم از شايخه تقى الدين بن فهد الهاشمي اجازت دار و در هم از
 شايخه الاسلام بن حجر العسقلاني رحمه الله تعالى قال الشايخه تقى الدين
 اخبرنا به عاليا الشايخه اما مشرف الدين عبد الرحيم بن عبد الكريم الجرجاني
 اخبرنا به العلامة امام الدين على بن مبارك شناه الصديق الساجي
 المعروف بخواجه وقال شايخه الاسلام بن حجر اخبرنا به العلامة القوي
 قاضي الاقضية محمد بن محمد بن يعقوب الفيروزي ابادي الشيرازي
 الصديقي الشافعي قال اخبرنا به الحافظ جلال الدين حسين
 اخبرنا به مؤلفه ناصر السنة ابو عبد الله محمد بن عبد الله
 الخطيب التبريزي قال الساجي قرة و اجازة وقال الاخر
 اذنا فقط بعد از اخذ اين اجازت ایشان فرموده اند كه محسوس گرويد كه مراد خاور
 طبقة محدثين كروند و خدمت ایشان بفرزندان گرامي خود و خواجر محمد هاشم

کشتی پخشانی این همه اجازات و اوه اند رضی اللہ عنہم اجمعین چون خدمت ایشان
 از استفادہ علوم منقول و معقول و فروع و اصول فارغ شدند رخت بستند
 افادہ کشیدند و در آنها طلبہ علوم را از برکات خویش بهره ور گمراہانیدند و بعضی سائل
 شریف بتازی و فارسی در غایت بلاغت و فصاحت تصنیف فرمودند که از آن جمله است
 رسالہ روشیعی می آرند که در آن وقت ابوالفضل مرجع فضلمای بوده لاچار
 خدمت ایشان نیز گامی به مجلس اومی شدند و وی بر و فور فضائل کثیره ایشان
 اطلاع یافته تعظیم هائی و رعایت هائی نمود و در آن وقت از مجلس فضلالا نوشتند
 بودند و وی زبان تو صیغ فلاسفه کشف و علوم ایشان را بسیار ستوده آن قدر بمبالغه
 نمود که عبادت میشد بتو همین علمها درین جمله علما حاضر مجلس از بهیبت و شوکت او ملاحظه
 نموده خاموش بودند و یارائی لب کشودن نداشتند ایشان از جنون اسلام تحمل نمودند
 و فرمودند که امام غزالی قدس سره در رسالہ المتقذ عن الضلال بزرگاشته
 است که از علومی که فلاسفه خود را وضع آن میدانشند آنچه بجاری آید چون الہیات و حکمت
 و نجوم و ہیئت و طب آنرا از کتب انبیاء ما تقدم و کلام ایشانان سرقت نموده اند آنچه
 زاوہ طبع ایشان است چون ریاضی و امثال آن بچه کاروین می آید ابوالفضل
 شنیده متغیر گشت و گفت غزالی نام معقول گفته حضرت ایشان نیز از استماع این حرف
 متغیر شده فرمودند اگر ذوق صحبت باہل علم داری از این حرفهای نامعقول دور
 از او زبان آوار و از مجلس برخاستند و رفتند چند روز به مجلس حاضر
 نشدند تا او معذرت خواسته بعد تمام طلب نمود و تیز در روزی که علمای
 مجلس فیضی بر او را و برای اعانت تفسیر او که بحروف بی نقط می کرد حاضر میشدند
 رفته اند چون ایشان را دید خوش شده گفت خوب رسیدید موضوعی از تفسیر
 پیش آمده که آن را بحروف غیر مجزئتاویل و تفسیر نمودن متعسر شده من بسیار مانع شود

اما عبارات دل خواه بدست نیامد خدمت ایشان با آنکه تحریر عبارات بی لفظ نورزیده بودند در ساعت مطالب کثیره در کمال بلاغت برنگاشتند که فیضی و علمای مجلس در حیرت رفتند و همه بکمال فضیلت ایشان قائل شدند. عرض از نوشتن این حکایات آنکه آثار حمیت و غیرت ایشان در ایام قبل از ارشاد بر مردم فضلا، آن وقت مستولی بود و همه بفضائل ایشان قائل و منتقاد الله هُمْ لَا تَحْرِمُنَا أَجْرَهُ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

تذکرہ سبب سادہ از پنج ثانی در ذکر توجہ حضرت محمد الفاتح
بجسب نسبت باطنی و سلوک نمودن ایشان

حی آرند که چون خدمت ایشان در علوم ظاہر مرتبہ کمال حاصل نمودند و در آن وقت کسی رایا سائے مقاومت و مباحثہ با ایشان نماند و طلاب ایشان نیز بدرجات فضیلت ممتاز شده میسر خاطر عالی بجسب سلوک باطنی آمد و در آن آوان ایشان را جهت بعضی مہمی ارادہ سفر آگرہ شد و بدان طرف تشریف فرما شدند و مدت بدید آنجا اقامت و رزیدند و الدما جدا ایشان از کمال محبت کہ نسبت با ایشان در سائر فرزندان داشتند از مفارقت ایشان بے آرام شده توجہ باگرہ فرمودند و بملاقات ایشان رسیدند و قتلے حاصل نمودند یکی از فضلا می آن دیار از آمدن حضرت محمد و م مطلع شده بزیارت ایشان آمد بعد از ملاقات کثیر الافاوات عرض نمود کہ باعث باین توجہ ایشان را چہ بود فرمودند کہ شوق ملاقات فرزند و پسند شپین احمد سلمہ و تبر چون و رابنا بر بعضی ضروریات نرو ما آمدن پیشتر نمود ما آمدیم مصر ع

یوسف نرو و بکنعان یعقوب برون آید

نمود ایشان فرمودند به صحبت حاضر میشده باش آن طالب حاضر میشد خدمت ایشان
 خود را به نسبت آن اکابر و شته افاضه احوال برو می فرمودند چون دو سه ایام برین گذشت
 اصحابی که ریزه چینان خوان نموت نقشبندی بودند و احوال خود بستگی یافتند یکی از ایشان آن تنگ
 شده عرض حال نمود که دو سه روز است که قبض در احوال خود می بینم باعث آن ندانم که چه تقصیر
 رفت است و بجز می نیومثل آن معروض داشت خدمت ایشان تبسم نمودند و فرمودند که
 هیچ تقصیر از شما بوقوع نیامده بل سزایین بستگی آنست که شما از ما اقتباس انوار نسبت
 اکابر نقشبندی می نمایند و ما خود را در این دو سه روز چه افاضه طالبی از طالبان نسبت علیه
 قادریم خبر آن نسبت میداریم و در سبب القامی او کثوره ایم ناچار شمار ابا آن مناسب نیست
 معطل مانده اید و متخلل گشته چون ما به نسبت خواجگان جموع نایم بستگی شما بکشاید همچنان شد
 که فرموده بودند و نیز چنانکه گذشت نسبت حشمتیه از والد خود یافته بودند اما از راه تقوی التزام
 متابعت سنت مصطفی صلوات الله علیه آله از سر و دو تو اجد و غیره که مرسوم این سلسله علیه است
 احترامی فرمودند هر چند خاطر خاطر ایشان مانع سفر حجاز بوده اما از جهت رعایت خدمت والد
 خود و اخذ فیوضات ایشان جاگمی رفتند می آمدند در آن ایام وقتی ایشان را ضعف قوی و
 والد مخدوم زاوگان و گانه نماز حاجت گذارده متوجه قبله شده بگریه زاری افتاد در آن اثنا
 بخواب رفت میبیند که قائلی میگویی که خاطر جمع دار که ما را باین مرد کای عظیم فرمایش است
 که هنوز از هزار یکی بظهور نیامده لاجرم خدمت ایشان بزودی از آن بیماری شفا یافتند
 بعد از چند گاه از آن بخدمت خواجه پیرنگ شدند و آن علم تم را باحوال اکمل هم آغوش گردانیدند
 و آن جدول احوال سابق را بقلزم کمال و اکمال جمع ساختند تا در زمان خود قطب دوران پناه
 جهانیان شدند در فصل الخطاب خدمت خواجه محمد پارسا رضی الله عنه می نویسند و کذ لک
 و بجز محققین در معنی انشا یعنی انشاء الله من عباده العلماء که علمها سه گروه اند بعضی بعلم
 عالم اند و بعضی بعلم باطن بر خیزد بعلم باطن هم بعلم ظاهر و قسم ثالث بس ناورد بود اگر در هر قسم

وصاحبان رازیارت کم از من سبب آن داعیه را پرسیدند با وی گفتم بگریست و برخواست
و هشتاد و نینار بیرون آورد که میراث پدر من مانده بود و چهل دینار را برای برادر من گذاشت
و چهل دینار را در زیر بغل من در جامه من دوخت و مرا اذن سفر کرد و مرا عهد داد بر صدق
در جمیع احوال و بوداع من بیرون آمد و گفت ای فرزند برو که برای خدا تعالی از توبه بزرگ
و تاقیامت روی ترا سخاوت دیدم با قافلہ اندک بجانب بغداد توجه نمودم چون از همان
بگذرتم شصت سوار بیرون آمدند و قافلہ را بگرفتند و هیچ کس مرا تعرض نکرد ناگاه یکی از
ایشان بر من گذشت و گفت ای فقیر چه داری گفتم چهل دینار گفتم کجا است گفتم در جامه
من دوخته است در زیر بغل من گمان بردند که مرا استزای کند مرا بگذاشت و برفت و دیگر
بمن رسید همان پرسید همان جواب شنید او تیر را بگذاشت و برفت و هر دو پیش من رسیدند
بهم رسیدند آنچه از من شنیده بودند با وی گفتند مرا طلبید بر بالای تلی که اموال قافلہ در قسمت
میکردند پس گفت با خود چه داری گفتم چهل دینار در جامه من دوخته است در زیر بغل من
فرمود تا جامه من بسکافتند و آنچه گفته بودم یافتند و گفت ترا چه بر این داشت که عترت
کردی گفتم والده من مرا عهد داده بر صدق و راستی و من در عهد و می خیانت نمی کنم پس هر
ایشان بگریست و گفت چندین سال است که من در عهد پروردگار خود خیانت کرده ام
و بدست من توبه کرده پس صحاب وی گفتند که تو در قطع طریق بهتر بودی اکنون در توبه
بهتر باش همه بدست من توبه کردند و آنچه از قافلہ گرفته بودند باز دادند اول تا بان بر
من ایشان بوده اند و خدمت ایشان در ثمانین و اربعه ایته به بغداد رسیدند و بجد تمام تحصیل
علوم مشغول شدند اول بقراءت قرآن بعد از آن بفقہ و حدیث و علوم و پنیه پیش بزرگان
در آن زمان متعین بودند و باندک روزگاری از اقران خود فائق شدند و از اهل آن زمان
مهمتر گشتند و در ۵۲ سال احدی و عشرين و خمسہ آیتہ مجلس و عظمتها و خدمت
ایشان از کرامات ظاہر و احوال و مقامات عالی بوده است خدمت حضرت مولوی جامی علیه السلام

و زلفات این ذکر نموده اند و نقل از امام یافعی ترمذی آرند و فی تاریخ الامام الیافی حتمه الله علیه
 و اما کراماته فخرجت عن الحصر و قد خیر فی من ادراکت من اعلام الامة
 ان کراماته تواترت او قریب من التواتر و معلوم بالاتفاق انه لم یرضها
 ظهور کراماته لغيره من شیوخ الافاق خدمت ایشان میفرمودند که پانزده
 سال در یک برج بنشستم و با خدایتعالی عهد کرده بودم که نخورم تا نخورانند و لقمه در دهان
 من نهند و نیا شامم تا مرا اینا شامانند چیار چهل روز هیچ نخوردم بعد از چهل روز شخصی
 آمد و قوسه طعام آورد و نهاد و بر رفت نزدیک بود که نفس من بر بالای طعام افتد از بس
 گرسنگی گفتم والله که از عهدیکه با خدایتعالی بسته ام بزگرم شنیدم که در باطن من کسی
 فریادی کند با و از بلند میگوید الجوع الجوع ناگاه شیخ ابوسعید مخزومی قدس سره بمن
 بگذشت آواز شنید گفتم این آواز چیست ای عبد القادر گفتم این تلق و
 اضطراب نفس است اما روح برقرار خود است و مشاهده خداوند خود گفتم
 بخانه ما بیا و رفت و من در نفس خود گفتم بیرون نخورم رفت ناگاه ابو العباس
 خضر علیه السلام در آمد و گفت بر چیز و پیش ابوسعید بر و رفتم دیدم که
 ابوسعید در خانه خود استاده است و انتظار می برد و گفت ای عبد القادر آنچه من گفتم پس نبود
 که خضر انیز می بایست گفت پس مرا بخانه در آورد و طعامیکه مهیا کرده بود و لقمه لقمه در دهان
 من نهاد تا سیر شد بعد از آن مرا خرقة پوشانید و صحبت و پیرالانم گرفتم الشیخ ابو محمد
 عبد القادر بن ابی صالح بن عبد الله الجبلی لبس الخرقة من ید الشیخ
 ابوسعید المبارک بن علی المخزومی و هولیسها من ید الشیخ ابی الحسن علی
 بن محمد بن یوسف القرظی الهنکاری و هولیسها من ید الشیخ ابو الفرح
 الطرموسی و هو من ید الشیخ ابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز ^{القمی}
 و هو من ید الشیخ ابی بکر الشبلی قدس الله تعالی ارواحهم و هم خدمت ایشان

و برخواست

فرموده اند که وقتی در مناجات میبودم شخصی پیش آمد که وی را هرگز ندیده بودم گفتم صحبت
 میخواهی گفتم آری گفتم بشرط آنکه مخالفت نکنی گفتم نکنم گفتم اینجا بنشین تا من بیایم
 یک سال برنت پس باز آمد من همان جا بودم ساعتی نزدیک من بنشست و بر رفت
 و گفت از اینجا بروی تا من بیایم یکسال دیگر برنت پس باز آمد و با خونان و شیر آورد
 گفت من خضرم مرا فرمودند که با تو طعام خورم آنرا نخور و می گفتم بر چیزی و بگرد و با هم
 بنشین و آمدیم مخفی نماند که جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ را همسایه
 وصول را که جناب قدس خداوندی جلشانه موصولند و راه فرموده اند راهی فرموده اند که
 بقرب نبوت تعلق دارد و راهی دیگر است را اثبات نموده اند که بقرب ولایت تعلق دارد
 اول مخصوص با نبیا و صحابه و از سایر مؤمنین اقل قلیل را از آن راه یاز فرموده اند و هر که
 از آن راه برود بے توسل و واسطه خواهد بود که چیلو لیت یکی دیگری را نخواهد بود و راه دوم
 بقرب ولایت متعلق گفته اند آنجا چیلو لیت را اصل عظیم داشته اند و آن راه را بعد از سرور عالم
 صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم مخصوص جناب حضرت علی کرم اللہ وجہہ الکریم داشته و بعد از ایشان ائمه شاعران و ارباب
 آراء فرموده بعد از ایشان هر که فیض وصول رسیده توسط ایشان بود یعنی دیگر ائمه
 بالاصالة شده و چون نوبت جناب شیخ ابی الحسن الانس حضرت شیخ عبد القادر جیلانی محبوب
 سبحانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ رسید آراء مفوض با ایشان شد تا او ام قیام ساعت آراء را مفوض
 با ایشان فرموده اند و خود را در آن راه نایب ایشان قرار داده اند و راه وصول حضرات
 نقشبندیہ غیره خال خالی راجحی که حضرت محمد صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم را از راه اولی فرموده اند خود را با اصالت
 و بالذات نیز قابل آن راه اول قرار داده اند که بالاصالت است و تبعیت را آنجا احتیاج نیست
 اگر تفصیل این مدعا را خواسته باشند در مکتوب صد بیست و سیوم از جلد ثالث مکتب تبی بشر
 که ختم آن جلد همان مکتوب قرار یابند پس در اولیا کرام وجود شریف ایشان
 نشان عظیم است که اظهر من الشمس است و الله اعلم و المنته که این فقیر هر چند از آباء و اجداد

حضرت مجدد الف ثانی ام اما از جانب اہمات نسبت غلامی بایشان دارم چه والدہ والدہ و والدہ جد
فقیر ہر دو از اولاد ایشان اند و آزان امید واری عظیم دارم بیست

اگر چه خود گلستان باغ و راغ نہ ام || ہزار شکر کہ قایم از ان در باغ نہ ام ||

تذکرہ نامند از منتخب نامہ ذکر دریافت حضرت مجدد الف ثانی

شرف صحبت حضرت خواجہ پیرنگ او اخذ طریقہ نقشبندیہ مجددیہ

رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمُ

مے آرند کہ خدمت ایشان را شوق طواف بیت اللہ و زیارت روضہ جناب سول
اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم ہمیشہ دامنگیر بودہ از جهت پاس کبر سن والدین گوا
خود رحمت اللہ علیہم آن داعیہ را در تعویق مے انداختند تا آنکہ در سبب بعد الالف
والد ماجد ایشان از این دایرہ پر لال انتقال اختیار نمودند و سفر آخرت گزیدند ^{اللہ} رحمت علیہم ^{و استقر}
خدمت ایشان را چون موانع نامند در سنہ ثامن بعد الالف متوجہ سفر سعادت اثر شرب
و بطحا شدند چون بدار اللہ اولیاء دہلی رسیدند بمولانا محسن کشمیری کہ یکی از فضلا می آن وقت
و آشنای ایشان بود از قدم حضرت خواجہ پیرنگ علیہ الرحمۃ ایشا از مطلع گردانید کہ
بزرگے از طریقہ علیہ حضرات خواجگان درین بلندہ رسیدہ بسیار عزیز الوجود است صاحب
کمال حال و قال اگر ایشان رفتہ ملاقات نمایند امید کہ حفظ و اوف نصیب وقت گردد و چون
خدمت ایشان از والد ماجد خود شوق دریافت اکابر طریقہ نقشبندیہ شنیدہ بودند و در
دل مبارک ایشان نیز میل بود آن ولالت را موجب سعادت و نسبت بصحابت موسی
الیمہ بخدمت حضرت خواجہ شدند و خدمت خواجہ بہر شایستگی تمام تلقی نمودند و از قصد
ایشان پرسیدند ایشان عزمی کہ داشتند بمرض رسانیدند با آنکہ شیوہ مرضیہ حضرت خواجہ نبود

که کسی را از طلا ببنفس نفیس دلالت بر اخذ طریقه از خود یا التزام صحبت خود نمایند یا از مثل
 این سفر مبارک بسکونت خائفه معلی خود اشاره فرمایند اما از آنجا که نظر عالی بر استعداد و قابلیت
 ایشان افتاد از عادات خویش تجاوز نموده فرمودند هر چند راه سفر مبارکی در پیش درید اما چند
 روز میتوان بفقرا صحبت داشت لا اقل ماهی یا هفته چه مانع باشد حسب الامر اختیار بودن
 هفته نمود و در آن هفته بملازمت ماه و هفته می رسیدند و دوری بر آن نرفته
 که آثارش و تصرف حضرت خواجہ در ایشان اثر کرد بر آن شدند که اخذ طریقه علیہ و
 شغل حاصل کرده و آنرا از راه قرار داده بسفر مبارک اثر روند بیست

بگیریم زاویرہ این سراغ | از شورابہ اشک از قرص داغ

آن را بحضرت خواجہ معروض داشتند خدمت ایشان بی آنکه امر باستخاره نمایند یا تالی یا
 چنانکہ و اب مبارک ایشان بوده نکرده مصرعہ از دوست یکا اشاره انابستر ویدن
 فی نفور بخلوت عالی بروہ مذکور ل امر نمودند تو جهات عالیہ بکار بردند کہ ہمدران بکظہ دل حق
 مثل ایشان بذکر خفیہ آشنا گردید و با ہم ذات گو باشد بیست

مجتبای دل تفتیده الفت بیشتر گیرد | چراغی را کہ بر سرد و باشد زود تر گیرد

اسرام و التذاذ و طلاوت تمام روی نمود و یوما فیوما انافانا ترقیات عالیہ و عروجات متعالیہ
 بہ ظہور پیوست تا دیدند آنچه دیدند و رسیدند بد آنچه رسیدند بشوق طواف خانہ کعبہ میشدند و را شناکا
 این راه وصول بصاحب خانہ میشد حضرت خواجہ ایشانرا در خلوت خواستہ رازی چنان
 مدت کہ در دل داشتند در میان آور و ند کہ چون مراجعت مولانا بزرگ خواجہ امکانی قدس
 امر نمودند کہ بہند و نشان شو تا این سلسلہ شریفہ را آنجا از تور واجی پدیدار شود فقیر خود را شایان
 این معنی ندیدہ تو صنع نمودم امر باستخاره فرمودند و آن استخاره دیدم کہ گویا طوطی بسر شاخ نشسته
 و مادر دل خود نیت کردیم کہ اگر آن طوطی از سر شاخ آمدہ بر دست ما بنشیند ما را کتایش ما ویر
 خواهد روی نمود و بجزو این خطور آن طوطی پرواز نموده آمدہ بر دست ما نشست ما آب مان خود

مستقار و کریم و آن طوطی در وہان من شکر ریخت زدائی آن شب واقعه را بعضی حضرت مولانا خوجی
 قدس سرہ رسانیدم فرمودند کہ شمار ازود ترم توجہ ہندوستان باید شد کہ طوطی جانور ہند است ہندوستان
 از وہان تمام غریزی بوجود آید کہ عالمی از و منور گردد و تہمت کہ اکابر انتظار اومی بروند شمار نیز از و
 بہرہ رسید لاچار توجہ ہندوستان شدم و بہر منزل جو یابی آن طوطی می بودم چون بشہر سر رسیدم
 رسیدم در واقعہ نمودند کہ تو در جوار قطب فرود آمدہ و از چلیہ آن قطب نیز آگاہ گردانیدند صبح
 آن شب بدریافت و رویشان و گوشت شبینان آن بلکہ رفتہ جماعت را دیدم کہ نہ ایشانرا
 ہر آن حلیہ یافتہ و نہ آثار و علامت قطبیت از بیچ یک معائنہ نمودم گفتم شاید کسی از اہل
 این شہر قابلیت این معنی داشتہ باشد کہ بعد از این بہ ظہور آید ہمان روز کہ شمار را دیدم ہم
 حلیہ شما موافق یافتہ و ہم نشان آن قابلیت در شما مشہود گشت و نیز فرمودند کہ چون
 بنواحی سر ہند رسیدم دشت و صحرائی آنجا پر مشعل دیدم کہ آن را نیز اشارہ بہ عالم
 شامی دانم با کجملہ آنچه در ووستہ ماہ بعنایت اللہ ازین تربیت خواجہ باقی اللہ
 در حق ایشان بہ ظہور رسیدہ قلم زبان و زبان قلم از تحریر و تقریر عاجز و قاصر شدمہ از ان
 کلام معجز نظام خود ایشان کہ بتخریص طالبے رنگاشتنہ اند تیر کا ایراوسے رود مصرعہ

|| بر حال تو ہم حال تو ہرمان و دلیل ||

کلامہ العالی

این درویش را چون ہوس این راہ پیدا شد عنایت خداوندی جل شانہ ہادی کار
 او گشتہ بخدمت ولایت پناہ حقیقت آگاہ ہادی طریق اندر آہ
 النہایت فی البدایہ والی السبیل الموصل الی درجات الولایت مؤید الدین
 الرضی شیعنا و امامنا محمد ذ الباقی قدس سرہ کہ یکی از خلفای کبار
 خانہ واوہ حضرات اکابر نقشبندیہ قدس اللہ اسرارہم بودہ اند رسانید ایشان
 این رویش اذکر اسم ذات جل سلطانہ تعلیم نمودند و بطریق معہ توجہ نمودند تا التذاد او تمام رسد

پیداشد و از کمال شوق گریہ دست داد و بعد از یکروز کیفیت بخودی آرد و نمویک در بای محیط دیدم و
صورتش کمال عالم را در رنگ سایہ پران و بیامی یافتیم و این بخودی رفتہ رفتہ استیلائی پیدا کرد و امتداد
کشید و گاہے تا یک پھر روزی کشید و گاہے تا دو پھر روزی کشید و بعضی اوقات تیغاب شب
مینمود چون این قضیہ را بعض حضرت ایشان رسانیدم فرمودند کہ نحوی از فنا حاصل شدہ است
و از ذکر گفتن منع فرمودند و بنگاہ داشت آن آگاہی امر نمودند بعد از دو روز مرا فتائی مصطلح
حاصل شد بعض رسانیدم فرمودند بکار خود مشغول باش بعد از آن فتائی فنا حاصل شد چون بعض
رسانیدم فرمودند کہ تمام عالم را یکی مے بینی و متصل و اعدی بیانی عرض کردم بی فرمودند کہ معتبر در
فتائی فتائی آن است کہ با وجود دیدن آن اتصال فی شعوی حاصل شود و در جان شب
فتائی فتائی این صفت حاصل شد بعض رسانیدم و حالتی کہ بعد از فتائی حاصل شدہ بود
نیز بعض رسانیدم و گفتم کہ من علم خود را نسبت بحق سبحانہ حضوی می یابم بعد از آن نوسے کہ
محیط ہمہ شیا است ظاہر گشت و من آنرا حق دانستم جل و علا و آن نور رنگ سیاہ و شت
بعض رسانیدم فرمودند کہ حق مشہوست جل سلطانہ ما در پرودہ نور نیز فرمودند کہ این انبساط
کہ در آن نور مینماید و در علم است بواسطہ تعلق ذات جل شانہ با شیا معتبرہ کہ بالا گوشت
واقع شدہ اند منبسط می نماید نفی انبساط باید کرد و بعد از آن آن نور سیاہ منبسط و با تقابل
آورده تنگ شدن گرفت تا آنکہ بنقطہ کشید فرمودند آن نقطہ را ہم نفی باید کرد و بحیرت آمدیم
کردم آن نقطہ مہوم ہم از میان زائل شد و بحیرت انجامید کہ در آن موطن شہو و حق سبحانہ خود
بخود است چون عرض رسانیدم فرمودند کہ میں حضور حضور نقش بند یہ است و نسبت نقش بند
جبارت از این حضور است و این حضور را حضور بے غیب نیز می گویند و اند ما جبر النہای
فی البدایہ در این موطن صورت می بندد و حصول این نسبت مر طالب اورا بطریق در رنگ
اند کردن طالب است در سلاسل دیگر اوزکار و اورا از پیرا بر آن عمل نماید **ع**
قیاس کن ز گلستان من بہار مرا و این در ویش را این نسبت عزیز الوجود

بعد از دو ماه چند روز از ابتدای زمان تعلیم ذکر حاصل شد بود و بعد از تحقق شدن این نسبت
فنامی دیگر که آن فنامی حقیقی گویند حاصل گشت و دل را آن قدر وسعت پیدا شد که تمام عالم
را از عرش تا مرکز زمین در جنب آن وسعت مقدار خود له قدری نبوی بعد از آن خود را و عالم را
و هر فرد عالم را بلکه هر ذره را حق می دیدم جل و علا بعد از آن هر ذره عالم را و افراد آن را عین خود
دیدم و خود را عین همه اینها بآنکه تمام عالم را در یک ذره گم یافتم بعد از آن خود را بلکه هر ذره را
آن قدر منبسط و وسیع دیدم که تمام عالم را بلکه اصناف عالم را در آن گنجایش می شد بلکه خود را و هر ذره را نور
یافتم منبسط که در هر ذره ساری است و صورت اشکال عالم در آن نور مضمحل و متلاشی بعد از آن
خود را بلکه هر ذره را مقوم تمام عالم یافتم چون بعضی رسانیدم فرمودند که مرتبه حق لایقین
توحید همین است و جمع الجمع عبارت از این مقام است بعد از آن صورت و اشکال عالم را
تمامی چنانکه اول حق می یافتم این زمان موہوم دیدم و هر ذره را که حق می یافتم بے تفاوت
و بے تغییر همان ذره را موہوم یافتم بغایت حیرت دست داد و در این اثنا عبارت فصوص
که از پدر بزرگوار علیہ الرحمۃ شنیده بودم بیا و آید که فرموده است ان شدت قلت
انه ای العالم حق وان شدت قلت انه خلق وان شدت قلت انه حق من وجه
و خلق من وجه وان شدت قلت بالکھیرة بعد التمزینہما این عبارت فی الجملہ
مسکن آن اضطراب گشت بعد از آن در ملازمت ایشان رفتہ عرض حال خود کردم فرمودند کہ
ہنوز حضور تو صاف نہ شدہ است بکار خود مشغول باش تا تمیز موجود از موہوم ظاہر شود
عبارت فصوص را کہ مشعر بر عدم تمیز بود خواندم فرمودند کہ شیخ بیان حال کامل نہ کردہ است
عدم تمیز ہم نسبت بعضی ثابت است حسب الامر بکار خود مشغول گشتم حضرت
حق سبحانہ و تعالی بہ محض توجہ شریف حضرت ایشان بعد از دو روز تمیز در
موجود موہوم ظاہر گردانید تا موہوم حقیقی را از موہوم متخیل ممتاز یافتم و صفات و افعال آثار
کہ از موہوم می نمایند از حق سبحانہ یافتم در خارج جزئیات موجود دیدم چون این حالت

را بعرض اشرف رسا نیدم فرمودند کہ مرتبہ فرق بعد الجمع ہمین است و نہایت سعی تا اینجا است
 پیش از این آنچه در ہنر و استعداد ہر کسی نہادہ اند ظاہر نہ شود این مرتبہ را مشتاق طریقت
 مقام جمیل گفتہ اند انتھی کلامہ الشریف و بعد از این کلام دقیق علیہ از وارد احوال
 بقلم آورده اند کہ خوانندگن کلام مبارک ایشان را پوشیدہ نخواہد بود و این معاملہ مذکورہ کہ
 سالکان را بسا لہا دست ندادہ ایشان را بسیر محبوبی و مرادی در اندک فرصت بہ حصول
 پیوستہ و حضرت خواجہ قدس سرہامی فرمودند کہ ایشان طراز محبوبان مرادان اند
 و این سرعت سیر ایشان از آنست کہ در ان ایام کہ ایشان بخدمت حضرت خواجہ رسیدند خدمت ایشان
 بیکی از مخلصان مکتوبی نوشتہ اند و آنجا قلمی نمودہ اند شیعہ احمد نام مردی است
 از سر منہد کثیر العلم و قوی العمل روزے چند فقیر باو نشست و برخاست کردہ عجائب بسیار
 از روزگار اوقات او مشاہدہ نمودہ بآن ماند کہ چراغی شود کہ عالم ہا از روشن گرد و آنچہ بلکہ
 تعالی احوال کاملہ او را بیقین پیوستہ و این شیخ مشار الیہ برادران و اقربا دار و ہمہ مردم صالح و طایفہ
 علماء و چند را دعائی ملازمت کردہ از جواہر عالیہ و شہداء ہای عجیبند فرزندان آن شیخ کہ اطفال اند سرار الہی اند
 با بجمہ شجرہ طیبیہ است اَبْنَتُہُ اللّٰہُ بِنَاتًا حَسَنًا فَقَرَّ اَبَابُہُمُ و لہا عجیبی زندان تھی کلام اللطیف
 حضرت خواجہ قدس سرہامی چون ایشان را کامل و مکمل یافتند محامد قوی و فعلی بجای آوردند و رسائے کہ
 مشتری کسب سعادت از رید ایشان را خلعت اجازت کاملہ پوشانیدند و بسیر منہد کہ وطن
 مالوف ایشان بود و رحمت نمودند و جمعی از طالبان صادق خود را در خدمت ایشان تعین فرمودند
 پس خدمت ایشان بانعام فراوان بوطن آمدند چون شاہباز بلند سیر ابو سعید ابو النخیر از
 خدمت شیخ الاقطاب ابو العباس قصاب آملی قدس سرہا چنانچہ فرمودہ اند کہ باز آمدیم
 با صد ہزار خلعت و فتوح با مر حضرت خواجہ خود تیر بیت طالبان مشغول شدند و در اندک
 مدت جمیع غفیر از سر چشمہ فیوضات ایشان شاد آب شدند در آن اثنا ناگاہ مستر شد آن
 و داع نمودہ صحبت را خواستند کہ بعزلت مبدل کنند از آنجا کہ بہت و الا فی ایشان با

حاصل وقت ایشان شده اکتفا نمانوده در طلب مطلب فوق بود و بعضی اصحاب غرض ارباب
غبطه آنرا شنیده بعرض حضرت خواجہ قدس بنوع دیگر رسانیدند چون این معنی مسموع
بیارک شد این عریفه بپیر بزرگوار خود مرسل داشتند **عَرِيضًا**
از آن روز که از ملازمت برآمده بواسطه میل بفوق الفوق بمقام ارشاد چندانی مناسبت
ندارد چند گاه خود بهت آن بود که در گوشه خریده شود و مردم در صحبت همچو بر و شیر در نظر
می آمدند عزم عزلت مصمم شده بود اما استخاره موافق نمی آمد عروج در مراتب قرب بغایت غایت
هر چند غایت تدارک میسر شده و می شود می بروند می آرند **كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ** بر مقامات
جمع مشتاق الی ماشاء الله تعالی گذرانیدند **بِسْمِ**

گلی بروند زمین و طیزه پست | بدان درگاه و الا دست بردست

در این میان اگر توسط روحانیات مشتاق را تعداد می نمایم بطول انجامد با بجز از جمیع
مقامات اصل در رنگ مقامات ظل گذرانیدند از عنایات چه نویسد قبل من قبل بلا
علة چندان وجوه ولایت و کمالات آنرا نموند که چه در تحریر آورد و در شهر و بیگ در مدارج نزول
تا مقام قلب فرود آورند و این مقام مقام تکمیل و ارشاد است اما هنوز چیزها از متمم و متکمیل از بر
این مقام در کار است تا کی میسر شود امر آسان نیست که میسر شود بلکه این وجوه مخصوص بر او است بر بیان
اینجا قدمگاه ندارند نهایت عروج آخر و تا بدایت مقام اصل است پیشتر افراد هم گذرند دارند
ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ وجه توقف
در مراتب تکمیل و ارشاد این است و عدم نورانیت بواسطه ظهور ظلمت غیب است چیز دیگر
است مردم از استخیلات خود چیزهای نزنند اعتبار نباید کرد **فَرَد**

در نیابد حال بخت بیخ خام | پس سخن گواهی باید و سلام

در اندیشه این قسم ظنیات احتمال ضرر غالب است آن جماعه را فرمایند که از احوال این خسته
ان نظر خیال خود پوشند بحال نظر را محال و بیکر بسیار است **بِسْمِ**

من گم شده ام مراجع کنید

از گم شده گان سخن گوئید

از غیرت خداوندی جل سلطانہ باید اندیشید امرے کہ حق سبحانہ و تعالیٰ کمال او
 مے خواهد در تنقیص او سخن گفتن بسیار نامناسب است و فی الحقیقہ معارضہ است باوقاف
 انتہی کلامہ الشریف فی الجملہ مطلبی را کہ می جستند بعض کرم عطا فرمودند آن گاہ بافاصہ
 طلاب بازگشتند چنانکہ در یکی از مکاتیب شریف نگارش فرمودہ اند کہ حاصلش اینست کہ چون
 خواجہ من مرابہ کمال و اکمال مصطلح این طائفہ علیہ رسانیدہ اجازت دادند و مرانی الجملہ آنوقت
 در کمال و اکمال مصطلح حاصل خود ترویجی بود و آنرا بکرامت دریافتہ فرمودند کہ ترویج او در آن راه
 نباید داد کہ ازان ترویجی در کمالیت مشائخ لازم آید حسب الامر شریف شروع در تعلیم طریقت
 رفت و در مسترشدان کارسین بساعات محسوس گشت درین میان باز علم تنقیص خود پدید آمد
 آنان را کہ پیرامون من می ننیدند جمع کرده حدیث نقض خود گفتند و وولع خودستم آبا طالبان اینمعنی
 محمول بر تو اضنع داشته از آنچه داشتند برگشتند بعد از چند گاہ حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ احوال
 منتظرہ را محصل گردید انتہی ما اخذنا من کلامہ المبارک بار ووم بشوق دریافت
 ملازمت حضرت خواجہ عالی شان از سر بند بدہلی شدند مدتها در خدمت پیر بزرگوار خود بسر
 بروند صحبت ہائی شگرف گذرانیدہ و معاملہ را باضعاف مضاعف رسانیدہ بنوعی رعایت
 ادب پیر بزرگوار بجای آوردند کہ فوق آن مشہور نباشد خدمت حضرت خواجہ
 محمد ہاشم کشمی در کتاب زبدة المقامات می نویسند کہ این فقیر از زبان خوا
 حسام الدین احمد شنبہ ام کہ با وجود علو مرتبت و کثرت فضیلت کہ ایشان را بودہ
 کمال رعایت ادب حضرت پیر و ستگیر خود هیچ کس از میان اصحاب چون ایشان
 نبود ہذا پیش از دگر بر کات نصیب روزگار ایشان شد روزی حضرت خواجہ
 بطلب ایشان فرستادند ہمین کہ برسیدم و گفتم کہ حضرت پیر و ستگیر طلب ایشان دارند مجھ
 استماع این خبر رنگ خسارہ ایشان متغیر شد چون تغیر چہرہ خائفان از غایت خشیت حضرت

قریب برعشہ و ایشان پدیدار گشت من با خود گفتم سبحان اللہ آنکہ می شنیدم ع
 نزدیکان را پیش بود حیرانی: سبب چشم خود و دیدم خدمت ایشان در رساله
 مبدا و معاد رقم نموده اند کہ ما چهار کس بودیم در ملازمت حضرت خواجہ ہر یک
 را اعتقاد علیحدہ بود و معاملہ جدا این فقیر یقین میدانست کہ مثل این صحبت و اجتماع
 و بائند این تربیت و ارشاد و بعد از زمان آنسر و علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام
 ہرگز بوجوہ نیامدہ است و شکر این نعمت بجای آورد کہ اگرچہ بشرف صحبت خیر البشر
 علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام مشرف نشدیم بلکہ از سعادت این صحبت
 محروم ماندیم و ہر کدام را پانزہ اعتقاد بہرہ رسیدیم چنان خواجہ قدس لوامی
 نسبت بامی عالیہ خود را بر فرق فرقان سامی این فاروقی نثار وافر اشتد کاخانہ ارشاد
 بایشان حوالہ داشتند یاران جہت مند خود را بصحبت ایشان دادہ خصت طن نمودند ایشان ہم تہ
 بلا ترو و بافاضات سالکان باب اللہ مشغول بودند احوالات عظیمہ خود و ترقیات
 یاران را بزبان قلم عرض داشت ہا بہر بزرگواری خود نوشتہ اند چنانچہ افتتاح دفتر
 اول بآن عرض است مقرر رفتہ کمالی بخصی علی ناظر ہا ہم چنین حضرت
 خواجہ بزرگواری احوال یاران کہ در حضور شریف در و صلی بودند غائبانہ از ایشان کیفیت
 احوال آنہا را از ایشان می پرسیدند کہ توجہ نمودہ ترقیات و قابلیت ہر یک معلوم
 فرمودہ از سر ہند بایشان رقم نماید و لے یکی از خلص اصحاب حضرت خواجہ قدس
 بتصریح تمام التماس نظرات عنایات خاصہ نمودہ فرمودہ اند کہ انشاء اللہ تعالی چون جناب
 شیخ احمد از سر ہند اینجا بیاید التماس کنیم کہ در حق تو توجہات خاصہ نمایند و در اندک وقت
 ترا بمقامات عالیہ رسانند کذلک قایق علوم طویق و درجات مقام بعضی ارباب معرفت
 را نیز از ایشان استفہار میفرمودند و ایشان حسب الامر معلوم نمودہ بعرض میرسانیدند
 چنانکہ این مکتوب حضرت خواجہ قدس کہ بایشان ورو یافته ایمانی باین معادار و

مکتوب عالی بسند ارشاد اوسع و انور باد مسوده رساله که در طریق خواجگان تمام شده
خواجہ برهان کحل البصر مشتاقان گردانید الحمد لله واملذنه نسبی اندر بغایه عالی است و لطیف
لیکن بخاطر میرسد کہ التماس نموده می آید کہ قدرے در احوال حضرت خواجہ احوال قدس سره
تفتیش فرمایند شاید کہ امور دیگر ہم ظاهر شود و همان روز کہ بمطالعہ آن لطیفہ غیبیہ مشرف شد
در آن اثنا انفاس خاطری کہ دست چپ یعنی عالم ارواح بایشان تعلق دارد چون حاضر
شد بحیث ضعف حافظه متروک گشت کہ مشارالیه بود لیکن ظن آن غالب بود کہ اشاره بحضرت
خواجہ بود و یکی در طبقہ ائمہ دیدہ شود و لیکن کہ چیزی ظاهر گرد و دیگری از سخنان ایشان معنی
مفہوم میشود و این نیز از بعضی خواب های یافته شده کہ ایشان سبب خلقت نہایت
در بدایت مندرج مخلوق شده اند چه عجب اگر فوق نقطه علم و زیر مقام وحدت علیا کہ
قابلیات مطلقه است مخلوق باشند یکی گرم نموده انجام دیدہ شود و ایضا در حضرت فاروق رضی اللہ
تعالی عنہ نظر بینند کہ داخل آن مقام شدہ بنزول آمدہ اند یا از راه دیگر بکنارہ آمدہ اند
شاید کہ مخلوقیت فوق نقطه سبب عدم تقرر در آن مقام شدہ باشد باری البتہ عنایت
فرمایند و نیک تفتیش نمایند کہ خیلی خاطر نگران است التماس دیگر آنکہ در باب فنا کے
بشریت نیز توجہی فرمایند کہ از غیر مقام فنا فی اللہ نیز مقامے دارد یا منحصر است
در داخل شدن بہین مقام از جملہ جماعتی کہ در فوق این مقام مخلوق شدہ اند ظاہر نیست
کہ همچنان محفوظ باشند و حاجت بحسب ظہور فنا فی بشریت ندانستہ باشند ایضا جماعتی کہ در
زیر بہان وحدت محو شدہ باشند و اگر چه از راه جذبہ قیومیت یا غیر آن رفتہ باشند نیز از
عود بوجود بشریت محفوظ باشند ایضا یک نظر در خانہ جبروت کہ مقام انبیا است صلوات
الرحمن علی نبینا و علیہم نیز بکنند کہ در آنجا نیز مقامی خود بود کہ از عو و مذکور را بر
گرداند ایضا در مقام فنا فی اللہ نیز نظرے بفرمایند کہ شاید غیر از این راه ظاہر
راہ دیگرے ہم داشته باشند و بعضی عزیزان از ان راه داخل شدہ باشند باقی احوال

متوقف ایشان را بهتر معلوم است چه نویسم چندان اسامی علامات مقامات ما را معلوم نیست
و تغییرات را چه نوع توان نوشت انشاء الله تعالی آنچه مرضی است همان شود **مجدد** صادق
و جمیع برادران اعزہ نیاز مندی قبول فرمایند انتہی مکتوبہ العالی استفسارها و
نوازشها کہ از خواجہ والا مرتبت باین خلیفہ عالی منزلت بجا رسیدہ معلوم نیست
در دیگر جا واقع شدہ باشد خدمت خواجہ علیہ الرحمۃ از کمال تعطش کہ داشتند چنانچہ این
دو بیت ازان نشان میدہد **قطع**

در حسرت یکدم آہم ای دوست
در العطش آہم ای دوست

بس تشنہ و بس خرابم ای دوست
ہر جا کہ تزشیح تو بسیم

بر آن آمدند کہ احوالات تازہ کہ از خصائص مقتضای استعداد حضرت ایشان بہم رسید
بطریق روایت عالی از سافل کہ بعضی اساتذہ محدثین از تلامذہ خود اخذ حدیث نمودہ اند
خدمت حضرت خواجہ آن احوال تازہ را از این نائب عالی مقدار خود اخذ نمایند و
بایشان اظہار مافی الضمیر فرمودند ایشان ہگی تو اصنع شدہ براہ معذرت رفتند کہ مبادا
مورث بتراک و بگرد و چون الحاح حضرت خواجہ بسیار بحال شد کہ عدم امثال مرتجع
بحال می شد لاجرم خدمت ایشان الامر فوق الادب دانستہ با داب تمام و تواضع
و احترام تام توجہ بحصول آنچه پیر بزرگوار ایشان می خواستند گماشتند بنا ایستادہ آن
مطلب بحصول پیوست و حضرت خواجہ بخلص اصحاب رمزی از این ماجرا در میان نہادہ
بودند چنانکہ خدمت مولانا ہاشم علیہ الرحمۃ بزرگداشتہ است کہ خدمت شیعہ تاج الدین
رحمۃ اللہ علیہ میگفت کہ آنچه در مکاتیب شریفہ حضرت خواجہ کہ بطرف حضرت
مجدد الف ثانی می نوشتہ اند لفظ عزیز متوقف اشارہ بحال خود داشتند کہ ما قدم فی
مکتوبہ قریباً و آنچه در عرائض حضرت مجد الف ثانی علیہ الرحمۃ بطرف حضرت خواجہ
لفظ مذکور کہ احوال عزیز متوقف چنان و چنین مراد آن وجودی جوہ حضرت خواجہ است

کہ بامر ایشان از حال مبارک ایشان خبر می داد و اندک با کجا معامد کہ حضرت خواجہ قدس سرہ
 بایشان داشتند و شیوہ نیاز مندی کہ اظهار می نمودند بقیس آن چنان بود کہ مریدی نسبت
 بہ پیر بزرگوار خود بجا آوردند و در حضور خود در حلقہ مریدان خود ایشان را گردانیدہ بودند و
 خود چون سائر مسترشدان بآن حلقہ آمدہ داخل می شدند و چون از حلقہ یا از مجلسی کہ ایشان
 می بودند حضرت خواجہ می برخاستند چندین کام بشیوہ قہقری می نهادند بغایت ادب و
 یاران را نیز توییدی کردند کہ در حضور ایشان ما را تعظیم نکنند آنچه مشائختی کہ بامی کردید بخد مت
 ایشان نمایند و می فرمودند کہ باطن خود را نیز در حضور ایشان متوجہ ماندارید از زبان حضرت
 پیر محمد بنان قدس سرہ می آرند کہ در آن ایام کہ این فقیر در بندگی حضرت خواجہ صرف
 کیشان بسر میبرد و ہمہ یاران خود را فرمودہ بودند کہ بخد مت حضرت محمد الف ت
 مشغولی نمایند و الفاظ گذشتہ را بہ توییدی امر می نمودند باین فقیر خطاب نمودہ فرمودہ بودند کہ
 میان شیخ احمد آفتابی اندک مثل باہراران ستارہ در ضمن ایشان کم انداز کمال او کیا
 تقدیرین خال خالی اگر مثل ایشان گذشتہ باشند بعدہ با اعتقاد تمام بخد مت ایشان رسیدم
 موبد این مقولہ از مکاتیب حضرت خواجہ قدس سرہ و ورقیمہ و و شاہد عدل ایرادی رود
رقیمہ اولی حق سبحانہ با علی مرتبہ کمال ساند و لا مرض من کاس الکراہ
 نصیب آنچه حقیقت حالت است نوشته می شود پیر انصار قدس سرہ می فرمودند کہ
 مرید خرقانی ام لیکن اگر خرقانی در این وقت می بود با وجود پیری اش مریدی من میکرد و ہر گاہ
 آن بی صفتان این باشد گرفتار آن آثار صفات چرا جان فدائی لو از م طلب کاری نکن
 و ہر کجا بوی بشام ایشان رسید در پی آن نروند اکنون تامل و احتمال مانہ از استغنا
 بے نیازی است موقوف باشارہ است بپیش

خاک بر فرق قناعت بعد زین

اگر طبع خواهد ز من سلطان دین

ہا رے نسیمہ حال را اوہ ما این است خدای عزوجل بر آنچه می باید ہتدی گرداناد و اعجاز

پندار مخلصی بخشا و بقیة المقصود جناب بیات آب امیر صالحہ نیشاپوری سلمہ اللہ تعالیٰ
اظہار طلب نمود چون وقت مقتضی این نبود و تفسیح اوقات ایشان و ادن از سلمانی
نہ نمود لاجرم بہ صحبت شافری شادہ شد انشاء اللہ تعالیٰ بقدر استعرا بہرہ مند کردند
و توجہ و لطف کامل یابند **والد عارفیم** اللہ تبارک و تعالیٰ فقرا و
مساکین در مانده را از برکات برگزیدگان بدرمانے برساندند نیست کہ عرض نیاز مند
بدرگاہ ولایت پناہ نکرده ام آری این یک کلمہ را قاصدان صادق حامل می توانند
شد الحمد للہ از این قسم خود صورت می نہ بندد و دیگر چه نویسم سخن در ایشان بحضرت
شما نوشتن بنیایت پیش می است و حکایات و اوضاع صوریہ بسیار بے جا -
الغرض ما را خود باید دانست و از فضیول اختر باید کرد و الدعاء - انفعی و قیمتی
الشریفی با سجدہ این سلوک معالکہ کہ در میان این پیر و مرید قدسی ہا بطور سیدہ
کم کسی شنیدہ و از عجایب روزگار است و موجب حیرت اولوالابصار و ہم شاید فنا
اتم و تعطش اکمل خواجہ بزرگوار و ہم گواہ علوم مرتبہ کہ مصداق مالاعین ذات ولا
اذن سمعت در حق حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیت

فریاد حافظ اینہا کہ آخر بہر زہ نیست

ہم قصہ عجیب حدیث غریب نیست

در سفر سیوم کہ ایشان بزیارت پیر بزرگوار خود بدھلی آمدند بہ مجرد خبر قدوم ایشان حضرت
خواجہ عالی نشان با استقبال تادروازہ کابلی کہ از منزل شریف قریب سہ تیر پرتاب راہ بند
پیادہ تشریف آوردند و در ہان سفر فرمودند کہ آنرا ضعف بدن بسبب ظاہر پیشو و امید
حیات کم تر مانده و فرزندان گرامی خود را خواجہ عبید اللہ و خواجہ عبد اللہ کہ ہر دو
شیر خوارہ بودند در حج و مرضعات طلب فرمودند از ایشان التماس توجہ در حق آن دو
نور ویدہ نمودند و ایشان در حضور پیر بزرگوار با مبارک توجہات عالیہ در حق پیر زادہ
خود فرمودند چنانچہ اثر توجہ در اطفال بحضرت خواجہ معلوم شد و تیر بفرمودہ آنحضرت در حق

والدات آنها غایبانه توجه نمودند و چندان فقرات مدحیه از زبان مبارک حضرت خواجہ حق
 حضرت امام سرہانی دیدہ شد کہ اگر کتاب جمع شود توان شد چندی را از ان تبتنا آورد
 صہار و زی فرمودند کہ ایشان از تحمل محبوبان و مراد اند صہا فرمودہ اند کہ امروز
 در زیر فلک از این طائفہ علیہ چون ایشان نیست صہا بزبان مبارک رانده اند کہ
 بعد از صحابہ و کمل التابعین و مجتہدین چون ایشان معدودی چند از اخص خواص نظر
 می داشتند صہا فرمودہ اند کہ ما در این سہ چہکسال شیخی نکردیم چند روز بازی کردیم اما
 بکمال اللہ و المنتزین بازی ما و دکان پرداز بازی بانی فائدہ نشد چون ایشان بروی کار
 آید صہا فرمودہ اند کہ این تخم را از بخارا و سمرقند آوردیم و در زمین برکت آمین سر کشتیم
 چنانچہ جناب حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ در آخر مکتوب بیان طریق باین
 مضمون کلام خواجہ قدس سرہ ایمانوہ اند ہذا ہو میان طریقے کہ حضرت حق سبحانہ این حقیر
 بان ممت از ساختہ از بدایت تا نہایت بنیادش نسبت نقشبندیہ است کہ متضمن اندراج انہا
 در بدایت است و برین بنیاد عمارت ساختہ اند و کوشکہا بنا فرمودہ اند اگر این بنیاد نہی بود کما
 تا باینجا نمی افزود تخم از بخارا و سمرقند آورده در زمینی کہ مایہ اش از خاک یثرب بطحا است کشتند
 و آب فضل سالہا آنرا سیراب داشتند و بہ تربیت احسان مزنی ساختند چون آن کشت و کار
 بکمال رسید این علوم و معارف ثمرات بخشید انہی مے آزند کہ بعد از ارتحال حضرت خوج
 باقی باللہ قدس سرہ در میان مسوت مکاشفات خاصہ مسودہ مسعودہ برآمد کہ آن
 چہار دائرہ کشیدہ بودند در یک دائرہ ولایت بفتح و اورقم نمودہ و در دائرہ دوم ولایت
 بکسر و او دور و اثرہ سیوم کمال باطنی و در دائرہ چہارم کمال مطلق و در باب ہر یکی
 دو اثر اربعہ را از اخص خواص بعد صحابہ و تابعین رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمین :- :-
 در جوشی آن دائرہ موافق مرتبہ آنان بنوعیکہ در غیب از کشف بلا ریب معائنہ کرد

یعنی در صفحہ ۱۵۵ آن مذکورہ دو اثر موافق مرتبہ آنها نوشتہ است ملاحظہ فرمایند ۱۲

رقم فرموده در میان همه آنها و ازوه نثر از روسای ایشان در هر دایره بوجه اکل داخل دیده اند
و حضوت ایشان را یعنی خدمت حضرت محمد الف ثانی را نیز داخل دوازده در هر دایره یا ^{علم} فتنه

دایره کمال باطنی

بیان مقام خواجه ملاوالدین بلندتر از خواجه احرار مشایخ چشتیه هم محاذی خواجه علاوالدین سلطان
قدر فرودتر شصین سهروردیه از مقام اول اندک فرود متصل بدایره لیکن سر با محاذی مشایخ
چشتیه ابن عربی تا اکثری فخذ کاتب و شینجه احمد زیر مقام متصل بدایره قدر فرود تا اربعین کاتب
تا کتف تا آخر تا پاره از فخذ شینجه احمد تا آخر مثل همین انتهی کلامه ۱۲ من خلاصه المعارف تصنیف سید نور محمد
قرع ان هذا اسرار غامضة من كلام حضرت قطب لولایت شینجه شینخا و مولانا خواجه محمد باقر ^{قدس سر}

دایره معرفت و لایق بفتح و اوین آلاءت و در غیر مرتب

خواجه احرار در معرفت وجه الافراق من لفتشند به فان لهم فیها اقدار استختر و حظالم افرة
وجه الافراق من الجشتیه فی الولایة بکسر الواو و مقامات السلوك و کلم من الفرقین
من خلص عبدا لله و اخص اولیائهم ۱۲ خلاصه المعارف

دایره تکلیف کمال مطلق ای لکوافه عند الله

حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ و حضرت شیخ محی الدین ابن عربی حضرت خواجه
خواجه کافیر پیران خواجه نقشبند و خواجه محمد یار ساد و خواجه علاوالدین عطار و حضرت
خواجه عبید اللہ احرار رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین امین ثم امین ۱۲
حضرت غوث الثقلین اخلا تماما و کمالا و مشایخ اربعه نقشبندیہ تمام داخلند و المتأخرین من مشایخ تحت
هذا المقام متصلین بحیط الدایرة بل مقدم رؤسهم داخل فید مولانا محمد قاضی ملا خواجه کلان شیخ تاج
مرزا حسام الدین و جمع من اصحاب بناید خلون تحت هذا المقام توفیق الله تعالی الا الشیخ احمد فانه المصلد داخل
فی المقام و بالمآل الی مقدم الفخذ و کذا الکاتب باذنی زیادته حالا و مالا شینخین سهروردیه اول صدر
و الثانی القریب من السرة مشایخ خمسة چشتیه الی مقدم الفخذ و المتأخرین من اهل التوحید لصوره منهم
هذا المقام کما انوا خارجین من کماله و من تحت مقام الکمال ۱۲ خلاصه المعارف

دایره تکمیل بالکمال المقید بالقناء و البقاء

مشایخ اربعه نقشبندیه داخلون تماما و الغوث و الختم ایضا و المشایخ
الخمسة اچشتیه الی مابین الصد و السرة شینخین سهروردیه الاول الی مقاد
الصدر و الثانی الی مؤخره الشیخ احمد الکاتب داخلان تماما فی التکمیل قد بقی من القداء خارجین
عن الدایرة ۱۲ خلاصه المعارف تصنیف سید آدم نبوی قدس سر

دایره کمال مطلق

خواجه بزرگ داخل قریب پارسا نیز داخل لیکن نیت خواجه احرار تا ساق سلطان المشایخ
نظام الدین قدس سره تا نصف فخذ شیخ نصیر الدین ایضا تا ساق لیکن باریک شیخ شینخ
تا کتف شیخ بهاء الدین تا قریب لیکن این بزرگ شیخ نصیر الدین حضرت غوث الثقلین تمام داخل
بلند شیخ نجم الدین کبری تا کتف شیخ علاوالدین و له تمام داخل سیده علی همدانی تا ناف شیخ احمد بالفعل تا سر داخل

بیان دوازده مرتبه ترقی مراتب آنها
بیان مقام خواجه ملاوالدین بلندتر از خواجه احرار مشایخ چشتیه هم محاذی خواجه علاوالدین سلطان
قدر فرودتر شصین سهروردیه از مقام اول اندک فرود متصل بدایره لیکن سر با محاذی مشایخ
چشتیه ابن عربی تا اکثری فخذ کاتب و شینجه احمد زیر مقام متصل بدایره قدر فرود تا اربعین کاتب
تا کتف تا آخر تا پاره از فخذ شینجه احمد تا آخر مثل همین انتهی کلامه ۱۲ من خلاصه المعارف تصنیف سید نور محمد
قرع ان هذا اسرار غامضة من كلام حضرت قطب لولایت شینجه شینخا و مولانا خواجه محمد باقر
خواجه احرار در معرفت وجه الافراق من لفتشند به فان لهم فیها اقدار استختر و حظالم افرة
وجه الافراق من الجشتیه فی الولایة بکسر الواو و مقامات السلوك و کلم من الفرقین
من خلص عبدا لله و اخص اولیائهم ۱۲ خلاصه المعارف
حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ و حضرت شیخ محی الدین ابن عربی حضرت خواجه
خواجه کافیر پیران خواجه نقشبند و خواجه محمد یار ساد و خواجه علاوالدین عطار و حضرت
خواجه عبید اللہ احرار رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین امین ثم امین ۱۲
حضرت غوث الثقلین اخلا تماما و کمالا و مشایخ اربعه نقشبندیہ تمام داخلند و المتأخرین من مشایخ تحت
هذا المقام متصلین بحیط الدایرة بل مقدم رؤسهم داخل فید مولانا محمد قاضی ملا خواجه کلان شیخ تاج
مرزا حسام الدین و جمع من اصحاب بناید خلون تحت هذا المقام توفیق الله تعالی الا الشیخ احمد فانه المصلد داخل
فی المقام و بالمآل الی مقدم الفخذ و کذا الکاتب باذنی زیادته حالا و مالا شینخین سهروردیه اول صدر
و الثانی القریب من السرة مشایخ خمسة چشتیه الی مقدم الفخذ و المتأخرین من اهل التوحید لصوره منهم
هذا المقام کما انوا خارجین من کماله و من تحت مقام الکمال ۱۲ خلاصه المعارف
مشایخ اربعه نقشبندیه داخلون تماما و الغوث و الختم ایضا و المشایخ
الخمسة اچشتیه الی مابین الصد و السرة شینخین سهروردیه الاول الی مقاد
الصدر و الثانی الی مؤخره الشیخ احمد الکاتب داخلان تماما فی التکمیل قد بقی من القداء خارجین
عن الدایرة ۱۲ خلاصه المعارف تصنیف سید آدم نبوی قدس سر
خواجه بزرگ داخل قریب پارسا نیز داخل لیکن نیت خواجه احرار تا ساق سلطان المشایخ
نظام الدین قدس سره تا نصف فخذ شیخ نصیر الدین ایضا تا ساق لیکن باریک شیخ شینخ
تا کتف شیخ بهاء الدین تا قریب لیکن این بزرگ شیخ نصیر الدین حضرت غوث الثقلین تمام داخل
بلند شیخ نجم الدین کبری تا کتف شیخ علاوالدین و له تمام داخل سیده علی همدانی تا ناف شیخ احمد بالفعل تا سر داخل

بعد از مرخص شدن ایشان درین مرتبه سیوم از پیر بزرگوار خود بوطن که ملاقات آخر ایشانان
 بود رضی الله تعالی عنهما چون بسر بند رسیدند چند می آنجا ارشاد نموده بامر و اشاره متوجه بلده نجر
 لاهوش شدند اکابر آن بلده مقدم محترم ایشان را غیرت شمرده و از خواص عوام و علمای و فضل
 و صالحای آن دیار که تفصیل آن بطویل می انجامد در سبک را در آن غوث الانام در آمد
 و صحبت گرم شد و حلقه ششال تساعی پذیرفت با کجمله در آشنای این فیاضی ناگاه خبر جانگاہ و قح
 رحلت حضرت خواجہ بابیشان رسید آرام و لها بربی آرامی مبدل شد و شربت شیرین
 آن صحبت با مذاق ہمتناخ گردید ایشان متوجه وصلی مبارک شدند و بزبارت روضہ مشہر کہ
 مشرف و عزیزی مخدوم زادگان و ہمیشہ ہانموہ اند صاحب حضرت خواجہ شکستگی دل رہو می
 از بیکت تربیت صحبت ایشان طلب نمودند و آواز م ارادت و نیاز و ابتهال و افتخار چنانچہ بخص
 خواجہ بزرگوار بجای آوردند بتقدیم رسانیدند و جہو ایشان از صفار و کبار بیعت نمودند ایشان
 بحکم وصیت پیر بزرگوار خود و انماس یاران دل افکار مدتی آنجا اقامت فرمودند و بتف
 احوال آنها پرداختند چنانچہ باز نصارت ارشاد و طراوت و سر گرمی حلقہ ہنابہ کہ در حیات
 حضرت خواجہ باقی باشد قدس سرہ بود از سر نو تازگی پذیرفت ارادۃ اللہ تعالی سکونت ایشان
 ہمینجا بعضی یاران جہت بعضی موانع مصلحت نیافتند خدمت ایشان بحکم العود احص
 بطن معاودت فرمودند پس ہر سال الی مدت حیات ایام عرس حضرت خواجہ کہ در
 جمادی الآخر است از سر ہن آمدہ عرس ایشان را تدارک نموده با انجام رسانیدہ تفقد
 مخدوم زادگان نموده و خدام روضہ منورہ را لواختہ باز بسر بند تشریف فرمایند
 اللہُمَّ لَا تَحْرِمْنَا مِنْ بَرَکَاتِهِ

وہم بشیرا

تذکرہ تاسعہ از منتخبانی در ذکر بعضی حوالات بلند
 معالما را ہم بند تعریف و تجرید و ماییناسب ذلک ایشان

بأن کرامات در کشت اولیاممت بودند

مخفی نماند که حضرت محمد ﷺ عند ربنا وعلینا این امت نشان عظیم است مراتب بالا که
 قال خالی را بان ممتاز کرده باشند هر چند زبان کتابت از تبیان آن عاجز و حوصله کاتب
 از تعداد آن قاصر اما بحکم من لم یدرک کله لم یرک کله بیان بعضی از آن معالمت
 بزرگ و مراتب شگرف می نماید گوشه هوش استماع باید کرد چون ایزد تعالی و تقدس ایشان را
 محمد الف ثانی و منور هزار و دوم گردانیده و جو و شریف ایشان را قائم مقام پیغمبر اولوالعزم
 ساخت بیان او آنکه سینه الف را ایزد تعالی و تقدس بقدرت کامله خود در تغییر امورات
 تاثیر می عطا کرده و عاده التجاری شده که بعد مصیبت مذکور در امورات دینی و معاملات
 ظاهری تغییری کلی واقع شود لکن در هر الفی پیغمبر اولوالعزم با شریعت جدید مبعوث می شد
 و خلق را از باویه ضلالت بشا همراه هدایت و دعوت می فرمود چنانچه نور ارشاد و هدایت از محیط
 عرش نامرکز فرش شامل حال عالم و عالمیان میبود هر چند با اندازه قربت بان و بعد او در عالم
 فتور راه می یافت ایزد تعالی نبی و پیکر را مبعوث ساخت تا بر تابت کتابت شریعت او
 ترویج و تجدید اسلام نمودی تا دوره الف اول با تمام رسید بقرب الف دوم باز تغییر و فتور
 و تفریق کلی در دین اسلام افتاد و ظلمت کفر در عالم مستولی شدی چنانکه اکثر آن ام
 پرستش صنم و آلهه باطله گرفتار شدند می آنگاه بعنایت نبی غایت الهی و عین غلبات
 ظلمت کفر و ضعف نور اسلام بر سینه الف پیغمبر اولوالعزم با معجزات ظاهر و برهان
 باهر و دلائل روشن و حجت محکم بعالم مبعوث می نمود تا فرود رفتگان و رطه کفر را بساحل ایمان
 و اسلام ارشاد و هدایت می فرمودند هر کس اسعادت ازلی نصیب او بوده قبول دعوت سائن
 می نمود و از زلال خوشگوار ایمان اسلام کام جان شیرین میساخت و آنکه از شقاوت ازلی قبول
 دعوت سائنش با می کرد و از دولت ایمان و خلعت اسلام محروم می ماند ایزد تعالی

انتقام او بر هر قاتل عقوبت فانتقمنا منهم پیدا و گرفتار عذاب عقاب ازین میگرد و کما قال
الله تعالی فنههم من ارسلنا علیهم احصاء و منهم من اخذته الصیحة و منهم
من خسفنا به الارض و منهم من اغرقنا و ما كان الله لیظلمهم و لکن كانوا
انفسهم یظلمون بر سر اصل سخن رویم که چون پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مبعوث شد خانم
انبیین آمد حضرت حق سبحانہ و تعالی دعوت او را کامل گردانید و دوره او را تا ابد
قیام ساعت باقی داشت و نبوت و رسالت و انزال کتب ملک با و ختم فرمود و لاجرم بحکمت
بالله خود علمای امت شریف او را حکم انبیای بنی اسرائیل داد و هدایت و ارشاد می که با انبیای
تعلق داشت که امرته له بوجود مسعود علمای عامل و عرفای کامل امت او متعلق گردانید چنانچه جناب
نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در اخبار خود از این معنی با خبر گردانید علماء ائمتہ
کانبیای بنی اسرائیل فرمود و حدیث نفیس ان الله یبعث علی داس کل مائتہ سنة
من یجد دلهادینها و چون سنہ ہزار از رحلت خواجه ابرار صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم گذشت در
سنہ مذکور همان خاصیت الوفا ضمیمہ تبعاً در نہاد بود لاجرم فتور کلی در دین و اسلام و بداد
و انوار سنت رو با نقیض آورد و ظلمت سوم کفر و بدعت روز بروز شهرت مستعد
پذیرفت چند آنکہ انواع فتور در دین پیدا شد حضرت حق سبحانہ و تعالی از کمال
کرم و عنایت خود از امت او که خیر الامم است بر سر الف ثانی عالمی عارفی تام المعرفتی
و قوی العملی را قائم مقام پیغمبر او و الوال عزیم گردانید و آنچه مضمون حدیث شریف
مثل امتی کمثل مطر لا یدری اولهم خیر ام اخرهم بوجود مسعود شریفش ثابت
گردانید چه آخرین امت متعلق بہ مضی الف بود و ایشان را خلعت فاخرہ تجدد پوشانیدہ مجد
الف ثانی گردانید تا زہ شد از و شریعت مطہرہ غرا و تا پیدا یافت ثلث شریفہ حنیفیہ بسبب
سر بر گشت اشجار یقین و گلگل شکفت چمن بہارستان دین
این معنی را بان حضرت الہام فرمود و بکرات بافتشای آن امر نمود چنانکہ خود در مکتوبی بان ایام
اندیس صاحب این نعمت عظمی را باید کہ بہ خصوصیات علیا امت از لو و بدیت

نہ ہزار سال بیاید کہ تا باغ جہان بہر قرآن بہر قرن چونتوی نمود	ز شاخ صنعت حق چون تو گل بیاید بروز کار سہی گر چہ شہر یار آید
--	---

بدین مدعا اشارتے از قلم محترم ایشان رفتہ آنجا کہ نگارش نمودہ اندامی فرزندان آنوقت است کہ در اعم سابقہ درین طور وقتی کہ پر از ظلمت است پیغمبر اولو العزم مبعوث می گشت و اینامی شریعت جدیدہ می کرد و در این امت کہ خیر الامم است و پیغمبر ایشان خاتم الرسل علیہ و علی الصلوٰۃ و التسلیمات علیہا و المراتبہ انبیای بنی اسرائیل و اوہ اند و بوجود علیہ از وجود انبیای کفایت فرمودہ اند لہذا بر سر ہر ماتہ از علمای این امت مجتہد تعیین مینمایند کہ احیای شریعت فریاد علی الخصوص بعد از مضمی الف کا کہ در اعم سابقہ وقت بعثت اولو العزم است بہ پیغمبر در آن وقت اکتفا نمودہ اند و درینطور وقت عالمی عارفی تام المعرفتی از این امت در کار است کہ قائم مقام پیغمبر اولو العزم اعم سابقہ باشد بیت

فیض روح القدس ریازد و فایدا	دیگران ہم بکنند اینچہ میحامی کروا
-----------------------------	-----------------------------------

ای بر در تقدیر کہ در پیغمبر اولو العزم تلخیص است آن قدر فرق مجتہد ماتہ تا مجتہد الف است بلکہ اصغاران

نبی نیست لیکن برنگ نبی نگین گشت در حلقہ اولیا شغنی گر بیاید شود بوسعید	بجو شد ز کوشش ہزاران ولی چو در نیما خاتم الانبیا یزید ارسپاید شو بایزید
--	---

در کتب و بیکر بعد از این ایما بہ بتائید این مدعا نمودہ اند کہ امی بر او در این سخن امروزہ اکثر خلائق گران است و از افہام اینہا دور اما اگر بر سر انصاف بیایند و علوم و معارف یکدیگر را موازنہ کنند و صحت و سقم احوال را بمطابقہ آن ملاحظہ نمایند و تعظیم و توقیر شریعت و نبوت را بہ بینند کہ در کدام یکی زیادہ تر است شاید از سبب عا د بر آئیند خدمت حضرت مولانا ہاشم کہ از عاظم خلفا مبارک ایشانست در ذبیحۃ المقامات می نویسند کہ مراد دل خطور میکرد کہ اگر یکی از عاظم علمای وقت این معنی را کہ حضرت سبحانہ ایشان را مجد و الف ثانی ساختہ مسلم میداشت تا مید نام میبو و تاروزی با این خطرہ بخیرت ایشان رسیدم باین فقیر خطاب نمودہ فرمودند مولانا عبد الحکیم سیالکوٹی کہ در علوم عقلیہ و نقلیہ و تصانیف علیہ چون اوفی الحال در ویار ہند نمی نماید با نوشتہ بود و تبسم نمودہ فرمودند یکی از ان فقرات رجیہ آن بود کہ مجد الف ثانی این از خوارق آنحضرت بودہ کہ خطرہ او را دریافتہ مقصد خطرہ او را با و بیان نمود و تسلی کلی دادند

رسالہ مبید و معاد رقم زد و قلم مبارک شدہ منہا روزی بروح یکی از فرزندان متوفی طحا
 پختہ در آن اثنا بنحاط مبارک سیدہ مضمون آیتہ انہا یتقبل اللہ من المتقین کہ در
 من اتقا کما و چگونه امید قبول باشد ناگاہ نہا رسید انک من المتقین منہا
 مے فرمودند کہ ہرگز من خود بہ تہجد بر نخاستم بلکہ ہمیشہ مرا باذن و اعلام و صدا و امثال آن در
 ثلث آخر شب بیدار کردہ اندیکہ بیا بی آنکہ بیدار سازند بیدار شدیم گفتیم من کیستیم کہ بخود بر خیزم
 و پندگی و طاعت و تعالی آویزم باز سر را بخواب نہا دم لمحہ نہ رفته بود کہ از ہر طرف
 آواز و اعلام بر خاست ثلث آخر شب بیدار کردند منہا حضرت مجدد الفثانی را
 بشرگروانیدند بر آنکہ بر ہر جنازہ کہ تو نماز آن حاضر شوی آن میت مغفور است منہا
 بر مقبرہ کہ ایشان برای اموات طلب آمرزش نمودند ہم شدند بر آنکہ عذاب از اہل آن مقبرہ
 برداشتن چنانکہ دو شاہد بر این مدعا در ذکر حضرت امام رفیع الدین کہ از اجداد
 مبارک ایشان است ذکر یافتہ منہا آنکہ ایشان را بشارت دادند کہ ہا آنکہ این
 علوم کہ تو گفتہ و تخریر نمودہ ہمہ از ما است و تا خصوصاً علومی کہ در ان نجومی از ترو
 داشتند نجومیت و صدق آنرا و نمودند و حقیقت آنرا معلوم فرمودند منہا فرمودند
 کہ شریعت را دیدیم کہ در کوچہ ما فرود آمدہ چنانچہ کاروانی در آن فرود آید منہا
 فرمودند کہ در وہ آخر ماہ رمضان بعد از تراویح کسلے در خود یافتیم رفتیم کہ بر فراش خود تکیہ کہ
 وقت اضطجاع از غلبہ کسل فراموش شد کہ پہلوی راست خود را اول بر زمین نہم چنانکہ
 مسنون است بر پہلوی چپ تکیہ نمود بعد از دراز کشیدن بیادم آمد کہ ترک سنت شد
 نفس از کاہلی چنان معقول ساخت کہ از روی سہو و سہواں شدہ لیکن مرا خوف
 ترک شد لاجرم تمام بر خواستہ بر پہلوی راست اضطجاع نمودم متعاقب آن غسل
 کرم الہی فیوضات انوار نامتناہی بظہور رسید و نہا در و او ندباین قدر کہ رعایت نمودی نہ
 در آخرت از ہیج وجہ عذاب بکشم و بسبب این رعایت محام کہ پائی تومی مالید آن را پس از آن

صنہا از آن جملہ است کہ در عشرہ آخر رمضان فرمودہ اند کہ امروز معاملہ عجب گذشت بر
عیش خود تکیہ کردہ بودم چشمم فراخا بیدہ کہ احساس نمودم کہ بر آن عویش من و یجری آمدہ
نشست چہ می بینم کہ سید اولین و آخرین است صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
فرمودند آمدیم تا برای تو اہوازت نامہ نویسم و تا حال برای کسی چنین ننوشتہ ام دیدم کہ در
متن آن نامہ الطاف عظیمہ کہ تعلق باین جهان داشت ثبت نمودند و بر ظہر آن عنایات
کثیرہ کہ متعلق بآن عالم بود رقم فرمودند چنانکہ این معنی را در مکتوبے از مکاتیب و فرثالث
است نگارش فرمودہ اند و این مکتوب شریف بدست خط مبارک کہ در آن و دیگر
فوائد زیاد از این است بعینہ نزد این فقیر است کہ آن را تعویذ جان و حرز امان می
انگارم منہما ایشان را از جناب نبوی بشارت رسید کہ فرو چندین ہزار کس اہل شفاعت
تو بخت خدمت مولانا ہاشم علیہ الرحمۃ می نگار و کہ فرامی آن روز کہ ایشان را
این بشارت رسیدہ بود بشکرانہ آن طعامی کردند و قصہ را باز نمودند منہما در رسایل
خود نوشتہ اند کہ الحمد للہ الذی جعلنی صلۃ بین المحبین و مصلحاً بین
الفتن بین چہ این عبارت در جای ثبت شدہ کہ ایشان در کلام صوفیہ کرام و علما
عظام تطبیق وادہ اند جدال فریقین را راجع بتفاوت لفظی نمودہ اند و در معنی موافق
ساختہ بنوعیکہ ہیچ شبہ نماندہ آنجا این عبارت املا فرمودند خدمت مولانا ہاشم
مذکور قدس سرہ می نویسند کہ میان این فقیر و عالمی کہ در آن وقت مرزوح بودہ
مشاجرتی واقع شد او گفت کہ این قسم معاملات عظمی کہ شیخ تو ادعائے کند بی
بائیت کہ از سر و زردین و دنیا در رنگ ہدی موعود در حق او صدیثے روایت میشد
با و گفتم کہ علم جمیع احادیث بما و شما ثابت نہ از کجا معلوم شود کہ حدیث در این باب
وارد شدہ آن عزیز گفت جمیع الجوامع شیخے سبوطی نزد من حاضر است و کم حدیثی
از وے خارج باشد بیا تا ہم در باب فضایل این امت جستجو کنم تا دیدہ شود کہ

حدیثی درین باب برآید کہ ولالت کند مدعا می ایشان را برود و متوجه شده کتاب
 را کشاویم در باب فضائل این امت حدیثی کہ ولالت تمام داشت بعد علمت
 ایشان برآمد و آن حدیث اینست یکون فی امتی رجل یقال له صلة یدخل
 الجنة بشفاعته کذا و کذا من باین فاضل گفتم کہ این حدیث اشارہ بحال
 ایشان است و ایشان خود را صلہ فرمودہ آمد و عبادت مذکورہ و بشارت سرور
 دنیا و دین باین راست می آید گفت احتمال دارد و خاموش شد این مقدمہ را
 بآن حضرت رسانیدم تبسم نمودند و شکرانہ آنرا بر زبان آوردہ و در حق این بندہ
 التفات ہا فرمودند منہا خدمت ایشان را با ثواب و برکات ہفت درجہ متابعت
 حضرت خلقیت علیہ الصلوٰۃ و التحیہ مشرف گردانیدند تحقیق آن ہفت
 درجہ با حصول آن دولت و رخصی ایشان در مکتوب پنجاہم از دفتر ثانی مکتوب با قدسی یا
 ثبت یافته خوانندگان آن از آنجا پی بعلو و درجہ ایشان خواهند بر و منہا
 ازان جملہ است کہ خناس را و سواس بہ محض کرم از سینہ بے کینہ ایشان بیرون کردہ
 اند چنانکہ فرمودہ اند کہ در نماز ضحیٰ بودم و دیدم کہ بلای عظمی ناگاہ از سینہ من بیرون رفت
 بعد ازان مرئی شد کہ آشیانہ اورا نیز از سینہ من دور کردند ظلمات کثیرہ کہ در لواحق آن بوداثر
 از آنہا نماند و التشریحی عجیب سینہ را ر و ند او معلوم کردند اینکہ از صدر تو بیرون شد
 خناس است کہ پیغامبر علیہ الصلوٰۃ و السلام با استعاذہ ازان مامور گشتہ بود
 و نیز و نمودند کہ خطرانی کہ در اصول دین پیدای میشوند نشاء و آنہا ہمین خناس است کہ در صدر
 آشیانہ وارد و ہر وقت پیشہا میزند منہا شرک خفی را از عبادات ایشان بر و نشند میفرمودند
 کہ چند روز وید قصور اعمال برنجی استیلائی نمودہ کہ چون در نماز در فاتحہ بلفظ ایاک نعبد
 می رسیدیم حیران میشدیم کہ اگر این لفظ را بخوانم کہ بمفہوم آن مستحق نیم پس در اثنای قرائت
 مصداق کلمہ لم تقولون سالا لا تقولون ہا بشم و اگر بخوانم بے آن نماز در رشتہ

تا آنکه حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ بہ محض کرم شکر از عبادت من برواشت و نعمت
 الا للہ الدین الخالص بہ ظهور پیوست الحمد للہ علی ذلک منہا آنکہ ایشان را از
 غایت اتباع آنسروز و سوخ علم و عمل با امام اعظم ابوحنیفہ کوفی و امام مکرّم بن
 مطلبی و کبار تلامذہ ہر یک رضی اللہ تعالیٰ عنہم فنمای و بقای ہم رسیدہ چنانچہ
 فرمودہ اند در حلقہ صبح بودم ناگاہ یک گونہ فنمای مخصوص روئد کہ تعیینی کہ مرابو و برفت
 تا مدت کشید تا بعد از نماز عصر آن روز دیدم کہ امام الامتہ ابوحنیفہ کوفی رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ با جمیع از شاگردان جمیع علمای مجتہدین مذہب خود گرد من مجتمع اند و مرا احاطہ فرمودہ
 و بعضی از اساتذہ امام مذکور چون ابراہیم نخعی نیز بنظر در آمدند آنگاہ دیدم کہ نور امام نور
 یک زائمه کرام در من درآمد و من بان انوار ایشان تعیین بقایا فتم و بتمامہ تجسم از ان
 انوار شدم و نور ہر واحدی را جدا جدا اجزائی خود میدیدم بعد از دو و سہ روز از این
 معاملہ ہمان قسم تعیین و بقایا امام شافعی و تلامذہ و علمای مذہب بہ ظہور رسید دیدم کہ علمای
 حنفیہ از من بیرون آمدند و امام شافعی با تلامذہ و مجتہدین مذہب خود در من درآمدند و
 مانند طائفہ اولی انوار ایشان اجزائی من شد بعد از ساعتی چند دیدم کہ انوار حنفیہ
 بسنن سابق باز آمد و الحال خود را با انوار یقین متحقق می یابم بعد فرمودہ اند در آن
 چنان مشہور گردید کہ حق از این ہر دو امام ہام بیرون نیست آنچه از حنفی ہاندہ شافعی گرفته و از
 ایشان تجا و ز نمودہ و حصہ تام ابوحنیفہ رح مسلم است و ثلث بطرف ثانی رحمہما اللہ تعالیٰ
 منہا و ہم از انجملہ است آنکہ مشایخ نقشبندیہ و مشایخ قادریہ را قدس اللہ اسرارہم بر سر ایشان
 مشاجرت رفت تا آنکہ مشایخ طرق دیگر رح رسیدہ صلح و اوندکامر منہا فرمودہ اند کہ
 ہر کہ دخل طریقہ باشد و خواہ شد تا قیامت بواسطہ و غیر واسطہ از رجال و نساء ہمہ را بنظر در آورد
 و اسم و نسب مولد و مسکن او را با و انا بنیدند اگر خواہم ہمہ یک یک بیان نہائیم مذنوی

ابی تکاف روزن دیوار صا

مطلع باشند بر اسرار ہا

دیده باشندت ترا با حالها

بلکشیش از زاون تو سالها

را ز باد بسته و پوشیده اند

عارفان که جام حق پوشیده اند

منها برایشان ظاهر گردیده اند که در هند انبیائی بوده اند علی بنیتنا و علیهم السلام که بعضی ستم و بعضی دو تن گردیده اند و ایضا قبور متبرکه که بعضی از این انبیا را که در آن دیار آسوده اند نیز بایشان نموده اند و انوار آنرا مشاهده فرموده منهای احوال مال مشایق جبل و مشرکان فطرت رسل که نزد ما تزیید بر این جماعت در روز خ خواهند بود و نزد اشعریه بر خلاف آن بایشان نکشوف گردانیدند که بعد از بعثت و اجبار اخروی آنها را در مقام حساب داشته باندازه جرمیه معاتب و معذب خواهند ساخت و سستیغای حقوق نموده در رنگ حیوانات غیر متکلف ایشان را نیز معدوم مطلق و لاشی محض خواهند فرمود و در مکتوب^{۲۵۹} و صد و پنجاه و نهم از جلد اول این قصه مسطور است و چنان رنگاشته اند که این مسأله را چون در محضر انبیائی کرام علیهم الصلوة والسلام عرض نموده آمده تصدیق فرمودند و مقبول داشتند و العلم عند الله سبحانه منهای آنکه ایشان را از اسرار قضا بمرم و معلق مطلع گردانیدند و حکمی از احکام یک قسم قضای مبرم را با تهاوس ایشان پذیرفتند منهای ایشان را از علمای رسوخین گردانیدند و از کاشفان اسرار مقطعات قرآنی و رموز تشابهات قرآنی چنانکه نگارش نموده اند که این فقیر تا مدتها ستمشابهات مفوض لعلم حضرت حق سبحانه میساخت و علمای رسوخین را غیر ایمان بتشابهات نصیب یافت تا آنکه بعضی علما صوفیه بیان کرده اند آنها را لائق آن تشابهات ندانست آن تا ویلات را از اسرار قابل استتار باشد تصور نمیکرد چنانچه عین القضاات از الف لام میم الم خوسته که معنی در دست است که لازم عشق است مثال آن آخر کاجون حضرت حق سبحانه بخص فضل شمرده تا ویلات تشابهات را برین فقیر ظاهر ساخت جدلی از ان دریای محیط زمین شهد اینسکین کشاده گردید و نیست علمای رسوخین را از تا ویلات تشابهات و مقطعات نصیب و فراست و تفصیل آنرا در زبد المرقا

و کربت ایشان باید حسب این منتخب حال تفصیل نمیتواند شد و رده اند که بعد الحامی مخدوم و گان در طلاع
 این اسرار مقطعات متوجه شدند باظهار یک حرف قی اذن یافتند آنرا بیان نمودند و سامعان را بپوشیدند
 و مخدوم و ده گانه از اینها آن نمودند و اینها از سر مقامات صغری جامع گردانیدند میان قطب
 ایشان و قطب فراد و آن مرتبه از نواد است منها بر ایشان مشارب تمیز کمالات و آیات نبیاعلیهم
 الصلوات و التحیات و کذلک طالبانی که بر قدم پیوسته از پیغمبر اندک مکتوف گردانیدند و تفاوت
 اقدام هر یک در آن مشارب و انموده چنانکه می فرمودند که فلان در ولایت موسوی است
 نزدیک نقطه مرکز و فلان قریب دایره و امثالها و این نیز از نواد است چنانچه می آید که شیخ
 نجم الدین کبری قدس سره را علم بشری خود بود و با وجودیکه قطب زمانه و مقتدای اولیای
 وقت خود بود و چون خواست که معلوم او شود یکی از مریدان را بنزد بزرگی که باین علم ممتاز بود
 فرستاد آن بزرگ در اثنای تفتیش حال از آن طالب پرسید که چه بود که چون است
 آن مرید از این حرف دل تنگ بحضرت شیخ خود بازگشت از آنچه شنیده معروض
 داشت شیخ بتواجد بر خاست و گفت مقصد ما بوصول پیوسته و معلوم شد که ما
 بقدم کلیم الله علیه السلام بوده ایم که چه و اوست او را گویند منها حضرت
 حق سبحانه ایشان را به محض کرم قدرتی و قوتی عطا نموده بود و تصرف بپوشید
 که یکی را از ولایتی و مشربی که در آن بود بولایتی که فوق آن بود می رسانیدند چنانچه
 به مخدوم زاده بزرگ قدس سره رقم نموده اند که شمار ابدان ولایت موسوی
 بولایت محمدی آورده شد منها تعیین وجودی و تعیین حسبی که تا غایه الحال
 عارفی بآن لب نه کشوده بر ایشان ظاهر گردانیدند و باسرار و انوار آن مرتبه علیها
 ایشان را مشرف ساختند منها ایشانرا باسرار معاملات قلوب خمسہ فوائده اند
 خصوصاً بمرتبه علیا که بقلب خامس متعلق است و آن از مقامات شکرست چنانچه در
 فقره از فقرات رساله مبدی و معاد بیان فرموده اند فاذا بلغ العارف

الا تم معرفته والاکمل شهودا هذ المقام العزیز وجودة الشریف رتبته یصیر
 ذلک العارف قلبا للعوالم کلها والظهورات جمیعا وهو المتحقق بالولاية
 المحمدیة والمشرق بالدعوة المصطفویة علی صاحبها الصلوة والتحیة
 لا قطاب والابدال والاوتاد داخلون تحت دائرة ولايته والافراد والاحاد
 وسائر فرق الاولیاء منذ رجون تحت انوار هدایتہ لما هو النائب
 مناب رسول الله والمهدی هدی جیب الله وهذه النسبة الشریفة
 العزیزة وجودها مخصوصة بأحد المرادین وليس للمریدین فی هذه
 الکمال نصیب هذا هو النهایة العظمی والغایة القصوی لیس فوقه
 کمال ولا اکرم منه نوال لو وجد بعد الوف سنته مثل هذا العارف
 لا غنیم ویسری برکنه الی مدة مديدة وأجل متباعدة وهو الذی
 کلامه دواء ونظره شفاء والحضرة المهدی سیوجد علی هذه النسبة
 الشریفة من هذه الامم الخیرة ذلک فضل الله یؤتیہ من یشاء
 والله ذو الفضل العظیم وحصوله هذه الدولت القصوی منوطة
 بانتم طریق السلوک والجذبة تفصیلا مرتبة بعد مرتبة واکمال
 مقام الفناء الا تم والبقاء الا کمل درجة بعد درجة هذا لا یتیسر الا
 بکمال متابعة سید المرسلین وجیب رب العالمین علیه وعلى الله
 من الصلوة افضلها ومن التسلیات اکملها الحمد لله الذی جعلنا من
 متابعیه والمسؤل من الله سبحانه کمال متابعتہ والشبابة علیه الاستقامة
 علی شریعتہ یرحم الله عبدا قال امینا وهذه المعارف من الاسرار
 الدقیقة والرموز الحقیقة مات کلم بها احد من اکابر الاولیاء وما
 انشاد الیها واحد من اعظم الاصفیاء استاثر الله سبحانه هذا العبد

له قوله والظهورات نامی وبنده المجهود ومن وصل الی بنو القلب فهو المجهود لا التبع علیه لا صدق من اهل زمانه لان مناسکته بالهدی فی وقتہ اتم ۱۲

بہذہ الاسرار وافشاء کما بصدقہ تجیبہ علیہ وعلی الہ الصلوٰۃ والسلام
ولنعنہ ما قال فی الشعر الفارسی بیست

اگر باوشہ بر در پیروزن | بیاید تو ای خواہر سبلیت مکن

لیس قبولہ تعالی معلقا بشئی ولا مسببا بسبب یفعل اللہ ما یشاء
و یحکم ما یرید واللہ یختص برحمۃ من یشاء واللہ ذو فضل
العظیم ووصلی اللہ علی سیدنا محمد والہ وصحبہ وسلم وبارک
وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی الملائکۃ المقربین وعلی عبادہ
الصالحین والسلام علی من اتبع الهدی والتزم متابعتہ المصطفی علیہ
الصلوٰۃ والسلام منها ایشان را ہمہ ساختند کہ دنیا می ترا آخرت گردانیدم چنان
حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ العزیز مکتوبے در معنی این کلام
نوشتہ اند کہ بعضی تمتعات این نشان فانیہ کہ موجب تنقیص درجات اخرویہ است
در حق ایشان نخبین بود کہ نعیم دنیا حکم نعیم آخرت پیدا کرد و نیز ہر چه در دنیا مشہو و گردونی
شائبہ ظلمت نیست و این نشانات اب آنکہ بے ازالہ این شائبہ جلوہ گر شودندار و مگر آنسرود
دین و دنیا را این دولت عطا فرمودہ بودند حضرت مجدد الف ثانی را از غایت
کمال اتباع آنسرور اگر از الوش خوان آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نصیب
داوہ باشند میثاید چہ ہر کما لے کہ پیغمبر را بود کمل تابعان اورا ازان نور نصیب رسد
و ایشان نیز بان نصیبہ در بعضی مرقومات خود اشارتہا نمودہ اند و نیز می تواند بود
کہ مرا و ازان فرمودہ ایشان آن بود کہ ہر چند مشہو و عارف اکمل باشد اما تا در قید
حیات اینچہمانی است مقید جبل الخیال است و خلاصی بجلی از قید خیال در این نشانات محال
چنانکہ مولانا رومی قدس سرہ قریب احتضار می فرمود و مشنوںے

من شوم عریان ز تن او از خیال | تا خرامم در نہایات الوصال

مگر آنکه فری را از کمال کمال تابعان انبیاء علیهم الصلوٰة والسلام بطریق ایشان بهره رسید باشد
 چه خلاصی از قید خیال در این نشانه و در ولایت نبی است که باصل الاصل
 متعلق است منها ایشان را از اسرار انوار حقیقت قرآنی و حقیقت کعبه ربانی
 و حقیقت بیت المقدس بهره فراوان بخشیدند که ما یفهم من مکاتیبہ المنتعذہ
 منها ایشان را در آفاق و انفس معامله نموده اند که نفس نرود آن چون آفاق است
 بیان مجمل آن در رساله مبدا و معاد نموده و مفصل بتفصیل در مکتوب چهل و نهم
 از جلد دوم فرموده اند و معامله کالر و تیرا در آن اثبات نموده اند و رقم کرده که این
 دولت عظمی است که بعد از زمان اصحاب رضی الله تعالی عنهم اجمعین
 کم کسی باین مستعد گشته است هر چند این سخن مستبعد نماید و مقبول اکثری
 نیگردد و اما اظهار نعمت عظمی می نماید که آن قبول کنند یا نه این نسبت فرود
 بروجه اکمل در حضرت مهدی علیه الرضوان ظهور خواهد یافت منها آنکه
 حق سبحانہ ایشان را بحق الیقین مشرف ساخته که حق الیقین دیگران نرود آن علم
 الیقین است چنانچه این معنی را در مکتوب چهارم از جلد دوم بیان نموده اند
 و فرموده که از این حق الیقین چه گوید اگر گوید که فهم کند و چه دریابد این معارف از حیث
 ولایت خارج است از باب ولایت در رنگ علمای ظواهر و احوال آن عاجزند و در
 درک آن قاصر این علوم مقتبس از مشکوٰة انوار نبوت اند علی صاحبها الصلوٰة و
 والسلام و التحیة که بعد از تجدید الف ثانی به تبعیت و وراثت تازه گشته اند منها
 بایشان راهی که در ای جذب و سلوک است نموده اند از راه اقتباس نبوت تعبیر فرموده
 و بیان آن در مکتوب بیست و یکم از جلد اول کرده اند منها ایشان را بحال متابعت
 سید انبیاء بمقامیکه فوق مقام رضا است مشرف گردانیده آنرا به محبت ذاتی
 تعبیر نموده اند و آن بسیار عزیز الوجود است که کسی از اولیای آن اشاره فرموده اند

منہا ایشان از درجات ولایت ثلاثہ صغری و کبری و علیا کہ ولایت اولیا و انبیا و ملائکہ است
میگشفت گردانیدند و محقق ساختند بدان چنانچہ در مکاتیب علیہ بسین و مشرح است
منہا ایشان را بحض الطاف خزینہ رحمت گردانیدند چنانکہ در مکتوب^{۲۱۵} بیضا یا بزوم
از دفتر اول بیانی یافتہ منہا با ایشان معلوم گردانیدہ اند کہ از ایشان تا ظہو صعد
انحر الزمان چون ایشان دیگرے باین کمال بظہو نخواہد آمد منہا در رسالہ
مبدء و معاد نگارش فرمودہ اند کہ و را وائل حال مے بینم کہ در مکانے طواف
میکنم و جمع دیگر نیز در آن طواف با من شریک اند و بطوی سیر آن جماعت تا
حدیست کہ تا من یکدورہ طواف را با بنجام می رسانم آنجماعت دوسہ قدم مسافت
قطع میکنند و آن اثنا معلوم می گردود کہ اینکان فوق العرش است و جماعت
طواف کنندگان ملائکہ کرام اند علی نبیا و علیہم الصلوٰۃ والسلام و اللہ
يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ منہا ایشان
بجدید الف ثانی بشر گردانیدند چنانچہ ذکر یافت و این ہمہ خصائص آن بیان
شد و خدمت مولانا ہاشم از جملہ خصائص پنج خاصیہ عظیمہ را در عبارت
تازی در کتاب خود ذکر کرده است و آن این است الا ولی مند رجتر فی
دعائہ الشریف الحمد لله الذی جعل فی ضلۃ بین البحرین و مصلحا
بین الفستین و ہی مرقومتر فی المکتوب السادس من الجلد الثانی و الثانی
و صولہ سس بمقام المقربین الذین مرتبتہم فوق اصحاب الیمین کما ان
اصحاب الیمین فوق اصحاب الشمال بالمرتبتہ العلیا و ہذا مسطورہ
من قلمہ الشریف فی المکتوب الاربعین من الجلد الثانی و الثالث کلا
سبحانہ و تعالیٰ معہ قدس اللہ سرہ شفاہا و ذلک لا فراد الانبیاء
علیہم الصلوٰۃ و الطیبات و قد یكون ذلک لبعض الکمل من متابعیہم

بالتبعیة والوراثتہ واذ اکثر هذا القسم من الكلام مع واحد منهم سمي محدثنا
 كما كان ابي المومنين عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ و اشارۃ باین است آنچه
 در بیاض خاص خود حضرت عروۃ الوثقی مرتوم فرمود است که حضرت مجدد
 الف ثانی بر رضی اللہ تعالیٰ عنہ بوارثت جد مبارک ایشان فاروق اعظم
 محدث بفتح و ال گردانیدند الحمد لله علی ذلك و الرابعة مندوحة
 فی المکتوب التاسع والسبعین من الجلد الثالث و هی انه سبحانه
 اعطی له قدس سره ذاتا قیوما للعالم الذی هو اعراض مجتمعة
 و الخامسة فی المعرفة التي يتعلق باصله ان طینته من بقیة طینة
 نبیه علیه الصلوة والسلام کطینة النخلة من بقیة ادم علیه السلام
 و از خصائص عظمی آن است که قریب بایام وصال فرمودند که هر کما لیکه در نوع
 بشر ممکن است مزاعطا فرمودند بوارثت و تبعیت سید البشر علیه الصلوة
 والسلام بدان محقق ساختند و اگر خواهم آنرا بمقدرات معقوله معقول مستمعان
 نمانیم نهجی بیان فرمودند که مستمعان معلوم نمودند منها می فرمودند که نسبت
 خاصه ماتا انقراض این شاره و فرزند ان ما خواهد ماند منها از همه عجیب تر
 از خصائص ایشان آنکه حق سبحانه و تعالیٰ با وجود تبعیت و وارثت به نصیب
 از اصالت ممتاز گردانید چنانکه تفصیلا در مکاتیب علیه مندرجه است
مصرعه - قلم اینچارسید سرشکست بیت

منشوی هشتاد و من کاغذ شود

اگر بگویم شرح این بچد شود

اگر عالمی عارفی بانصاف در مکاتیب لطیفه و رسائل ایشان عبور فرماید
 پیش از این بخصائص ایشان پی برده و این مقدار که بیان نموده شد نیز بس
 است اذعان و قبول از خوانندگان و شنوندگان و در کار بیست

راز جز بار از دان ابن از نیست

راز اندر گوش منکر راز نیست

اگر بیش از این شوق استماع احوال مبارک ایشان از قسم معارف علیہ و کمالات سنیہ و خصوصیات عالیات و نکات نادرات راجویان باشند پس بمقامات مولانا ہاشم علیہ الرحمۃ کہ مسمی بزبدۃ المقامات است یا بہ حضرات القدس کہ جمع مولا نابید الدین است کہ ہر دو و اکابر از جملہ خلفای جہت مند ایشان اندر جمہا بہا رجوع نمایند تا تفصیل احوال ایشان کیفیت مقال والا ہی نشان معلوم گردد کہ این حقیر در این منتخب ز گلشن بگلی و از خرمن بدانہ کہتقا نمودہ

تذکرہ اشہار از منتخب تذکرہ بعضی عبادات لیلی حضرت
مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ

خِدْمَتُ حَضْرَتِ مَوْلَانَا هَاشِمٍ عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ رِجْمَاتُ خُودِی نُو یَسْنَدُ کَہ از زبان
الہام ترجمان حضرت مجدد الفغانی رضی اللہ عنہم کہ بتقریبی من موند عمل کار ما چہ
باشد ہر چہ با عطا کردہ اند بحض فضل و صرف کرم میداریم اگر مثلاً امری بہانہ کرم باشد آن
متابعت سیتا لا ولین والاخرین صلی اللہ علیہ وسلم و صحتہم خواہد بود
کہ مدار کار خود را بدان میدارم ہر چہ با داوہ اند از راہ این اتباع داوہ اند جز بیا و کلیتا و ہر چہ
نداوہ اند آن بسبب نقضی در متابعت کہ از راہ بشریت رفتہ باشند ہست و فرمودہ اند کہ
یک وزیر بہ طور درآمدن بخلا اول پای رست نہادم آن وزیر چندین احوال بر من بستہ شد
می آرند کہ خدمت ایشان روزی بسعت جہت غلبہ بول بہ متوضا شدند و باز بسعت
تمام بیرون آمدند آب طلب داشتہ ہست مبارک شستہ باز بہ متوضا شدند بعد از فرغ از متوضا
کہ بیرون تشریف فرما شدند عنایت نمودند کہ تقاضا کے بول سیتا لا می نمود بسعت
بہ متوضا درآمد و شستہ بودم کہ نظرم بر پشت ناخن افتاد کہ نقطہ سیاہ بر بود کہ

برای امتحان قلم نهاده بودم بآن نقطه سیاهی که از سباب کتابت حروف قرآنی است لائق
 و رعایت اوب مطابق ندیدم با وجودیکه از غلبه تقاضای محنت دهم بیکن آن محنت
 پیش این محنت ترک و بجزیر نمود بیرون آمده آن نقطه سیاهی ششم و باز آمدم آورده
 اند که روزی بخادم فرمودند که چند نفر نفل حاضر کن خادم شش نفر نفل حاضر آورد در عتاب
 رفته فرمودند ای نیک صوفی ما آن قدر شنیده که **اللَّهُ وَتُرِيحِبُّ الْوِتْرَ** این عایت از
 مستحبات است مردم مستحبی چه نسنه اند مستحب است دشت او است سجانه و تعالی اگر دنیا
 و آخرت را بیک علی که دوست داشته حق عزوجل باشد بدیندیج نداده باشند فرموده اند
 که ما بر عایت مستحبات تا بآن حد توجه داریم که وقت نخستن رومی قصد میکنم که اول آب بر
 خد بهین رسد که آنهم از مستحبات است می آرند که از ایامی که تمام بعدوم نمودند چون پرسیده
 شد از سبب آن فرمودند که قضای احتیاطی روزهای این رمضان است که در آنروز
 استنجاشده باشد و فرمودند که والد ماجد ما علیه الرحمة مها کن در روز رمضان استنجانی کرده
 اگر بضرورت واقع میشد آنرا قضای دشتند نعم السلف و نعم الخلف می آرند که
 یکی از حکام عهد که در کار ایشان ترویج داشت از افاضی القضاة وقت که همسایه حضرت
 بود در خلوتی پرسید که شما مردم عالمید و صادق القول و صاحب یانت از حال عزیزیک
 همسایه شماست بگوئید فرمود که احوال باطنی این طائفه از دریافت ما دور است اما از
 اینقدر میگویم که مشاهده اطوار این بزرگوار را باطوار او یکا ما تقدم یقینی دیگر سخند زیر آنکه چون
 ریاضات عجیبه طاعات کثیره کمال متقدمین را در کتب میخواندیم بخاطر میگذشت شاید محتان
 ایشان بمبالتغه نوشته باشند چون اوضاع این عزیز را دیدم آن ترو در خواست بنویسند
 احوال جنگه داریم که هنوز کم نوشته اند استحق چنین بود که این عالم منصف بحق منصف فرمودند
 نجبرای آرزو رویشی که خدمات آب و صنوف مصلی و بابتعلق با امور العبادات حواله او بود
 می فرمود که من تمام روزها ساعت قبلوله ایشان در شرب ثلث دوم فرصتی بکار خود می یابم و در

این دو وقت مرا از استیجابات آن حضرت فرصتی نیست همچنین اصحاب خود را به کثرت دوام ذکر و مراقبہ و حضور تخریص می فرمودند و میگفتند کہ این وارد عمل است و نزع کثرت کار حضور باطن را بر عایت آداب و اعمال فلاہ جمع ساخته در کما باشند با کجملہ عمل مبارک ایشان در صیف و شتلا و سفر و حضر آن بود کہ نصف اخیر غالباً و گاہ ثلث آخر شب برخاستند و عید مسنونہ آنوقت خوانند و وضو در کمال سباحت و احتیاط می نمودند و بر آن نبودند کہ دیگرے در وضو آب بدست مبارک ایشان ریزد و در آب وضو آن قدر احتیاط بظہور میرسد کہ فوق آن متصو بنامند استقبال قبلہ را در آن عایت میکردند اما در وقت شستن رطلین بسومی شمال یا جنوب منحرف میشدند و مسواک اور ہر وضو و وضو را در ہر نماز لازم می داشتند الا ماشاء اللہ تعالی و ہر عضوی را سہ بار تمام می شستند و ہر بار بدست آب زان عضو چکیدہ می افشانند کہ شمال نقاطی ماندند در عضو مغسولہ و نہ درید فاسلہ و چنان می نمودند کہ چون در طہار و نجاست فاسلہ وضو اختلاف است ہر چیز فتوی بر طہار است اما عمل بر احوطی نمودند و در غسل ہر عضوی کلمہ شہادت در و در نیز با دعیمہ ثورہ دیگر کہ در کتب حدیث چون تکلمہ مشکوٰۃ و بعضی کتب فقہ و عوارف آمدہ می خوانند و بعد از او ای وضو گوشہ چشم حق بین بجانب آسمان کردہ و عابکہ آنوقت ثورہ است می خوانند و متوجہ تہجد میشدند و با طمانیت و حضور و جمعیت تمام در طول قنوت تہجد او ای نمودند بمرتبہ کہ طاقت بشری بی تائید الہی جل شأورد اد آن عاجز قاصر است و را اول حوال بیشتر و تہجد ضحیٰ و فی زوال تکرار قرأت سو پس می فرمودند چنانکہ گاہی قراۃ آن سہو ہشتاد مرتبہ در کل آن صلوات می کشید و گاہی کم و گاہی زیادہ و در او اخر بیشتر و نماز بہ ختم قرآن مجید استمال نمودند بعد از او ای تہجد بخشوع و استغراق تمام خاموش مراقب می نشستند و پیش از صبح ہر سہ ساعت ساعتی بر طبق سنت می غنودند تا تہجد بین انہوین بظہور انجامد و باز پیش از رسیدن صبح بیدار شدہ نماز فجر می پر و ختند و سنت بامداد را در خانہ ادا نمودہ و میان سنت فرض تکرار کلمہ سبحان اللہ و حمد سبحان اللہ بطریق خفیہ میکردند وقت

چند

فرض کنید آمده بایاران او ای نمازی فرمودند و تا وقت اشراق با اصحاب خود حلقه زد و مراقب
 می‌نشستند آن گاه نماز اشراق را بطول قرأت چهار رکعت بد و سلام او فرموده به سبب
 و ادعیه ماثوره که در آن وقت است بی‌پروختند بعد از آن بحرم رفته لحظه از اجول
 مستورات و اطفال خبر می‌گرفتند و آموخته را که بمعاشش تعلق داشته می‌فرمودند
 بعد از آن بخلوت میشدند و فقرات قرآن مجید مشغول میشدند بعد از آن تلاوت
 طالبان را احضار می‌فرمودند و کیفیت احوال استفسار می‌فرمودند بعد از آن اصحاب
 را طلب نموده با سزار خاصه لب می‌کشودند و از شماع سامعان را از خود رپوده القا
 نسبت و اعطای نعمت می‌نمودند و هر یک زیاران را بموافق حال و ملائمت استعداد
 بامری دلالت میکرد و در حال فائز شده اطلاع می‌بخشیدند و بعد از آن امتناع
 سنت و دوام ذکر و حضور مراقبه و اخفای حال تا کید میکردند و می‌فرمودند که اگر تمام
 دنیا و مافیها یک فعل مرعی او سبحانه و تعالی معلوم کرده بمقتضای آن عمل میسر شود غنیمت
 عظیم دانند و حکم آن دار و که کسی به خرف ریزه چند جوهر نفیس خراج عالم را بخرد و
 بجا و لا طائل روح بدست آید و می‌فرمودند در ترغیب تکرار کلمه طیب لا اله الا
 الله که کاش در جنب این کلمه طیبیه تمام عالم حکم قطره میداشت نسبت بدریا محیط
 این کلمه طیبیه جامع کمالات و ولایت و نبوت است و مردم تعجب دارند که بیک گفتن
 این کلمه طیبیه چگونه دخول جنت میسر شود و محسوس و مشهود این فقیر شده که اگر تمام عالم را
 بیک گفتن این کلمه بخشند و به بهشت فرستند گنجایش دارد و اگر برکات این کلمه را
 قسرت کنند تمام عالم همه را بدلا با دهمور و سپراب گردانند و نیز فرمودند که حصول برکت
 و ظهور عظمت این کلمه باعتبار درجات قائلان است هر چند گویند عظیم تر برکت و عظمت
 آن پیشتر و این مصرعه بر زبان مبارک می‌رانند مصرعه
 بزیدک و جهر حسنا اذ ما زدت نظراً

عورات

می‌بودند

خذف

صحبت ایشان بیشتر به خاموشی میگذشت یا ران ایشان را از غایت بهیبت و کمال خشوع و ادب که می بود زهره انبساطنداشتند و تمکین ایشان بمرتبه بود که با وجود ورود این احوالات عظیمه هرگز آثار تلون برایشان ظاهر نمیشد چون ضحوة الکبری میشد هشت رکعت نماز در خلوت او انموده باز بحکم شریف می بردند و آن جماعت طعام تناول نموده خود بنفس نفیس توجه فرموده بهمه فرزندان و در پیشان یک یک از هر چه پخته شده بود می رسانیدند و اگر از متعلقان کسی حاضر نبوده قسمت او را می گذاشتند بعد از تناول طعام ادعیه ماثوره که در آن وقت آمده می خواندند و در اخیر ایام عزلت گزیدند و اغلب صائم می بودند و طعام در همان خلوت خانه تناول میکردند و قرأت فاتحه چنانچه بعد از طعام معمولست از ایشان کمتر دیده شد که در احادیث صحیح نیامده است و هر روزی که مفطر می بودند یکبار پیش از نیم روز طعام تناول میکردند و آن بنحایت قلیل معددک می فرمودند که چه توان کرد بحکم اقتضای آخر الزمان در گرسنگیها کمال اتباع آن سرور دین و دنیا صلی الله علیه و اله و اصحبه و سلم میسرنمی شود میفرمودند امری که عارف از ملکیت به بشریت نزدیک می سازد هیچ چیز چون خوردن نیست گاه تجمد صورت مثالیه که در آن بنظر می در آید و طعام را به خشوع و حضور تمام تناول می فرمودند یا ران را نیز آنوقت بحضور و خشوع تاکید می نمودند و وقت طعام زانو می بسیار خوابانیده بین ران می نهادند و گاه در غیر مجالس دیده میشد که هر روز زانو بر داشته اکل میفرمودند بعد از تناول طعام لحظه چند به حکم سنت قبلولم میکردند مؤذن ایشان در اقول وقت ظهر اذان می گفت بعد از شنیدن اذان بلا اهل متوجه وضو میشدند و بسنت زوال صبر و اخند و می فرمودند که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و اله و صحبه و سلم از زمان بعثت تا زمان حلت از دنیا سنت زوال ترک فرموده اند قرات در آن گاه از طوال مفصل میبود و گاهی

از قصا بعد از آن چهار رکعت سنت یگر میگذاردند بعد از فراغ نماز ظهر شسته از حافظ جزوی
یا کم و بیش می شنیدند و اگر در سه بود می فرمودند و اگر حافظ حاضر نبودی خود بخوت
مداوت میکردند و نماز عصر اول وقت بعد از خروج مثلین اوامی فرمودند و چهار رکعت قبل
از عصر سنت ترک کرده اند بعد قریب بوقت غروب یا باران بسکوت بطریق مراقبه
می گذرانیدند و در این حلقه های فجر و عصر باطنا متوجه احوال مسترشدان میشدند و نماز مغرب
اگر غیم نبود می در اول وقت او کرده بعد از اوامی قرآن بهمان جلسه سزاوه بار کلمه
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ الْخَمْسَةَ خَوَانِدند و در آخر فصل بین سنتی و فصل
زیاده از خواندن اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ
وَالْإِكْرَامِ طَنی نمودند بعد از اوامی دو رکعت سنت او امین بادعیه یا توره که در آن وقت
آمده می پروا خندند و او امین شش رکعت میگذرانیدند و گاه چهار رکعت میگذرانند و میفرمودند که بعضی
شرح حدیث گفته اند که مراد از شش رکعت که در حدیث شریف آمده همراه دو رکعت
سنت خواهد بود و سوره واقعه را غالباً در آن می خوانند و نماز عشاء را بعد از زایل
شدن بیاض افق که نزد امام اعظم رح شفق عبارت از دست اوامی نمودند
و چهار چهار رکعت قبل و بعد از فرض عشاء سنت زوائد سوامی دو رکعت مؤکد میخوانند
قرأت در چهار رکعت سنت آخرین آلم سجده و سوره تبارک و قل یا ایها الکفرون
و قل ھو الله احدی فرمودند و گاه در آن چهار رکعت چهار قل خوانده می شد و
بعد از اوامی و تراگر در چهار رکعت مذکور قرأت سوره نئی شد سوره الم سجده و
سوره المملک می خوانند و سوره دخان را نیز اول شب می خوانند و باران
بخواندن این سوره در آن وقت دلالت می فرمودند و در رکعت اولی از و تر سبج اسم
و در ثانیه قل یا ایها الکفرون و در ثالثه سوره اخلاص می خوانند و با قنوت حنفی
قنوت شافعی رح ضم می کردند بعد از اوامی و تر دو رکعت شسته او میفرمودند

و در رکعت اولی اذ از نزلت و در ثانیه قل یا می خوانند و در او آخر بطریق ندرت این دو رکعت ادای یافت و می فرمودند که فقهارا در آن قیل و قال است و سجده که بجای از و ترستند شده نمیکردند و میفرمودند که بعضی علمای بکر است آن فتوی داده اند و تر را گاه اول شب گاه آخر شب ادای کردند و در اول شب اگر او نموده بودند در آخر شب تکراری کردند و می فرمودند که پیغمبر صلی الله علیه و آله و صحبه وسلم فرموده اند که در یک شب دو و تر نباشد بعد از ادای صلوٰة عشا و وتر و در بعضی مضموع رفته می غنودند و قبل از ضبط جمیع آیات و ادعیه ماثوره را می خوانند و میفرمودند که بیداری بجای عشا بیداری آخر شب را فتوری اندازد و در روز و شب اکثری خوانند خصوصاً شب جمعه و روز جمعه و شب دو و شب سه و روز و شب سه و در او آخر باران در شب جمع جمع کرده هزار بار در و می فرستادند بعد از ادای آن در دو ساعتی مراقب شد بانگسار تمام دعای کردند رساله دعای ماثوره جمع نمودند بار ساله صلوٰة که جناب که جناب شیخ ابن والانس محبوب سبحانی قطب ربانی عنوت حمدانی سید عبد القادر جیلانی رضی الله تعالی عنه ترتیب داده اند بخوانند و نماز جمعه مسجد جامع و عیدین به مصلی حاضر میشدند و ظهر را نیز بعد از ادای نماز جمعه احتیاطاً می گذاردند و در روز عید اضحی تکبیرات را در راه بلند می گفتند و آجیاناً بنا بر فتوی مضمرات پست و در عشره ذی الحجة بصیام و قیام و خلوت و کثرت عبادت و تبتل میگزارانیدند و در آن عشره موی و ناخن نمیکشیدند جهت تشبه با جیان چنانچه مستحب است اما آنچه در روز عرفه مردم می کنند نمی کردند و در آن عشره هر روز و شب قرآنة سودة و الفجر می فرمودند و کذاک در باقی آن شهر نیز قرأت آن سوره مذکوره میکردند و صلوٰة کسوف خسوف میگزارانند و نماز تراویح را در سفر و حضر به جمعیت تمام ادای میفرمودند و ختمهای قرآن کریم میخوانند

و در این ایام خود و ختم یا سه ختم می کردند و در میان هر تراویح گاه بسکوت گاه با و عیب
آن وقت که آمده است می پردازند و در غیر رمضان نیز ختمهای مکرر و در هر ماه می نمودند
و ختم احزاب که معمول شده نمی فرمودند که در مسنون بودن آن سخن است وقت تلاوت
از بسیاری ایشان چنان معلوم می شد که اسرار حقائق قرآنی و برکات آیات فرقانی برایشان
فائز می گشت فرموده اند که عزیزی فرموده که بدستخط حضرت مولانا یعقوب چرخ
نوشته دیده شد که در ختم احزاب بدینست

فاتحه انعام و یونس گیر طه ای همام

عنکبوت انکه زمر سوره اقمه وان السلام

در سفر یا نیز در محله نشسته تلاوت قرآن می نمودند و می آمدند که گاه چهار جزو و گاه سه گاه
کم و بیش در محله تلاوت می کردند و اکثر بر محله و تار میکشیدند تا نظر بر عورات مردم نه افتد
تسبیح رکوع و سجود اکثر پنج یا نه یا یازده در حالت انفرادی می سازند که در نماز رعایت
سنن و مندوبات و آداب نماز حضور قلب نماید این رعایت با همه ذکر است که یاد
کرد امر است سبحانه و توجه با و و تیری فرمودند که مردم بهوس ریاضتها و مجاهدات نمایند
هیچ ریاضت و مجاهده برابر رعایت آداب نماز نیست لایستمانا نمازهای فرض و واجب
و سنن و آوائی نماز بنوعیکه فرمودند بس مشکل است و لهذا حق سبحانه می فرماید
إِنَّمَا لِكِبْرَةِ الْأَعْلَى الْخَشْيَةِ وَ رُكْعَتِ نَازِحِيَةِ سَجْدَةٍ وَ تَحِيَّةِ وَ ضَوْرَاتِكِ نَمِيكَرُونَ
و در رنگ سنن مؤکد سنن زوائد و سفر و در حضر بے تكلف دامیگردند و در آنکه زیادتی
و نقصان در عمل و فعل باثوره در ظهور نیاید امتیاط بلیغ بجای آوردند و بجز تراویح هیچ
نماز نفل را بجاعت او نمیکردند و بنماز استخاره شروع در کارهای می نمودند و گاه
باستفتای قلب دعای مسنون اکتفا داشتند اما در بر مهم کلی و جزوی استخاره لازم
داشتند و گاه چند مهم را بیک استخاره جمع می کردند و آنها را در آن تعداد می نمودند
و اگر در مهم اول استخاره فراموشی بوقت یاد آید آن را از آن می فرمودند و در شهر

و در شهر استخاره بسیار

اشاره بسا به نمی کردند و می فرمودند که اگر چه ظاهر بعضی احادیث دلالت مینماید و نیز بعضی آیات
حنفیه هم در جواز آن آمده است اما چون نیک تتبع نموده آمد احوط و مستحبی به ترک آن معلوم
شد که بسیاری از علمای حرام و مکروه هم گفته اند چون امری میان حل و حرمت دار
شود ترک آن اولی است و نیز عمل حنفیه در وایات بر صحل و ظاهر الروایه است و امام
محمد ائیان آزاد در صحل ذکر کرده بل در نوار آورده و در آخر جلد اول مکتوبه درین
باب آورده اند و گاهی در بعضی نوافل احتیاطا بعمل آورده اند فاتحه بعد از اقامی
فرض برای ارواح گذشتگان و برای مهمات دین و دنیا چنانچه مشهور شده نمی خوانند
که فقها آن را مکروه و هشتمه اند و بعد اقامی نماز فجر و عصر دست برداشته و عامی کردند
اما در سه نماز دیگر غالباً نمی کردند و فاتحه خلف امام راستحس نمنه شمرند و خلف بر و فاجر
نماز جائز می داشتند و بر هر بر و فاجر نمازی گزارند و عیادت مرضی می نمودند و آنچه
مانوره بر مریض می خوانند و در رفع مرض بعضی مرضی توجه می گماشتند و بسی امر
بتوجه آن مظهر فیاض مرتفع می گردید و به زیارت قبور میرفتند و باستغفار و دعوت
مانوره اعانت می نمودند و نیز بتوجه خاص متوجه احوال موتی میشدند و اوایل چون
زیارت پیرویدر بزرگوار خود میرفتند دست بر قبر مبارک میرسانیدند که فقها بتجویز
آن نمودند و او آخر ترک آن عمل کردند که منع نیز در این باب آمده و با کجمله تقبیل قبور را
مستحسن نمیدانند اما استعانت از موتی بتجویزی نمودند و اجابت دعوت می فرمودند
مگر آنکه در مجلس منکرات می بود و ذکر چهار جز در مواضع معدوده مشروعه کتبیر است
و التشریق و غیره بتجویزی کردند و حالیکه سر مومی مخالفت بشریعت و اولی اهل سنت
و جماعت می داشت قبول نمیکردند و می فرمودند که احوال تابع شریعت است
شریعت تابع احوال که شریعت قطعی است بومی ثابت شده و احوال ظنی است انکشاف
و الهام ثبوت یافته و می فرمودند که عجب است در بعضی درویشان خام ناتمام که

فاتحه بعد از اقامی فرائض برای مهمات

کشف خود را اعتبار نموده بانکار و مخالفت این شریعت با هر اقدام می نمایند و حال آن که حضرت موسی علی نبینا و علیه الصلوة والسلام بآن مرتبه علیا اگر زنده میبود غیر از متابعت این شریعت نمی کرد و این تهیستان بے سرو و برگ را چه رسد و رآمی علمای ماتریدیه را بر سکن اشعریه می گزینند و می فرمودند که این بزرگواران از مداخلات فلسفیه دور اند و بافتباس نور نبوت نزدیک تر و خواص بشر را از خواص ملک و نبوت را از ولایت افضل می گفتند اگر چه ولایت آن نبی باشد و صحور ابر سر ترجیح میدادند و ولی عسرت را بروی عزت بهتری داشتند و جمیع اصحاب را بر جمیع اولیای امت افضل میدادند و منازعات و مشاجرات اصحاب را بر محامل نیک صرف می نمودند و از اجتهاد و رآمی می داشتند و از هوا و هوس که مناسب شان ایشان نیست دور می داشتند و طریقه نقش بندیه را بر طرق سایر مشایخ افضل میدادند و این طریق را طریق اصحاب کرام میدانستند بعلاوه این اندر لاج النهایة فی البدایة میدانستند و می فرمودند که اهل این طریقه فرموده اند که نسبت ما فوق همه نسبتها است از آنکه طریقه ایشان در متابعت سنت است و رعایت عزیمت فوق دیگر طرق است لاجرم نسبت ایشان بر فوق نسبت سایر طرق باشد و رخصت با که بعضی متأخرین این طریقه برخلاف طریق مبارک حضرت خواجہ بزرگ و خواجہ علاؤ الدین عطا و خواجہ یاد ساقدس سید الله اسرار هم احداث نموده اند نمی پسندیده اند و شیخ محی الدین ابن عربی قدس سره را بزرگ میدانستند و نیک یاد میکردند و میگفتند که با وجود این محبت که مرایشیخ است قدس سره بعضی علوم کشفی شیخ را نمی پسندم و حق برخلاف آن معلوم می شود و اما چون این خطای کشفی است در رنگ خطای اجتهادی از مواخذه دور است و لیکن مقلد مجتهد منطقی چون مجتهد ماخو نیست بخلاف مقلد صاحب کشف خطا که او در پیروی آن کشف خطا ماخو نیست

کشف یکی برویگری حجت نبوی و در این ایام ارشاد نیز در کتب بعضی کتب نبوی چون بیضای
 و صحیح بخاری و مشکوٰۃ و عوارف و بزدوی و هدایه و مواقف می فرمودند
 و طلبه را بر تحصیل علوم دینی تخریب می نمودند و تحصیل علوم را بر سلوک طریق صوفیه مقدم
 میداشتند و چون سفر می کردند در ایام مسنونه سفر می کردند و مفید بساعات نجومیه
 نبودند و می فرمودند که نخست ساعات بعد از ولادت آن سرور علیه الصلوة و السلام
 مرتفع شده بتائید این حدیث که الا یا ما یا ما لله والعباد عباد الله و دیگر اوعیه
 ماثوره که در این ایام آمده می خوانند و همچنین در منازل و فرود آمدن اوعیه ماثوره
 را ترک نمیکردند و نیز دعوات ماثوره را در پوشیدن لباس و نوشیدن آب و
 تناول طعام و دیدن ماه و آینه بپوشیدن آورند تفصیل اوعیه مذکوره بایرا و
 آنها در رساله یومی و لیلی ایشان باید طلبید اینجا اختصار بحکایت آنزفت
 حضرت ایشان کثیر الحمد و استغفار بودند و نسبت قلیل هم شکر فراوان
 بر زبان می آوردند باندک ترک استغفار کثیری نمودند و اگر بلیه میرسید میگفتند
 که شامت اطوار ما است اما بلیه را صابون بسیار جنایات می داشتند و زینہ
 بساع و جات میفرمودند روزی یکی از ایشان پرسید که باعثی که سلطان وقت از
 ادب تجاوز نموده از ارشاد او چه بود فرمودند که باعث فعال بد بود و این آیه
 بر خوانند ما اصحابکم من مصیبتہ فیما کسبت ایدیکم و یاین همه کشت
 عمل دید قصو اعمال برایشان استیلا تمام داشت و یا را نرا ولالت می نمودند
 و می فرمودند که عمل صالح را بچسب چنان نابود می سازد که آتش همی را باید که
 بپای خفیه خوراد و نظر آرد و حسنات را منہم دارد بل از ایشان آن حسنہ شمر مندره گرد
 و در ایام حبس یکی از ور و ایشان عریضه نوشته از قبض حال و علامت خلق شکایت نموده
 ایشان در جواب این رقیبه سر شد شتند الحمد لله و السلام علی عبادہ

خاست ساعات بعد از ولادت آن سرور مرتفع شده

مخلصان

الذین اصطفی صحیفہ شریفہ کہ ارسال و ششہ بودند رسید از جفا و ملامت خلق نوشته بودند این
خود جمال این طائفه است و صینقل زنگار ایشان باعث قبض و کدورت چربا بشد و اول
حال کہ این فقیر باین قلعه رسیده محسوس میشد کہ انوار ملامت خلق از بلاد و قری در رنگ
سحابها نورانی پے پے میرسید و کار از حنیض باوج میرسایند سالها بتزیت جمالی
قطع مراحل می نمودند الحال بتزیت جلالی قطع مسافت می نمایند در مقام صبر بلک و
مقام رضا باشند و جمال و جلال را مساوی دانند نوشته بودند کہ از وقت ظهور
فتنه ندوق مانده است و نہ حال باید کہ ذوق و حال مضاعف باشد کہ بجای مجبور
از وفائی او پیشتر لذت بخش است چه بلا شد کہ در رنگ عوام سخن کرده اند و دور
از محبت ذاتیہ رفتہ ایدر خلاف گذشته جلال را پیش جمال انگارند ایلام را
زیادہ از انعام تصور نمایند زیرا کہ در جمال و انعام مراد محبوب مشوب براد خود است
و در جلال و ایلام خالص مراد محبوب است و خلاف مراد خود اینجا وقت و حال در
وقت و حال سابق است نشان مابینہما انتہی کلامہ الشریف :-

تذکرہ حادی عشر از منتخبانے در ذکر بعضی علوم معارف
واسرار و خوارق و کرامات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ

و تصدیر

مخفی نماید ہر کہ از خوان الوان ایشان چاشنی دیدہ و از مکاتیب رسائل والامی
ایشان بہرہ یافتہ پے بعلو مراتب معارف ایشان برودہ باشد کہ ہر یک بحجہ اسرار
شریعت و حقیقت است بحکم کلام مرتضوی کرمانلہ و جہ قائلہ کہ
اللہ مخفی تحت لسانہ ناچار پی بعلو مرتبت و سمو منزلت صاحب آن مقال خوانند

لطائف

لطائف تو عیمان است شکر ریزی کہ در کلام تو قدر تومی توان دیدن

خدمت حضرت مولا ناہاشم علیہ الرحمۃ می نگارند کہ عالمی عالمی در تو صیغہ

مقولات ایشان میگفت کہ کتب رسال قوم تصنیف است یا تالیف تالیف آن است کہ سخنان مردم را بسباق و سیاق نیکو جمع کنند و تصنیف آنکہ علوم و نکات و اوست خود را از مهارت علمی و علو فطرت کہ بظہور رسیده باشد خواہ بالہام ربانی خواہ بکشوف صادقہ جلوہ گر شدہ باشد و رنگارش آید نہ تنہا بود کہ از میان اہل روزگار تصنیف رفتہ بود و ہمین تالیف ماندہ بود الا بندرت کہ بعضی مولفان در تالیفات خود از زاوہ طبع و علم خویش صرفی می آید اکنون انصاف این است کہ در این جزو زمان تصنیف متین زیبا رسال و مکاتیب حضرت مجدد الف ثانی است کہ ہر چند ہر آن عبور نمودیم از دیگران آن جانقل ندیدیم الا بہ بندرت و ضرورت بیشترش مکشوفات و ملہات خاصہ این بزرگ دین است و تمہ عالی و نازنین و بر وفق شرع متین جزاۃ اللہ عن الطالبین خیر الجزاء و نیز نگارش نمودہ کہ یکی از فضلاء وقت و عرفای زمان میگفت کہ دریافت مذاق اہل این زمانہ شایان اوراک قاق حقائق این بزرگوار است این عزیز بالستہ در پیشین روزگار بودی تا پایہ کلام اورا قدر و استندی متناظران سخن اورا با تشہاد ایراد نمودندی و نیز گفت کہ مزاج اہل وقت با سخنان ایشان چون قصہ آن گر وہ کوتاہ اندیش است در حق آن دانائی حکمت کیش پر سیدہ شد کہ آن قصہ چگونه بودہ گفت کہ دانائی در مجلس پاوشناہے گفت جانوسے را ویدہم کہ اخگر بر افروختہ می خورد و اہل مجلس ہرگز آنرا ندیدہ بودند و در عقل ایشان گنجائی آن نبود از ہر طرف بانکار او چپیدند چون بیچارہ وید کہ ہر چند بہالغہ میکنم سوئی ظن آن بیخردان زیادہ می شود ناچار بہ مشقت بسیار آن جانور را بدست آورد و در مجلس سلطان در حضور منکوبین حاضر کرد و ہمگی جمع شدہ اخگر با بر افروختند و نزد جانور گذشتند آن مرغ یک یک اہم تقار کشیدہ فرومی برد چون بدیدند بچہل خود مقرر علم صدق آن دانا قائل شدند و نیز مؤید این معنی از امام حجت الاسلام محمد غزالی قدس اللہ سرہ العالی

بسلطان سنج رسائیدند که بسا سخنان او که از وقت در میزان عقل ایشان نمی گنجد چو است و سلطان ازین ممر خاطر خود را از امام منحرف گردانید آما م چون بشنید مکتوبی بسلطان نوشت که این فقره چند ازان مکتوب است امروز سخنان می شنیدم که اگر در خواب آن وید می اضناث احلام گفتمی شک نیست که در سخن این غریب بیچاره مشکل بسیار است که فهم هر کس بدان نرسد و آن نیز از اطلاق و غموض معانی نیست بلکه از ضعف خاطر وستی مزاج اهل روزگار است و بشرح هر چه گفته ام از مشکلات و مناقات با هر که فرمان شود از عهد بیرون می آیم انتهی کلام العالی الخزالی قدس سره و خدمت مولانا می مذکور در تعریف کلام اعجاز نظام ایشان و رافقتی و فترت ثالث مکاتیب شریف که جمع او است فرجه چند نظم نمود است دوسه فروی ازان ایراد می رود

کنون نطق از زبان او کند رب
بزره منتقصت تریاق نواروق
شیمیم وصل جانان میزند سر
چه و اندنا فاش گرد مشام است

همین فرزند فاروق است چون اب
سراپا نسخه اخلاق نواروق
زهر یک لفظه اش چون نافه تر
ولے کانز ابرودت دزد کام است

و نیز نگارش نموده که روزی یکی از علمای متشرع باین حقیر گفت که شنیده ام حضرت مجدد الف ثانی را در مسائل و مکاتیب است اندیده ام خدمت مولانا مکتوب را که در آن طریقت و حقیقت را خادمان شریعت اثبات نموده اند لیسبح آن عالم ویند رسائید چون بشنید از ذوق فراوان روی بجانب آسمان کرد و هر دو دست بدعا برداشت تا مدت و بهر موبنا گفت که در این زمانه فاسد پر بدعت از سماع کلام و رسائل اکثر مشایخ وقت بر آینه دل رنگ حزن و ملال نشسته بود و کلام شیخ بلن مقام یعنی حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه از صیقل نمود و کلام

بَلِّغِ الذِّیْ اِذْ هَبْ عَنَّا الْكِبْرَ - بِحَسْبِ

از لب رود لذت حرف لب او

در می است که از گوشش برن نتوان کرد

آورده اند که شیوه نازنین آن قدوة المحققین آن بود که به بیان معارف مبادی نمی نمودند تا به ماخذ و منشأ آن علوم مستحق نمی شدند و چون فلق صبح در نظر بصیرت و کشف ایشان جمال آن معانی جلوه گر نمی گشت به مجرد قوت علمی از ان سخن نمی کردند یا مردمان از دور و نزدیک بزبان قلم سوالات در میان آورده جواب آن التماس می نمودند خدمت ایشان اگر سائل را لائق آن جواب نمیدیدند بجواب آن نمی پرداختند و گاهی بود که ماموز بجواب و نمی شدند اگر لائق می یافتند یا اشتائے می رسید ناچار بتفصیل با اجمال کلمه چند در جواب بنجامه مشکین بنامه می نگاشتند موجب ظهور آن مکاتیب کثیره با وجود کثرت اشتغال با امور کمال و استغراق آن حضرت این بود و اظهار ابتدای توجه ایشان بجز بر سر امر و ارشاد و پیر بزرگوار ایشان بوده و آیتها امرار واح طیب به عارفین ملک و را کثرے معارف تخمین از حضرت سید المرسلین صلوات الله وسلامه علیه و آلہ و صحبه اجمعین مشاھره فرموده اند چنانچه بعرضه که بخدمت حضرت خواجہ نوشته اند تصریح باین معنی نموده اند صنها و کشف هر یک از این مقدمه مذکورہ بمقتضای وقت مسوده کرده شد بعضی مقامات و کمالات آن علوم مسطورہ نیز مخطور شده بود فرصت تحریر آنها نشد که حاصل عرض داشت را ہی شد انشاء الله تعالی متعقب بخدمت خواهد فرستاد اجمال رساله دیگر بیاض رسیده بود و فرستاد آن رساله بالتامس بعضی یاران میسر شد التماس نمودند که نصایح بنویس که در طریق نافع کار بود بمقتضای آن ندگانی کرده شود الحق رساله غیر مکرر کثیر البرکة است بعد از تحریر آن چنان معلوم شد که حضرت رسالت خاتمیت علیه الصلوٰۃ والسلام و النبیۃ با جمع کثیر از مشایخ امت خود شریف رزانی دارند از کمال کرم خویش آنرا بوسه می کنند و بمشایخ

می نمایند که این نوع معتقدات حاصل میاید کرد و جماعت که باین علوم مستعد گشته بود
 نوبانی و ممتازانند و عزیز الوجود و برومی آن حضرت علیه الصلوة والسلام ستاده اند
 آقصد بطولها در همان مجالس خواندند و با شاعری این واقعه فقیر را امر فرمودند
 با کریمان کارها و شوار نیست: انقحی کلامه العالی بلک بمقتضای آن که
 ایشان را بوراقت جد معظم فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه از
 محدثیت بفتح دال نصیبه فراوان داده بودند چنانچه سابقا اشاره بآن رفته
 لاجرم این همه اسرار و معارف از و است سبب آنکه بزبان این بنده خاضر گردیده
 خود اظهار نمود و زبانی را بود گوینده او: خدمت حضرت مولانا هاشم
 در ویجا که مکتوبات قدسی آیات ترقیم نموده مجلس آنکه خدمت حضرت مجد الف ثانی
 فرموده اند که بعد از تمام وقت اول مکتوبات بر خاطر عاظر گذشته که آیا این همه معارف
 که بتخریر آورده ایم مقبول و مرضی است یا در این اثنا ایشان مهم شدند که این همه علوم
 که نوشته بلک هر چه در گفتگویی تو آمده همه مقبول و مرضی ما است بل این همه را ما
 گفته ایم و بیان ما است و در آنوقت آن علوم و معارف را یک بیک در نظر ایشان
 داشته اند همه را و ران داخل یافته بتخریر مکاتیب جلد دوم پر و اخته اند و نیز باعث
 تخریر این علوم آن است که لمح وجود بشریت را از ورود و قوی آسایش حاصل
 آید چنانچه کلمینی یا حیدر بدان دلالت می کند و حضرت عارف رومی فرماید در غزلی فرمود

این تکلف های من دشمن
 گلینی یا حیدرانی من است

و شیخ الاسلام هر وی قدس می فرماید کسی که یک ساعت مرا از حق سببانه غافل
 سازد امید است که گناهان او را به بخشند چه وجود بشریت را غفلت در کار است
 حق سببانه از کمال کرم خود هر یکی را از این طائفه باندازه استعداد و با موری که مستلزم
 اند ظاهرا ایشان را بان امور مشغول ساخته است تا آن بار وجود فی الجمله از ایشان تخفیف

یابد جمعی را بسامع و رقص الفت داده و طائفه را تصنیف کتب و تحریر علوم و معارف شعرا ساخته
آورده اند که عبد الوحیم صدطرحی همراه سگ بانان بصره میرفت شخصی از عزیز می سر
آن پرسید فرمودت نفس از بار وجود خلاص شود لهذا هر کسی اطلاع از احوال کا برنده اند

در نیابد حال نچته هیچ خام || پس سخن کوتاه باید و السلام ||

از مقومات مبارک ایشان یکی فقرات عالیات رساله مبدء و المعاد است و رساله شریف
معارف لدنیه و رساله مکاشفات غیبیه و رساله جذب و سلوک و رساله روشیده رساله
تعلیقات عوارف المعارف و رساله شرح رباعیات حضرت خواجہ باقی بالله
قدس سره و سه دفتر مکاتیب شریف دفتر اول متضمن بیست عریضه و دو صد و نو و سه
مکتوب است که مجموع سی صد و سیزده کرد و مطابق عد و انبیای مرسل سی بدو دفتر
جلد و فترتانی مشتمل بر نو و نه مکتوب موافق اسما حسنی جلد و فترت ثالث محتوی است بر
صد و چهارده مکتوب بر طبق سوره قرآن و بعد از تمام این جلد ثالث مکاتیب دیگر
که از قلم بیض رقم ترقیم یافته شروع دفتر چهارم بود اما چون بعد و چهارده نرسیده
که آن ماه چهارده آسمان تجرید رود در نقاب مغرب تراب کشید قدس سره و نور
مضجع المعطر و محرمت سید البشر علیه و علی اله و صحبه الصلوٰۃ والسلام
الی الیوم المنتظر لاچار آن مکاتیب را در جلد ثالث داخل نمودند و خوانندگان
آن معارف معالی حضرت ایشان مستور نیست که علوم ایشان را از علوم رفعت
و غموض و وقت پایه عالی و سر پایه دیگر است که مصداق مالا عین دأت تواند بود من
همچنان را چه پارا که ستایش نمایم مع آنجا که عیان است چه حاجت به بیان است
اگر زیاده از این اطلاع جونی در کسی باشد باید که به کتب مقامات ایشان رجوع نماید تا
تشفی کلی یابد اما آنچه از علوم و معارف ایشان که در قید قلم رفت کافی است و حاجت
بنوشتن خوارق نیست چرا که اعظم خوارق بنزد اکابر علوم و معارف اند که بر وفق

آرای علمای حق و کتاب سنت واقع شوند خوارقی که از قسم معلق بعالم کون و اشته باشد چند
 اعتبار ندارد و چنانچه اکثر مشایخ مکمل و در آخر عمر شریف از ظهور خوارق نادوم بوده اند و فرموده
 اند عقوبت الانبیاء حبس الموجی و عقوبت الا ولیاء اظهارة الکرامات و عقوبت
 المؤمنین التقصیر فی الطاعات مع ذلك چون عادت نویسندگان احوال کابر
 چنان جاری است لاچار بعضی از خوارق ایشان که در مقامات دیده شد ایراد میرود و اگر چه
 مصداق این مقام کلام حضرت شیخ الاسلام است که در حق ذوالنون قدس سرها
 فرموده اند که ویرانیا را نید بکرامات و ستائید بقامات که مقام و حال در دست او سخره بود
 انتھی کلام الشریف می آرند که روزی بتقریبی وقت مبارک ایشان کرم بود در آن
 اثنا فرمودند که حضرت سبحانہ از کمال کرم این کمترین را آنقدر قوت عطا فرموده که
 اگر باین چوب خشک توجه و محبت گما ریم عالمی از روشن شود اما در این جزو آخر زمان مرضی
 او سبحانہ تعالی بر ظهور این امور نیست و نه مراد اول بر این ظهور و نیز می فرمودند و هم بنگاشته
 که شیخ الشیوخ قدس سره در عوارف بعد از ذکر کرامات و خوارق اکابر فرموده اند که
 کل هذا من مواهب الله سبحانه وقد يكاشف بها قوم و يعطي وقد يكون فوق
 هؤلاء من لا يكون له شيء من هذا لان هذا كلها تقوية لليقين ومن منحه
 بصرف اليقين لا حاجته بشئ من هذا وكل هذه الكرامات دون ما ذكرناه
 من تجويز الذكر في القلب و وجود ذكر الذات - خوارق عادات
 بر دو نوع است نوع اول علوم و معارف الهی است جل سلطانہ که بذات و صفات افعال
 و اجبی جل و علا تعلق دارد و در آئی نظر عقلست و خلاف متعارف و معتاد است که بند
 خاص خود را بیان ممتاز ساخته است و نوع از قبیل خبایر بعالم کونی و مابینا سبب به
 نوع اول مخصوص باهل حق و ارباب معرفت است و نوع ثانی شامل محقق و مبطل است
 زیرا که اهل استدراج را نیز نوع ثانی حاصل است نوع اول نزد خدای عز و جل عیب آوار

که با ویامی خود مخصوص ساخته است و اعداد را بان مشارکت نداده و نوع ثانی نزد عوام خلایق معتبر است و در انظار ایشان معزز و محترم این معنی اگر چه از اهل استدراج بظهور آید نزدیک است که از نادانی او را پرستش نمایند و هر رطب و یابس که ایشان را تکلیف نماید طسبج و منقاد او گردند بلکه این مجویان نوع اول را از خوارق نمی دانند و از کرامات نمی شمردند و خوارق نزد اینها منحصر در نوع ثانی است و کرامات بزعم این مجویان مخصوص بکشف صور مخلوقات و اخبار از منجیبات ایشان نهی بجز دان علمی که باحوال مخلوقات حاضر یا غائب تعلق دارد و کدام شرافت و کرامت در وی حاصل است بلکه این علم شایان آنست که کجیل مبدل گردد تا سیان از مخلوقات و احوال ایشان که معرفت واجب است تعالی و تقدس که بشرافت و کرامت و اعزاز و احترام شایان بر توانا از دست

بدری نرفته رخ و دیو در کرمش و ناز بسوخت عقل ز جبریت که اینچو بوجهی است

ف دیده

و قریب ما ذکرنا قال شیخ الاسلام الهروی والامام الاخباری فی کتاب منازل السائرین و بشرحه رحمة الله علیهم اجمعین ایضاً میفرمودند که اکثر متقدمین در طول عمر زیاد از پنج شش خوارق نوع ثانی نقل نه کرده اند جنید قدس که سید این طائفه است معلوم نیست که از وی ده خوارق نقل کرده باشند حضرت حق سبحانہ و تعالی از حال کلیم خود علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام چنین خبر داده است و لقد اتینا مؤمنی تسعة آیت بینه و مشایخ این وقت را از کجا معلوم شد که امثال این خوارق بظهور نمی آید بلکه اولیاء الله را چه مقدم و چه مؤخر در هر ساعت ظهور خوارقست بدعی آنرا ندیانه و اندر خورشید نه محرم اگر کسی بدینا نیست به اکثر خوارق مشایخ را مریدان خاص و علیسان مجلس اختصاص می بینند و هر روز ایام بتقریر رسنه و تحریر اقلام بین الانام شهرت میگیرند و نیز میفرمودند که کرامتی که از باب ارشاد و راضوری است آنست که مریدان

ن
بیرفهم

رشید را از خلقی بخلق برند و از حالی بحالی گذرانند و مرید سعادت مند در هر روز از مرشد
 خود کرامات مطالعه نماید و در خود آثار تصرفات پیر بیند او لیا، اللہ را بیج برای
 نمودن دیگران اظهار خوارق در کار نیست که معامله ولایت به استتار الیق است
 اولیائی تحت قبائی لایعرفونهم غیره برای مدعا گواه صادق است
 و تخریر نموده اند که خوارق نه از ارکان ولایت است و نه از شرائط آن بخلاف معجزه
 نبی را که از شرائط مقام دعوت است لیکن ظهور خوارق از اولیاء اللہ شایع است تخلف کم کنند
 اما کثرت ظهور خوارق بر افضلیت ولایت ندارد و تفاضل در آنجا باعتبار درجات قرب
 الہی جل شانہ تواند بود که از ولی اقرب ظهور خوارق اقل باشد و از ابعد اکثر خوارقی که از
 بعضی اولیاء اللہ این امرت بظهور آمده از اصحاب کرام رضی اللہ تعالی عنہم
 عشر عشر آن نیامده با آنکه فضل اولیائی بمرتبه اونامی صحابی نرسد نظر بر ظهور خوارق
 از کوه نظر نیست و دلیل است بر تصور استعداد تقلیدی شبایان قبول فیض نبوت
 و ولایت جماعت اند که استعداد تقلیدی در ایشان غالب باشد بر قوت نظر ایشان
 حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ بواسطه آن قوت محتاج بلمنگشت
 لهذا سبق سابقان این امت آمد ابو جہل بعین بواسطه قصور همین استعداد با وجود ظهور
 چندین آیات باہرہ و معجزات قاهرہ بدولت تصدیق نبوت مشرف نشد تفصیل این مدعا در
 مکاتیب شریف درجہ اولیاء اللہ و نموده اند از آنها مکتوب کہ بنام خواجہ حسام الدین احمد
 نوشته اند مفصل بیان رفتہ کہ لا ینحی علی الناظرین چون ایمانی باین فوائد
 حاصل آمد اکنون شروع در بعضی خوارق قسم ثانی نموده می شود بگوشش هوش استماع نمایند چند
 درین تذکرہ بیان میشود و چندی در تذکرہ آئینہ در ذکر وفات مبارک ایشان مذکور می گردد
مِنْ خِرْقَعَاتِهِ قَدْ سَسْرَهُ نَقْلٌ اسْتِ كَيْبِي اِز سَادَات
 کرام بخدا مت ایشان ارادت طریقہ داشت و بیچناب محبوب سبحانی حضرت

غوث اعظم سید شیخ عبدالقادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز معتقد
تمام بود و بنگاہ روزے ایشان و پراختی فرموده اند آن سید بدان خدمت قیام نموده
بعد از او ای نماز شام و صحن مسجد ایستاده بودند که آن سید نیز حاضر بود و پرا فرمودند که ترا
بجناب حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیاز مندی اخلاص
تمام است میخواهی که ایشان را ببینی وی گفت که از مدت در پرا از روی این معنی
دارم فرمودند که ستاره قطب ایشان سی و شش باگشت مبارک خود و پرا
شناسا ستاره قطب کردند فرمودند که در ستاره نظر کن وی در همان ستاره میدید
ناگاه ستاره قطب شوق شد و از میان این ستاره شخصی نورانی به لباس سیاه برآمده
پرواز نمود و در صحن مسجد پیش آن سید فرود آمده ایستاده شد ایشان بان سید فرمودند
که ایشان جناب محبوب سبحانی حضرت سید عبدالقادر جیلانی هستند
در یاب بعد از آن که آن سید ایشان را ملازمت نمود باز پرواز نموده در همان
ستاره قطب ایشان شد و در آن وقت که روزی شخصی یکی از مریدان ایشان
گفت که مرا با شیخ تو نقار خاطر پیدا شده است بدانجهت که شنیده ام که ایشان گفته اند
که اگر در این زمانه حضرت خواجہ بہا والدین نقشبند زنده می بودند غاشیہ مرا بر میدادند
آن مرید و راندیشہ شکر که آیا ایشان گفته اند این سخن راست باشد یا دروغ درین اندیشہ
اندوه و غم می بود و تحقیق این را میخواست و جرات آن نداشت که از خدمت ایشان
استفسار کند و اطمینان خاطر حال از این غم روز بروز می کاہد تا بوقتی که از این اندوه
بپارشد و بیماری او بجائی کشید کہ بحالت نزع رسید قابض ارواح را دید کہ می خواهد
قبض روح او کند در آن وقت وید کہ از هوا تختی پیدا شد بسیار مکلف آراسته و
بر آن تخت عزیز نورانی نشسته و گرد بگرد و او جماعہ کثیر بودند آن عزیز قابض ارواح را
گفت کہ از قبض جان این مرخص است مدار کہ ما این را خلاص گردانیدیم قابض ارواح

دراز

گفت که چنان مقرب بود که جان این تبصیر شود موجب نجات و خلاص اینچه شد آن عزیز
گفت که اگر این مرد می مری سس کس کافر میشدند این گفته و آن تخت بر هوا شد مریض
از این مقدمه متعجب شده با خود گفت که این عزیز بزرگ بود که درین وقت مرا از دست
مرگ ربانی داد و اگر این را میدنستم می شناختم نیکو بودی فی الحال آن تخت
باز از هوا فرو آمد و آن عزیز بدان مریض فرمود که مرا خواجدها و والدین نقشبند
میگویند و آنچه شنیدی که شیخ تو گفته است که اگر خواجدها و والدین نقشبند این
زمانه بود غاشیه مرابری داشت این سخن در حق شیخ تو بهتان و افترا است او چنین
گفته است اما محل آن وارد که من غاشیه شیخ ترا بردارم آن مریض بعد از آن صحت
کمال یافت و زیاده از حد مخلص حضرت ایشان شده فاما آنکه مراد از بیم کفره نفر که
مذکور شد مریض باشد و سبیکه با او گفته و آنکه آواز وی شنیده بعد از دیدن این حالت
و استماع این مقدمه هر یک از مخلصان شده باشند و از انکارهای یافته - -

مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ نقل است که بزرگ زاوه شنید که ایشان خود
بر حضرت صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه فضل میدهند بدین اندیشه خاطر عزم نمود
ایشان کرده است که اول بگویند که آیا این سخن فضل را ایشان گفته اند بیانه و او
آنکه از ابا و اجداد من خبر میدهند و هر یک را بنام علی حده یاد کنند و از بزرگ
آنها بگویند و سیوم بجیت خوردن شیر برنج بدیست چون بخد مت ایشان رسد
در آن محل ایشان قصد حرم نموده بودند که راه رفته باز گشتند و در و علیزه
و بزرگ زاوه را مخاطب ساخته فرمودند که مراد مسلمان کسی ترو است که خود را از کاه
فرنگ بهتر و اند تا به حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه رسد فرمودند که پدر شما وجد شما و پدر
جد شما فلان و فلان و فلان بوده اند و کمالات آنها را از هر یک یک بزبان
و بخاوم فرمودند که آن شیر و برنج که نگاه داشته بودیم برای همین جوان است

نصیبہ این است بیارید بزرگزاوه در قدم ایشان افتاده اظہار خواطر نمود و اکثر مردم از این اشرف خاطر مید و معتقد شدند و آن بزرگزاوه از جمله نیازمندان صمیمی گشت بہ **مِنْ خَرَقَعَادَاتِهِ** نقل است از ثقات اصحاب ایشان کہ وقتے ایشانرا ضعیفے روی نمود در آنوقت مویز طلب نمودند کہ تناول کنند خادم وہ یا و از مویز ساخت مراقب شدند بعد سر بر آوروند و فرمودند کہ امر عجیب بظہور رسید چون مویز ہا پیش من نہاوند مرئی و محسوس گشت کہ ہمہ بہ مناجات در آمدند و حضرت حق سبحانہ سؤل ایشان را اجابت فرمود و صحت آکل آنہا را و اکل آن با و لیت نہا و خود چپک از آنہا تناول فرمودند و صحت یافتند و بقیہ را نگہداشتند پس از مدتے خدا و منادہ خور و ایشان مریض شد و معاملہ بیاس کشید از تناول آن بشفا رسید و کذک و سہ تن دیگر فرمودند کاش بہین مویز بیشتر بود تا بسیا بہارا از موجب شفا و صحت شدی **مِنْ خَرَقَعَادَاتِهِ** منقولست کہ مولانا محمد صدیق کشمی کہ از اکابر خلفای ایشان بود و بکمالات عالیہ ممتاز فرمود روزے ژندہ پوش درویشے کہ آنہا ر جذب وجد و آزادگی و تفریاز پیدا بود بہین ملاقی شد پرسید کہ ارادت تو بہ کسیت نام حضرت محمد الف ثانی قدس سرہاہ بروم گفت از ایشان خواستے دیدہ آنچه دیدہ بودم بیان کروم گفت من از شیخ تو خواستے پس شگرف دیدہ ام بتو میگویم تا الحال کجسی نگفتہ ام چون اوصاف ایشان شنودہ بودم بقصد زیارت ایشان متوجہ سرمنہ شدم از شب پلسے گذشتہ بود کہ بشہر درآمد گفتم در اینوقت چہ متصدع خاوان ایشان کروم بیکی از مساجد درآمد ہمہ سایہ مسجد از من اطلساع یافت مرا بخانہ خود برد بہانی نمود در اثنای پرس وجوبی من احوال ایشان پرسیدم و رطعن ایشان شروع کرد و از حد افزود و دہستم کہ از منکر انت مکر گشتم و باطن ایشان متوجہ شدم

باید آورد

تاریخ

شہر بانی

ناگاہ دیدیم شیخ از در و آمد شمشیر بر مہنہ در دست و آن منکر را بان پارہ پارہ کرد و پیرن شدند
 قضاوی ایشان شدم ایشان غائب شدند من بخانہ باز نتوانستم کہ شوم بخانے و گج شدم
 فرامی آن تحبس مکان ایشان نمودہ بخدمت ایشان رسیدم و همچنان در خوف یوم
 ایشان مرا و آغوش گرفتند و بسم نمودند و فرمودند ماضی باللہ لیل لم یذکر فی الفہار
 معتقد ایشان بیشتر از آنکہ بودم شدم **مِن خرق عاداتہ منقول است**
 کہ سیدی صاحب کے سید رحمت اللہ لاهوری نام گفتہ و را یا میکہ ایشان
 در لاهور تشریف آورده بودند بخدمت ایشان می رسیدم روزی بتقریب ایشان
 شنیدم کہ ہرچہ از توپین اصنام و عبادتہ آنها از دست مسلمانان پیاید خود را معاف ندارد
 و در گوشم بود تا بارادۃ اللہ وقتی در اقصائی ملک و حکن با و وسہ درویشی سپری نمودم صبح
 بہ بتخانہ رسیدیم فقیر نصیحت ایشان بیا و آمد بہ یاران گفتیم کہ در این صحر کسی عالمی بن بتہا
 نیست ہر مقدار کہ تو انیم از این بتخانہ ویران کنیم بت ہا شکستیم و کم بہدم دیوار ہا بستیم
 و این میان یکی از فرارگان ہنو و از اینحال وقوف یافتہ بابل قریہ کہ عابد بتخانہ بودند خبر کرد
 ناگاہ دیدیم کہ قریب ہزار کس سنگ چوب بر دست بخشیم تمام متوجہ ما اند و ہشت ہرستو
 شد و فرار را نیز یاراند دیدیم التجاہ باطن حضرت مجدد الف ثانی رحمہ اللہ کہ ای شیخ
 بزرگوار بہ نصیحت شما مبادرت نمودہ ہا این بلیہ گرفتار شدیم اکنون رہائی از استبداد باطنی شما
 خواهیم در التجا و تضرع آواز صریح از ایشان بگوئیم رسید خاطر جمع دار اینک بر حمایت
 تو شکر اسلام میفرستیم بیاران گفتیم چنین آواز ایشان بگوئیم رسید امید رہائی می نماید
 ہمہ گفتند اینک کفار رسیدند تا شکر ایشان برسد کار ما تباہ می شود و کفار قریب
 یک تیر پرتاب ہا رسیدہ بودند ناگاہ دیدیم کہ از سر بلندی سواران اسلام کہ قریب بہ سی
 و چہل باشند بسعت تمام اسپانرا تازہ پانہ زدہ بر کفار رسیدند بر خے راستم نمودہ ما را
 حمایت کردہ از میان آنها رہائی دادہ ہمراہ شدند تا ہا منی رسیدیم :-

مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ منقول است که سید جمال نام مردی از اصحاب فوق
 و حال گفته که روزی در یکی از بوادی شیری مرا پیش آمد از وحشت او و تنهایی خود سخت هراسنا
 شدم البتجا باطن ایشان بروم بجز و تضرع در نظر آمد که حضرت ایشان عصای مبارک به دست
 نشانان رسیدند و عصای مبارک بر زبان شیر دلیر کوفتند شیر فرار نمود چون چشم بایشان گشودم
 از شیر و ایشان نشانی ندیدم **مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ** منقول است از شیخ بدیع الدین که
 از خلفای کمل ایشان بود فرموده که روزی بالبحاح یکی از دوستان بزیارت قبر شیخی که
 حضرت ایشان بنا بر صدر و بعضی سخنان خلاف شرع از و ناخوش بودند رفتم اما از این
 رفتن ملاحظه داشتم لیکن در مرافقت آن یار ناچار بودم چون بر سر تربت آن شیخ مراقب
 شدم فی الفور در نظر مآند که شیری خشم آلوده بآن خطیره درون شد و من بجانب آن شیر به
 و هشت تمام می نگریم دیدم که چشمهای آن شیر بصوت چشم حضرت مجدّد الف ثانی رضی اللہ تعالی
 شدن گرفت هم چنین تمام روی ایشان از روی آن شیر هویدا گشت در کمال غضب از هیبت
 ایشان سر از مراقبه کشیدم و برخوایم **مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ** منقول است از
 عدول اصحاب ایشان که وقتی در خدمت ایشان در راه می رفتم هوا بغایت گرم و آفتاب
 در کمال حدت و تشنگی و حرارت در مخدوم زاده و یاران پیاده اثر کرد و اما از غایت ادب جرأت
 عرض نداشتند در این اثنا حضرت ایشان بیکی از زبان نظر کرده خطاب نموده فرمودند همانا
 حرارت آفتاب ترا کم غبایران را آزار میدهند آن یار معروض میداشت که چون معلوم حضرت
 ایشان است چه حاجت بعض مخلصان ایشان تبسم نمودند گویند چشم حق بین جانب آسمان کرده
 زیر لب چیزی گفتند قدمی چند نه رفته بودند که قطعه ابر ظاهر شد سخاوی ایشان و اصحاب
 ایشان آمده سایه افکن بهمان مقدار که غبار فرو نشیند و بوجل نه انجامد متقاطر شد
 و شمالی بغایت اعتدال و زبیدن گرفت و ایام باران نبود یاران را از مشاهده آن موجب
 از و باو عقیدت شد **مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ** خداوند حضرت مولانا هاکم علیه السلام

مشتمل بر معانی و بیاد

می نویسند که بزبانی از سادات کرام که از طلبه علم بود و آشنائی بر اقم داشت که منی بدیده گریان
آمده قصه عجیب واقع خود در میان نهاد که آن خارق بود و عظیم از حضرت مجد و الف تانی
گفت شبی مطالعه مکتوبات ایشان می نمودم آنجا دیدم که نوشته اند که اصلاً مالک شتم معا وید
را چون شتم ابو بکر و عمر رض گفته است و همان که بر شاتم آنها می فرمود بر شاتم او تیری فرمود
و مرا با و نقار خاطر بود از این نقل بر آشفتم و گفتم که این چه نقل بیزه است که اینجا ایراد نموده
است مکتوبات را بر زمین افکندم و بیالین خواب سر نهادم در خواب دیدم که حضرت مجد
الف تانی رض بغضب تمام در رسید و هر دو گوش مرا بدو دست مبارک گرفته فرمود که ای طفل
تاوان تو هم بنوشته ما اعتراض میکنی و رقمه را بر زمین می افکنی اگر از من سخن را که از آشفتم
باور نمیکنی بیایم ترا پیش کسی برم که خوش آمد او داشته برادران او را که صحاب رسوله
الله صلی الله علیه و آله و سلم مانند دشمن داشته همچنان مرا کشتان کشتان بیاعی بروند و رکنار
آن باغ مرا باز داشته خود بجانب ایوانی که در آن باغ می نورفتند آنجا دیدم عزیزی بس
عظیم نورانی نشسته بود و متواضع تمام بآن عزیز اوب سلام بجا آوردند آن عزیز نیز پیش
تمام بایشان ملاقی شدند بعد از آن حضرت ایشان بدو زانوی اوب پیش آن عزیز
نشست و ایشان حرفی معروض داشتند و ایشان و آن عزیز از دور جانب من نگاه
و اشارت های نمودند یقین داشتیم که از جانب من حرفی می گذرد و بعد از ساعتی ایشان
برخوخته مرا نزد یک طلبیدند و فرمودند ایشان که نشسته اند حضرت امیر اند که در الله
و جسد المقدس بشنو که چه می فرمایند من سلام کردم بزبان گوهر افشان بیان فرمودند
که زبهار باصحاب پیغمبر صلی الله علیه و آله نقاری در دل نداری و ملاست این بزرگوار
بر زبان نیاری که ما و انیم و برادران ما که بچه نیات خیر صورت منازعات در میان
بایان آمده و نام حضرت مجد و الف تانی را برده فرمودند که از گفته ایشان زبهار سرپیچی
راوی گوید با وجود این نصیحت ایشان چون بدل خود رجوع نمودم دل خود را همچنان

برنقار آن جماعت یافتیم ایشان را معلوم شد در غضب فتند بحضرت شیخ تو گفتند که منویش
صاف نشده است اشارت بضر سبلی کردند حضرت شیخ تو بقوت تمام سبلی و رفقائی من
زدند بعد از خوردن سبلی با خود گفتیم که عداوت آنها برای محبت و رضای ایشان ختمیاً
کرده بودی چون تمایب این حد ایشان از این تقار و عداوت تو ایشان تا خوشنود میشده
اند و برقع آن راضی تو نیز تقار از اول خود بدرکن چون نظر کردم آن دم دل خود را صاف
دیدم در این میان از خواب برآمدم همچنان از سینه خود اکنون از کینه صاف می یابم
و از این خواب خطاب همگی حضور شده ام و بخدمت شیخ بزرگوار تو عتقادم یکے بر
صد شده است **مِنْ تَصَرَّفَاتِهِ** - منقول است که یکی از
سلاطین زاوهار اسطان وقت در زندان کرد و رانی ملک بر قتل آن مقرر شد
و آن بیچاره هر سو دست و پائی می زد و از فقر اجمت می خواست درین اثنا
حضرت مجدد الف ثانی از طلوع او با گره تئیف آوردند آن محبوس مایوس یکی از
مخلصان ایشان را که آشنائی او بود طلبداشته بزبان او و حق خود از ایشان تو
خاص چہتہ خلاص در یوزہ نمود ایشان متوجہ شدہ بشارت خلاصی داوند
آن میاچی بشارت باورسانیدہ کہ ایشان فرمودند کہ مشرودہ باو بزرگہ از قتل
خلاص شدی وی از غلبہ اضطراری کہ داشت مطمئن نشدہ بیکے از مجاویب
مستبرکس فرستاد و آن مجذوب گفت کہ وی یکے از اکابر نقشبندیہ آمدہ کشتی اورا
از گرداب ہلاکت کشید مقارن آن سلطان زاوہ از جس خلاص شد و بہ منصب
رسید چنانچہ بشارت بود واقع شد **مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ** :-
منقول است کہ فاضلہ بخدمت ایشان آمدہ طلب دعائی چہتہ مرخص
نمود و اظہار نمود کہ از بسیاری فقرائی طلب عا نمودہ ام ایشان متوجہ شدہ دست
بدعابر و شہتند بجا از لمحہ فرمودند کہ بیایید کہ دعائی منقذت برای او بخوانیم آن فاضل

پاک

بحیرت بمنزل خود بازگشت متوجه دپہ کہ مریض در آنجا بود شد چون در آنجا رسید
 مردم از رفتن آن فارغ شد و بدندان فضل از مشاهده این خارق از جمله اطفال کیشانی
 شد مرید شد **مِنْ خَرَقَاتِهِ** خدامت مولانا محمد هاشم رضوی نگارند که در
 در شامی تلاوت کلام مجید در سوره بنی اسرائیل چون بآیت وَتَجِدُّهُ نَافِلًا
 لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا اورسیدم بخاطر خطور کرد که اگر او
 نماز تہجد را در نصیب این برکات کہ مقام شفاعت است دخلی باشد از حضرت مجدد
 الف ثانی می باید پرسید باین نیت در ملازمت آمدن ایشان در کار و صنوبر و ند چون
 مر او دیدند فی الفور گفتند تہجد را لازم دار عرض نمودم اکثر او می باید فرمودند ہر کہ می خواهد
 کہ از مقام محمود کہ مقام شفاعت است بہرہ تمام گیر و کونماز تہجد را ملتزم باشد و
 این آیت مبارک را تلاوت فرمودند بعضی رسانیدم کہ در خدمت جہتہ تخصص
 ہمین مدعا آمدہ بودم **بِاللَّهِ الْحَمْدُ** بگرامت ایشان بے جرأت عرض بہ ظهور آمدن
مِنْ خَرَقَاتِهِ نقل است از ثقات صحابہ ایشان کہ در سفری
 بر باطنی فرود آمدہ بودند بہ ناگاہ بہ یاران فرمودند مری گرویدہ کہ در این سر امر و
 بلعہ عظیم رو خواهد داد و بعامہ اہل سراسر ایت خواهد نمود و یاران مابگرد گر را خبر کنند
 کہ ہر یکے دعائی باثرہ **لَبَّيْكَ اللَّهُ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَهُ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ**
وَالسَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ وَأَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ
كُلِّهَا مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ را نکرار کنند ہر کہ این دعا را بخواند بعنایتہ اللہ سبحانہ
 او و سہانش محفوظ ماند از این فرمودہ و وساعت نہ رفتہ بود کہ در آن سر آتش
 در تمام و لشدت ہر چہ تمامہ مشتعل شدہ بود چنانکہ مردم از اطفالی آن عاصر گشتند
 و بسا امتعہ بقرقت و سرقت رفت قبا خانہ با بسوختن مولانا عبدالمو
 لاهوہای کہ فی ضلی بود از یاران ایشان اسبابا و نیز محروق گشت و آم

خورد ابلصد محنت بخدمت ایشان رسانید بمولانا فرمودند کہ مگر شمارا کسی بخواندن دعائے
ماثورہ مذکورہ خبر نہ کر و گفت نہ حضرت ایشان یاران را از عدم انجا مولانا اعتبار
فرمودند کسی کہ دعائی مذکور خواندہ بود او و کسبایش سلامت رہائی یافت۔

مَنْ خَرَقَ عَادَتَهُ مَمْقُولٌ است کہ شیخ محمد مسعود رضی کہ

بر آورد خورد ایشان بود و بتقریبی بقندہا رفتہ بود در آن ایام تسوی بخاومی کہ حاضر بود
ایشان فرمودند کہ متوجہ احوال محمد مسعود شدم ہر چند بیدہ مکاشفہ جست

و جوی نمودم و بر اینج جابر روی زمین نیافتم بعد از آن چون نیک متوجہ شدم صورت

قبر او کہ بتازگی فوت شدہ در نظر آمد سامعان در حیرت رفتند بعد از فرمودہ ایشان

بچندی رفیقانش رسیدہ خبر وفات او رسانیدند رحمۃ اللہ تعالی علیہ :-

مَنْ تَصَرَّفَ فَاتَهُ مَمْقُولٌ است کہ در ایام کہ ایشان بہ اجمیر تشریف

داشتند در ایام ہر شکل شہر مضان واقع شد خدمت ایشان بعبادت معہود و نماز

تراویح مشغول ختمات شدند شب اول یاران از سبب تنگی گرمی مسجد بسیار بازار شدند

بعد از ادائی نماز بزبان مبارک اندند تا تمامی ختمات کہ قرار دادہ ایم اگر بکرم الہی یاران

فرصت پیداو کہ بیرون مسجد تراویح گزاروہ بیشتر خوب بود خدمت مولانا ہا ششم

می فرماید کہ یکی از یاران گفتم شنیدہی کہ چہ فرمودند انشاء اللہ تعالی دیگر تا آخر رمضان

در شب باران سخو اہیم دیدیم چنان تابست ہفتم باران شد نماز الفراع بیرون در صحن

مسجد او نمودیم بعد از ختمات در شب بیست ہشتم باران ریختن نمود ایضا بہین مسجد

کہ ذکر یافت دیو لے از سہمت نیاد شدہ بود و بیک جانب میل تمام نمودہ بنوعی کہ

اکثر آئینگان مسجد جمعی کہ در حواشی آن بودند از آنجا عبور نمی نمودند متربق آن بودند

کہ امر وزیادہ خواہد افتاد روزی حضرت ایشان بسیل طیبیت فرمودند نماز مانیکہ بن فقیر اینجا

اندر رعایت کردہ نخواہد افتاد بقول اکابر کہ فرمودہ اندیع ہزل من ہزل نیست تعلیم است :-

فرمودند

آن چنان شد کہ فرمودہ بودند و نزدیک از آنجا کہ چ شد تا قریب میلی نرفته بودند کہ یکبار آفتاب
مِنْ تَصْرِفَاتِهِ نَقْلٌ سِتٌّ کہ در ایامی کہ در لاهور رفته بودند شبی نما
 خفتن را دا نمودہ نزدیک یکی از دیوار ہائی آن منزل ایستادہ فرمودند کہ امشب ز نہاری
 نزدیک این دالان نیاید نہ خپد و حال آنکہ باعث از باران امثال آن نبودہ شخصے از باران
 بدیگرے بہ طبیعت گفت کہ خانہائی دیگر از این فرستہ تر اند گناہ اینجا نہ چیست کہ امشب را
 با قناتون نسبت پیدا ہند و حصہ از شب نگذشتہ بود ناگاہ آن خانہ اقتادیک کینرے در آفتاب
 خفتہ بود و در تہ آن شد حضرت فرمودند کہ مانگفتہ بودیم کہ نزدیک این دالان کسی نخوابد آنرا
 ازان بر آید چون این کینرک را بر آور و ندا اصلاً آسبے بر و نرسیدہ بود :-

نما شد
 دالان
 بمحقیقیم

مِنْ تَصْرِفَاتِهِ نَقْلٌ سِتٌّ کہ سنگے در صحن مسجد ایشان در سر ہند بود
 کہ ایشان غالباً برو نشستہ و صنومی نمودند آن سنگ ہرگز در ایام گرما با وجود حرارت
 ہند و ستان گرم نمی شد و بر یک حال بود کہ ان ہذا من اثر برکات جلو
 علیہ رضی اللہ تعالی عنہ این فقیر کہ کاتب بن اوراق است از بعضی اکابر مسوع
 دارم کہ در ایام قبل حاکمی از اہل رخصہ در لکنو بود و ریگے از بلدان توابع و می شخصی از قریب
 حاکم مذکور سبب خلفائی الراشدین نمودہ بود دوران بلدہ یکی از اعیان آن نواحی کہ از اہل سنت
 بود بے آنکہ بر خصت حاکم مذکور محتاج شود آنرا فاضی را بقضل رسانید چون این خبر بہ لکنو
 حاکم بخود چپید و قسم یاد نمود کہ آن قاتل را با نوع عقوبات ہلاک گرداند و محصلان
 فرستادہ اورا طالب حضور شد پس محصلان رفته و پرا ازان بلدہ برداشتہ می آوردند و
 اثنائی راہ جماعتہ نشستہ و ردی می نمودند آن مرد مقبول از محصلان التماس نمود کہ نزد این جماعت
 رفقہ التماس دعا کنند بر خصت آہنان نزد ایشان شدہ احوال خود و انمودہ ہست خواست آن جماعت
 اورا طریق ختمہ لا حولہ کہ منسوب بہ جناب حضرت مجد د الف ثانی است رضوان اللہ علیہ
 نمودند آن مرد ختمہ مذکورہ را در اثنائی راہ خواندہ می آمد و آن راہ واقع بر کنار دریا بودہ نا

مذکور

در نظروى چنان ظاہر شد کہ در دریا ذورقمی رود و یک شخص نورانی بر آن زورقمه سوار
 بے آنکہ ملاحظان آن ذورقمه را برند خود جاری ہمراہ آنہامی رود این مرد نزدیک شدہ از راکب
 زورقمه سوال نمود کہ تو چہ شخصی و این زورقمه چون بے اعانت ملاحظان جاری است آن اکب
 گفت من صاحب بہن ختمہ ام کہ تو ورود نمودہ برای نجات تومی روم خاطر جمع دار فی الجملہ
 حاصل نمودہ می رفت تا بہ نزد آن حاکم رسید بہ مجرودیکہ نظر حاکم بروی افتاد از جا بر جست
 و بہ نشانت تمام باین مرد ملاقی شدہ و عذر نمود کہ ترا بے موجب تصدیع دادہ ام و مبلغ
 بسیار با خلعت عالی بومی انعام داشتہ رخصت نمود این مرد چون از آن ہملکہ نجات یافتہ و
 علاوہ بر آن چندین فتوح دید غائبانہ بے آنکہ خود را بسیلہ مرید ساز و مخلص و معتقد شد و
 قصیدہ در کمال زیبائی تصنیف نمودہ مخلص خود را اویسی قرار داد و در آن قصیدہ مدح اکثری را
 از اولاد ایشان کردہ

تذکرہ اثنا عشر از منتخبانے در ذکر رحلت حضرت
مجدد الف ثانی ازین دار فانی بفرسین جاودانی
ووصل عمر یانی به محبوبانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ

می نویسند که ایشان قبل از ایام رحلت مبارک خود در سنه هزار و بیست چهار
هجری که در آن ایام عمر گرامی ایشان بر طبق شمار احمد در سنه پنجاه و سه سالگی بود با صفا
واقف لاسرار خود فرمودند که ملهم شده ام که قضای مبرم در عمر زندگانی ما بشخصت
و سه سالگی است و از این معنی بسیار خوشنود می بودند که در این عمر متابعت حضرت
سید المرسلین علیه و علی الیه الصلوة والسلام حاصل میشود و بهم
مواقفت با عمار صید یق اکبر و فاروق اعظم و علی مرتضی رضی اللہ تعالیٰ
عنهم اجمعین میرسد و در سنه هزار و سی و ویم در بلده اجمیر شریف
دشمنند فرمودند که آنهار قریب ارتحال ظاهر می شود و فرزندان گرامی خود که در سنه
بودند نوشته فرستادند که ایام القراض عمر نزدیک و فرزندان دور بعد از رسیدن
این مکتوب آن هر دو محبوب خود را بملازمت آن مرغوب ریش ثابعد از و ریافتند
شرف ملازمت عالی آن هر دو محمد و مرشدگان متعالی را در سخاوت خود
فرمودند که مرا اکنون هیچ گونه نظری و هیچ وجه بستگی باین جهان نمانده می باید بآ

جهان شدن اما چون کثرت اندوه حضرت مخدوم زادگان را مشاهده نمودند
و نیز معلوم شد که ایام وصال بجز بیست و دو سال رسد خواهد بود و باز فرزندان را در خلوت
طلب داشتند فرمودند که چند گاه دیگر برای اتمام کار دیگر کار انگهد اشتند از نوید
این مژده باز موجب تلخی خاطر آن هر دو نور دیده گردید و از آن امید سالها بسیار
حاصل و زگار آن دو برگزیده جبار شد آورده اند که در آن ایام روزی
بزیارت حضرت خواجه معین الدین چشتی شریف فرما شدند و مجاوران روضه
ایشان پیش قبر مبارک را تبرک گویند آورده خدمت ایشان آن پوش قبر مبارک را بآب
تمام قبول نمودند و آه از دل کشیده فرمودند که لباس از این نزدیکتر حضرت خواجه نبوی
لاچار آنرا با لطف نمودند برای تکفین مانگهدارید چون از این سفر سعادت انزلیست
مراجعت حاصل شد متصل بمنزل مبارک که راه اختیار نمودند و آنرا اگر نید چنانکه چند گاه
جز به نماز جمعه مسجد بیرون نمی آمدند الا مخدوم زادگان ایشان و از خلوص در ایشان یک
یکه را بدان خلوت گاه بار بود دیگری را راه نبود آورده اند که در بدایت خلوت این کلام
شیخ الاسلام رابزبان مبارک آورده اند که چون بوعلی قاق را مشرب عالی شد مجلس
از خلق خالی شد می نویسند که در او اخر عمر شریف ایشان آنقدر مشرب ایشان عالی شده بود
که کاملان اصحاب ایشان با وجود کثرت قوت علمیه و آشنائی مذاق ایشان از وقت معانی
کلام مبارک بطفلان نور آمد و بیستان ملحق شده بودند و بهر که از مجتبان کتابت می نوشتند
تصریح می نمودند که او اخر نزدیک آمده تا چه پیش آید و سخن از استغفار کلی می نمودند
خدمت حضرت مولانا هاشم قدس سره که از اکابر منتسبان ایشان است نویسد
که این مسکین جهت حرج و مرج سلاطین که در صوبه دکن بهر سیده بود و فرزندان بدان
صوبه بودند از خدمت رخصت طلب داشتند بعد از رخصت عرض نمودم که و عافرا بپند
که بزودی باین آستان بلجائی خدایپرستان مشرف شوم آن حضرت آه کشیده فرمودند

و عاکنیم کہ در آخرت یک جا با ہم جمع شویم می نویسند کہ در شب برات ایشان از خلوت خود مجرم سرا
تشریف فرما شده بودند جهت تفحص حال فرزندان خدمت ام المریدین کہ والدہ حضرات مخدوم
زاوہ گان باشند بزبان راندند کہ امشب شب تقدیر آجال است تا نام کر از دفتر هستی مخزنہ
باشند ایشان فرمودند کہ شما این سخن را بشک تردومی گوید چه باشد حال آن کس کہ معانسه
می بیند کہ نام او را از صفحہ زندگانی این جهانی محو ساختہ باشند و تزی یکی از معجزان عرض
نمود کہ در این ایام اختیار از او و انقطاع از اہل و عیال و سایر خلق اللہ صیبت فرمود
کہ سترش آن است کہ ایام ارتحال خود را از این جهان بسیار قریب می بینم چون چنین باشد
جملگی خوبہ تنہائی و انزو او بہ یکی انس بہ استغفار و استغفار و استغفار و تمامی اوقا و انفال
را در این وقت مستغرق عبادات ظاہریہ و باطنیہ داشتن لازم و این معنی بی انقطاع
و تبثیل تمام صوت پذیر نہ پس شما از من دست بردارید و مرا با و سبحانہ و گذارید از این انواع
کلام کہ مشعر این معنی است در این ایام بسیار نموده اند می نویسند کہ در او اخذ و الحجۃ اکرام
کہ در او اہل میزان بود عارضہ ضیق النفس بر ایشان استیلا نمود در ان ایام آن قدر
شوق لقاء اللہ بر ایشان غلبہ کردہ بود کہ می فرمودند کہ اگر طبیب بگوید کہ مرض تو علاج
است شکرانہ آن بفقر ابلغ ما بدیم و در ان ضعف از غایت شتیاق بدعائی ماثورہ الرفیق
الاعلیٰ رطب اللسان می بودند و این ایام جناب حضرت شہید اکبر و الانس
را در معاملہ دیدہ اند و خدمت ایشان زبان مبارک خود را در دہان مقدس ایشان
گذاشتہ خدمتی فرمودہ اند و بشارت شفا داده اند چنانکہ تفصیل آن زبدا المقام
مذکور است فارجمہ الیہ در این میان چند روزی صحت و مداوہ و دل خشنگانہ
و لوفی الجملہ راسخہ مرہمی رسید و در این چند یوم صحت از شداید الام ایام ضعف و سقم
بشوق تمام یاد فرمودہ تا سفس می نمودند کہ در ہجوم حرارت و ضعف علاوہ
نہمی می یافتہ کہ در این چند یوم صحت معلوم نمیکرد و تا آنکہ در دوازدهم شہر محرم

فرمودند کہ الحال مرا نمونند کہ در میان چهل و پنجاه روز ازین جهان بآن جهان باند شد و
 قبر مرا بمن نشان دادند حضرت مخدوم زاده بزرگ خواجہ محمد سعید قدس سرہ
 روزی ایشان را در گریہ دیدند سبب آن را پرسیدند فرمودند شوق وصال
 ذوالجلال است ازین معنی خدمت مخدوم زاده بسیا مغموم شدند یعنی بندگان
 خاص را حضرت حق سبحانه با اختیار خود میدارد و می برد چون شوق
 ایشان بدین مرتبہ بر رفتن غالب است البتہ ایشان را می برند چون در مخدوم
 زاده تغیر معلوم نمودند فرمودند کہ محمد سعید از حضرت حقیقتاً
 غیرت کنی معروض داشتند کہ حسرت احوال خود می کنم فرمودند کہ شققت اعانت ما
 بشما بعد از ارتحال ما زیادہ از ایام حیات اینجہانی خواهد شد کہ اینجا علائق بشری

گفتند

در بعضی اوقات ناچار مانع اعانت و توجہ است و بعد الموت فراغ و توجہ است
 در یوم بیت دوم صفر در حضور اصحاب بی پا و سر فرمودند کہ امر وزاران میباید چهل روز پیشود
 تا در این ہفت ہفت روز دیگر چہ پیش آید و بحضرات مخدوم زاده گان خطاب نمودہ فرمودند
 کہ در این چند روزہ صحت ہر کمالی کہ حصول آن در نوع بشر ممکن متصور بود و حضرت سبحانہ
 بطیفیل حبیب خرد علیہ علیہ و اصحابہ من الصلوٰۃ افضلہا و من التہیات اکملہا
 مرا عطا فرمودند خدمت مخدوم زاده گان ازین کلام عالی نشان پریشان شدند چہ
 بی معنی آیت الیوم اکملت لکم دینکم کہ حضرت صدیق رضی اللہ تعالی عنہ بی بر بودیم فرمودند

ازین کلام تو بوی فراق می آید بیت وزان سجان و دم احراق می آید

اورا کہ اند کہ روز پیش بنہ روز بیت سیوم صفر بدر و ایشان خستہ جگر بدست مبارک
 اثر تقسیم جامہا نمودند و دوران روز بر بدن مبارک جامہ بنیہ دار نبود سردی ہو ابرایشان
 سرت نمودہ تپ معاودت کرو و باز صاحب فرارش شدند ازین نیز متابعت نبوی صل
 روزگار ایشان شد چہ اصل اللہ علیہ و ہم از مرض صحت یافته بمفاصلہ قلبیہ باز مرخص شد و منتقال

فرمودند علیه و صحبه الصلوة والسلام كما يستفاد من الاخبار في ايام مرض افاضه علوم خالص
 خود بفرزندان عالی مقام خویش پیش از پیش منبوه و نذر آورده اند که روزی گرم بیان قائل
 حقائق بودند خدمت حضرت محمد و مزاوله محمد سعید فرمودند که ضعف حضرت
 ایشان آن همه تکلم را نمی توانند بر داشت بیان معارف را بوقت دیگر موقوف
 دارند فرمودند ای فرزند وقت کجا و فرصت کجا بوقت دیگر زبان مراد انم که یا را این قدر بیان
 هم نخواهد بود و در این غلبه ضعف نماز را بدو ن جماعت او اند فرمودند مگر روزا خیر تنها
 گذار و نذر از ادعیه و اذکار و مراقبه معموله و هیچ دقیقه از وقایع شریعت طریقت
 فرو گذاشت نه کردند و سجده را مکن بجا آوردند می آرند که روزا خیر ایشان را فرو رفتگی رو
 می داد و محمد و مزاوله بزرگ حین افاقت بعض اقدس سانسیدند که این کثرت فرو رفتگی
 از لوازم ضعف است یا استغراق فرمودند از استغراق است که بعضی معاملات عظیمه در میان
 است توجه دارم کما هو مکشوف و مشهود گردند و با تمام و کمال رسند و اسرار آنرا
 به هر دو نور دیده فرمودند و صایا به متابعت سر و دین و دنیا نمودند و بالتزام ذکر
 و مراقبه و اجتناب از بدعت و عمل بعزیمت و می فرمودند که سنت را بدندان خواهند
 گرفت و در این وصایا فرمودند که صاحب شریعت علیه الصلوة و التحیة دقیقه از وقایع
 نصح بحکم الدین هی النصیحة فرو گذاشت از کتب معتبره و بی طریق متابعت کاند بگیرند
 و بر آن کار کنید و تاکید نمودند که در تکلفین و تجہیز من مراعات اتباع سنت نبوی علی
 مصدرها الصلوة و التحیة نماید و بوالدہ اطفال خود فرموده بودند که چون ارتحال
 من از این دار پر بلا پیش از تو معلوم میشود و باند که از مبلغ مهر خود کفن من سازی
 و نیز یکی از وصایا این بود که قبر مرا در جایی گم نام سازید محمد و مزاوله گان عرض نمودند
 که قبل بر این شرافت و برکت موصعه که بر او بزرگ ما علیه الرحمۃ با شارت حضرت
 آن جا مدفون اند بیان فرمودند که سر قدس در آن زمین خواهد شد و تعیین موضع دفن در آن

التی والتی

کرده اکنون چنین می فرمایند بعد از میت لعن بن مرضی فرزندان و ران دیدند مفوض بر آنها
 نهادند که قبر مرا خام گذارید تا باندک زمان از ان نشانی نماند و شب شنبه بیست
 نهم صفر که روزش روز وصال خواهد بود بخا و مان حضور خود فرمودند که بسیار محنت کشیدید
 همین محنت امشب است آورده اند که قریب احتضار طشت برای بول داشتند
 چون حاضر آوردند ریگ در طشت نبود فرمودند که ریگ و طشت نیست چمن
 قطرات است ترک بول نمودند و نقض وضو نمودند با وضو فرمودند که مرا بر سر
 بخوابانید چون ایشان را بر بستریکیه دادند بطریق مسنونہ دست راست ز پر خد راست
 نهادند و بزرگ پر دختند خدمت مخدوم زاوہ بزرگ چون سرعت نفس ایشان مشاهده نمودند
 معروض داشتند که حال شریف چونسست فرمودند خوبیم و نیز فرمودند که آن دو رکعت نماز که کردیم
 کافی است بعد از این سخن فرمودند جز ذکر ذات و جان مبارک سبحان سلیم نمودند
 اِنَّ اللّٰهَ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاٰجِعُوْنَ رَحْمَةً اللّٰهِ عَلَیْہِ سَبْحَانَہٗ رَحْمَةً وَّاسِعَةً
 ابدیة و لا تحرمنا اجرہ امین ثابت شده کہ آخرین کلام اکثر انبیاء علیہ الصلوٰۃ
 حرف نماز بود ایشان نیز بر متابعت آن اکار بر مشورت نمودند و در این واقعہ
 جان کاه در وقت چاشت روز شنبہ قریب یک پاس روز بیست نهم صفر
 بحساب من منتصف جدی و قبل بیست ہشتم شہر مذکور سنہ ہزار و سی و چہار
 از ہجرت جناب سید الابرہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم گویند کہ آن ماہ بیست
 و نہ آمدہ شب اول شہر ربیع الاول کہ ماہ وصال نبوی است بخدمت حضرت
 صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم شتافتند ایام ضعف و تپ ایشان مطابق عمر مبارک ایشان شصت
 سہ و زشد این معنی موافق مضمون حدیث صحیح جمعی یوم کفادۃ سنتیہ ظہور
 آمد چون غسل بدن مبارک ابختہ غسل آورد و جامہ از تن مبارک بر آوردند
 ہمہ حاضران مشاہدہ نمودند کہ آن حضرت بر شیوہ نماز و سبت بہ انہام و خضر است

خوابیدن

زادین تو

برگردد دست چپ حلقه داده و حال آنکه حضرت مخدوم زاده گان بعد از ارتقا
دست با حق پرست ایشان را دراز کرده بودند و در زمان خوابانیدن بر تخته تبسم فرمودند
چنانچه از مشاهده آن فریاد از حاضران برخاست مصداق این قطعه شد قطعه

یا داری که وقت آمدنت	همه خندان بدند تو گریان :-
همچنان ز می که وقت رفتن تو	همه گریان نشوند تو خندان :-

غسال دست با می مبارک اکتشاده راست نموده بریاض مضطج گردانید و غسل جانز
میین و او چون بجانب چین خوابانید تالیس را نیز غسل دهد باز مرسی حاضران گرد
که دستهای شریف بحکمت ضعیف که از قوت کامله ولایت نشان قومی بود متحرک
شد تا بهم آمدند و بطریق سابق ابهام و خنصر بین بر سغ بسیار حلقه گشت حال آنکه
چون اضطجاع بر زمین بوده بسته دست راست بر چپ نمی استوار بود و بیکه دست
های لطیف از غایت نرمی از برگ گل ملائم تر بود ولیکن بقوتی مقبوض شده بود که اقتاد
و جدا شدن امکان نداشت و چون کفن می پوشانیدند آنوقت نیز قبض بظهور می رسید
چون حاضران کشادند مشاهده کردند که دستهای مبارک هم بر سن مذکور با بهم جمع شدند
چون بدین منوال دوسه کرت واقع شد معلوم نمودند که اینجا سرسیت مخفی باز به کشادن آن
متعرض نشدند و این مشعر از کمال آداب نیز مشعر از حضور است که در کس بر آن
نرسد صدق رسول الله صلی الله علیه و آله و صحبه و سلم کما تعیشون
تموتون ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم مشاهده
این خوارق عظیمه مخلصان را موجب مزید عقیدت و بجز از باعث حیرت حصول عقاید
و ارادشده و عهد و ثناب کفن ایشان بطریق مسنون بموجب صیت ایشان بسته جام
سفید لفافه و قمیص و ازار و چاک قمیص زرد و جانب منگبین بر او بیت مفتی به و عمامه و
از بهته آنکه مسنون نبود و علمای منع آن نموده اند و در نماز جنازه ایشان مخدوم زاده بزرگ

فائدہ
بعد از نماز جنازه برای دعا توقف نفرمودند

شیخ محمد سعید مقدم شدند بعد از نماز برای دعا توقف نفرمودند که مقتضی سنت
نموده یعنی در همه امور رعایت عزایم و مفتی بنمودند و قبر مبارک ایشان را در قبه که فرزند اکبر
ایشان شیخ محمد صادق قدس سره با بنجامد فون بودند که واقعه در حوال مسجد
مبارک بودند و نورانیت و برکات آن موضع مبارک ابایشان نموده بودند چنانچه
در مکتوبه کیفیت آن موضع را چنین بیان نموده اند بعناایت الله سبحانه و تصدق
حیبه علیہ و علی الصلوٰۃ والسلام و التحیة والبرکة کہ بلده سرزند گویا زمین است
کہ برای من چاه عمیق را پر کرده صدف بلند ساخته اند و بر اکثر بلاد و بقاع آنرا ارتفاع داده
و توری در آن زمین و دیت گشته است کہ مقتبس از انوار بصیفتی و بی کیفیت است
در رنگ نوری کہ از زمین مقدسه بیت اللہ ساطع و لامع است پیش از ارتحال فرزند
اعظمی مرحومی بچند ماه این نور را بر این درویش ظاهر ساخته بودند و در زاویه زمین سنگ نانی
بفقیر از ایشان داده اند نوری نمود ساطع کہ روی از صفت و نشان بوی راه نیافته بود از
کیفیات منزله و مبر آرزوی آنشد کہ آن زمین مدفن من شود آن نور بر سر قبر من لامع بود
این معنی را بفرزند می اعظمی کہ صاحب سر بود ظاهر ساخته و آن نور و آرزو مطلع گردیدیم
اتفاقاً فرزند مرحومی باین دولت سبقت کرد و در پرده خاک در و ریای نوری آن مستغرق
گشتع هنیئاً لا رباب النعیم نعیمها؛ از شرافت این بلده معظمه است
کہ مثل فرزند می اعظمی کہ از اکابر اولیاء اللہ است در اینجا آسوده است و بعد از مدتی
ظاهر گشت کہ آن نور مودع لعه است از انوار قلبیه این فقیر کہ از اینجا اقتباس نموده
و آن زمین افروخته اند در رنگ آنکہ چراغی را از مشعلی برافروزند قل کل
مِن عِنْدِ اللّٰهِ اللّٰهُ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَھِی مَرْقُومُ الشَّرِیْفِ
و دیگر جاها بسیار شرافت آن موضع و آن بلده را بیان نموده اند کمالاً بخفی علی
واقف مکاتیبہ الکرام و نیز بزبان مبارک آورده بودند کہ مرا محاذی فرزند می

اعظمی مد فون خواہند ساخت کہ آن زمین را با حوالی آن کہ در آن داخل محاطہ بود و روضہ
 از ریاض جنت می بینم خدمت حضرت عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم قدس
 از مکتوب ہفتاد و م از جلد اول کہ بملا محمد افضل ولد شیخ بد والدین سر مندی
 کہ جامع حضرات القدس بود و در معنی حدیث القبر و روضہ من ریاض الجنۃ
 می نویسند کہ در آن مکتوب بعد از بیان معنی آن حدیث مذکور می نگارند مخفی نماید کہ
 حضرت مجد د الف ثانی حضرت ایشان با از عنایت اتباع سر و در دین دنیا
 علیہ افضل الصلوٰۃ و اکمل التیجیات نیز بیشتر شدہ بودند کہ روضہ متبرکہ قبر
 آن حضرت در آن است و صحن قدیم آن روضہ مقدسہ روضہ است از ریاض
 جنت می فرمودند کہ اگر مشتق از خاک آن روضہ بیشتر در قبر شخصی باندازند مید
 بائی عظیم است فکیف من دُفن فیہا تہر کلامہ العالی و بعد از ارتحال
 ایشان خوارق بسیار مخلصان دیدند و در کتب نوشته اند اپر او آن ہمہ درین
 اوراق گنجائش ندارد و منہا چیزے نوشته می شود خدمت حضرت خازن الکرم
 شیخ محمد سعید قدس سرہ فرمودہ اند کہ در واقعہ ایشان را دیدم از انعامان
 عظیمہ و تعالی کہ بعد از ارتحال در باب ایشان بظہور آندہ بہت داشت و فرست
 تمام بیان می فرمایند و مباحثات می کنند عرض کردم کہ قبلہ گاہا از مقام شکر و سپاس
 را نصیبی عطا کردہ فرمودند بلی مرا نیز از جملہ شاکران گردانید معروض شد اشم کہ در رق
 مجید و قلیل مین عبادی الشکور آندہ از این کریمہ چنان استفاد می گرد کہ آنجا
 پیغمبران باشند یا کمل صحابہ چون ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالی عنہ فرست
 آری چنین است اما بر افضل خاص و عنایت مخصوصہ نیز داخل آن جامعہ
 ساختند خدمت حضرت عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم قدس
 می فرمایند کہ ایشان را بواقعہ دیدم پرسیدم از سوال منکر و بیکر چون گذشت فرمود

حق سبحانه بجمال رحمت سخت بمن الهام فرمود که اگر تو اذن دهی این دو فرشته در قبر تو بیایند
عرض کروم که الهی و مولائی این دو فرشته هم در حضرت تو باشند پیش این بنده مسکین بنایند
ایزد و متعال نهایت رحمت و رافت خود شامل حال من و ائمه ایشان را پیش من نه فرستاد
پر رسیدم صغظه قبر چون گذشت فرمودند که شد اما اقل قلیل و نیز حضرت خازن
الرحمة فرمودند که در حجره جماعه خانه بودم و آنوقت سحر بود و معانه دیدم که حضرت ایشان
از دور در آمدند و بر عرش من نشستند مرا در برگرفتند هیتی بر من مستولی شد و لرزه در
اعضای من افتاد فی الحال از نظر من غائب شدند شیخ پیر محمد نام فاضل که در آنوقت
بود می گوید که در نماز ظهر مخدوم زاده کلان امام بودند پیشتم سر بفتح سین، دیدم که حضرت
مجدد الف ثانی برابر من ایستاده اند و چون میان من و ایشان در صف جماعه
قریب بود دست مرا گرفت بخو و متصل ساختند که فاصله مانند تا آخر نماز ایشان را
پدیدم شال بستنی پوشیده بودند و گوش بیج بر سر و ستار چپیده و مسحی در پائین
مبارک ایشان بود و من زبان زمان متحیرم شدم و تعجب می کردم که مباد از و هم باشد
آبای ریث شک چنانچه در ایام حیات پدیدم مشهود می شد چون نماز را سلام دادند
ایشان را ندیدم فرد

آدمی و آئتم بر جان زدی

رفتی و بر آئتم و امان زدی

از این قبیل در کتب مقامات ایشان دفاتر کثیره مرقوم است اینجا اختصار رفت
خدمت حضرت مولاناهاشم کنتی قدس سره و دیگر مخلصان که طبع موزون
داشتند بزبان فارسی و تازی مرثیه های زیبا بیان نموده آما اینجا بایراد چند قطعه
تواریخ ایشان اکتفا رفت اول قطعه که مخدوم صاحب بتازگی نظم نموده اند چون
در جایهای دیگر ثبت نشده بود اول آن را نوشتن می شود قطعه این است قطعه

بنای پر بلا چون شاه عفا نقل کرد

ظلال بگدازت ره و باصل الال وصل کرد

ماده تاریخ خوارزمی با اول وصل کرد
سنه ۱۰۳۲ هجری قمری

جستم از تاریخ نقل اوزدار الابلار
گفت با تفاحد الشافی با اول وصل کرد

خدمت مولاناهاشم کشی و زبده المقامات فرموده است
که بعد و عمر شریف ایشان شصت و سه قطعه در باوه تاریخ نظم کرده ام
از اینها این قطعه هم ایراوه شود قطع

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ لَقَدْ سَأَفَرَ الْأَمَامَ
مَنْ كَانَ ذَيْلَ رَأْفَتِهِ عُرْوَةَ الْقَبُولِ
قَطْبِ الَّذِي تَفَوَّضَ رَبُّ السَّمَاءِ لَهُ
حَالَاتِي تَحْيِيَّتِي شَانَهُ الْعُقُولِ
مَا الْمَوْتُ كَانَ بَدْرَ كَمَالٍ قَدْ انْطَلَقَ
مِنْ مَشْرِقِ الظُّهُورِ إِلَى مَغْرِبِ الْأَفْوَالِ
لَسَا أَصَابَ ارْتِثَ رَسُولٍ بِحَقِّهِ
أَكْتُبُ بِعَامِ رِحْلَتِهِ وَارْتِثَ الرَّسُولِ

من

ماده تاریخ و ارت الرسول
سنه ۱۰۳۲ هجری قمری

و نیز حدیث الموت جسر یوصل الحیب الی الحیب بازویاد لفظ لے
ای الموت جسر یوصل الحیب الی الحیب یافته اند رضی الله تعالی عن
وارحناله بفضلك امین :-

ماده تاریخ از ای وصل
سنه ۱۰۳۲ هجری قمری

له ماده تاریخ از خوند امیر علی رحمة الله تعالی علیه - قطع

چو او بعد از نبی کو قبله انقاس و آفاتی	شهنشاه ولایت بزم عرفان اسر ساقی
که نورش تا قیامت تابد از انوار اشراقی	در این ظلمت سرالرشاد آبادی بنا و اردو
نبی شاه از مجدد دین احمد تازه و باقی	بسال هجری آن احمد ثانی ندا آمد :-

سنه ۱۰۳۲ هجری قمری

صلى الله عليه وعلى آله وصحبه أجمعين بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ آمين ثم آمين

تذکرہ ثالث عشر از منتخب ثانی در ذکر ایرا و اسمای خلفای حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین

مخفی نہاند کہ خلفای ایشان را سه طبقہ قرار داده اند طبقہ اولی و طبقہ
اوسط و طبقہ ادنی و طبقہ اولی ہر سہ فرزند دلبند ایشان را کہ قد و اولیاء
حضرت شیخ محمد صادق و خازن الرحمت حضرت شیخ محمد سعید
و عروہ الوثقی حضرت امام محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہم و از صحابہ
میر محمد نعمان را خاص نموده اند قدس سرہ این طبقہ را باین چہار کس کہ ارکان اربعہ
کلمات مجددی اند ختم نموده اند و طبقہ ثانی و ثالث کہ اوسط و ادنی قرار داده اند در انہما
مثل حضرت شیخ عبد الحمید بنگالی و خدمت شیخ عبد الحمی پانی پتی و حضرت مولانا خواجہ محمد شہ
کشمی و بدشتی قدس سرہم و شیخ نور محمد تہنی و شیخ منزل صوفی و شیخ سید باقر ہنگوری و
خدمت شیخ عبد الہادی بغدادی شیخ طاہر جوہر پوری شیخ مولانا حمید الدین احمد آبادی
شیخ داؤد سامانہ کی شیخ مولانا غازی گجراتی شیخ خواجہ محمد صدیق کشمی بدشتی شیخ بدیع
الدین سہارنگپوری شیخ سید شاہ محمد سہارنگپوری شیخ عبدالقادر شبالہ کی شیخ محمد سری
و شیخ سید آدم بنوری و مولانا بدر الدین سرہندی و شیخ خضر بہلول سورتی و شیخ نور محمد
کل بہاری و مولانا فرخ حسین لاہوری و شیخ عبدالرحیم پیرکی و شیخ کریم الدین حسن
ابدالی و شیخ مولانا احمد و شیخ مولانا یوسف و شیخ مولانا صادق کشمیری و شیخ خواجہ محمد شرف
کابلی و شیخ مولانا عبد الحکیم سیالکوٹی و شیخ خواجہ محمد صادق و شیخ خواجہ محمد صالح نیشاپوری
و شیخ مولانا محمد یوسف و شیخ مولانا عبدالغفور سمرقندی و شیخ حاجی وکئی و شیخ مولانا
یار محمد جدید طالقانی و شیخ مولانا یار محمد قدیم طالقانی و شیخ زین العابدین
تبریزی شافعی ثم کی و شیخ علی تبریزی ثم کی شافعی و شیخ صوفی قربان رکنجی

و شیخ مولانا صفرا احمد رواسی و شیخ عثمان مہنی شافعی و شیخ محمد ابن حجر
 ہیشمی مکی و مولانا شیخ احمد برکی و شیخ حسن برکی و شیخ حاجی خضر افغان و مولانا
 قاسم علی و شیخ یوسف برکی و شیخ عبدالہادی و شیخ محبت اللہ مانکی پوری و شیخ
 احمد و پنی و مولانا عبدالواحد لاهیوی و مولانا امان اللہ لاهیوی و شیخ عبدالہادی
 پروانی و شیخ عبدالعزیز بنجوی مغزنی مالکی و شیخ احمد تمبولی حنفی و سوامی ابن پنجا
 پنج نضر عزیزان و دیگر مجازان حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ بسیارند
 کہ اینچہ ذر فیہ کتابت نیامدہ و تفصیل احوال بعضی از این اکابر مذکور در زبیرۃ المقامات
 وغیرہ کتب ثبت یافتہ اما این مختصر برداشت تفصیل نداشت بذکر اسما مبارک
 ایشانان اکتفارت و تفصیل احوال حضرت محدوم مرادہ گان عالی شان
 قدس اللہ اسرارہم پر و اخت منتخب ثالث و رابع در ذکر ایشانان قرار دادہ
 و خامس و سادس و سابع را نیز مفصل از احوال اولاد ایشانان پشت پشت
 الی یومنا ہذا ذکر نمود و با اللہ التوفیق :-

قدس سرہ و ہزار ہا

مُنتَخِبُ ثَالِثُ زِمْتَجِیَاتِ سَبْعَةِ رُؤُوسِ حَضْرَتِ اَبِی عَلِیٍّ

فرزدان حضرت مجدد الف ثانی و اولاد انہما رضی اللہ عنہم منطبق بر
 شش تذکرہ تنکرہ اولی از منتخب ثالث و ذکر زبیرۃ الاولیائی
 نتیجہ الاقیامی خلاصہ العلماء ملاذ الصلحیات شیخ محمد صفاق رضی اللہ عنہم

خدمت ایشان فرزند نخستین حضرت مجدد الف ثانی اند رضی اللہ تعالی عنہما و علوم
 ظاہری پایہ مولویت داشتند و در کمالات باطنی ہمدوش والدینرگوار خود شدہ بودند

(۱) سید احمد ترک، پدر زن حضرت شیخ محمد معصوم است (صحیفہ ۲۵۶)

ولادت لازم اسماوت ایشان در سنه هزار بود از بدایت صبحی آغاز نشو و نما می در سپاس عبادت
 آنها آثار و کلماتی از ایشان پیدا بود و در ایام طفولیت جدا جدا ایشان حضرت محمد مصطفی
 ایشان را در کنف تعلیم و تربیت خود گرفته بودند و فرمودند که این طفل عجائب چیزها
 از کیفیت و حقیقت اشیا از ما می پرسد که جواب آن بد شواری توان گفت چون حضرت
 محمد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بخدمت حضرت خواجہ باقی قدس سره
 مشرف شدند ایشان نیز تعلیم و تلقین ذکر از خدمت عالی اخذ نمودند و توجهات عالیات
 یافتند بکمالات خاصه ایشان فائض شدند و به بشارت عالیہ ممتاز شدند
 با وجود مغلوبی احوال و جذبات قوی از تعلم علوم ظاہری خود را معاف نه داشتند حفظ کلام
 الله را نموده باقی علوم را از منقول و معقول بنهایت رسانیده بودند و قوت مدرک ایشان
 بر سبب بود که روزی در محبت علمای وقت که یکی از علمای شیراز آمده بود و در علوم عقلیہ کسی با
 مجال مقاومت او نبود ایشان سوال چند از زاده طبع خویش در میان نهادند بعد از آن
 تمام سخن آن فاضل شیرازی گفت تا این جوان را ندیدم یقین نداشتم که از طلبہ منستان کسی
 قوت ادراک مسائل دقیقه علوم عقلیہ داشته باشد چنانکه باید و شاید تحسین با نمود و
 حلقها برداشت و از علو نسبت باطن در ایام صغر سن که بایشان عنایت شده بود از کم
 کسی شنیده شد می آرند که روزی یکی از مشایخ آنوقت که در خدمت عزیزی سلوک تمام
 کرده خلافت یافته بود بخدمت خواجہ آمده احوالات بلند خود را به عرض اقدس رسانید
 مرادش آن بود که کمالیت خود و کمالیت مرشد خود را بیان و ظاہر سازد و اگر چنین را انتها دانند
 معتدع نباشیم و اگر فوق آن بود متفاضله نمانیم حضرت خواجہ محمد و مرزاده را
 طلب نموده فرمودند که با احوال خود را بگوئی که در ایشان همان بشنوند خدمت محمد مرزاد
 احوال خود را بعضی رسانید بخصوص احوالات آن در ویش بود یا زیادہ از آن چون شیخ دید که
 طفل هفت ہشت سالہ کہ دو سہ ماہ بود کہ در این براہ قدم نہاودہ از حال حاصل بچاہ سالہ او

موم میزند پندار و وید احوال از سر نہاد و استیلائی و غیبت غلبات نسبت مخدوم زاوہ بجا رسید بود
 کہ چہ تخفیف مغلوبی خدمت حضرت خواجہ صالح او بنان بازار میفرمودند چنانچہ حضور
 مجد الف ثانی قدس سرہ در مکتوبے بیان نموده اند حضرت خواجہ قدس سرہ در مکتوبے
 باین مخدوم زاوہ می نویسد قرۃ العین محمد صادق بر خور و اظہار و باطن گرو
 احوال و چنانچہ ظاہر است مستوجب حمد است برہان حضور خود باشد از غیبت و
 استغراق اندیشہ نیست انشاء اللہ العزیز از سکر بصرہ آید و فنا و شعور اندراج
 یابد تم کلام الشریف در کشف کون و کشف قبور نظر صائب شد چنانچہ حضرت خواجہ
 را بر کشف ایشان اعتماد تام بود ہمارہ ایشان را طلب داشتہ از امور غیبیہ می پرسیدند
 ایشان فی الفور بموجب کشف خود بیان می نمودند و نیز بر مقابر بردہ از احوال موتی
 استفسار میکردند چون حضرت خواجہ در زمان حیات خود طالبان حضرت مجد الف ثانی
 حوالہ نمودند ایشان نیز از ان جماعت بودند تربیت سلوک تفصیل بند خدمت حضرت
 مجد و الف ثانی نمودند و از نسبت ہائی خاصہ ایشان بہرہ کامل و حظ و افریافت
 بمعارف بلند و مقامات ارجمند رسیدہ نظر ایشان اکسیر اثرش وجود مجاز اطلالی
 احمر می نمود و کلام ایشان بسیج آساحیات جان ہائی مخلصان میفرمودند از فقرات
 مبارک حضرت مجد و الف ثانی کہ در مدح ایشان در مکاتیب و روشد
 نہ القدر است کہ در جمع این منتخب گنج فقرہ چند ایراد پیشود در مکتوب و و صد ہفتاد ہفت
 و فقر اول کتوبات قدسی آیات نگارش نموده اند کہ فرزندے اعز می مجموعہ معارف فقیر
 و نسخہ مقامات جذبہ سلوک و ہدرا این مکتوب است کہ فرزندے از محرمان اسرار است از حق
 و غلط مصنون و در مکتوب و و صد چهل و چہارم از بہین و فقر عالی می نویسد کہ این مقام
 بفرزندے ارشد می عنایت فرمودہ اند و داخل ولایت ایشان ساختہ اند فقیر این
 در رنگ مسافران در ولایت ایشان نشسته است و نیز در مکتوب سیصد و پانزوم مرقوم

یا زوم

کہ استفادہ این فقیر کہ از ولایت موسوی نمودہ از راه اجمال آن ولایت است استفادہ فرزند می
 اعظمی علیہ الرحمۃ از راه تفصیل آن ولایت است عرض کہ ایشان بخدمت والد خود از کیفیت
 احوال خویش نوشتند تبرکاً سے عرضہ از ان با ایرادی رو و عرضہ اول -
 عرضداشت کہترین بندگان محمد صادق بعض اشرف می رسانند کہ احوال و اوضاع این
 حد و وہم توجہات علیہ جمعیت صورتی معنوی گذرانست مدتیت کہ از طرف خادمان
 حضرت خاطر نگران و پریشان می بود روز شنبہ بر عرضہ میان بدرالدین رسیدہ خبریت
 کامل رسانید فرحت بجد و مسرت اندازہ روی نمود الحمد لله سبحانہ علی ذلك
 حمل کثیر اکثر اقبلہ گا با حافظ بہا و الدین شب نوزوم ختم قرآن مجید کرد از شب یکم و ہم
 حافظ موسی شروع کردہ است پنج سپارہ می خواند شب آئندہ کہ شب نوزوم است ختم می کند
 در عشرہ اخیر حافظ بہا و الدین قرار دادہ است کہ ختم خواهد کرد حضرت سلامت شبی نماز پنج
 حافظ قرآن میخواند کہ مقام وسیع بس نورانی ظاہر شد گویا مقام حقیقت قرآنی بود ہر چند
 باین جرأت نمی تواند کرد چنان معلوم شد کہ حقیقت محمدی علی صاحبہا الصلوٰۃ
 والسلام اجمال این مقام است گویا دریای عظیم را در کوزه در آورده باشند و آن مقام
 تفصیل حقیقت محمدی است و اکثر انبیائی و اولیائی کمل بقدر خود از بعض آن مقام
 بہرہ دارند و از تمام آن مقام بنیز پیغمبر را علی الصلوٰۃ والسلام
 نصیب مفہوم نشد و این حقیر نیز بہرہ یافت حق سبحانہ و تعالی توجہات علیہ نصیب کامل
 روزی گرداناد و تا ہنوز آن مقام خوب واضح نشدہ است باقی احوال جمعیت گذرانست درین
 ماہ عظیم خیلی برکت مفہوم میشود و اخی محمد سعید اوضاع ہموار وار و اوقات جمعیت و بذکر
 میگذرانند یاران شہر نیز بوق تمام حاضر میشوند فقیر تا بحال چہاں سپارہ چیزے بالا حفظ کردہ
 است تا روز عید ظاہر پنج سپارہ یاد کند و العبویۃ: عکریضہ دو لیم عرضداشت
 کہترین بندگان محمد صادق بذر وہ عرض میرسانند کہ احوال اوضاع این حد و مستوجب
 شکر است خیریت آن ذات کعبہ مراد است مع جمیع خادمان مخلصان مطلوب و مسؤل است

سرافز نامہ نامی صحیفہ گرامی کہ بہ مصحوب اسمعیل مرسل بود و بمطالعہ آن مشرف و مستفہج گردید
حق تعالی سایہ عاطفت آن قلبہ عالمیان را بر کافہ اہل اسلام باقی و پائندہ وار و
بحرمتہ النبی لاری والدہ الامجاد علیہ من الصلوٰۃ اتمہا ومن السلام اکملہا
قبلہ گاہا از خرابی احوال خود چہ نویس کہ غیر از حضرت مہدایت بر تصور صور اعمال و تتبع احوال
ماضیہ حال سرمایہ بدست نداد و آرزوی آنست کہ ہیچ لحظہ و ساعتی بخلاف رضایت و تعالی
و تقدس نہ گذرد و آن بیستہ نہ مگر آنکہ توجہ خادمان آن گاہ مدد فرماید و دستگیری نماید
از کریمان کار ہا و شوازیست احمد اللہ و المنۃ کہ تا حال ہمین توجہ شریف بطریقیکہ
امر فرمودہ بودند استقامت وار و دوران کم فتور راہ می یابد بلکہ روز بروز امید وار
ترقی و تزیان است بعد از فجر و ظہر و عصر حلقہ می نشیند و حافظ بہا والدین چون از
ترویات فرصت می یابد قرآن نیز می خواند و این فقیر بعضی اوقات مقبوض است
و دیگر بسو ط قبض و بسط و توجہ و ذوق و آرام و جز آن تعلق ببدن وار و از آن
تجاوز نمی نماید و بہ لطائف ستہ نہ متوجہ اند و نہ غافل اگر توجہ آنہا مثل علم
ضروریست بلکہ همین آن توجہ و ذوق مثل آن ہمہ را داخل ظلال میداند و از
ظلمت متجاوز نمی یابد و لطائف و لایبیدن مختلط بودند و در نظر بصیرت جز از بدین
امر دیگر مفہوم نمی شد چنانچہ در حضور موفور السر عرض کردہ بود الحال از بدن ممتاز و
نظری در آیند و این مقام را مقام تقامی داند و بعد از بقا باز بکنوعی از فنا و کما
بہ لطائف نمود و چنان معلوم شد کہ بی این فنا کہ بعد از بقا شود تمامی کار ہمیسر علیہ
الحال چندان روز است کہ مقبوض است و معاملہ سرد کم تا چہ ظاہر شود قانما حال توجہ بع
ماندہ است چون عرض احوال ضروری بود بچند کلمہ صراحت نمود قبلہ گاہا فقیر ہر شب
حضرت را بخواب می بیند الا ماشاء اللہ تعالی زیادہ چہ نویس کہ داخل تکلیفائے
والعبویۃ بہ سحر ضیق ثالث آنکہ عرض داشت کہ تیرین بندگان محرم صادق بموقف

بر

عین

تکلیفات بر بندگان

عرض میرساند کہ این فقیر تلمیذ است که مقبوض و منموم می بود آخر الامر بعض توجہ اقدس عنایت
 خداوند جل سلطانہ در رسیدہ بسط عظیم روی نمود و دوران بسط چنان معلوم شد
 کہ چنانچہ سابقاً و توجہ مثلاً از جانب این کس می بود الحال ہرچہ بہت است از جانب و بہت
 تعالی و تقدس و در خود پیش از قابلیت قبول نمی یافت کالمراة التي تطلع
 عليه الشمس فاحترق بذلك الطلوع كل ظلمة وكدمرة من البدن والطلا
 وحصل فيها كل نور وبركة ينبغي فانشرح الصدر واتسع القلب وصار
 البدن كله نوراً مضيئاً الطمن من الروح والسر الذين كانوا قبل ذلك
 ووجدت التجلي الاكمل من بين اللطائف على القلب فلما نظرت
 الى القلب ظمرا في القلب قلباً اخر والتجلي عليه هكذا الى غير النهاية
 فلم يظم قلباً بسيطاً الا وقلبا اخر فيه ولكن يتوهم الان انه
 ينتهي الى القلب البسيط وليس بمتيقن وعلم ان الحالات لسابقة
 من هذه الحالة بالنسبة اليها كانت كلها تكلفات صرفت و
 كان يخطر اسم هذا المقام فما كتبها لسوء الادب
 قبلہ گا یا این ہمہ اثریست از آثار توجہ حضرت بیت

اگر برتن من زبان شود ہر سوزا || ایک شکر تو از ہزار تو انم کرد ||

حضرت سلامت آرزو مندی دریافت ملازمت خادمان در گاہ راچہ شرح
 و ہر وجہ نویسند شب روز بلکہ ہر ساعت تصور آنت کہ کدام وقت نیک و ساعتی
 خوش خواہد بود کہ این مطلب اعلی و مقصد اعز بحصول خواہد پیوست و غیر از تمنا
 آرزو مندی در تصور نمی آید حق سبحانہ و تعالی با حسن وجوہ و اوثق طرق
 این دولت عظمی میسر گر و انا و بحرمة النبی و الہ الامجاد علیہ علی الہ
 من الصلوة افضلها و من التجات اتمها بہ تم عن افضہ شریف

و از کلام والامی ایشان پے بحالات باطنی باید جست مع هر حال تو هم حال تو بران دلیل
 مکاتیب قدسی آیات در باره ایشان از حضرت مجدد الف ثانی بسیار رو رو یافته
 تبیین طریقی و دیگر از علوم و اسرار بیان شده که از متبعان مکاتیب پوشیده نیست
 واقعه وصال ایشان در سن بیست و چهار سالگی در کمال علونسبت و علوجذب و انجذاب
 بجاوثة و با چنانچه می آرند که وبامی عظیم در بلا و بند و ستان واقعه شده بود و هیچ نطفه
 نمی یافت خدمت ایشان فرمودند که این طاعون لقمه چرب می خواهد تا ما زویم تسکین
 نیابد ایشان را تب گرفت و رحلت نمودند باد و برادر خورش و آتش و باطنی شد
 بعد از انتقال ایشان کسی که تب طاعون گرفته بود صحت یافت یکی در غلبه آن تب
 دیده بود که ایشان آمده آنهارا از دست جماعت که بر آن بلیه موکل بودند خلاص نمایند
 و می فرمائید اکنون ما این بلارابر و شتیم شمارا بر مردمان چیدن روانباشد یکی در
 واقعه دیده هر که نام ایشان را نوشته بان خود دارد ازین بلیه برید بعد هر که نام مبارک
 ایشان را نوشته بان خود می دشت اورا آسب از آن بلیه نمی رسد الی الیوم از بر
 طاعون صاحب زاوگان نام مبارک ایشان را نوشته میدهند و مردم های شرم
 بینند خدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بعد از رحلت ایشان
 به مجتبی می نویسند که فرزند می عظمی رضی الله تعالی عنه باد و برادر خود محمد فرسخ و
 محمد عیسی سفر آخرت اختیار نمودند انا لله وانا الیه راجعون حمد الله سبحان
 که اولاً باقیماندگان را قوت صبر عطا فرماید ثانیاً بلیه را سر و اوند خوش گفت بیت

من از توری نه پیچم گرم به ازاری که خوش بود ز عزیزان غسل و خواری

فرزند می مرحومی ایتی بود از آیات حق جل و علا و رحمتی بود از رحمت های دلب لعلین در
 بیست و چهار سالگی آن یافت که کسی یافت پایه مولویت و تدریس علوم نقلیه و عقل
 را بعد کمال رسانیده بود حتی که تلامذه ایشان بیضاوی و شرح مواقف امثال آنهارا

عزیزی

تقدرت تام درس و ارند و حکایات معرفت عرفان و قصص شہو و کشف ایشان استغنی
است از آنکہ در بیان آرزو معلوم شماست کہ در شش سالگی بر نوحے مغلوب حال
شده بودند کہ حضرت خواجہ اجداد قدس سرہ معا کچھ تسکین حال ایشان را
به طعام ہائی بازار کہ مشکوک و شتبہ است می نمودند و می فرمودند کہ محبتی کہ مرا
به محمد صادق است به بیچکس نیست و همچنین محبتی کہ او را با است بھیج
کس نیست این سخن بزرگی ایشان را باید دریافت و لایت موسوی را بنقطہ
آخر رسانیدہ بود و عجائب و غرائب آن ولایت را بیان می فرمودند ہموارہ
خاضع و خاشع و ملتجی و متضرع و منتدل و منکسر بود و می فرمودند کہ ہر یکی اولیائے
از حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ چیسک خواستہ است و من التجا و تضرع خواستہ ام
و از محمد فرسخ چہ نویس کہ در یازدہ سالگی طالع سلم شدہ بود و کافرخوان
بشعور سبق میخواند و ہموارہ از عذاب آن حضرت ترسان و لرزان بود و دعای کرد کہ
در سن طفولیت دینائے دنیہ را وداع نماید تا از عذاب آن حضرت خلاص شود
و در مرض موت یازدہ کی تبار واری او میسر و ند عجائب و غرائب از و
مشاہدہ نمودہ اند و کرامات و خوارق کہ از محمد عیسیٰ بہشت سالگی
مروم معاینہ کردہ اند چہ نویس با کجملہ جو اہر نفیسہ بودہ اند کہ بود لیت سپردہ
بودند لہ سبحانہ الحمد و المنتد کہ امانات را باہل آن بے گره و بے اکراہ
حوالہ نمودیم اللہم لا تحرمنا اجرہم ولا تقننا بعد ہم بحرمۃ
سید المرسلین علیہ و علیہم الصلوٰت و التسلیمات از خدمت
قدوۃ الاولیائی شیعہ محمد صادق یک پسر ماند شیعہ محمد نام
صاحب حالات عجیب بود از و سہ سہ پسر خلف شدند یکی شیخ ابراہیم کہ از و
بجز صدیہ پسر ماند و دوم شیخ زاہد کہ ایشان اولاد شدند سیوم شیخ عابد کہ

یک پسر داشتند شیخ بہاوالدین نام اولاد ایشان شیخ محمد شجاع و شیخ ابوبکر و
شیخ اظہر الدین و این حضرات ہمہ صاحب فضل و کمالات بودند رحمۃ اللہ علیہم جمعین

تذکرہ ثانی ز منتخب ثانی ذکر وزند ثانی حضرت مجدد
الف ثانی شیخ العرفائی الکاملین بیدہ العلامی لرا سجدین مظهر کمالات
خلت خازن الرحمة قطب و جید حضرت شیخ محمد سعید رضی اللہ عنہ

ولادت کثیر السعادت ایشان در سنہ ہزار و پنچ ہجری شہر شعبان المبارک
بود خدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ
اند کہ محمد سعید چہار و پنج سالہ بود کہ وی را رنجور فرمایند پیش آمد و رغبیات
آن ضعف زوی پر سیدند کہ چہ می خواہی بے اختیار گفت حضرت خواجہ
را خواہم من این حرف را بمحضرت خواجہ خود قدس سرہ عرض کردم
فرمودند کہ محمد سعید شمارندی و حریفی نمود فابانہ از ما نسبت در ربو
و خدمت حضرت خواجہ قدس سرہ در مکتوب بے نوشتہ اند کہ فرزند
ایشان کہ اطفال اند اسرار الہی اند و استعداد و ہامی عجیب دارند باجملہ شجر طیبہ
انبتہم اللہ نبأنا حسناً اشارہ بعلوم استعداد و بشارت بہم و فطرت ایشان
دارد و خدمت ایشان بعد از رسیدن بسن نینیز بہ تحصیل علوم پرداختند کہ در بچہ
والد ماجد خویش قدس سرہ و برخی را در ملاقات بزرگ خود شیخ محمد صفاق
و بعضی را بہ صحبت شیخ طاہر لاہوری رحمۃ اللہ باخر رسانیدند تا در انواع علوم
عقلی و نقلی بہارت تام حاصل نمودند از حسن تصرف و بین توجہ والد ماجد خویش
در ضمن تحصیل علوم ظاہریہ معقولہ و منقولہ نسبت شریفہ باطیبہ این طائفہ عالیہ را

از احوالات عالی و معارف متعالی بدست آوردند و اینہمہ کمالات و فضائل ظاہری و معاملات فیوضات باطنی در سن ہفدہ سالگی با تمام وانصرام رسانیدند۔ و لاشک در مادہ ایشان بلوغ طبعی با بلاغت معنوی مومہیت ما در زاو بودہ تمام عمر شریف را در تدریس بسر بردند و ہمہ کتب دقیقہ از معقولہ و منقولہ بہارت تام و تحقیق و تدقیق اینق درس فرمودند و بر بعضی کتب معتبرہ تعلیقات و حواشی متین و زیبا الما فرمودند و ہمہ تعلیقات مشکوٰۃ المصابیح کہ در ان تقویت و تزجیح احادیثی کہ آنها ماخذ حنفیہ است بدلال و اضحی و شواہد صاوقہ منتسب بکتب معتبرہ نمودہ اند و علمای وقت از مطالعہ آن محظوظ و ممنون شدند بغایت پسند نمودند خدمت حضرت مولانا ہاشم قدس سرہ می نگارند روزی در محفل از علمای در ملاؤمت ایشان بودم بتقریبی سناہ مشککہ از اصول فقہ در میان آمد ایشان حل آن را بہ نتیجہ بیان فرمودند سائل سرگوش من آوردہ فرمود کہ ایشان در تبیان وقوت علمیہ امر و نظیر نہ دارند و نیز بزرگاشتنہ اند کہ شبی در بلدہ لاہور در مجلسی اکابر و اعزہ عصر مدعو بودند و خدمت ایشان با برادر خویش حضرت عمر و ہ الوثقی خواجہ محمد معصوم قدس سرہا نیز نشریف داشتند بتقریب سببہ سنجیہ و سجدہ تلاوت و قائل علوم در میان افتاد حضرتین محمد و مین یک جانب بودند و جماعہ کثیرہ از فحول علمای بیک طرف سخن از علم و در تبیان آمد و بیان و قائل در میان افتاد و نوعی این دو بزرگوار حل عقد نمودند کہ جامعہ تقریب علمیت ایشان شدند و ہمہ بفصائل ایشان معترف شدہ بعضی کہ خصوص خدمت ایشانان را مشخص نمودند از ہمہ بجز تحقیق نمودہ فرمودند کہ بلی چنان پدر را چنین فرزند باند و آری ازان صدق و لایت این قسم در رہایت پرالظہور نیاید و نیز بتقریب عدم رفع سبابہ و تشہد بہرہب محتار حنفیہ رسالہ نگاشتنہ اند و فرمودہ اند

کہ مقصود آن است کہ اولویت عدم رفع ثبوت رسیده و علمایکے مثبت رفع بودند
 در اقامت جواب متجیرانند و خدمت ایشان کسب سلوک طریقہ را تمام کمال
 از خدمت والد ماجد خود حضرت مجدد الف ثانی نموده اند و با علی درجات کمال
 و اکمال پیوستہ چنانکہ از مکاتیب جناب مجددی کیفیت آن ظاہر است کہ چہ اشارت
 نازک بشارت باریک اندراجات یافته کہ عقل عقیل در او را کمال عاجز و قاصر است بیان
 خصوصیات کمال و معارف و عروج و افاد و خرقعات و قوت نسبت و فوقیت در جہات مذہب
 اوقات و تلطیف معاملات و علو و اروات بیان مناصب و کمالات کہ ایشان بآن
 ممتاز بودند و در حیطہ تقریر نمی گنجد و در قید تحریر نمی آید فرد

اولویت علم دفع سبب در شہد

بکر اگر آوری در کوزه - چند گنجد قسمت یک روزه

آما ما لا یدرک کلہ لا یتسک کلہ شملہ زانہا ایراد میرود خدمت حضرت
 مجدد الف ثانی رض فرمودہ اند کہ وی در بیچ مقامی از عروج و نزول تا امروز از من مخلف
 بگردہ و شہر کبیتہ رویت من بودہ و نیز بایشان فرمودہ اند کہ تو در ضمن مانی از اینکہ نسبت تو
 ضمنی است و لنگ مباحث کہ حضرت صدیق اکبر رض ضمنی حضرت سرور
 دین و دنیا صلوات اللہ علیہ و علیٰ آلہ بودند و نیز خطاب بایشان نموده فرمودہ
 اند کہ تو داسرہ نفسی حضرت ابراهیم را تمام کرده و احوال در اثبات شریک منی
 و خدمت ایشان بعضی محرمان خود ظاہر نموده اند کہ معاملت با تمام رسید احوال
 ہا من معاملہ حضرت مجدد الف ثانی است یعنی در کمالات محبوبیت مستغرق شدہ ام شدہ

ہنیلا ابراہیم لنعیم نعیمہا - وللعاشق المسکین ما یتعیر

و خدمت ایشان در بعضی مقومات خود نگارش فرمودہ اند کہ حضرت ایشان ماضی ال
 قطب بودند و ہر قطب را دو امام می باید و دو شخص در ملازمت عالی بودند فرمودہ کہ شما ہر دو
 و یکی فرمودند کہ این از روی تو وضع بسیار بگیری گذاشت صاحبین شد خدمت حضرت شہرۃ الوثق رض

بعضی مکاتیب خود نوشتند کہ حضرت ایشان با رضی اللہ تعالیٰ عنہ دو شخص را از اصحاب خود
 بہ ولایت احمدی مبشر ساختند و خدمت حضرت خازن الرحمۃ کہ این تذکرہ بذکر ایشان
 است رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ حضرت ایشان با رضی اللہ تعالیٰ عنہ دو شخص از اصحاب خود فرمودند
 کہ شمار از دائرہ غضب بیرون گردند مترصد فوق باشید و مرا و از این دو شخص کہ ذکر
 یاب شدہ حضرت خازن الرحمۃ و حضرت عروۃ الوثقی اند رضی اللہ تعالیٰ عنہما
 و جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ و تالیق معارف خود را بجز این دو فرزند
 برومند خویش بدیگرے قابلیت اظہار و استماع آن ندیدیم محرم فرمودند و چون این ہر دو
 بزرگوار در حضور عالی در بعضی اسفار نمی بودند چون وارد عظیم معرفت شکر فرستائی نمود
 آن را زبان قلم آنچه تالیق اظہار بودہ با ایشان مے نوشتند چنانچہ در مکتوب این مدعا
 را ایارفتہ و آن این است الحمد لله والسلام علی سواک الله فرزندان گرامی ہر چند
 مشتاق و خواہان صحبت مانند ما ہم آرزو مند حضور و ملاقات ایشانان ماچہ توان کرد
 کہ جمیع آرزو ہا میسر نیست **فمنعہ** تجوی الریاح بما لا تشہی السفن
 بسیار مغتنم میداند و یک ساعت این عرصہ بہ از سماعات کثیرہ امکانہ تصویر می نماید
 اینجا آن میسر است کہ در جاہائی دیگر معلوم نیست کہ تمثال آن میسر شود و علوم
 و معارف این موطن جداست و احوال و مقامات این مجملہ علیہ منعی کہ از جانب
 سلطان آترا در یک کمال یافت و رضامندی مولای خود مے داند جل شانہ
 و سعادت خود را در این حبس می انگاہ و و علی الخصوص در این ایام مشتاہرات
 کار و بار است و در این اوقات تفرقہ غرائب غنچ و دلال لیکن ہر نعمت تازہ و بویا
 کہ روزہ روز میرسد فرزندان در دل می خلند و از دوری و تالیق ایشان جگر
 و راضطرابی باشد انگارم کہ شوق من بر شوق شما چرب است و غالب است و مقرر است
 کہ آنقدر پدید خواہان پس است پس خواہان پذیر نیست ہر چند قصہ اصالت

و فرعیست مقتضی عکس این معنی است چه اصل را احتیاجی نیست فرع سراسر محتاج اصل اما از پیشگاه چنین آمده و اشد شوق اصل را ثابت گشته آری مع در خانه بگذردانی ماند همه چیز و السلام در مکاتیب شریف معارف خاصه اکثر نامزد ایشانان شده کمالا یخفی علی ناظرها از اسوله واجوبه و بشارات عالیہ وغیره معاملات شکر ف که اثبات یافته ثبوت آن فرخنده این منتخب نیست لهذا از کلام خود حضرت خازن الرحمۃ و عرض ایشان پراومیرود۔

هَذَا هُوَ عَرْضِ دَائِمِ احقر اعبد محمد سعید بموقف عرض اشرف میرساند که از اندوه مفارقت صوری چه عرض نماید گاه وحشت آنقدر مستولی می شود که مترصد هلاکت و مرض شدید می گردد و از خرابی احوال چه معروض دارد و با وجود تعلقات شتی که وامنگیر شده تمنای آن دارد که دیوانه و ارا از جمیع علائق گشته و همه را سوخته عزتت ختمت یا نماید که جز لب گور کس را نه بیند در حلقه پیشین نشسته بودم و حافظ قرآن می خواند ظاهرا هر شد که چنانچه ظرفی را خالی ساخته باشند باز پیر سازند بنده را پیر ساختن گرفتند بنوعی که کیفیت آنرا نمی دانند چگونه بعضی رساند دریافت که تخلیه اول تخلیه پیر از توهم وجود است که عدم به صرافت خود عدم بود و باز پیر ساختن آن این است که بجای عدم که حقیقت این شخص بود ثبوت را داشتند اما در نظر خوب حقیقت بودن ثبوت نمی آید بلکه عدم مطلق و شمر محض حقیقت خود در نظر است و ثبوت مجرد هم منظور گو یا شتی خالی را پیر کرده و گرن باری آن واضح است فردای آن روز دیدم که آئینه بدست دارم می نماید روی من و اغنهای مختلف دارد که در نظر مردم نمی در آید و دیدم که آئینه در کمال صفا و شرم که زنگ گرفته صوت و اغدا را ظاهر شد از آن دل تنگ شدم آئینه دیگر که در کمال آرزوستگی و صفا اول پاره در آن مصفا ظاهر شد ثانی کمال تمام و اغدا دیدم در آنوقت تعبیر نمودند که مرآت شتی متغایر شتی است پس اول چون معال

در میان عدم وجود و آئینہ نیز مشابہ آن بود و وقتیکہ معاملہ بعدم صرف کشید آئینہ
 خالی از احکام عدم پیداشد و نیز روز و یجر آن عقدہ حل شد کہ نوشته بود کہ خوب
 در نظر حقیقت بودن ثبوت بدل عدم نمی آید ظاہر شد کہ نہایت اطلاق آن
 تا بقائے عدم است کہ تلبس با باطل است چون عدم باصل خود پیوند و انانیت قطع
 می شود و اینجا حقیقت بی اطلاق انا ثبوت مبدل می گردد و اینجا انقطاع علم ^{حضرت}
 واضح می شود و بہ وجود خود ہمیشہ حاضر است بعد قہ آن حضرت امید و اراست
 کہ تفصیل این حقایق بہرہ ور گردد و انتہی مکتوب شریف و نیز حضرت خازن الوحمۃ
 قدس ہ بزرگداشتہ اند قال اللہ تعالی لا یدوقون فیہا الموت الا
 الموت الاولی بخاطر فانی رسد و حکم آن دارا از احکام این نشاء جدا است
 در این تماشا گاہ بیچ ترقی از حقیقت مباعدہ با وجہ قرب ممکن نیست تا فنا و ہستی
 سالک و رشتہ و ہمت بلبس نہ گردد و بخلاف آن نرہنگاہ عالی جاہ کہ بیچ کمالے
 منافی کمالی و بیکر نیست و معد با معد جمع موت را در ان دارا البقا چہ گنجایش و فنا را
 چہ یار تحقیقش آنت کہ چون در این عالم ظہور ظلال است و معاملات آن شک
 نیست کہ ظل را بعد از طلوع اصل آنکہ ترقی عبارت از ان است جز فنا و انہدام
 چارہ نیست و چون آن اصل نسبت با فوق خود حکم تسل و ارتقاء از سطوع اصل
 مستتر می شود و ہکن الی ان یاتیک الیقین و آخرت چون مقام ظہور حقائق
 اصل است و اصل را باصل و بیکر بیچ تدافع نیست فنا می کمال اول چہ در کار و عظم
 انحلال اول نزد و در ثانی بہ نفسہا فانی چہ گنجایش کریمہ ولدینا مزید
 مؤید این کار است کہ مشعر بقامی اول است و کریمہ ما ننسی من ایتہ
 او ننسیہا فانی بخیر مینہا او مشاہدہا مناسب معاملات و نبوی جمعی کہ عنایت
 الہی جل علاہ شامل حال شان شدہ است و نیامی اینہا را حکم آخرت ساختہ و بہ

خطاب ولقد اتينا اجرة في الدنيا فواختمه اميد وارمخلص من مضائق غور اندو
 به خلعت سعات اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم نعمتي و
 دضيت لكم الاسلام دينا ممتاز حضرت قطب الاولياء قدس سره
 در باب و شخص از صحاب خود اين بشارت فرمودند و اين لفظ را مذکور ساختند
 که دنياي شما را آفرت کردند ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء والله
 ذو الفضل العظيم ثم كلامه الشريف و مراد از اين و شخص در اين عبارت
 و امثال اين حضرت خازن الرحمه و حضرت عروة الوثقى اند رضی الله عنهما
 كما ذكرنا و خدمت ایشان به منصب خلست سرافراز بود چنانچه در مكاتيب
 قدسي آيات بدان بشارت يافته اند و نیز از مرقومات ایشان است الم تر
 يا محمد مظهر الالهية و الاسم الجبار مع لمواتب الوجوب و الامكان
 الى ربك وهو الله الهادي للشيون الذاتية و الاضافية كيف
 مد الظل مد ظلال شبونه على الخفايق الكونية التي هي لعدم
 المتقابلة لها و صورها في صورة الوجود فتعجب من كمال اقتدار
 في رادتها هو عدم محض وجود بحتا اعطائه احكامه ذاتية
 صادقة فسيحان الله من جمع بين الثلج و النار و لو شاء يجعل
 اى الظل ساكنا غير مد و دفين بقول من قال اقتضاء الشبه
 الظهور كذا لك ثم بعد بدل المظل جعلنا الشمس لذات المتعاليين
 عليه اى على الرب او على الظل دليله لكونه الظاهر و نه و ما سوا
 مكنت بدجى لعدم شعور

العباد

فيبقى

گر بیلے پاید از دی و مناب

آفتاب آید و ییل آفتاب

فبدن من اخلق لکنزة الظهور استتر في سر دقات النور و لعل اختير

لفظ الشمس لتصویر کبریائے و احتیاج به بحجبالغز و کونه دلیل علیه باحتیاج الشمس بظورها و شعشعائها و کونها دلیل و سبب الیها و الی کشف الاشیاء ثم بعد المد و جعل الشمس علیه دلیل ایضاً السبیل بانه لا سبیل الیه الا هو قبضنا ه ای الظل الینا قبضنا یسیرا تبعر حجة تملیکه فی معارج الاصول اصلاً فاصلاً و هو سبحانه اعلم و عبارات متین زیبا بامعانی والاخذ مت حضرت مولانا هاشم علیه الرحمة از ایشان و زر زبده المقامات بسیار آورده که پایه معرفت و علمیت ایشان را مشعر است اما اینجا اختصار رفت و ایشان برنگاشته اند که برادر بزرگ ما قدوة الاولیاء و خواجہ محمد صادق قدس سره می فرمودند که حضرت مجدد الفثنی رضی الله تعالی عنہ در باب سخین فرموده اند که محمد سعید از علمای سخین است الحمد لله علی ذلك حمد کثیرا و نیز بعد از منصب خلت بدیگر مناصب عالی متاز شدند منها فرویت منها قطبیت منها غوثیت منها ندویت منها قربت و قس علی مذاق آنه و تفصیل احوالات ایشان را کتاب علیحدہ می باید من کلیل زبان قلیل بیان را چه یار که شمه از آنها در معرض تبیان آرد بیت

اوصف حالانش نیاید در شمار || عاجزم گر یک گویم از هزار ||

لاچار عنان قلم را بحد ایشان که در غزلے حضرت مرشدی قیوم جهان نظم فرموده اند گردانیده شد غزل

پیری خوبالے که من دیدم نمی گنجد به تعبیرے	شو و مجنون مصور گر کشد رنگش تصویرے
علاجی نیست جز می کہنه در داغ غفلت مارا	شکست تو به لازم شد بخوابم کرد تقصیرے
ندارم قاصد کمانا مہ سوئی و دست بنویسم	ہمین بس ضد طرب ل بو و ایما می تحریری
ہم بزم عیش بی لعل تو مستان نگاہت را	بناشد مہج می و رسا غیر جان کم ز زنجیری

غبارم تو تیا می چشم طور و دیده بیضا است
 بگلشن بگل رسته تو چون سیر ہوس گیرم
 بہا یہ گریہ غم کو کہ ویران خانہ دل را
 بگام تلخ جان خشک فیون خوار ہجرانت
 چمن سر سبز و گل خندان ہوا شاداب بلیست
 ز تر جرمے وز بد خشک گراگ نشوی زاہد
 ز موج خط خشک بویا خواندم کہ امی ز راق
 بیما بزنگا ہمش قاصدے دیگر نمے باید
 شہنشاہ ولایت مظہر حق خازن الوحہ
 خلیل آسا امام و رہنما بر جاوہ خلعت
 سعیدی سعیدی مسعودتی آیتے فضلے
 در این بستان نوای بلبل بیدل خوشم آمد
 در آغوش خیالم آن پر ہی بگریئے گنج

منم خاک سبز برق نگاہ جلوه تاثیرے
 چشم غم غم چہ پیکان است ہر شاخ گلشن تریے
 بجز نیل سر شک دیدہ دشوار است تعمیرے
 خیال بوس گنج لببت شہد است ہم شیرے
 بہا آمد بباک باو باد یوانہ زنجیرے
 عبادت لعن میگوید ترا طاعت تکفیرے
 ترا تعظیم تعزیر است استشہار تہیرے
 بجز در و درون نالہ دل آہ شبگیرے
 در اقلیم صباحت سرور ملک مین میرے
 ندیدہ بعد اچن دیدہ انجم چین پیرے
 مس نخس شقاوت راسعاوت بخش پیرے
 بزنگ غنچہ خوابی دیدہ ام ای صبح تعبیرے
 صفی تاشیشہ ہستی ہست نتوان کرد و خیرے

شمال

۱۰۰
۶۵
۱۰۷۲

وصال مبارک شمال ایشان در سنہ ہزار و ہفتاد و یک بعد از مراجعت از سفر سعادت اثر
 حرمین شریفین زاد ہما اللہ شرفا و تعظیما و مراجعت از سفر اعظم البلاء و حضرت ولی
 در سن شصت و ہفت رومی داو و در بلدہ دارالارشاد ہند و قبہ کہ والد ماجد ایشان
 بایر اور عالیشان در ان مدفون بودند و جناب لد و برادر خود رضی اللہ تعالی عنہما مدفون
 شدند و قبل از این در ذکر جناب حضرت مجدد الف ثانی و حضرت
 شیخ محمد صادق قدس ہا شرافت ان زمین مذکور شدہ کمالا بیخفی تاریخ وصال
 و میلاد ایشان را خلف ارشد و اسعد مشیر سعید الاحد قدس سرہ حسین نظم
 فرمودہ اند: **نظم**

<p>بود از هجرت نبی ملل گوهر برتر از مثال و مثل وز عنایات لم یزال یزل مجتبائی خدائی عزوجل حافظ شرع از زوال و زل پنذیر و ز دست و یوخل بانہ اران شرف بیج حسل مرغ روحش بمرغزار حسل نہ نظیرش کسی بکوی عمل نہ در ابدال اربینش بدل وارث دولت رسول اجل بر سعادت بود دلیل اول جبه سائش پشتری چہ حل عارف آید ز کوی مرد و غل نشده یک زمان براه کسل بر کشیدند باد ہائے اجل جمع کردند با شراب و عمل قصہ پر دراز طول ال ہائش داشت ماہ تا بزل</p>	<p>از پی بجز از پنجم سال کامد از کان کائنات برون یعنی از لطف خاص بانی پسر شد عطا بہ قطب مان شینیہ احمد مجدد و ملت آن شہر دین کہ ملک فائل فی پسر آفتاب کرد طلوع کرده پرواز تا از این نہ ندان نہ مثالش کسی بود می سلم نہ در اقطاب از بخش مانند خازن بحمت خدائے کریم نام او کز ازل سعید آمد خاک ریش چہ ماہ خورشید گر سہوش رسد صبا گرود آن امام زمان ز طاعت حق تا شبی ساقیان عالم قدس ہمہ در کار آن سولے گروند جام و جدت کشید و کوتاہت شیوش کردہ ملک با ملکوت</p>	<p>سال میلاد او فیوض حق است گر بنام شد شہور و غسل مادہ تاریخ میلاد</p>
--	---	--

گوش

فیوض حق ۱۰۰۲

سال میلاد او فیوض حق است
گر بنام شد شہور و غسل

مادہ تاریخ میلاد

سال عمرش نمازیت لله	گر عدد خواهی از حساب بل
---------------------	-------------------------

تاریخ وفات	سال رحلت پیاپی از خوانی
------------	-------------------------

رفت قطب زمان سعید ازل	رفت قطب زمان سعید ازل
-----------------------	-----------------------

فقیر از زبان الہام ترجمان والد والدہ خویش شنیدہ ام کہ در ایامی از ہر شکال باران غلبہ نمودہ و آب در روضہ مبارکہ اندرون شدہ و قبر متبرکہ ایشان نشست نمودہ بود چون بتعمیر آن پرداختند و سر قبر مبارک را کثرت دیدند مبارک ایشان را لطف و در کفن شریف بنوعیکہ جدید گذار شدہ باشند و دیدند کہ اثری از آثار گرد و غبار بر کفن نیافتند و روحی مبارک همچون کہ معمولست کشودہ بنوعیکہ الحال خوابیدہ باشند می نمود و حال آنکہ از وفات مبارک ایشان قریب بصدوسی سال گذشتہ بود رضی اللہ تعالیٰ عنہم اغفر لنا وارحمنا وادخلنا فی عبادک الصالحین برحمتک یا ارحم الراحمین - صاحب برکات معصومی نے نو پسند کہ ایشان قریب ایام وصال خود با عظم البلاد و دہان شریف فرما شدہ بودند و مدت در آنجا اقامت و رزیدہ از آنجا مکتوبے بدرالارشاد مندر بطرف برادر خود حضرت عروۃ الوثقی نوشتند کہ مشعر از شوق ملاقات بود حضرت عروۃ الوثقی بعد از مطالعہ مکتوب مقصد را معلوم نمودہ بطرف برادر گرامی خود مکتوبے شوق ایگز نوشتند کہ عنقریب کن مکتوب ایرادے شود و تیاری و تہیہ سفر نمودہ تا سرامی علو کہ ہفت میل است از ورا الارشاد حضرت بہمن شریف بیرون شدند و در آن منزل ملہم گردیدند کہ برادر بزرگ شہادہ از ہر آمدن و ہلی در سلسلہ سنیالکہ رحلت نمود ایشان بعد از کشف این معاملہ بسر ہند مبارک مراجعت کرد و ندبہ چند یوم قاصد خبر و حشت اثر رسانید مکتوب جناح عروۃ الوثقی در جواب مکتوب برادر بزرگ خود خازن الحجرتیں است بیت

کہ خواجہ محمد سعید است ۱۲

آمد از آن جناب صحیفہ بسوی من

الحمد لله الذي اذهب عنا الحزن

بعد از تقدیم مراسم عقیدہ و نیاز معروض میدارد و عنایت نامہ نامی ملاطفہ گرامی کہ از کمال کرم و
مهربانی مصحوب ملاطاف نامزد و این مسکین بے تسکین فرموده بودند بورد و آن مستعد
گردیده از راه نطف و مخلص پروری مقدمات شوق آمیز و فقر بایع عشق انگیز اندراج
یافته بود و مطالعہ آن آتش مشتاقان را مضاعف ساخت و شعله شوق آگینان را
سربلند گردانید مصرعہ آب آتش بر آمد و شد همچو لفظ بدلی لطف معشوق
در رنگ استغنائے او عشق افزا و آتش انگیز است حالت سوخته مشتاقان را این مصرعہ
ہندی بیان نماید چونی کیسی کام کرے جب جر کون تب آگ پہ عاشق
مسکین نہ تاب عتاب دارد و نہ طاقت عنایت نہ برداشت قہر دارد و نہ یار الٰہی مہر
مصرعہ کہ وصل از ہجر باشد جان ستان تر با حدیث نفیس لو کشف لاجت
سبحات و جہہ ما انتھی الیربصر من خلقہ شاہد این معنی است فرد

اگریم کہ بغم خانہ مایار خرامد

کو جو صمدہ و طاقت میدار کہ دارد

بلی لاجل عطا یا الملك الامطایہ ہستی عاشق تا در میان است مور و
صد بلا است صلاح او در نیستی است و فلاح او در ترک ہستی نامر او تر از ممکن معلوم
نیست کہ کسے باشد کمال در حق و نفی کمال است و خیریت در سب خیریت شخصے کہ کمال
او نفی کمال بود و صلاح او در نیستی از کمال مولائی خود چہ خبر داشته باشد و کمال ہستی
او چگونہ پے بردگر آنکہ بدام نیستی صید ہستی نماید و بوجود مویوب موجود گردد و
فح یکن العارف هو المعروف والواجد هو الموجود و در انفسی رفت ع
بنده باید کہ حد خود داند و اظہار انتظار آمدن این مسکین فرموده بودند مصرعہ

از دوست یک اشارہ از ما بسر و دیدن

سعادوت فقیر است کہ در خدمت برسد و از برکات صحبت کثیر ابھجت مستفید و

ستعد کرد و تو مکتوبه الشریف رضی اللہ تعالیٰ عنہ

تذکرہ ثالث از نخب ثالث و ذکر فرزند جناب
حضرت خازن الرحمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ

خدمت حضرت خازن الرحمہ را سوای صبیہ ثانیہ ہشت پسر بود ہمہ این مخدوم زادگان
بہ کمالات ظاہری و باطنی ممتاز بودند و بہ کمال درجات فیوض و برکات فایض فرزند
اول ایشان حضرت شاہ عبداللہ قدس صاحب حالات بلند معارف بلند از خدمت الشریف
خود اخذ فیوض و برکات نموده بنیاد صنی خلق مشغول بودند از ایشان یک پسر ماند میان
عبدالحق نام و آوی نیز یک فرزند خلف شدہ مسمی میان احمد قدس سرہا ذکر
فرزند دہ و لہم حضرت خازن الرحمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ لطف اللہ
ایشان نیز از خدمت والد خود اخذ فیوضات نموده اند و بہ فیاضی بریہ مشغول شدہ
لا ولد رفتند رحمۃ اللہ علیہ ذکر فرزند سوم حضرت خازن الرحمہ
قدس سرہ جناب علامۃ الوہب نور اللہ میان فرخشاہ قدس سرہ
در علم و عمل در برادران ممتاز بودند و بسیار عزیز الوجود و عمر مبارک ایشان
زیادہ از نود و شش و بسا کس از فیوض ایشان بہرہ مند شدند بیستم شوال
پہزار و یک صد و ہشت رحلت فرمودند رحمۃ اللہ علیہ و از ایشان سہ پسر
خلف شد اول قطب الاولیا شیعہ علی رضا کہ بفضائل صوری و معنوی
ممتاز بودند تقصیل احوال ایشان در اشجار النخل و اثمار الاشجار خواجہ اعظم
کشیری نمودہ بر آورد و ہم ایشان میان محمد داشتند قدس سرہ و برادر
سوم میان ضیاء اللہ قدس سرہ ذکر فرزند چہارم حضرت

خازن الرحمہ رضی اللہ عنہ شیخ سعد الدین قدس سرہ کہ او نیز از خدمت
والد ماجد خویش از کمالات طرفہ علیہ نموده از وی یک پسر مانده میان محمد
قطب قدس سرہ و از ایشان یک فرزند خلف شدہ میان محمد غوث قدس سرہ
ذکر فرزند پنجم حضرت خازن الرحمہ رضی جناب مقبول الصمد
شیخ عبد الاحد قدسنا اللہ بسره الا قدس ایشان اول فیوضات
از والد شریف خود یافته و ثانی جہت از ویاد فواید از خدمت عم بزرگوار
خود حضرت عروۃ الوثقی رضی مشرف شدہ اند و از اشخاص عالمہ را از سائر
اخوان بالا برودہ بمقامات عالی و درجات متعالی رسیدہ ذکر ایشان تفصیل
میطلبند لهذا در تذکرہ علیحدہ منتخب با ذکر فرزندان گرامی او مذکور خواهد شد انشاء اللہ
کہ ختم این منتخب بذکر احوال مبارک ایشان قریباً ذکر فرزند ششم
حضرت خازن الرحمہ رضی قدس اہل اللہ شیخ خلیل اللہ قدس سرہ
ایشان نیز از خدمت الدجوشیل خذ فیوض و برکات عالیات نموده اند و باقی
درجات کمال و احوال رسیدہ از خدمت ایشان دو پسر مانده یکی حضرت
میان نور القدس قدس سرہ و ثانی میان مراد اللہ رحمۃ اللہ علیہ
ذکر فرزند ہفتم حضرت خازن الرحمہ شیخ محمد تقی
قدس سرہ کہ خدمت ایشان نیز از والد بزرگوار خود بدرجہ کمال و احوال رسیدہ
فائز شدہ اند یک پسر از ایشان خلف شدہ شیخ نجم الدین رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ
ذکر فرزند ہشتم حضرت خازن الرحمہ رضی حضرت
شیخ محمد یعقوب قدس سرہ کہ بسیار محبوب و مرغوب لد شریف خود بودند
و از سببها خاصہ ایشان حظ فراوان یافته اند و بدرجات کمالات رسیدہ
اند از ایشان یک پسر مانده شیخ میان عصمت اللہ نام رحمۃ اللہ علیہ

محبوب

تذکرہ دابع از منتخبات ذکر فرزند سیدم حضرت
مجد الفثنی حضرت عروة الوثقی خواجه محمد معصوم رضی اللہ
عنهما بطریق ایجاز

مختفی نماید که ذکر مبارک ایشان تفصیل نام می طلبد و در یک گره گنجائی ندارد و لهذا منتخب را
در ذکر احوال ایشان تعین شده و این منتخب چون متضمن از کماخوان ایشان بوده
بطریق ترتیب احترام از فوت ترتیب نموده تذکره ایشان را در محلی که مناسب
ذکر ایشان بود بطریق ایجاز بدجی که جناب مرشد حضرت قیوم جهان
در توصیف مبارک ایشان نظم فرموده اند اکتفا رفت و تفصیل ایشان با ذکر فرزندان
گرامی ایشان حواله منتخب را بدانشاء الله تعالی آنجا بطریق تفصیل مذکور
کلیک بیان خواهد شد وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ قَصِيدَةٌ ۵ -

فرزیران امام معصوم است
کعبه جان امام معصوم است
فضل و احسان امام معصوم است
پیر پیران امام معصوم است
سر سجان امام معصوم است
شاه شاهان امام معصوم است
شمع ایمان امام معصوم است
آب حیوان امام معصوم است
شرف انسان امام معصوم است

قطب روان امام معصوم است
قبله انس سجده گاه ملک
پائی تا سر چو پیتے رحمت
خواجه خواجه جان شیخ شیوخ
در بشر لوز قدس حق و پوش
قطب ارشاد قبله عالم
در قنادیل جان حق جویان
بجگر تشنه زلال وصال
بعد اصحاب تا بعین کبار

زان امانت کہ عاجز آمد چرخ بالوہیت رسالت و بعثت ای صغی در و صعب جان ترا	حائل آن امام معصوم است نص برہان امام معصوم است چہست در بان امام معصوم است
ایضاً فی مدحہ الشریف قدر	
حجۃ اللہ امام معصوم است قطب قیوم غوث ہر دو نقل در جہان قایم مقام رسل جالس حضرتش جلیس خد است دست بردست بعد دست نبی نائب کامل رسول خدا خضراہ صغی بکعبہ رفات	آیۃ اللہ امام معصوم است ولی اللہ امام معصوم است کیست باللہ امام معصوم است رؤیۃ اللہ امام معصوم است بید اللہ امام معصوم است شہد اللہ امام معصوم است شکر اللہ امام معصوم است
<p>صغی نماں کہ در این منتخبات بہ چنان قاعدہ قرار یافتہ کہ در ہر منتخبی ذکر یکے از سر حلقہ ہائے اکابر با ذکر اصحاب اولاد او نمودہ می آید الا منتخب اول کہ آنجا کما احتضار قیوم و ہر یکے از اعظم اولاد با اصحاب کہ او مسند آرا و سر حلقہ شدہ و از بواقی ابنا جنس خود ممتاز بود ذکر شریف و باحوال و لا و اصحاب و در منتخب دیگر می شود ہرین دستور این منتخبات ستہ ترتیب یافتہ تا مسند نشین و سر حلقہ از دیگران ممتاز باشد و ترتیب قاعدہ مقررہ معلوم بود۔</p>	
<p>تذکرہ پنجم از منتخبات ہر روز ذکر باقی فرزندان حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہما و تعالی عنہ</p>	

فرزند چهارم ایشان حضرت محمد اشرف نام داشتند و این مخدوم زاوه در حال رضاعت
 رحلت نمودند و فرزند پنجم و فرزند ششم ایشان شیخ محمد فرخ و شیخ محمد عیسی قدس سرها
 این هر دو مخدوم زاوه در صغر سن با برادر اکبر خود حضرت شیخ محمد صادق رضی
 و مقدمه طاعون که ذکر یافته یکجا رحلت فرما شده اند چنانچه حدیث حضرت الفتنانہ
 رضی اللہ عنہ در مکتوبے اینعنی را نوشته اند المکتوب در ذکر حضرت مخدوم زاوه
 اکبر ایراویافته کما لا یخفى عن نظریها فرزند هفتم جناب حضرت
 محمد الفتنانی شیخ محمد یحییٰ نام داشتند المعرف بشاه جیوایشان هنگام وفات
 والد بزرگوار خویش در سن هفت هشت سالگی بودند بحسن تربیت برادران
 گرامی چون از تحصیل علوم ظاہری فارغ شدند کسبک طریقہ علیہ از ایشانان نمودند
 و باعلی درجات کمال و اکمال فاض شدند مکاشفات بلند و معارف رحمت دارند که
 بعضی از آنها را بزبان قلم معروض حضرت عروة الوقتی نموده اند و بجواب صحت
 و سقم از ایشان سرافرازمی شدند چنانچه در مکاتیب معصومی مندرجست و در
 سفر حرمین الشریفین زادها اللہ شرفا و تعظیما ہمراہ برادران بزرگوار خود
 بودند و از آنکہ متبرکہ مستفیض و مستنیر شده اند صبیہ حضرت خواجہ خور و ولد خواجہ
 بیزنگ رضی اللہ عنہم و عقدا ایشان بود در سنہ ہزار و نو و ہشت ہویصال ایز و متعال مشرف
 شدند رحمۃ اللہ علیہ رحمۃ واسعة خدمت حضرت وحدت قدس سرہ تالیف
 وصال ایشان را در قطعہ نظم کشیدہ اند قطعہ

۱۰۹۱
 بود ولی شیخ محمدی

آن عارف باللہ تبارک و تعالیٰ	جبریل صفت فت سوی عالم بالا
تالیف و صاحبش چو پیر سدر عزیزان	کو بود ولی شیخ محمد یحییٰ
و از خدمت ایشان دو پسر خلف شدند یکی حضرت شیخ ضیا الدین قدس سرہ	
و یکی حضرت شیخ فقیر اللہ رحمۃ اللہ و این هر دو مخدوم زاوه فایض بہ کمالات	

ظاہری باطنی بودند و خدمت حضرت محمد الف ثانی قدس سرہ الاقدس یک صبیہ
 داشتند آنرا بہ پسر برادر خویش قاضی عبدالقادر کہ ولد شیخ عبدالزئراق اند کہ بر
 حضرت محمد الف ثانی رضی بودہ اند نسبت نمودند و خدمت قاضی عبدالقادر
 را از صبیہ حضرت محمد الف ثانی رضی یک پسر ماند شیخ محمد فضل اللہ نام و می آرند
 کہ حضرت محمد الف ثانی رضی بفرزند ان خود وصیت فرمودہ اند کہ ہمہ مراتب متابعت
 سنت بجا آمدہ کہ چون از صبیہ ما فرزند می متولد شود آن را بر قبر من محاذی و شش
 من بدارید تا این سنت مبارک نیز او اشود کہ جناب حضرت نبوی علیہ الصلوٰۃ
 والسلام فرزند ان حضرت فاطمہ زہری رضی اللہ تعالیٰ عنہا را بدوش مبارک خود
 سوار نمودہ اند از خدمت حضرت شیخ محمد فضل اللہ قدس سرہ و و پسر خلف
 شدند شیخ حسا الدین و شیخ سفاح حد شیخ عبداللطیف و شیخ عبدالکحی و شیخ
 زین الدین قدس سرہ ہم اولاد ایشان اند و میان فضل احمد جیو کہ ارشاد
 ایشان الیوم بسیار است از اولاد ایشان اند چنانکہ خدمت میان فضل احمد قدس سرہ
 ولد میان نیاز احمد اند و وی پسر میان سفاح حد مذکور فوق است و وی فرزند شیخ
 محمد فضل اللہ قدس سرہ اند رحمہم اللہ تعالیٰ رحمة واسعہ واسعہ

تذکرہ ششم از منتخب یوم در ذکر شیخ عبدالاحد ولد
 حضرت خازن الرحمۃ رضی اللہ تعالیٰ عنہما

مشہور است بحضرت وحدت قدس سرہ مخفی مانند کہ ایشان در سائر احوال بہ فضائل صوی
 و معنوی ممتاز بودند از آنکہ ایشان با وجود حصول نسبت والد بزرگوار خویش از خدمت عم
 عالی مقدار خود نیز فاضل شدہ اند و سالہا کسب لوک باطنی فرمودہ اند و با وہ خلعت
 اقیون قیومیّت خلط نمودہ اند و برکات یمن را با فیوضات بسیار جمع ساختہ اند از کاخانہ

ارثا و ایشان استوار آمد و پیش طاق شان مرتفع شده و خدمت خاتقاه معلی والد بزرگوار
 فی سائر احوال تعلق بایشان داشت در میان خوان مشهور بحضرت میان گل
 بودند و چون طبع موزون داشتند اشعار رنگین فرموده اند تخلص خود را و حد
 قرار داده و باین تخلص سپدان شهرت یافته اند که گو یا لقب مبارک ایشان شده
 و خدمت ایشان و مرتبه بشرف زیارت روضه جناب رسول الله صلی الله
 علیه و آله و محمد و سلم و طواف بیت الله الحرام زادها الله تعالی بشارت و تعظیما
 مشرف و کامیابند از مرتبه اول هم رکاب والد بزرگوار و عم عالی مقدار خویش
 رضوان الله عنهما بوده اند و مرتبه ثانی همراه حضرت حجت الله قدس بودند و در
 مرتبه اول عمر مبارک ایشان قریب هزاره سالگی بود کتاب لطائف مدینه بعبارت
 تازی در غایت فصاحت و بلاغت و احوال و آراء والد بزرگوار خود املانموده اند
 و تصانیف ایشان بسیارند و از آن جمله حاشیه بر بعضی اقوال تفسیر بیضاوی و سلسله
 الجواهر در شرح چهل حدیث و خزائن الموده و منشور الدرر فی فضائل السور و صحائف
 تسعة و برهان جلی و بدائع الشرائع و جنات ثمانیه و سبیل الرشد و آسرار الجمعه و رسال
 منع سبابه و شرح رباعیات حضرت خواجه بزرگ رضی الله عنه و شواهد التجدی فی خیر اللطام
 و مناجات کبیر و مناجات صغیر و قصص برحق و نشر العطر و رساله و شرح بیت
 مشهور فتوی معنوی و علم حق در علم صوفی گم نشود و این سخن که با مردم مشهور
 و فیض عام و شرح کلمه تسبیح و شرح کلمه تهلیل و شرح کلمات قدسی آیات مکاتیب
 مجددی و اسرار فقر و چارچین و غیره اما این چند فرد از ابتدای چارچین که در نعمت
 سید کونین علیه الصلاة والسلام فرموده اند اینجا ایراد شد و زینت این و راق گردید نعمت

محمد سرور عالم رقم زد

دبیر قدس چون اول قلم زد

نموا اول تعظیمش تکلم

لسان غیب چون شد وز زبیرم

در این کاشانه تصویر تقدیر
 ز سر و شش قدر بالا شد جهان را
 جمال پاکش از نور جلال است
 ز لعل او کرم یک نکت سر
 ز مویش گر سخن در نامه آرم
 کند تا وصف آن زلف و لارا
 بلال برویش تیغ یکتا لله
 بزلفش بال کثرت بسته تقدیر
 ازان ابرو که آمد جان کونین
 دو گیسو هر دو بر اسهای گواهی
 دو چشمش نشسته بخش نشانین است
 حیای چشم او را چون و پدیداد
 بیان قدر او کار عظیم است
 کجا خط لبش کو سبزه تر
 بلند از بیش مقدار کونین
 کشاده از میان ابرو ان ماه
 زده گاه بر برابر و چین نهید
 پیشش مهر ایزد از غلط دور
 بیاد رنگ بویش باغ باغم

سختین گل محسود کرد تحریر
 چو قمری طوق مهرش قدسیان را
 وجود نور را سایه محال است
 زبان صد بار شویم زاب کوثر
 سخت با رسنبل تر خامه آرم
 به شکست قلم چیده خود را
 بود بر بان فایض بهر گمراه
 بفرش نقش و حدت کرد تحریر
 توان جستن نشان قاقوسین
 بمعراج حقیقت شاهراهی
 دو ابرو قبله گاه قبلتین است
 که سرمه در گلوی خامه افتاد
 نشان او صراط مستقیم است
 که آن از آب ست این از گوهر
 ازان یک کوچه قاقوسین
 برنگ سکه در دو اسم هتد
 چو بر بالائی بسم اللہ شدید
 چو در مصحف نمایان آیت نور
 چو غنچه عطر پرورش دماغم

آن آیت نور

خدمت ایشان بعد وصال والد صاحب کمال پنجاه و شش سال بر سنار کش و کمال
 انکاد شدند و ازان جمله شش سال بحسب و اند فواید چنانچه ایما بر آن رفته بخدمت حضرت

عروة الوثقی رضی سلوک نمودند و از نسبت های مخصوص ایشان بهره ور شده فقیر از زبان
 مبارک حضرت شاه عطاء اللہ قدس سره که والد والدہ فقیر اند شنیده ام و خدمت ایشان
 از اکابر مسموع و شہتند که روزی جناب حضرت عروة الوثقی رضی بخدمت حضرت وحدت
 قدس سره توجہ فرمودند که وعده بتومی نمایم که چهل توجہ بتو عنایت نمایم و بہر توجہ آنقدر
 ترقی در حال تو خواهد شد کہ در مدت مدید حصول آن بدشواری باشد از آن جملہ سی و چہار
 توجہ عنایت شدہ بود کہ مقدمہ انتقال حضرت عروة الوثقی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 بعالم رخ نمود پس از این واقعہ جان کاه روزی حضرت وحدت قدس سره توجہ
 سرہ بر قبر متبرکہ ایشان رفتہ معروض داشتند کہ از جملہ توجہ های موعودشش عدد توجہ
 باقی است امید از الطاف حضرت آنکہ بوقایع انجامد بایشان چنان باشد کہ بر قبر فقیر متوجہ شدہ
 بنشین تا آنچه معدود موعود وجود ایفای رود و خدمت حضرت وحدت عرض نمودند کہ وعده
 در حالت حیات بود الحال نیز بہریت حیات شدہ توجہ عنایت شود معلوم ایشان شد
 کہ در خلوت آمدہ باش یعنی وقتیکہ دیگرے بر قبر حاضر باشد ایشان وقت را مراعت نموده
 بر قبر مبارک می رفتند و حضرت عروة الوثقی بہریت حیات شدہ از قبر مبارک خروج
 میفرمودند و توجہ می دادند روز ششم کہ اتمام موعود بود حضرت وحدت قدس سره
 سیاهی و قلم ہمراہ داشتند بعد از فراغ توجہ عرض نمودند کہ بدستخط مبارک نوشته عنایت
 شود کہ آنچه بعد الاحد وعده رفتہ بود کہ چهل توجہ خواہم داد از انہا سی و چہار توجہ در
 حالت حیات داده شدہ بود و شش توجہ باقی را بہریت حیات شدہ ایفای موعود او شد
 خدمت حضرت عروة الوثقی قدس سره العزیز بدستخط مبارک خود عبادتے کہ قوس این
 بودہ باشد نوشته دادند حضرت وحدت قدس سره آن نوشته را بساثر بہنی اعظام خود
 نمودند ہمہ مخدومترادہ گان دستخط والد شریف خود را شناختند و حضرت حجت الشریعہ بر
 پشت آن کاغذ نوشتند هذا هو الحق الیقین بلی از اولیاء اللہ لا یوتون بل یقولون

میزد امر الی در خدمت ایشان در سن هفتاد و هفت سالگی بجوار رحمت حق پیوستند
خواجہ اعظم کشمیری کہ از فدویان صمیمی ایشان بود در کتاب اشجار الخلد و انوار الاشجار تاریخ ایشان
بنظم کشیدہ قصیدہ ہائے طرانی ترتیب دہ است اینجا بذکر چند فرسے کہ ماوہ تاریخ از ان
استنباط شود و اکتفا رفت ہذا هو النظم

<p>از عمر مبارکش بارشاد از وحشت این سرگذاردن شہ باز ہوائی لامکان شد این حال کہ جان دل بفرسود در جمع کہ عید مؤمنین است حوران بہشت خاک رہش رضوان ز بہشت کشید می گفت پس از ہزار پوچیف عبدالاحد آن امام قیوم آرستہ تخت معرفت را</p>	<p>بگذشت چون سال ہفت ہفتاد رو کرد سوسے رفیق اعلی ارشاد فرستے قدسیان شد در بیت ششم ز ماہ حج بود :- تشریف وصال شاہ دین است غلمان بصدفای دل فدایش امروز یکام دل رسیدہ این بیت برای سال تالیف احمد سیر و سعید معصوم :- اظہار نمود مرحمت را :-</p>
---	---

ولین نیز منظومہ او است ہذا هو

<p>کرد حلت قطب نشا آنکہ بود از نسیم فیض نش گفتمہ گلے منبع اسرار ذات لہ پیلد از عنایات ازل فائش سعید</p>	<p>در رہ حق عارفان مستند ہمچو او در باغ وحدت سرسبد مطلع انوار اللہ الصمد با کمال فضل معصوم ابد</p>
---	--

زور قسم اعظم سال وصل و
ہادی دین بود شیخ عبدالاحد
۱۱۲۶ھ

وله ایضاً

چو شیخ عبد الاحد آن قطب آفاق
سفر کرد اختیار از داریا

چراغ افروز بزم قدسیان شد
بر او چرخ چرخ مانند سیار

ولے از حیران سرخیل اقطاب
بر اہل دل قیامت گشت برپا

چو پر سیدم ز اعظم سال و صلش
بگفت رفت شاہ دین و دنیا

المہی خاک پاک مرقدش باد
ضیاء بخش سواد دیدہ ما

فرزندان گرامی ایشان کہ بدرجہ کمال رسیدہ اند چہاراند منہم حضرت شیخ
ابو حنیفہ قدس سرہ بعد از رحلت والد ماجد خوینچ یا شش سال زینت وہ
خانقاہ عالم پناہ بودہ اند غرہ ششم صفر اوائل سال ہزار و یک صد و دو و بیہ مرض اسہال
رحلت فرما شدند در دو فرزندار چہند گذشتند یکی از ان دو عارف الولی شیخ
محمد ذکی قدس سرہ خدمت ایشان دو مراتب بطواف بیت اللہ و زیارت
روضہ مبارکہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و صحبہ وسلم شرف یافتند
اند و صاحب جذب قوی بودہ اند و در ان اسفار بہر بلا و بقاء کہ کثرت یافت
برودہ اند جماعہ اکابر صلحائے و فضلائے قدوم سمیت لزوم ایشان را معلوم شد
از برکات ایشان حظ و افرو برخ کامل حاصل نمودہ اند فرزند دوم حضرت و صاحب
عارف متقی شیخ حضرت محمد تقی اند کہ بفضائل صلوٰی معارف معنوی متصف بودہ اند

و مدت مدید مروج خانقاہ والد بزرگوار خویش شدند و عالمی از ایشان منور شد تسبیح موزون
نیز داشتند و رنگ والد خود بسیار رنگین فرموده اند و تخلص مبارک نقی تجویز
فرموده بودند و این فرد از اشعار ایشان است فرد -

عمر گذشته را بتاسف نقی چه سوو | کے آید آن خزندگہ از نصرت بگذرد

و این فرد نیز از ایشان است فرد -

پیرگشتی بر سر راه است مشتے استخوان | تدلانی نقی اثباتے عصا باید ترا

فرزند سپہم جناب حضرت وحدت قدس سرہ زبیرہ اہل ارشاد و شیعہ
محمد مراد قدس سرہ کہ در سفر حرمین اشرفین در رکاب والد خویش رحلت نمودند
از خدمت ایشان یک پسر ماندہ شیخ انوار اللہ فرزند چہارم خدمت حضرت
وحدت قدس اللہ سرہ العزیز حضرت شیخ نور الحق کہ جمیع علوم ظاہر
و فیوض باطنی مشرف شدہ اند و اکثر مناصب شرعیہ بایشان مفوض بود مخفی نماند
کہ حضرت شاہ عطاء اللہ قدس سرہ کہ جد ماوری فقیر اندیشان و والد جد
ایشان پشت بہ پشت بطنا بعد بطن از احفاد حضرت خازن الرحمۃ و حضرت
وحدت شدہ آمدہ اند و جد امجد اعظم ایشان نو اسہ حضرت خازن الرحمۃ بودہ
می آرند کہ والد ایشان از اولاد حضرت حاجی عبد الوہاب بخاری بودہ اند زیارت
بیت اللہ رفتہ بودند از آن جا ملہم شدند کہ در سہ ہند رفتہ صبیہ حضرت خازن
را در عقد خود آورد چون ایشان بدار الارشاد سر ہند رسیدند از خدمت حضرت
خازن الرحمۃ رضی اللہ عنہ طلب خویشی نمودند و اظہار کردند کہ ما مور برانم خدمت
حضرت خازن الرحمۃ فرمودند کہ مائز اگر ما مور شویم قبول خواہیم کرد ہاں شب و قہ
زیارت جناب بضعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم حضرت
فاطمہ الزہری رضی اللہ تعالیٰ عنہا مشرف شدند و حضرت زہرا رضی اللہ تعالیٰ

فرمودند کہ صبیہ خود بچا در ما انداز و بفرزند ما بده خدمت حضرت خازن الرحمۃ بجان
 منت و اشته قبول نمودند فرامی آن شب صبیہ خود را بے آنکہ برسم اہل زمانہ بطوع و سہی
 طوی نمایند بہ طریق نذر بجبالہ عقد ایشان در آور و ندادن روز اول ایشان از حفظ
 حضرات مجددی شدہ آمدہ اند و خدمت مت شاہ عطاء اللہ مذکور صبیہ حضرت قطب الاقطاب
 حاجی غلام محمد معصوم قدس سرہ الاقدس نکاح فرمودہ اند کہ ہمیشہ حضرت
 مرشدی قیوم جهان بودند و والدہ فقیران عقیقہ تولد شدہ اند پس باین تقریب والدہ
 فقیر ہم نواسہ حضرت خازن الرحمۃ شدند و ہم نواسہ حضرت عروۃ الوثقی
 گردیدند و حضرت حاجی عبدالوہاب قدس سرہ کہ جد اعظم حضرت شاہ
 عطاء اللہ اند ایشان از مساوات بخاری و طوی اند از اولاد حضرت سید جلال الدین بخار
 رضی اللہ عنہ خدمت حضرت حاجی عبدالوہاب قدس سرہ ہم عصر جناب حضرت مجدد
 الف ثانی رضی اللہ عنہ بودہ و مکاتیب قدسی آیات بطرف ایشان مرسل شدہ و
 در آن مکاتیب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ اظہار موودت با ایشان مینمایند
 و می نویسند کہ ازین رابطہ موودت کہ نسبت اہل بیت نبوی علیہ الصلوٰۃ و السلام
 حاصل وقت من شدہ امید واری عظیم ہم رسیدہ و دیگر ازین مقولہ مشعر بتعظیم ایشان
 باشد در آن مکتوب بسیار مندرجست انشاء اللہ تعالیٰ در منتخب سابع ورتذکرہ حضرت
 والدہ آن مکتوب را با شجرہ نسب مبارک ایشان تحریر خواهد شد و باللہ التوفیق

مُنْتَخِبٌ رَابِعٌ مِنْ مُنْتَخِبَاتِ سَبْعِ الْأَوْلَادِ وَ ذَكَرَ

أَحْوَالَ حَضْرَتِ عُرْوَةِ الْوَثْقِيِّ مَجْبُوبِ بَحْمَانِ قِيَوْمِ عَالِمِيَانِ
 كَمَا شَفَّكَ بِكَلِمَتِهِمْ حَضْرَتِ إِمَامِ مُحَمَّدٍ مَعْصُومِ حَضْرَتِ سِدِّيقِ

وتذکره اولیٰ منتخب مابع در ذکر تولد جناب حضرت
 عروة الوثقی تا رسیدن ایشان معلوم ظاهری و فیوضات
 باطنی از خدمت و الذبیر گوار خود رضی اللہ تعالیٰ

محقق نماید که خدمت حضرت عروة الوثقی خواجه محمد معصوم فرزند ثالث
 حضرت مجدد الف ثانی رضی و قائم مقام ایشان چنانکه حضرت مجدد الف ثانی
 ایشان را بر سایر فرزندان خود فضل میدادند و برادر بزرگ ایشان حضرت
 خازن الرحمة رضی الله عنه با وجود کلان سالی خود ایشان را از خود ممت
 دانستند و در ایشان مسلم داشتند و نیز منصب قیومی که از جمیع
 مناصب کمال فائق است بایشان رسیده چنانچه حضرت مجدد الف ثانی
 بایشان می فرمایند که اشیا از قیومت من بتو راضی ترند چنانچه در مجلس مذکور
 گرد و انشاء الله تعالی و بشارت اصالت نیز بایشان داده اند جا
 که فرموده اند که بقیه از خلقت سرور دین و دنیا علیه و آله و حجه و البرکات
 الاعلیٰ مانده بود آن را او شش گویان بیک فرس از و تمدن است و عطا فرمودند
 و تحمیر طینت و از آن نمودند و آیین راه آن فرود از اصحابه و ساخته اند از آن بقیه بعد تحمیر طینت
 آن فرود نیز بقیه مانده بود آن بقیه نصیب یکی از متب آن آن فرود آمده است تحمیر طینت و از آن
 فرموده اند و باندازه آن خطی از اصالت نیز بایشان برآید رابع المغفرا انکار هم که نصیب
 که حضرت مجدد موعود را علیه الرضوان از اصالت است از راه حضرت
 عیسیٰ علی نبینا و علیه السلام و نیز خطاب فرموده بحضرت عروة الوثقی
 فرموده اند که هر قدر که نصیب از اصالت داری موافق آن نشاء محبوبیت و رضاء

ن
 برای

صفائی
مستفیدان

توسوع است یعنی محبوبیت ذاتی و کمال یا انفعالی در حق ایشان نشان داده اند کہند فضل
ایشان علیہ السلام فرزندان و چہ اصحاب یعنی بر سائر مستفیضان والد ایشان و رنگ
قطعی است چنانکہ حضرت محمد الف ثانی رضی بہ کرات و مرآت ایشان خطائے غیر و

کہ محمد معصوم محمدی المشرب است و نیز در مکتوبی بزرگداشت
انکہ از فرزندی محمد معصوم چه نوید کہ وی بالذات قابل این دولت است
یعنی ولایت خاصہ محمدی علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ چون ایامی
از فضائل ایشان نموده شد الحال از ابتدای تولد مبارک ایشان تا انقضای مدت
عمر شریف ایشان بطریق ایجاز و اختصار چہ نوشتہ میشود و گویا شش ہفت ہفت
ولادت کثیر السعادت ایشان در موضع بستی ملک حیدر کہ قریب بدومیل خام کہ
از دارالارشاد سرہند است واقع شد یازدہم شہر شوال المکرم در حد و دوسہ ہزار و
ہفت ہجری بود کہ ابواب فتوح و برکات بر کافہ اہل عالم از ان روئداد فرد

[۸]

بود چون نبی طینت پاک او

سرشتند از نور حق خاک او

بجو شد ز کوشش ہزاران ولی

نبی نیست لیکن بزرگ نبی

خدمت حضرت محمد الف ثانی رضی فرمودند کہ قدم مہمیت از دم محمد معصوم یعنی لا
اومار البس مبارک ہمایون آند کہ بعد از تولد او بچند ماہ بہ ملازمت حضرت خواجہ خود
شدیم و دیدیم آنچه دیدیم فرد

کافتاد ترا گزر بسویم :- :-

اقبال کشود در بر ویم :- :-

و نیز فرمودہ اند کہ از اقتضای علو استعداد وی بود کہ و رایام سہ سالگی بجا مہمیت
استعداد و حقیقت تجلی ذات و حرف توحید لب کشود و می گفت من آسمانم من زمینم
من فلامن و من فلان یعنی از ارض و سما و سقف و جدران و وحوش و طیور و حجر نباتات

(۱) تولد امام محمد معصوم قدس سرہ سنہ ۱۰۰۷ھ [۱۵۹۸ م.]

ہرچہ در نظر اومی آمدے گفت آن منم آن منم فرد

چون ز لہجہ از سپندان تاب عود || نام جملہ چہیر لوسیف کر وہ بود ||

آنچہ اکابر سلف عمر با در سلوک جذبات گذرانیدہ حاصل نمودہ و کمال دستہ و مئی اول
فطرت بسیر اومی قطع نمودہ متوجہ فوق الفوق گشتہ خواہاں مطلبی شدہ کہ دست دراک
اکثرے از اہل اللہ از دامن آن کوتاہ مصر سالے کہ نکوست از بہارش پیداہست
مے آرنند کہ زبان زد ایشان در ایام طفولیت کلمہ از سلوک بود ہر کرا میدیدند مے
فرمودند از سلوک یعنی الزام السلوک این کلمہ جامعہ مشعر است بر کمال التزام
سلوک در حق خود و در حق غیر خود کہ بتقام و عوت و ارشاد مناسبت کمال دارد
و از شفقت عام کہ خاصہ مقام و عوت است خبر میدہند بدلات ہدایتہ کلی مے
نماید ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء و اللہ ذو الفضل العظیم
مصرعہ قیاس کن ز کلمات من بہار مراد و اسم مبارک ایشان چون
ذات شریف شان معصوم است نیز مدل است بصمت ذاتی و محافظت جبلی
اما لقب ایشان مجد الدین است و شیوہ ایشان ثبات و تمکین و مشہور بہ
عروۃ الوثقی یعنی دست آویز محکم چون فقیر بجز ایشان در وسائل دست آویز
ندارم کہ ہذا در این کتاب ہر جا اسم ایشان را عروۃ الوثقی مے آرم و از ادب بان خود
رالاتق تکرار اسم ایشان نمی دانم اما سعادت زبان را نیز در ذکر اسم ایشان مینارم
لِلّٰہِ دُءَالِقَاتِلِ قَطَعَا

گرچہ ذرات تم جملہ بنا مش گویا است
گر باین نام شرفیش نرسا نم جفاہست
آنکہ پیشین ترواضع قد افلاک دوہا است
بلفش جملہ با سر حقیقت انا است

آنکہ نامش بزبان بروم از بی و بیت
لیک ز اینکہ زبان نیز سعاد طلب است
قطب حق ہاویسی دین خواجہ محمد معصوم
ظاہرش جملہ بانوار شریعت روشن

تقطع شد بر قدا و خلعت میویست

آری این خلعت فاخر کجین قد زیاست

قد سنا الله تعالى بيته واقاض علينا وعلى العالمين فيوضه وفتوحه فرد

رشته عظم بسیار بکته وراز

تا نوشی شرح آن بچید کمال اندک

خدمت حضرت مجدد الفثانی رض فرمودند که اقتباس محمد معصوم نسبت بهائے مارا یوم
فیوماً انفاً فانا بصاحب شرح و قایم می ماند که در خطبه کتاب خود آورده الفها
جدی الوقایه سبقاً سبقاً و کنت لجره فی میدان حفظها طلقاً طلقاً حتی
انفق انتمام تالیفها مع اتمام حفظی حضرت وحدت قدس سره فرموده اند منو

مجدوبه توصیف اولب کشاد
ز عرفان نوشتم ورق در ورق
تو یک نقطه زین لوح نگذاشتی
تو آخر چو من قطب و ران شوی

بفرمود کای طفل عرفان نژاد
همه خواندی از من سبق و سبق
هر آنچه نهادم تو برداشتی
ز من این بشارت بیاور

چون در نهاد ایشان آنگار شد و رشاد و علو استعداد از زمان صغیر سن مشاهد
می فرمودند و نظر عنایات شامل حال ایشان مرعی داشتند و منتظر ظهور کمالات خفیه
که در کمن استعداد ایشان مودع بود می بودند و می فرمودند که چون علم مبدع حاصل
است از تحصیل آن چاره نبود از ان جهت به تحصیل علوم از معقول
منقول دلالت می نمودند و از کتب دقیقه بقراءة صفحه صفحه ورق و ورق امر کرده
می فرمودند که با باز و از تحصیل علوم فارغ شوید که ما را بشما کارهای عظیم است و اگر
علوم از خدمت والد خود اخذ فرموده اند چنانچه حضرت مجدد الفثانی رض نوش
اند که در بین ایام فرزند می محمد معصوم جواهر شرح مواقف را تمام کرده
اشنای سبق او قباحت هائے این بیخردان بوضوح آمده و فائد با بر آن مرتب شد
لحمد لله الذی هدانا لهذا وما كنا لنهتدک لولا ان هدینا الله لقد جاء

رسد بنا بالحق باجملة بعضی از علوم را از خدمت برادر اکبر خود قدوة الاولیاء امی حضرت
 شیخ محمد صادق رضوی بر خیزد از شیخ محمد طاهر لاہوری کہ از فحول علمائے
 واعاظم خلفائے والد ایشان بودہ اند حاصل نموده اند و از اماکن دیگر نیز مستفیض شدہ
 اند و اذن کتب حدیث را نیز از والد خود با حدیث مسلسل یافتند و توجہ شریف مجدد
 محبوبیت ایزدی بہ سنت والد بزرگوار خود و اخوین عالی مقدار خود و حسن نشانی و
 سالگی از تحصیل علوم فراغ کلی یافتند و در ضمن این علوم ظاہری اکثر کمالات باطنی را
 نیز حاصل نموده اند اما بعد از فراغ بیگمی ہست و تاملی قوت باقتباس انوار والد عالی
 مقدار خویش مقدار مشغول شدند و آنافاناً با سراسر خاصہ و معاملات مختصہ و مقامات
 فخریہ و درجات عظیمہ و کمالات بلند و حالات ارجمند ایشان محقق شدند و در رنگ
 حضرت مجدد الف ثانی رضی بجمع فضائل ایشان بنصیح گردیدند **نظم**

ہست این حضرت ایشان امام معصوم	کہ چنان است ہر از ثلوث یکسر
صلوت شرع مجسم بہمال تقوی	خلعت فاخرہ سننش آمدور بہ
در کمالات مجدد کہ تقرب بگزشت	کام بر کام بہر مرتبش کرد گذر

و نسبت محبوبیت آن قدر با ایشان غلبہ داشت کہ تقریر و تحریر را بر نئے تا بد فرزد

تو از خوبی نمی گنجی بسالم	مرا ہرگز بجا گنجی در آغوش
---------------------------	---------------------------

لیکن ایامی ازان در این معنی یافتہ می شود کہ خدمت حضرت والد ایشان ہر چند
 برای نکاح آن مخدوم زاوہ متوجہ میشدند کہ ماذون گردند بدان مامور نمی شدند مدتها
 در این اندیشہ بودند تا آنکہ روزی برای بول بالائی با سے برآمدند بعد از نشستن
 دیدند کہ چند و آنہ گندم آبخا اقتادہ است از غایت رعایت ادب آن جا بول نمودند
 با وجود غلبہ آن در این اشنا ملہم شدند کہ در نکاح فرزند تو اذن و ادیم و منکشف ساختند
 کہ منع از این امر از کمال غیرت الہی جل شانہ کہ در حق اینی باوہ بوستان محبوبیت است بود بیت

بومی گل رائیمے آرد زان بغیرت زاشتمام تو ام

بعدہ بدلات مولانا طاہر لاہوری قدس سرہ کہ از خلفائی والد ایشان بودند صبیہ
حضرت سید سید میر سفا احمد کہ خدمت ایشان از روم شریف آورده بودند
از جملہ سادات کرام و خلیفہ عالی مقام حضرت مجدد الف ثانی بودند برائی حضرت
عزوة الوثقی خواستند خدمت میر مذکور بجان منت نہادہ قبول فرمودند آن بدر
فلک سیادت را بافتاب برج ولایت اتران داوند و آیین اتران تا ما دام قیامت
کواکب ہدایت در شبستان عالم ماندانہ فریب مجیب و جناب والد بزرگوار ایشان باوجود
حقوق شتی کہ در ذمہ ایشان داشتند آن قدر در تعظیم ایشان می کوشیدند کہ مافوق
آن متصور نباشدی آرند کہ در ایام صغر ایشان خدمت حضرت مجدد الف ثانی
در دہلی شریف داشتند و حضرت عزوة الوثقی ہم رکاب ایشان بودند روزی
در محل اضطجاع قیلولہ والد خود خفہ بودند خدمت والد ایشان بہت قیلولہ تشریف
فرماشدند بد چہ چون رسیدند دیدند کہ حضرت عزوة الوثقی در مقام ایشان آراء
داوند خاوم خواست کہ خدمت ایشان را بیدار سازد و آنرا منع فرمودند و گفتند
کہ دوستی از دوستان خدا جل شانہ در استراحت است بہا و موجب ملال
شود و در بیرون آن چہ نشستند با وجودی کہ ایام گرام بود و فرشتہ صحن از سنگ
چون آہنہ حرارت داشت باہنہ مدتی آنجا ماند تا حضرت عزوة الوثقی
بطور خود بیدار شدند و مطلع شدہ آداب بجا آوردند آن زمان حضرت مجدد الف
رضی اللہ تعالی عنہ اندرون چہ تشریف بردہ قیلولہ نمودند حتی آرند کہ خدمت ایشان
در سن چہارہ سالگی بودند کہ بعضی والد خود رسانیدہ بودند کہ من از خود نوے
مے یا ہم کہ تمام عالم از ان نور منور است چون آفتاب اگر آن نور فرورود عالم ظلمت
حضرت مجدد الف ثانی رضایت قطبیت با ایشان داوند و فرمودند

کہ تو قطب وقت بشیوی و این سخن را از من یاد آر و خدمت حضرت عروہ الودقی رف
 و بعضی مکاتیب خود بعد از نقل بشارت مسطورہ نوشتہ اند اللہ سبحانہ اعلم کہ
 موعود و منجر گشت و اثر بشارت بحصول پیوست کذلک نور ایشا و ایشان و اطراف
 و اکناف عالم منتشر شد چنانچہ این نوشتہ ایشان بر این مدعا شاہد عدلست ع
 بر حال تو ہم حال تو بر بان و ویسل بجزم خداوند جلشانہ بطیفیل رسول اللہ صلی
 اللہ علیہ و آلہ و صحبہ وسلم و ہمین توبہ حضرت پیر دستگیر قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ
 معاملہ تسلیک تکمیل بغایت سہولت پذیرفتہ و راہ وصل اقرب گشتہ و کار دہمور
 با پیام و شہور مقرر شدہ ہر چند بحسب کیت مستر شدان این معاملہ قلت دار و چہ
 این وقت کثرت آثار بر تابد لیکن از روی کیفیت افزون و بیش از پیش است یکی از
 مستر شدان بواسطہ در ہفت روز از ابتدای تعلیم طریقہ فنائے قلبی در خود نشان
 میداد و چیز با بیان مینمود کہ گویا بسوالی فنائی نفس رسیدہ و ما ذلک علی اللہ یغزیز
 و اکثر مجازان فقیر کہ از احوال مستر شدان خود بیان میکنند و قصص سرعت وصول
 کہ میگویند عقل عقیل در تحیکر ماند **فرد**

اگر بادشاہ بر در پیروزان بیاید تو سوائے خواجہ سہبت مکن

تم کلامہ اشرف بر بعضی از خصوصیات ایشان در احوال حضرت خازن الرحمۃ
 ذکر یافته چنانچہ از خوانندگان مخفی خواہد بود و در حضرت عروہ الودقی رف و بعضی مکتوبات خود
 نوشتہ اند کہ در نماز عصر بوم بسط عظیم روی داد و مترت عمالی و کیفیت بس
 شگرف کہ ہرگز مثل آن روندادہ بود بلکہ مخطور و تصور ہم نگشتہ شرف و رو دیافت
 و آموکے در میان آمد کہ مصداق لاعین رأی و لا اذن سمعت تو اند بود
 نہ زبان رایارائے گفتن و نہ قلم زتاب نوشتن **فرد**

فریاد حافظ این ہمہ آخر بہر زہ نیست | ہم قصہ غریب حدیث عجیب ہست

حصول

انکارم کہ وصول آن وابستہ بنشاز اصالت و محبوبیت ذاتی است مانا کہ آن مقام را
 خصوصیتی بہ کاتب بود کہ در آن بارگاہ خود را منفرودیدہ تلمیح کلمہ طیبہ و سائر
 الفاظ ذکر مثل تسبیح و تحمید و تحمیل را در آن حریم قدس گنجائش نیافت اگر گنجائش است قرآن
 را و نماز را ہم بعلاقہ آن سوائی تلاوت قرآن مجید و آدائی نماز نسبت بان مقام تعظیم
 می نماید و قوی فہم کہ ہیچ کسب و عمل را در حصول این نسبت علیہ مدخل نیست مہمبت صرف
 است سابقہ عنایت می باید و دیگر ہیچ مانا کہ بریاضات مجاہدات و رعباد می قرب لایست
 و دخل دار و نماز مانیکہ سیر در اصول است اعمال سودمند و تناسخ بخش است کہ بوسیلہ
 آن سالک مستعد ترقیات می فرماید و از تکرار کلمہ نفی و اثبات از ظل باصل راہ
 مے کشاید و از اصل باصل عروج مے نماید و آنچه مذکور شد آنجا اصل را در
 رنگ ظل در راہ باید گذاشت بریاضات شاقہ و روحانی آن بارگاہ معلی را بہ
 نمی کشاید وصول بان منوط بمہمبت محض است یا محبت صرف خصوصیت عدم
 شرکت احدی کہ بالا مذکور شد چون نیک تامل دید از این راہ گذرست کہ ہر
 کس کہ باین منزلت رسیدہ است مقامے از خود وارد کہ دیگرے را باصالت
 بان شرکت نیست ہر چند و اصلان آن مقام اقل قلیل اند از آنجا حضرت
 ایشان را در آنجا ملاحظہ نمود بغایت عظمت و نہایت اہت و علو شان در نظر و
 آمدند چنانکہ عقل در وہم و ادراک آن حیران و سر اسیمہ است و زبان قلم و قلم زبان
 و ربیان آن عاجز و قاصر باند و انست کہ عالم را ظل حضرت حق جل سلطانہ و انست
 امرات او تعالی تصور نمودن و مہوم دیدن و کمالات منعکسہ ظل را باصل سپردن
 ظل را خالی بلکہ معدوم فہمیدن بعد از ان آنرا بحالات اصل متحقق بودن ہمہ
 قرب و لایات است کہ از ظل باصل پیوستن است قوی فہمید بعد از ان کہ اصل را
 رنگ ظل در راہ گذار و روحانی آن حریم اقدس برسد ازین امور ہیچ در کار نیست

تفہیم